

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ «ΠΑΤΡΙΣ»

ΕΛ. Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΥΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ἀγορεύσεις κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς
τῆς 21ης, 28ης Σεπτεμβρίου καὶ 21ης
Ὀκτωβρίου 1913.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1913

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΛ. Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΝ ΕΚΔΟΣΗΝ
ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
ΕΚΔΟΣΗΝ 1912

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1912

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

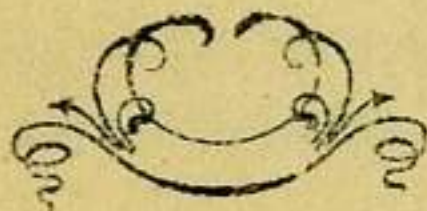
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ «ΠΑΤΡΙΣ»

ΕΛΕΥΘ. Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΥΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Διορθώσεις κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς
τῆς 21ης καὶ 28ης Σεπτεμβρίου 1915.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1915

ΕΛΕΥΘ. Κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΤΗΣ ΕΡΕΤΕΡΙΚΗΣ ΑΥΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Δημοσιεύεται κατά την συνεδρίαση της Βουλής
της 21ης και 22ης Σεπτεμβρίου 1913

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1913

Η ΠΡΩΤΗ ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΟΥ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΣ ΤΗΣ 21ης ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1915

(*Ἐκ τῶν Ἑστενογραφημένων Πρακτικῶν.*)

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Κύριοι βουλευταί. Ἐάν μόνος ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἀττικῆς βουλευτῆς ἐλάβανε τὸν λόγον, δὲν θ' ἀνερ-
χόμεν τὸ βῆμα, ὅπως δευτερολογήσω, διότι κυρίως τὰ ὑπ' αὐτοῦ
λεχθέντα ἀπεσκόπουν εἰς τὸ νὰ καταστήσουν ἐντονωτέραν τὴν ὑπὸ
τῆς Κυβερνήσεως γενομένην διαμαρτύρησιν, διὰ τῆς βεβαιώσεως ὅτι
οὐ μόνον ἡ Κυβέρνησις ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀντιπολίτευσις ἐν τῇ Βουλῇ
συμμερίζεται τὴν διαμαρτύρησιν ταύτην. Ὅπως εἶπεν ὁ τελευταῖος
ὁμιλήσας συνάδελφος ἐξ Ἀττικῆς κ. Νάκος, ἐπὶ τῶν ζητημάτων
αὐτῶν εἶνε ἐπιτετραμμένον, ἂν ὅχι ἐπιβεβλημένον, νὰ εἶνε κανεὶς
ὅσον θέλει εὐθικτος, καὶ ὑπεράγαν ἀκόμη εὐθικτος. Ἀλλὰ, ἂν ἀνέρ-
χομαι τὸ βῆμα, ἀνέρχομαι διότι οἱ ἀνελθόντες πρὸ ἐμοῦ εἰς αὐτὸ δὲν
περιωρίσθησαν εἰς τοῦτο καὶ μόνον, εἰς τὸ νὰ γενικεύσουν τὴν ὑπὸ
τῆς Κυβερνήσεως γενομένην διαμαρτύρησιν, ἀλλ' ἐπεξέτειναν τὸν
λόγον καὶ εἰς ἄλλα. Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσω, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν
Κοινοβούλιον σπανιώτατα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας αὐ-
τοῦ ἀντεμετώπισε περίστασιν κρισιμωτέραν, σπουδαιοτέραν, καὶ ὅτι
σπανιώτατα ἐν τῇ Βουλῇ ἤρχισε συζήτησις μεγαλυτέρας ἐπιβολῆς,
σχετιζομένη περισσότερον πρὸς αὐτὸ ἀληθῶς τὸ μέλλον τῆς Χώρας καὶ
τοῦ Ἔθνους.

Ἀλλὰ πρὶν ἔλθω εἰς τὸ γενικώτερον μέρος τοῦ λόγου μου, ἀπαν-
τῶν εἰς τοὺς λοιποὺς προλαλήσαντας, θέλω νὰ εἶπω δύο λέξεις εἰς
ἀπάντησιν τοῦ ἀξιοτίμου ἐξ Ἀττικῆς βουλευτοῦ.

Ἐπέμνησεν οὗτος ἀποβλέπων καὶ πρὸς ἐπίκρισιν νομίζω, ὅσον
ἀφορᾷ τοῦτο, τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν τάσεων αὐτῆς,
ὕπεμνησεν, ὅτι αἱ Δυνάμεις τῆς Τριπλῆς Συνενοήσεως καὶ ἤδη Τε-

τραπλῆς ἐζήτησαν παρ' ἡμῶν παραχωρήσεις ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὸ θέρος τοῦ τρέχοντος ἔτους.

Τὸ ζήτημα τῶν παραχωρήσεων.

Πρῶτον μὲν ὅπως ἀποκαταστήσω τὰ πράγματα εἰς τὴν ἀληθῆ θέσιν των, διὰ τὰ γνωρίζουν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Χώρας τί ἀκριβῶς ἐγένετο τότε, θεωρῶ καθήκον τὰ ὑπομνήσω ὅτι αἱ Δυνάμεις προσ-
ῆλθον συμβουλευούσαι μετ' ἐπιμονῆς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τὰ στέρεα εἰς παραχωρήσεις ἐν Μακεδονίᾳ ἀπέναντι ἄλλων μεγάλων καὶ σημαντικῶν παραχωρήσεων ἐν Μ. Ἀσίᾳ.

Ἔχω ἀκόμη τὰ προσθέσω, ὅτι, καθ' ἣν στιγμὴν κατέλιπον κατὰ Φεβρουάριον τὴν ἀρχήν, ἀφῆκα εἰς τὴν διάδοχον Κυβέρνησιν ἐξω-
τερικὴν κατάστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ Δυνάμεις τῆς Τριπλῆς Συν-
εννοήσεως ὑπισχνοῦντο εἰς τὴν Ἑλλάδα εὐρυτάτας ἐδαφικὰς παρα-
χωρήσεις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οὐδεμίαν δὲ ἀντιπαραχώρησιν ἐζήτησαν
παρὰ τῆς Ἑλλάδος, διότι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εἶχον ὑποσχεθῆ εἰς
τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὅτι οὐδεμίαν θὰ ἐζήτησαν τοιαύτην πα-
ραχώρησιν παρ' αὐτῆς ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας. Ἐζήτησαν μόνον,
ὥς ἀντάλλαγμα τῶν παραχωρήσεων τῶν εὐρυτάτων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ,
ν' ἀποσύρωμεν τὰς ἀντιρρήσεις, τὰς ὁποίας εἶχομεν διατυπώσει
ἐξ ἀρχῆς κατὰ παραχωρήσεων ἐκ μέρους τῆς Σερβίας πρὸς τὴν Βουλ-
γαρίαν, παραχωρήσεων αἱ ὁποῖαι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνουσι ἄνευ
συναινέσεως ἡμῶν, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς συνθήκης τῆς συμμαχίας
πρὸς τὴν Σερβίαν, παραχωρήσεων περὶ τῶν ὁποίων εἶχομεν δηλώ-
σει, ἀρχομένου τοῦ πολέμου, ὅτι διατυποῦμεν ἀντιρρήσεις. Ἐλ-
πίζω ὅτι ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Ἀττικῆς θ' ἀναγνωρίσῃ ὅτι δὲν
εἶμαι ἐγὼ ὁ δυνάμενος ἢ ὀφείλων νὰ ἐξηγήσω διατί μετὰ τὴν ἀπο-
χώρησιν τῆς ὑπ' ἐμὲ Κυβερνήσεως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μετεβλήθησαν
τὰ πράγματα, οὕτως ὥστε νὰ ζητηθῶσι παρὰ τῆς Ἑλλάδος παρα-
χωρήσεις.

Γ. ΠΩΠ. Τὸν λόγον, κ. Πρόεδρε.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὅπωςδήποτε ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔχω νὰ προσ-
θέσω ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο τὸ ἐπεισοδικόν, ἵνα κλείσῃ,
εἶνε ὅτι εὐρέθην σήμερον εἰς τὴν εὐτυχῇ θέσιν ν' ἀνακοινώσω πρὸς
τὴν Βουλὴν, ὅτι ὅχι μόνον ἀφ' οὗ τοῦλάχιστον καὶ πάλιν ἡ ὑπ' ἐμὲ

Κυβέρνησις διαχειρίζεται τὴν ἀρχὴν αἱ Δυνάμεις δὲν ἔκαμαν λόγον περὶ παραχωρήσεων ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἤδη ῥητὰ καὶ ἐπίσημοι ἐδόθησαν διαβεβαιώσεις, ὅτι αἱ ὑποσχέσεις περὶ παραχωρήσεων πρὸς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐκ μέρους αὐτῆς τῆς Σερβίας θεωροῦνται τοῦ λοιποῦ ἀτονήσασαι, ἀνίσχυροι, caduques, κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἔκφρασιν. (Χειροκροτήματα).

Πρὶν εἰσέλθω εἰς τὴν κυρίως συζήτησιν, ἔχω ἀνάγκην ν' ἀπαντήσω μὲ ὀλίγας λέξεις καὶ πρὸς τὸν ἀξιότιμον ἐκ Πατρῶν βουλευτὴν. Λυποῦμαι μὴ δυνάμενος νὰ συμφωνήσω πρὸς τὴν γνώμην του. Βεβαίως ἕκαστος τῶν βουλευτῶν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὸν λόγον ἐπὶ παντὸς ζητήματος, τὸ ὅποιον νομίζει ὅτι δύναται ν' ἀπασχολήσῃ τὴν Ἐθνικὴν Ἀντιπροσωπείαν. Ἀλλὰ καθιερώθη διὰ μακρᾶς παραδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς, καὶ ὀρθῶς καθιερώθη, ὅτι αἱ Κυβερνήσεις δὲν ἔχουν ὑποχρέωσιν οὔτε νὰ ἐξηγοῦν καὶ τὸν λόγον διὰ τὸν ὅποιον δὲν ἀπαντοῦν, ὅσας προκαλοῦνται εἰς συζήτησιν τῶν ἐξωτερικῶν ζητημάτων τῆς Χώρας παρ' ἄλλων ἢ τῶν ἡγετῶν τῶν ἐν τῇ Βουλῇ κομμάτων. Τοῦτο, Κύριοι, δὲν ἀποτελεῖ μείωσιν τῶν δικαιωμάτων οὐδενὸς ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Κοινοβουλίου. Βεβαίως ἕκαστος τῶν κυρίων βουλευτῶν ἔχει ἀπεριόριστον δικαίωμα νὰ φέρῃ τὸν λόγον ἐπὶ ἐξωτερικῶν ζητημάτων, ἔργον δ' αὐτοῦ εἶνε νὰ κατορθώσῃ νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Βουλῆς καὶ νὰ συγκινήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτῆς τοσοῦτον, ὥστε ν' ἀναγκάσῃ τὴν Κυβέρνησιν νὰ μὴ σιωπήσῃ, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ λόγος δὲν φέρεται παρ' ἐκείνων οἱ ὅποιοι κατὰ τὰ κοινοβουλευτικὰ νόμιμα εἶνε τεταγμένοι ὅπως ζητήσουν τοιοῦτον λόγον.

Ἐγὼ διατυπώνω πάντοτε τὴν εὐχὴν καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ πρῶτος λαβὼν τὸν λόγον ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου βουλευτῆς Φλωρίνης ταχύτατα θὰ καταλάβῃ τοιαύτην θέσιν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Κοινοβουλίᾳ, ὥστε νὰ μὴ εὐρίσκηται ὅσας θέλει νὰ ὁμιλήσῃ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσλαμβάνῃ ἄλλον ἐγγυητὴν πρὸς ἀνακίνητον τοιοῦτου ζητήματος. Εὐχομαι εἰλικρινῶς καὶ ἐλπίζω μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι ὁ κ. βουλευτῆς Φλωρίνης θὰ καταλάβῃ ταχέως τοιαύτην θέσιν ἐν τῇ Κοινοβουλίᾳ.

Ἡ Βουλγαρική ἐπιστράτευσις.

Πρὶν ἀκόμη, Κύριοι, εἰσέλθω εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς ὁμιλίας μου θὰ μοι ἐπιτραπῇ νὰ θεωρήσω ὅτι τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Πατρῶν ἀποτελοῦν υἱοθεσίαν ἐκ μέρους τοῦ τῆς ἐρωτήσεως ἢ ὅποια ἐγένετο ἐκ μέρους τέως συναδέλφου τοῦ ἐν τῇ Κυβερνήσει. Ἐπομένως ἀπαντῶ εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἀξιοτίμου κ. βουλευτοῦ Ἀρκαδίας, ὅτι ἅμα ὡς ἐγένετο ἡ Βουλγαρική ἐπιστράτευσις ἦτο φυσικὸν νὰ ἐρωτηθῶ παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ξένων Κρατῶν ἐνταῦθα ποία σκοπεῖται νὰ εἶνε ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἐδὴλωσα ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ὅτε ἐγνώσθη ἡ σκοπούμενη μερικὴ ἐπιστράτευσις τῆς Βουλγαρίας, ὅτι ταύτην θὰ ἐπηκολούθει μερικὴ Ἑλληνικὴ τοιαύτη, ὅτε δ' ἐγνώσθη ἡ γενικὴ Βουλγαρική ἐπιστράτευσις, ὅτι ἐντὸς τῆς ἡμέρας, πρὸ τῆς παρελεύσεως εἰκοσιτετραώρου ἀπὸ τῆς Βουλγαρικῆς ἐπιστρατεύσεως, θὰ ἐδημοσιεύετο διάταγμα τῆς γενικῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστρατεύσεως.

Ἀλλὰ συγχρόνως, Κύριοι, ἔπρεπε ν' ἀποβλέπω καὶ εἰς τὴν ἐξελίξιν τὴν ὅποιαν ἦτο φυσικὸν νὰ λάβωσι τὰ πράγματα μετὰ τὴν ἐπιστράτευσιν. Ἐγώ, Κύριοι, δὲν ἀπέκρυψα τὸ πρᾶγμα οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν, ἐφ' ὅσον κατεῖχον τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου καὶ ἀφ' ἧς ἐπέστρεψα εἰς αὐτήν, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔπαυσα δηλῶν, ὅτι τὰς συμμαχικὰς πρὸς τὴν Σερβίαν ὑποχρεώσεις θεωρῶ ἰσχυοῦσας πάντοτε, καὶ ταύτας μέλλω νὰ σεβασθῶ, ἐφ' ὅσον θὰ εἶχον τὴν τιμὴν καὶ τὸ βάρος τῆς κυβερνήσεως τῆς χώρας. Ἀλλ' ἐγνώριζον ὅτι κύκλοι, τῶν ὁποίων ἡ γνώμη ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως εἶνε ἀξία πολλῆς προσοχῆς, ἐθεώρουν ὅτι, ἐπειδὴ ἡ στρατιωτικὴ σύμβασις μετὰ τῆς Σερβίας, καθορίζουσα τὸν τρόπον τῆς συνεργασίας τῶν δύο στρατῶν, Ἑλληνικοῦ καὶ Σερβικοῦ, ἐν ἐνδεχομένῳ πολέμῳ κατὰ τῆς Βουλγαρίας, προβλέπει ὀρισμένην δύναμιν ἢ ὅποια θὰ διατεθῇ ὑπὸ τῆς Σερβίας διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος, ἢ ἔλλειψις τῆς δυνάμεως ταύτης, ὡς ἐκ τῆς ἀπασχολήσεως ἀλλαχοῦ τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ, καθιστᾷ παρακεκινδυνευμένην τὴν ἡμετέραν ἐνέργειαν. Ἐρώτησα ἐπομένως τοὺς ἀντιπροσώπους ὀρισμένων Δυνάμεων, ἂν εἰς περίπτωσιν ἐπιθέσεως τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας, ὅτε κατ' ἐμὲ θὰ ἐπήρχετο ὁ συμμαχικὸς ὅρος, αἱ δυνάμεις ἐκεῖναι θὰ ἦσαν

διατεθειμένοι ν' αναπληρώσουν τὴν ἐλλείπουσαν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἐκείνην δηλ. τὴν ὁποῖαν ἡ Σερβία δὲν θὰ ἠδύνατο ἐνδεχομένως νὰ διαθέσῃ εἰς ἀπόκρουσιν Βουλγαρικῆς προσβολῆς, διότι ὁ στρατὸς αὐτῆς εἶνε ἀλλαχοῦ ἐστραμμένος. Καὶ ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν, ὅτι ἡ δύναμις αὕτη δύναται νὰ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ ἐπήρχετο ὁ συμμαχικὸς ὅρος. Εἶπον δὲ συγχρόνως, ὅτι δὲν πρέπει ἐκ τούτου νὰ προέλθῃ παρεξήγησις τις, διότι δὲν ἐπρότεινα ἀποστολὴν τῆς δυνάμεως αὐτῆς διὰ ν' ἀναλάβω νέας ὑποχρεώσεις, ἀλλ' ἤθελον μόνον νὰ γνωρίζω, ἂν ὑπὸ τὴν ὀρισμένην αὐτὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐπελεύσεως τοῦ συμμαχικοῦ ὅρου θὰ ἠδύνατο νὰ διατεθῇ ἡ δύναμις αὕτη, διότι τοῦτο βεβαίως ἦτο ἐν στοιχείῳ πρὸς μὀρφωσιν πεποιθήσεως ἐκ μέρους ὀρισμένων κύκλων, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται νὰ ἔχουν γνώμην, προκειμένου περὶ τοιούτων ζητημάτων.

Ἡ Ἑλληνοσερβικὴ συνθήκη.

Καὶ ἤδη, Κύριοι, εἰσέρχομαι εἰς τὸ κύριον μέρος τῆς συζητήσεως, ὁμοίαν τῆς ὁποίας, ὡς εἶπον ἀρχόμενος τοῦ λόγου, σπανίως νομίζω ὅτι διεξήγαγεν ἡ Ἑλληνικὴ Βουλὴ. Ὁρθῶς ὁ ἀξιότιμος ἐκ Κερκύρας βουλευτὴς καὶ ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἀρκαδίας, ὁ λαβὼν τὸν λόγον δεύτερος, ὀρθῶς ἐζήτησαν νὰ στρέψουν τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ τῆς συνθήκης τῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Σερβίας. Εἶνε ἀδύνατον νὰ κρίνῃ ὀρθῶς καὶ ἡ Ἐθνικὴ Ἀντιπροσωπεΐα καὶ ἡ Χώρα περὶ τῶν σημερινῶν πραγμάτων, ἂν δὲν γνωρίζουν ἀκριδῶς ποῖαι αἱ διατάξεις τῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Σερβίας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑποχρέωσιν ἑκατέρου τῶν Κρατῶν, ὅπως προστρέξῃ εἰς βοήθειαν τοῦ ἄλλου. Λυποῦμαι μὴ δυνάμενος ἀπὸ σήμερον νὰ ἐκανοποιήσω τὴν εὐλογον, νομίζω, ἀξιῶσιν τοῦ ἀξιότιμου βουλευτοῦ ἐξ Ἀρκαδίας, ὅπως προσαγάγω ἐνώπιον τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπεΐας καὶ τὸ κείμενον τῆς συνθήκης. Δὲν δύναμαι νὰ πράξω τοῦτο ἀπὸ σήμερον, ἐλπίζω ὅμως ὅτι θὰ δυνήθω νὰ πράξω τοῦτο λίαν προσεχῶς, ζητήσας ἀμέσως τώρα, διαρκούσης τῆς συνεδριάσεως, τὴν ἄδειαν τῆς Σερβικῆς Κυβερνήσεως, ὅπως κατστήσω δημοσίᾳ γνωστὸν τὸ κείμενον τῆς συνθήκης.

Ἡ ἄδεια αὕτη μοι εἶνε ἀπαραιτήτως ἀναγκαία, διότι κατὰ ῥητὴν διάταξιν τῆς συνθήκης ἐκείνης ἀνακοίνωσις δημοσίᾳ δὲν δύναται νὰ γίνῃ παρὰ μόνον μετὰ σύμφωνον γνώμην ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων Κυβερνήσεων. Ἀλλ' ἂν δὲν δύναιμι ν' ἀνακοινώσω ἀπὸ σήμε-

ρον τὸ κείμενον τῆς συνθήκης καὶ καθήκον ἀλλὰ καὶ δικαίωμα ἔχω ν' ἀνακοινώσω πρὸς τὴν Βουλὴν ἐκεῖνα τὰ μέρη τῆς συνθήκης, τὰ καὶ κυριώτερα ἄλλως τε, τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν ἡμᾶς σήμερον καὶ ἀπὸ τὰ ὅποια ἐξαρτᾶται ἡ εὐσυνείδητος γνώμη τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Χώρας περὶ τῶν ἀπασχολούντων ἡμᾶς ζητημάτων.

Ἡ συνθήκη, Κύριοι, μετὰ τῆς Σερβίας, ἡ συνθήκη τῆς συμμαχίας εἶνε μία, δὲν ἐγένοντο δύο, μία πρὸ τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἄλλη μετ' αὐτόν, ὅπως ὑπέλαθεν ὁ ἀξιότιμος ἐκ Κοζάνης βουλευτής. Ἡ συνθήκη τῆς συμμαχίας εἶνε ἐκείνη, ἡ ὅποια συνήφθη ἓνα μῆνα περίπου πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ἐπὶ τῇ προόψει ἀκριβῶς τοῦ πολέμου τούτου, καὶ εἶνε μὲ διάρκειαν δεκαετῇ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν γενικωτέρων συμφερόντων ἑκατέρου τῶν δύο Κρατῶν. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νομίζω ὅτι δὲν ἔχω δικαίωμα πλέον ν' ἀποκρύψω ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Ἀντιπροσωπείαν καὶ ἀπὸ τὴν Χώραν τὴν πληροφορίαν ὅτι ἡ συνθήκη τῆς συμμαχίας ἡμῶν μετὰ τῆς Σερβίας εἶνε συνθήκη ἀμυντική, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἑκάτερον τῶν Κρατῶν εἶνε ὑποχρεωμένον νὰ προστρέξῃ εἰς βοήθειαν τοῦ ἄλλου, ἂν τοῦτο χωρὶς νὰ προκαλέσῃ ἢ θελε προσβληθῇ ὑπὸ τρίτου τινός.

Γ. ΠΩΠ. Τρίτου οἴουδ' ἄποτε ;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν λέγει «οἴουδ' ἄποτε». Λέγει «τρίτου».

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνθήκης ταύτης, Κύριοι, ὅτε κατὰ Μάϊον παρελθόντος ἔτους αἱ σχέσεις ἡμῶν πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν περιῆλθον κατὰ τὴν κοινὴν φράσιν ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς, ἀπηυθύνθημεν πρὸς τὴν Σερβίαν ἐξηγοῦντες τοὺς λόγους ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀντεμετωπίζομεν νέον πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, πόλεμον τὸν ὅποιον ἐθεωροῦμεν ὅτι, καὶ ἐὰν ἡμεῖς πρῶτοι ἡρχίζομεν, θὰ ἦτο πόλεμος ἀμυντικός διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι αἱ προκλήσεις εἶχον καταστῆ ἀφόρητοι ἐκεῖθεν. Ἐπὶ τῇ βάσει, λέγω, τῆς συνθήκης ταύτης ἀπηυθύνθημεν πρὸς τὴν Σερβίαν, διὰ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν ἀρωγὴν αὐτῆς εἰς περιστάσιν κατὰ τὴν ὁποίαν, διεξάγοντες τὸν πόλεμον τοῦτον, θὰ προσεδαλλόμεθα ὑπὸ ἄλλου Κράτους.

Ἡ ἐκρήξις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.

Κ. ΑΥΚΟΥΡΕΖΟΣ. Ἡ Σερβία δὲν ἀπηυθύνθη πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὅτε προεκλήθη εἰς πόλεμον ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν ;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὅτε, Κύριοι, ἐξερράγη ὁ μέγας Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ὁ συγκλονίζων ὁλόκληρον τὸν κόσμον, τὸν πεπολιτισμένον καὶ τὸν ἀπολίτιστον ἀκόμη, εὕρισκόμην εἰς Μόναχον, μεταβαίνων εἰς Βρυξέλλας, ὅπου εἶχεν ὁρισθῇ συνάντησις μετὰ τοῦ μεγάλου Βεζίρου τῆς Τουρκίας πρὸς συνεννόησιν καὶ λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν νήσων. Ἐκεῖ μ' εὔρε τηλεγράφημα τοῦ κ. Πάσιτς, ἀναγγέλλοντος τὸν πόλεμον καὶ ἐρωτῶντός με ποία θὰ εἶνε ἡ στάσις τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τοῦ πολέμου τούτου ἐν σχέσει πρὸς τὴν συνθήκην τῆς συμμαχίας. Ἀπήντησα ἐκεῖθεν εἰς τὸν κ. Πάσιτς, ὅτι δὲν ἡδυνάμην νὰ δώσω ὁριστικὴν ἀπάντησιν πρὶν ἢ ἐπιστρέψω εἰς τὰς Ἀθήνας, συγκαλέσω Ὑπουργικὸν Συμβούλιον καὶ μετὰ τοῦτο ζητήσω τὴν γνώμην τοῦ Βασιλέως. Ἀλλ' ἐθεώρουν ὅτι μοι ἐπεβάλλετο νὰ μὴ ἀφήσω ἐν ἀμφιβολίᾳ τῶν ἀτομικῶν μου τοῦλάχιστον γνώμων τὸν Πρωθυπουργὸν τοῦ συμμάχου Κράτους ἐπὶ πέντε ἢ ἑξ ἡμέρας, αἵτινες ἀκόμη θ' ἀπῆτοῦντο διὰ νὰ φθάσω εἰς Ἀθήνας. Ἀπήντησα λοιπὸν εἰς αὐτὸν τηλεγραφικῶς, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ δώσω ἀπάντησιν δεσμεύουσαν τὴν Ἑλλάδα ἀκόμη, ἀνακοινῶ ὅμως ὅτι ἡ γνώμη τὴν ὁποίαν θὰ εἰσηγηθῶ εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον καὶ θὰ θέσω ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τοῦ Βασιλέως εἶνε αὕτη: Ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν δύναται νὰ βοηθήσῃ τὴν Σερβίαν ἐν τῷ πολέμῳ τῷ Εὐρωπαϊκῷ τῷ ἀρχομένῳ· μίαν μόνον ὑπηρεσίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνθήκης δύναται νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν Σερβίαν, καὶ ταύτην πολυτιμον, νὰ ἴσταται κρατοῦσα τὸ ὄπλον καὶ δηλοῦσα ὅτι, ἐὰν ἡ Βουλγαρία ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Βουλγαρίας· αὕτη ἦτο ἡ συνδρομή, τὴν ὁποίαν καλόπιστος ἑρμηνεία τῆς συνθήκης ἐπέβαλλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν Σερβίαν. Ἀποστολὴ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ κέντρον τῆς Εὐρώπης θὰ ἦτο ἐπιχείρησις βεβαίως ὄχι σοδαρά, μάλιστα καθ' ἣν στιγμὴν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ ὁ κύριος ἐχθρὸς θὰ ἴστατο διὰ νὰ ἐπιπέσῃ καταστρέφων καὶ τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ τὸν Σερβικὸν διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῶν συγκοινωνιῶν τοῦ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Ι. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἡ Σερβία τί ἀπήντησε;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὅτε ἐπέστρεψα εἰς Ἀθήνας, ἡ γνώμη αὕτη, ἡ ὁποία ἐνεκρίθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ ὑπὸ τῆς Α. Μ.

τοῦ Βασιλέως, ἀνεκοινώθη ὡς ἐπίσημος ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ συμμαχικοῦ Κράτους καὶ τὸ συμμαχικὸν Κράτος ἐδήλωσε τότε, ὅτι ἀναγνωρίζει πλήρως ὅτι τοιαύτη συνδρομὴ παρεχομένη ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Σερβίαν ἀνταποκρίνεται ἐντελῶς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις αἱ ὁποῖαι ἀνελήφθησαν, καλοπίστως ἐφαρμοζόμενας ὑφ' ἡμῶν.

Καὶ διὰ τοῦτο, Κύριοι, ἐπισήμως τοῦλάχιστον οὐδὲν διευτυπώθη παράπονον κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὡς παρερμηνευσάσης τὴν συνθήκην, νομίζω δ' ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ θὰ ἤθελε ζητήσῃ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως λόγον διότι κατώρθωσεν οὕτω παρ' ἀμφοτέρων ἡ συνθήκη αὕτη νὰ ἐρμηνευθῇ. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην, Κύριοι, ἡ Κυβέρνησις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τὴν ἐμὴν ἐνέμεινεν ἀπαρασλεύτως μέχρις οὗ κατήλθε τῆς ἀρχῆς. Ἀλλὰ περιέργως ὅχι μόνον ἡ ἐμὴ Κυβέρνησις ἔχει τὴν γνώμην ταύτην περὶ τῶν ἐκ τῆς συμμαχικῆς συνθήκης ὑποχρεώσεων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ὑπευθύνως δυνάμενος νὰ ὁμιλῇ περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς Χώρας διετύπωσε μέχρις ἐσχάτων τοῦλάχιστον ἀντίθετον γνώμην.

Σ. ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τὸν Μάϊον τί ἀπῆντησεν ἡ Σερβία εἰς τὴν πρότασιν τὴν ὁποῖαν τῆς ἐκάματε πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ;

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Τὸν Μάϊον τοῦ 1914 ;

Σ. ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Μάλιστα.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ κάμω τὴν δήλωσιν, ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν θ' ἀπαντήσω μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀγορεύσεώς μου· ἐάν τότε παρამείνη ἀσάφειά τις, εἶμαι πρόθυμος νὰ δώσω ἐξηγήσεις.

ΖΗΣΗΣ ΙΑΤΡΟΥ. Ἐγένετο δι' ἀποφάσεως τοῦ Ἑπουργικοῦ Συμβουλίου ;

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Ὅμιλουν ὅλοι καὶ δὲν ἐννοῶ. Ἀπαντῶ εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἐξ Ἀρκαδίας βουλευτοῦ. Ἡ Σερβικὴ Κυβέρνησις ἀπῆντησεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τότε ἐκθέτουσα τὴν κατάστασιν τῆς κοπώσεως, ἡ ὁποία ἦτο φυσικὸν νὰ ἐπικρατῇ ἐν Σερβίᾳ μετὰ δύο ἄρτι διεξαχθέντες πολέμους, τῆς ἀνεπαρκοῦς παρασκευῆς εἰς νέον πόλεμον, καὶ συνιστῶσα ἐπομένως νὰ καταβληθῇ πᾶσα δυνατὴ προσπάθεια, ὅπως ἀποφευχθῇ ἡ πολεμικὴ ῥῆξις. Ἐδήλωσε συγχρόνως ὅτι, ἀπευ-

θυνομένη εἰς τὴν Τουρκίαν, θὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῆς, ὅτι ὁ πόλεμος μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀφήσῃ τὴν Σερβίαν ἀδιάφορον. Ἡ Σερβία εἰς τὴν περίστασιν ἐκείνην ἐφέρθη ὡς φίλη εἰλικρινὴς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας ἀνέλαθεν. Ἀλλ' ὡς εἶπον, Κύριοι, δὲν ἦτο μόνον γνώμη τῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν μου Κυβερνήσεως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου αὕτη ἡ περὶ τῶν συνθηκῶν ὑποχρεώσεις μας· ὑπῆρξε καὶ γνώμη τῆς διαδεχθείσης με Κυβερνήσεως κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1915, τῆς ὑπὸ τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν ἐκ Πατρῶν Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἐν ταῖς ἐπισήμοις δηλώσεσιν ἅμα τῇ ἀναλήψει τῆς ἀρχῆς λέγει ταῦτα (Ἀναγινώσκει) :

«...Ἀλλ' ὑπέρτατον ἅμα καθήκον ἐπιβάλλει εἰς τὴν Χώραν τὴν ἐπιφύλαξιν ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἀνειλημμένας συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις.»

Ἡ τήρησις τοῦ συμμαχικοῦ ὅρου.

Βλέπετε λοιπὸν ὅτι καὶ ἡ ἄλλη Κυβέρνησις, ἡ διαδεχθεῖσα τὴν ἰδικήν μου εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ λαβοῦσα γνῶσιν τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ δηλώσει τῆς διεκήρυττεν ὡς κυριώτατον μέλημα τῆς πολιτικῆς τῆς τὴν τήρησιν καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων τῶν ἀνειλημμένων. Ἀλλά, καὶ ὅτε ἀνέλαβον καὶ πάλιν τὴν ἀρχὴν μετὰ τὰς ἐκλογάς, ἦτο φυσικὸν ὅτι τὴν αὐτὴν θὰ ἐξηκολούθουν νὰ ἔχω ἀντίληψιν περὶ τῆς ἰσχύος τοῦ ὅρου τοῦ συμμαχικοῦ τῆς συνθήκης καὶ τοῦ ὀφειλομένου πρὸς αὐτὸν σεβασμοῦ ἐκ μέρους ἡμῶν. Ὅτε δ' ὁ κ. Πάσιτς, πιεζόμενος τελευταίως ὅπως στέρξῃ εἰς παραχωρήσεις πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ἵνα μὴ ἡ Βουλγαρία λάβῃ ἐχθρικὴν πρὸς τὴν Σερβίαν στάσιν, ὅτε, λέγω, πιεζόμενος ἠναγκάσθῃ ν' ἀπευθυνθῇ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς, ὅπως στέρξῃ εἰς τὰς παραχωρήσεις ταύτας, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις ἔστερξεν εἰς τὰς παραχωρήσεις, καὶ ἦτο πρόδηλον ὅτι ἡ πρᾶξις αὐτῆς αὕτη ἀπετέλει νέαν βεβαίωσιν τῆς διαρκείας καὶ τῆς ἰσχύος τῆς συμμαχικῆς ταύτης συνθήκης. Δύναμαι νὰ διαβεβαιώσω τὴν Βουλὴν, Κύριοι, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐκρήξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου οὐδέποτε ἦλθεν ὁ λόγος εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς

τῆς Κυβερνήσεως χωρὶς ἢ ὑπ' ἐμὲ Κυβέρνησις νὰ δηλώσῃ πάντοτε ἐμφανῶς ἄνευ περιορισμοῦ τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς, ὅπως τηρήσῃ πιστῶς τὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἔφερον τὴν ὑπογραφήν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὑπογραφήν τοῦ Βασιλέως, τὴν ὑπογραφήν τῆς ὑπευθύνου Κυβερνήσεως. (Χειροκροτήματα παρατεταμένα). Εὐρέθην μάλιστα εἰς τὴν ἀνάγκην, συζητῶν πρὸς τοὺς ἔχοντας ἀντίθετον γνώμην καὶ ὑπεραμυνόμενος τῆς ἐμῆς γνώμης καὶ τῆς σταθερᾶς ἀποφάσεως, ὅπως ἡ Ἑλλάς μὴ καταστῇ ἐπιλήσμων τῶν ὑποχρεώσεών της, εὐρέθην εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παρατηρήσω ὅτι, ἐὰν μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ Κράτη δύνανται καὶ νὰ παραβλέπουν κατὰ τὰς περιστάσεις τὰς ἐκ τῶν συνθηκῶν ὑποχρεώσεις, ὁ κίνδυνος δι' αὐτὰ ἐντεῦθεν εἶνε μικρός. Ὑπάρχει ἰσχύς μεγάλη, ἢ ὁποία ἴσως ἀναπληροῖ τὴν ἠθικὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ Κράτη μικρά, ὅπως ἡ Ἑλλάς, εἶπον πρὸς τὸν συζητητὴν μου, ὅτι ἡ ἀθέτησις συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων θ' ἀπετέλει διὰ τὸ Κράτος ἀτίμωσιν, τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλάς ὡς ἐξ ὅλης τῆς Ἱστορίας της δὲν ἦτο ἀξία, ἀτίμωσιν δὲ ἢ ὁποία θὰ καθίστα τὸ Κράτος τοῦτο ἀνίκανον τοῦ λοιποῦ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἱστορικὴν του σταδιοδρομίαν. (Εὖγε καὶ χειροκροτήματα)

Ἐὰν ἡμεθα, Κύριοι, ἱκανῶς ἰσχυροί, ὥστε αὐτοτελῶς νὰ χαράσσωμεν πολιτικὴν πρὸς κατάπραξιν τῶν ἐθνικῶν μας ἀξιώσεων, θὰ ἐδεχόμεν νὰ συζητήσω σοβαρῶς πρὸς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θὰ μοι ἔλεγεν ὅτι ἡ ἰσχύς εἶνε ὑπεράνω τοῦ δικαίου καὶ τὸ συμφέρον ὑπεράνω τῶν ὑποχρεώσεων. Ἀλλ' ὅταν τὸ Κράτος τοῦτο εἶνε ἀκόμη μικρόν, συμβαίνει ὥστε ἡ τήρησις τῶν ἠθικῶν ἐπιταγῶν νὰ συμβιδάζεται τελείως πρὸς τὰ ὕλικά συμφέροντα, [πρὸς τὰ συμφέροντα τὰ πολιτικὰ τοῦ Κράτους καὶ νὰ εἶνε ἀδιάσπαστος ἀπ' ἐκείνων.

Ἡ Ἑλλάς προέλαβε τὰς Βουλγαρικὰς διαθέσεις.

Ἀλλά, Κύριοι, θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃτε νὰ φρονῶ πεποιοθῶς ὅτι ἡ ἔντονος καὶ σταθερὰ καὶ ἀμετάβλητος ἐν τούτῳ στάσις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως εἶνε ἡ συντελέσασα, ὅπως προλάβῃ μέχρι τῆς τελευταίας ταύτης ἐποχῆς τὰς διαθέσεις τῆς Βουλγαρίας πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Σερβίας. διότι ὁ πειρασμός δι' αὐτὴν ἦτο ὄντως μέγας, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Σερβία προσεδάλλετο ἀπὸ βορρᾶ ὑπὸ μιᾶς μεγάλης Αὐτοκρατορίας. Τὴν δευτέραν δὲ φοράν, ὅπως ἐνθυμεῖσθε, ἐξέησε

νὰ ὑποκύψῃ ἀπὸ τὴν προσπάθειαν ἐκείνην, μέχρις οὗ κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν δι' ἀναπτύξεως πράγματι ἡρωϊσμοῦ ἀξιοθαυμάστου κατώρθωσε ν' ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον. Τὸ φυσικὸν δ' ἦτο ὅτι ὁ πειρασμὸς ἦτο διὰ τὴν Βουλγαρίαν μέγας, ὅπως ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τὸν ὁποῖον ἔδλεπεν ἀπησχολημένον ἀλλαχοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τῆς ἐπιθέσεως ταύτης δὲν λέγω ὅτι μόνη ἀνασταλτικὴ δύναμις ὑπῆρξεν ἡ σταθερὰ στάσις τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ἰσχυρίζομαι εὐλόγως ὅτι ὑπῆρξε μία τῶν κυριωτέρων ἀνασταλτικῶν αἰτιῶν διὰ τὴν μὴ ἐνέργειαν τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας.

Εἶμαι ἀκόμη βέβαιος ὅτι τελευταῖον, ἐὰν δὲν ἐπεκράτει ἐν Βουλγαρίᾳ παρεξήγησις περὶ τῆς πολιτικῆς ἡμῶν, ὀφειλομένη ἴσως εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἀξιολύμου ἐξ Ἀχαϊοῦ ἡλίδος βουλευτοῦ αἱ ἰδέαι τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ εἶχον ὑποστῇ ἀλλοίωσιν τινα ἢ κλονισμόν τινα, ἐὰν, λέγω, ἐν Βουλγαρίᾳ, δὲν ἐπεκράτει πεπλανημένη ἀντίληψις τῶν διαθέσεων τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ἔχω πάντα λόγον νὰ πιστεύω ὅτι ἡ Βουλγαρία δὲν θ' ἀπεφάσιζε νὰ ἐπιστρατευθῇ, ἵνα θέσῃ εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ ἐμπρησμοῦ ὁλόκληρον τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Πρῶτον ποῖος εἶνε ὁ κλονισμὸς τὸν ὁποῖον ἐμνημονεύσατε καὶ δεύτερον κατὰ ποῖον τρόπον οὗτος ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς Βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὁ κλονισμὸς εἶνε αἱ δηλώσεις τοῦ Ῥαδοσλάδωφ, αἱ πρὸς τοὺς φίλους του γενόμεναι καὶ δημοσιευθεῖσαι δι' ἀνακοινωθέντος τοῦ Τύπου ἐν Βουλγαρίᾳ, ὅπου ὑπάρχει προληπτικὴ λογοκρισία, καὶ καθ' ἃς ἡ Βουλγαρία προβαίνουσα εἰς ἐπιστράτευσιν εἶνε ἡσυχος, διότι στηρίζεται ἐπὶ τῆς οὐδετερότητος καὶ τῆς Ῥουμανίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Κυβέρνησις εἰσθε σεῖς.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἀλλὰ δὲν εἶχε λάβει ἀφορμὴν ἢ νῦν Κυβέρνησις τότε πλεον περὶ τούτων τῶν πραγμάτων ν' ἀσχοληθῇ καὶ νὰ κάμῃ δηλώσεις, διότι ἡ Βουλγαρικὴ ἐπιστράτευσις ἐπῆλθεν ἀληθῶς ὀλίγον ἀπροσδόκητος.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἐχετέ που βεβαιωμένον ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἢ ὑπ' ἐμὲ προσέδη εἰς τινὰ δήλωσιν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν δικαιολογοῦσαν τὰς δηλώσεις τοῦ κ. Ῥαδοσλάδωφ;

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὁχι πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Εἶπον ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς προκατόχου Κυβερνήσεως ἐπῆλθε μεταβολὴ εἰς τὰς σκέψεις αὐτῆς ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο. Γνωρίζετε, διότι ἔχετε πείραν τῶν πραγμάτων, πόσον δύσκολον εἶνε, ἰδίως εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ μείνωσι μυστικαὶ αἱ ἐνέργειαι καὶ αἱ διαθέσεις ἀκόμη τῶν κυβερνώντων.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Παρακαλῶ νὰ καθορίσητε ποῖα εἶνε τὰ γεγονότα ἐκεῖνα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξεδηλώθη ἡ μεταβολή.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Μὲ βεβαιώνετε ὅτι δὲν ἐπῆλθε μεταβολὴ σκέψεων;

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Δὲν βεβαιῶ τίποτε. Ἐγὼ θὰ ὁμιλήσω καὶ θὰ ἐκθέσω τί βεβαιῶ. Ζητῶ ἀπὸ ὑμᾶς νὰ καθορίσητε τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπικαλεῖσθε, διὰ νὰ γνωρίζω περὶ ποίων γεγονότων ὁμιλεῖτε καὶ ν' ἀντιτάξω πᾶν ὅ,τι ἔχω ν' ἀντιτάξω καὶ θ' ἀντιτάξω. Ὅ,τι ἔχω ἐγὼ νὰ εἶπω θὰ τὸ εἶπω. Ζητῶ ἀπὸ ὑμᾶς νὰ ἐξηγήσητε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον φαίνεσθε λέγων.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν θέλω τὸ παρεμπίπτον αὐτὸ νὰ λάβῃ μείζονα ἔκτασιν. Φθάνω εἰς τὴν λύσιν διὰ τῆς ἐξῆς δηλώσεως: Ἄν ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐξ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος βεβαιοῖ ὅτι οὐδέποτε κατὰ τὸν χρόνον τῆς παραμονῆς του ἐν τῇ ἀρχῇ μετέβαλε διαθέσεις, οὐδὲ προέβη εἰς ἐνέργειαν ἐκδηλωτικὴν τοιαύτης διαθέσεως, ἀνακαλῶ ὅσα εἶπον καὶ εἶμαι εὐτυχὴς δεχόμενος τοιαύτην διαβεβαίωσιν.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Παρακαλῶ.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν τὴν κάμνετε; Τότε εἶνε περιττὸν νὰ ἐκθέσω εἰς τὴν Βουλὴν διὰ τίνων ἐνεργειῶν ἐξεδηλώθη ἡ μεταβολὴ αὕτη τῶν σκέψεων ὑμῶν.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Σεῖς ἀνακαλεῖτε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπετε περὶ ἐμοῦ. Τοῦτο εἶνε ἀρκετόν. Τί ἔκαμα ἐγὼ ἐν σχέσει μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶπετε, θὰ τὸ ἀκούσητε, ὅταν ὁμιλήσω ἐγώ.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς εἶπω, διότι εὐρισκόμεθα ἐνώπιον αἰθούσης πολιτικῆς, ὅτι ἡ ἀνάκλησις ἐγένετο ὑπὸ αἰρεσίῃ τινι. Λοιπὸν, ἂν δηλώνετε ὅτι δὲν μετεβάλετε γνώμην καὶ δὲν προέβητε εἰς ἐνεργείας ἐκδηλωτικὰς τῆς μεταβολῆς τῆς γνώμης, ἀνακαλῶ ὅσα εἶπον καὶ σᾶς ζητῶ μάλιστα συγγνώμην.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἄν δὲν ἐηλώγω, δὲν ἀνακαλεῖτε;

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Ἄλλ' εἶνε περιττὸν νὰ ἐξηγήσω πρὸς τὴν Βουλὴν διὰ ποίων πράξεων ἐξεδηλώθη ἡ ἐνέργειά σας. (Χειροκροτήματα).

Ἡ ἰσορροπία τῶν Βαλκανικῶν.

Ἀλλὰ, Κύριοι, διὰ νὰ μείνωμεν πάλιν εἰς τὰς ἐκ τῆς συνθήκης τῆς συμμαχικῆς ὑποχρεώσεις ἡμῶν ἀπέναντι τοῦ φίλου καὶ γείτονος καὶ συμμάχου Κράτους, δὲν εἶνε μόνον ἡ ἠθικὴ ἀποψις τοῦ ζητήματος· δὲν εἶνε μόνον ἡ πρὸς ταύτην συνδεομένη ἐν τῇ γενικῇ ἐννοίᾳ ἀποψις τοῦ συμφέροντος τοῦ πολιτικοῦ, ἀλλὰ, ἐρωτῶ ὑμᾶς, Κύριοι, καὶ εἰς περίπτωσιν ἀκόμη καθ' ἣν δὲν θὰ ὑπῆρχε συνθήκη συμμαχικὴ μετὰ τῆς Σερβίας [δὲν νομίζετε ὅτι τοῦλάχιστον εἰς δεινотάτην ἀμνηχανίαν θὰ εὐρίσκετο ἡ Κυβέρνησις ἡ Ἑλληνικὴ περὶ τοῦ τί ὤφειλε νὰ πράξῃ εἰς ὁμοίαν περίστασιν; Δὲν νομίζετε, λέγω, ὅτι, καὶ ἂν δὲν ἐφθάνεν ἡ πλάστιγξ νὰ κλίνη πρὸς τὸ μέρος τῆς συνδρομῆς πρὸς τὴν Σερβίαν, ὅτι εἰς δεινотάτην τοῦλάχιστον ἀμνηχανίαν θὰ εὐρίσκετο ἡ Κυβέρνησις, σκεπτομένη ὅτι, ἂν ἄφηνεν ἐν ἐκ τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν αὐτοδυνάμως ν' ἀνατρέψῃ τὴν ἰσοδυναμίαν τὴν κατὰσταθεῖσαν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, θὰ προσυπέγραφεν ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐν βραχεὶ χρόνῳ τὸν ἴδιον αὐτῆς θάνατον;

Καὶ δὲν νομίζετε, Κύριοι, ὅτι, ἂν κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς προσφάτου ταύτης Βαλκανικῆς κρίσεως, τῆς ἀρχομένης ἀπὸ τῆς Βουλγαρικῆς ἐπιστρατεύσεως, ἄλλη τις Κυβέρνησις ἦτο ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐνταῦθα καὶ ἄλλας ἰδέας εἶχε περὶ τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεών μας πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ ἐδήλου ὅτι θεωρεῖ ἀνίσχυρον τοῦ λοιποῦ τὴν συνθήκην ταύτην, καὶ ἐπομένως ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν ἐπικειμένην ἐπίθεσιν τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας, δὲν νομίζετε, λέγω, ὅτι ἐκ τοιαύτης τυχόν ἐνεργείας τοιαύτης Κυβερνήσεως οἱ μέγιστοι τῶν κινδύνων θὰ ἐπεκρέμαντο ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους; Δὲν νομίζετε ὅτι, ἂν τοιαύτη ἦτο ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως, ἦτο πολὺ φυσικὸν ὅτι ἡ Σερβία, ἐγκαταλειπομένη ἀπὸ τὴν σύμμαχον αὐτῆς, μὴ διαβλέπουσα οὐδαμῶθεν ἐλπίδα σωτηρίας, ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς παραχωρήσεις ὅχι πλέον κατὰ τὴν ἔκτασιν εἰς τὴν ὁποίαν συνήνεσε πρὸ μηνός, ἀλλὰ κατ' ἔκτασιν πολὺ εὐρυτέραν, ὥστε νὰ κορέσῃ τὰς ἀξιώσεις τοῦ γείτονος, νὰ λύσῃ τὰς πρὸς αὐτὸν διαφοράς του καὶ ν' ἀ-

φήσῃ τοῦτον μόνον πλέον καὶ ἀπερίσπαστον ἀπὸ τῆς Σερβίας, διὰ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐχούσης ἤδη εἰς βάρος της ὅτι ἠθέτησε συμμαχικὸν καθήκον πρὸς Κράτος εὐρισκόμενον ἐν δεινῇ θέσει, ἀφίλου δὲ πλέον καὶ πανταχόθεν ἀνυπερασπίστου ;

Εἶνε εὐκόλον, Κύριοι, ν' ἀντιπολιτεύεται κανεὶς ἀρνητικῶς, ἐπικρίνων τοὺς ἔχοντας τὰ βάρη τῆς ἀρχῆς εἰς περιστάσεις τόσον δεινὰς καὶ τόσον σοβαρὰς διὰ τὸ ἔθνος. Ἀλλ' ὁ πολιτικὸς πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ χάρισμα νὰ βλέπῃ πολὺ πρωτύτερα ἀφ' ὅσον βλέπουν οἱ ἄλλοι, διότι, ἂν δὲν ἔχῃ τὸ χάρισμα τοῦτο, εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ὀδηγήσῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ εἰς συμφορὰς καὶ καταστροφάς. (Εὐγε, εὐγε καὶ χειροκροτήματα.)

Ἀλλὰ, Κύριοι, θὰ μοὶ ἐπιτρέψῃτε ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν μου νὰ προσάγω ἐνώπιον ὑμῶν καὶ ἐν ἄλλο ἀκόμη ἐπιχείρημα, πλέον ἀποφασιστικὸν ἀπ' ὅλα αὐτά, τὰ ὅποια σὰς προέβαλα μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης καὶ τὰ ὅποια ἐπιτρέψατέ μοι νὰ θεωρήσω ὡς ὀγκώδη· ἔχω ἀκόμη, λέγω, ἐν ἄλλο ἐπιχείρημα, κατὰ τοῦ ὁποίου εἰς οὐδένα ἐξ ὑμῶν ἐπιτρέπεται νὰ προβάλλῃ ἀντίρρῃσιν. Ἔχω τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ Κυβέρνησις ἡ παροῦσα ἔχει σύμφωνον τὴν ἐκδεδηλωμένην γνώμην τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ (Ἐπιδοκιμασίαι ἐκ τῆς αἰθούσης).

Κύριοι, κατὰ τὰς ἐκλογάς, τὰς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις τοῦ ἀξιολύμου βουλευτοῦ ἐκ Πατρῶν διεξήγαγε τελευτώντος τοῦ Μαΐου, ἐζητήθη ἐκ παντὸς τρόπου νὰ συγχυσθῇ ἡ διαύγεια τῆς κρίσεως τῶν ἐκλογέων διὰ τῆς παρενθέσεως, ἀντὶ τῶν ἀληθῶς χωριζόντων ἡμᾶς ζητημάτων, ἄλλων ζητημάτων τὰ ὅποια δὲν ἠδύναντο ν' ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενον ἀγῶνος συνταγματικοῦ. Ἄν δέ, ὅπως ἀνεγνώρισα πάντοτε, ἡ λαϊκὴ ἐτυμηγορία δὲν ἀπετέλει οὔτε ἐκφάνσιν γνώμης ὑπὲρ ἀναμίξεως ἡμῶν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Δαρδανελλίων, οὔτε ἐκφάνσιν γνώμης περὶ παραχωρήσεων, τὰς ὁποίας διανοηθεὶς νὰ εἰσηγηθῶ πρὸς τὸν Βασιλέα εἶχα κατορθώσει νὰ θάψω, ἂν, λέγω, δὲν ἀπεφάνθη ὁ λαὸς οὔτε περὶ τοῦ ἐνὸς σημείου οὔτε περὶ τοῦ ἄλλου, ἀπεφάνθη ὁμῶς ἀνενδοιάστως ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τῆς προκτόχου Κυβερνήσεως, ἀπεφάνθη δηλαδὴ ὅτι ἡ χαραχθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ πολιτικὴ μὲ τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν αὐτῆς καὶ μὲ τὴν τήρησιν τῆς πιστῆς τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων ἐγκρίνεται ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὁ ἀργυρώνητος Τύπος.

Τὸ ἐπιχείρημα τούτο, Κύριοι, εἶνε τοιοῦτον, ὥστε εἰς οὐδένα σεβόμενον ἑαυτὸν ἐνταῦθα ἐπιτρέπεται νὰ τὸ ἀμφισδητήσῃ.

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Κερκύρας μοι ἀπηύθυνε τὴν ἐρώτησίν του, διότι ἤθελε νὰ μάθῃ ἂν ἡ ἐπιστράτευσις ὀδηγεῖ τὴν Ἑλλάδα εἰς ταχὺν πόλεμον, ἢ ἂν εἰς τὴν ἀπόκρουσιν εἰσβολῆς ἐχθρικῆς. Κύριοι, δὲν εἶνε ἡ ἐμὴ πολιτικὴ ἡ ὀδηγοῦσα τὴν χώραν εἰς τὸν πόλεμον. Ὅπως πρὸ μικροῦ εἶπα, ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι, ἐὰν ἀδιατάκτως παρέμενεν ἡ αὐτὴ ἀντίληψις παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ Κυβερνήσει, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶνε ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἀδιάφορος εἰς ἐπίθεσιν τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας, ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ ἐπιστράτευσις ἡ Βουλγαρικὴ, ἔχω ὅλους τοὺς λόγους τοῦλάχιστον νὰ θεωρῶ πιθανώτατον, ὅτι ἡ Βουλγαρικὴ ἐπιστράτευσις δὲν θὰ ἐγίνετο. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι οὐχὶ διὰ τῆς σταθερᾶς πολιτικῆς ὠθεῖτε τὴν χώραν εἰς πόλεμον, ἀλλὰ δύνασθε νὰ ὠθήσετε αὐτὴν πολὺ εὐκολώτερον δι' ἀσταθοῦς πολιτικῆς, διὰ πολιτικῆς, δὲν τὸ λέγω ὅπως ψέξω ὑμᾶς, μὴ ἀνδρικῆς. Ὅπως εἶπα καὶ κατὰ τὰς δηλώσεις τὰς ὁποίας ἔκχμα ἀναγγέλλων πρὸς τὴν Βουλὴν τὴν ἐπιστράτευσιν, ἡ ἐπιστράτευσις εἶνε φάρμακον ἡρωϊκόν. Εὐτυχῶς ὅλοι οἱ δυνάμενοι ὑπευθύνως νὰ ὁμιλῶσιν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ἀνεγνώρισαν τὴν ἀνάγκην εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς εὗρέθη διὰ νὰ καλέσῃ τὴν ἐπιστράτευσιν καὶ δὲν ἔμειναν ἀμφισδητοῦντες τὴν χρησιμότητα αὐτῆς παρὰ μόνον ἐκεῖνοι, οἱ ἐκτὸς τῆς αἰθούσης ταύτης, θὰ τὸ εἴπω σαφῶς — ἀπευθύνομαι πρὸς τὸν Τύπον —, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἶνε ἀργυρώνητοι... (Εὐγε καὶ χειροκροτήματα παταγώδη καὶ παρατεταμένα διακόπτουν ἐκ τῆς αἰθούσης καὶ τοῦ ἀκροατηρίου). Λέγω τὴν λέξιν με ὅλην τὴν συνκρίσθησιν τῆς βαρύτητος, ἣν δίδει εἰς αὐτὴν ἡ ἐπιστημότης τῆς θέσεώς μου, διότι παριστάμεθα, Κύριοι, ἐνώπιον ἐνὸς θεάματος ἀηδεστάτου ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι χειρίζονται ὄργανά τινα τῆς δημοσίας γνώμης, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦτον τὸν λόγον εὐλόγως ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ἐρμηνεῖς μέρους τῆς κοινῆς γνώμης καὶ οἱ ὁποῖοι ἐν γνώσει ὅλου τοῦ κόσμου ἐπώλησαν τὸν κάλαμόν των εἰς ξενικὴν προπαγάνδαν καὶ οἱ ὁποῖοι ἔρχονται καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Ἑλλὰς ἐπιστρατεύεται διὰ ν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς δεινοτάτους κινδύνους (Εὐγε,

εὔγε καὶ νέα χειροκροτήματα), ἔρχονται καθ' ἣν στιγμὴν ἐντὸς τῆς αἰθούσης ταύτης ἐπετεύχθη ἡ ὁμογνωμοσύνη ὅλων τῶν πολιτικῶν παραγόντων τῆς χώρας, τοῦλάχιστον ἐν τῷ εἰδικῷ τούτῳ ζητήματι, ἔρχονται νὰ ταράξουν τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν, διὰ νὰ θέσουν ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὸ ζήτημα, ἂν ᾗτο ἀναγκαῖα ἡ Ἑλληνικὴ ἐπιστρά-
τευσις.

(Ἐγείρονται τινες τῶν δημοσιογράφων ν' ἀπέλθωσι τοῦ θεωρείου των, ἐξ οὗ διαμαρτυρίαι ἐκ τῆς αἰθούσης καὶ φωναί : "Ἐξω, ἔξω!")

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ὅσοι θέλουν ν' ἀποχωρήσουν εἶνε ἐλεύθεροι.

Γ. ΚΑΡΑΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ στρατιωτικὸς νόμος.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐρχονται, Κύριοι, οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ Κράτος διὰ τῶν ὑπευθύνων ἀντιπροσώπων τοῦ εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ σταματήσῃ τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς Χώρας, διὰ νὰ καλέσῃ τὸν λαὸν ν' ἀντιμετωπίσῃ καὶ πάλιν τὰς δεινὰς περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπειλοῦν τὴν Πατρίδα, καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτήν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐν τῷ περιβόλῳ τούτῳ ὅλοι οἱ δυνάμενοι νὰ ἔχουν ἔγκυρον γνώμην ἐπὶ τοῦ σημείου τοῦλάχιστον τούτου ὁμογνωμονοῦν, ἔρχονται αὐτοὶ μὲ τὸν ἐξωνημένον κάλαμόν των καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐνσπείρουν εἰς τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν, εἰς τὸν στρατευόμενον λαόν, τὸν ἀποσπασθέντα ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς συζύγου ἢ τὰς θωπείας τῆς μητρὸς καὶ τῶν τέκνων, διὰ νὰ πάρῃ τὸ ὄπλον καὶ πάλιν, ἔρχονται, λέγω, νὰ τοῦ συγκλονίσουν τὴν ψυχὴν, νὰ γεννήσουν τὴν ἀμφισβόλιαν ἂν αἱ θυσίαι αὐταὶ εἶνε ἀναγκαῖαι τάχα ἢ περιτταί. (Νέα εὔγε καὶ χειροκροτήματα ἐκ τῆς αἰθούσης καὶ τοῦ ἀκροατηρίου).

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Κερκύρας μὲ ἠρώτησεν : Ἐφαρμόζων τὴν πολιτικὴν σου αὐτήν, τί θὰ κάμῃς, ἐὰν σπεύδων πρὸς βοήθειαν τῶν συμμάχων σου Σέρβων συναντήσῃς καὶ ἄλλας λόγχας, πρὸς τὰς ὁποίας δὲν θέλεις νὰ συναντηθῇς ; Θὰ περιορισθῶ, κύριε βουλευτά, νὰ ἐκφράσω τὴν βαθυτάτην θλίψίν μου, διότι πρόκειται εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς προστασίας τῶν τιμιωτέρων συμφερόντων τοῦ ἔθνους ν' ἀντιμετωπίσω λαούς, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἔχω καμμίαν ἀντίθεσιν ἄμεσον καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους εὐστυχῶς ἢ σύγκρουσις δὲν ἡμπορεῖ παρὰ νὰ εἶνε μεστὴ κινδύνων.

Κ. ΣΟΚΟΛΗΣ. (Διακόπτει μὴ ἀκούμενος ἐκ τῶν κωϊωνικρυσίων τοῦ κ. Προέδρου).

Ἡ ἀπόδοσις τῶν συμμάχων εἰς Θεσσαλονίκην.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ (πρωθυπουργός). Κύριοι, μὴ συγκινεῖσθε διὰ τὴν διακοπὴν αὐτήν· ἡ ἀντίδρασις κατὰ τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως ἦτο ἐξ ἴσου ζωηρά, καὶ ὅτε ἡ Δύναμις περὶ τῆς ὁποίας ὡμίλησαν ἤδη οἱ διακόπτοντες εὐρίσκετο καὶ πρὸς τὸ ἀντίθετον οὐρατόπεδον. Ὡστε μὴ συγκινεῖσθε. Ὑπομιμνήσκω ἄλλως τε πρὸς τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν ἐκ Κερκύρας, ὅτι ἡ Ἰταλία κηρύξασα τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ διεξάγουσα αὐτὸν ἀπὸ μηνῶν τεσσάρων δὲν ἐγένετο ἐμπόλεμος μὲ τὴν Γερμανίαν, οὔτε βεβαίως προτείνω εἰς ὑμᾶς νὰ κηρύξωμεν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Ἀλλὰ, ἐάν, Κύριοι, ἐφαρμόζοντες τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν πολιτικὴν, ἐὰν ἐκπληροῦντες καθήκον τιμῆς δι' ἡμᾶς καὶ τὰς συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις καὶ προασπίζοντες τὰ ζωτικώτατα συμφέροντα τῆς Χώρας ἡμῶν συνηντῶμεν πρὸ ἡμῶν τοὺς ἰσχυροὺς, εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἐκφράζοντες τὴν ἐπὶ τούτῳ λύπην μας θὰ ἐπράττομεν τὸ καθήκον μας! (Χειροκροτήματα.)

Κύριοι, δὲν θέλω νὰ μείνῃ ὑπὸ παρεξήγησιν ἡ φράσις μου αὕτη καὶ ἀναγκάζομαι νὰ δηλώσω πρὸς ὑμᾶς, ὅτι, ὅτε κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας ἐγένετο ἡ ἀναγγελία τῆς ἀποστολῆς Ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων εἰς Θεσσαλονίκην καὶ διεμαρτύρετο ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διὰ τὴν παραβίασιν τῆς οὐδετερότητος, ὅπως εἶπα πρὸ μικροῦ, δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀδιάφορος πρὸς τοὺς κινδύνους ἐκείνους, οἵτινες, ἀσχέτως πρὸς τὴν παραβίασιν τῆς οὐδετερότητος, ἠδύναντο νὰ συνδέωνται πρὸς τὴν ἀποβίβασιν καὶ τὴν διὰ τοῦ ἐδάφους ἡμῶν διέλευσιν τῶν διεθνῶν στρατευμάτων, διότι ἐξεφράσθη ἐν Ἑλλάδι ἡ γνώμη, ὅτι ἦτο ἐνδεχόμενον ἡ κατοχὴ τῶν Σερβικῶν ἐδαφῶν καὶ ἡ διάβασις διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους νὰ χρησιμοποιεθῇ πρὸς πλείσιν τῶν συμμαχικῶν Κρατῶν ὑπὲρ παραχωρήσεων πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Καὶ εὐρέθην εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δηλώσω πρὸς τὰς Δυνάμεις ἐκεῖνας, πρὸς τὰς ὁποίας μεγάλη εἶνε ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, νὰ δηλώσω ὅτι, ἐὰν διὰ τὴν διάβασιν ἐκ τοῦ

ἡμετέρου ἐδάφους καὶ τὴν παραδίξιιν τῆς οὐδετερότητος ἡμῶν δὲν νομίζω, ὡς ἔχουν σήμερον τὰ πράγματα ἐκ τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ τῆς γενικῆς ἀνατροπῆς, ὅτι ἐπιβάλλεται ν' ἀντιταχθῶμεν ἐνόπλως κατὰ τῆς διαδόσεως διὰ τοῦ ἐδάφους ἡμῶν, εἶμαι ἀποφασισμένος ν' ἀντιτάξω τὴν μικρὰν δύναμιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοῦ κολλοῦ τοῦ δύο Μεγάλων Δυνάμεων, ὅπως ἀντιστῶ κατὰ ἀποδόσεως στρατευμάτων, τὰ ὅποια δύνανται ἐνδεχομένως νὰ ἐπιδουλευθῶσι συμφέροντα Ἑλληνικά! (Χειροκροτήματα.)

Π. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΑΚΗΣ. Διεξάγεται, κύριε Πρόεδρε, ἡ σοβαρωτάτη συζήτησις. Παρακαλῶ νὰ συστήσητε προσοχήν.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Διαρκῶς συνιστῶ ἡσυχίαν.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὁ ἀξιότιμος ἐκ Λακωνίας βουλευτὴς ἐπαναλαμβάνει ὅ,τι εἶπον πρὸ μικροῦ, πόσον σοβαρὰ εἶνε ἡ παροῦσα συζήτησις. Ναί, Κύριοι, ἀληθῶς, ὅπως εἶπα ἀρχόμενος τοῦ λόγου μου, καὶ πάλιν ἐπαναλαμβάνω, σπανίως ἢ οὐδέποτε ἴσως διεξήχθη σοβαρώτερα συζήτησις διὰ τὸ ἐθνικὸν μέλλον ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλευτηρίῳ. Ἐάν ἡ Βουλγαρικὴ ἐπιστράτευσις μέλλῃ νὰ σημάνη καὶ ἀνάμειξιν εἰς τὸν πόλεμον δι' ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Σερβίας, ἡμεῖς δὲ δὲν πράξωμεν τὸ καθ' ἑαυτούς, πᾶν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀφ' ἡμῶν, ὅπως ἀποτρέψωμεν τὸν κίνδυνον τοῦτον, κινδυνεύομεν νὰ ἴδωμεν τὴν ἰσορροπίαν καὶ ἰσοδυναμίαν, τὴν ὅποιαν κατεστήσαμεν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, ἀνατρεπομένην κατὰ τοιοῦτον τρόπον διὰ τῆς συγχρόνου ἐλαττώσεως καὶ συντριβῆς τῆς δυνάμεως τοῦ ἑνὸς τῶν συμμάχων Κρατῶν, διὰ τῆς αὐξήσεως δὲ τῆς ἀντιστοίχου τοῦ ἄλλου Κράτους—τὸ ὅποιον δυστυχῶς, ὅπως καὶ πρὸ τριῶν ἡμερῶν εἶπα εἰς τὴν Βουλὴν, δὲν παύει νὰ διακηρύττῃ ὅτι δὲν θεωρεῖ ἑαυτὸ ὑπόχρεον πρὸς σεβασμὸν τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, καὶ τὸ ὅποιον συγχρόνως δυστυχῶς δὲν παύει νὰ διακηρύττῃ, ὅτι θεωρεῖ ὡς χώρας περιλαμβανομένας εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐθνικῶν τοῦ διεκδικήσεων ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, ὅλην τὴν μέχρι τοῦ Ἀλιάκμονος χώραν—κινδυνεύομεν, λέγω, Κύριοι, νὰ ἴδωμεν τὸ μεγαλόβρῃμα τὸ Ἑλληνικόν, τὸ ὅποιον ἐδημιούργησαν οἱ πόλεμοι τοῦ 1912 καὶ 1913, ἀποδαίνον βραχυτάτης διαρκείας.

Ἀλλ' ἐγώ, Κύριοι, διατηρῶ καὶ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ὅλην τὴν αἰσιοδοσίαν, διὰ τὴν ὅποιαν πολλάκις κατεκρίθην. Ἀντιλαμβάνομαι

νομαι ὅλην τὴν σοβαρότητα τῶν περιστάσεων. Οὐδεὶς ἄλλος θάη-
χετο περισσότερον ἐμοῦ, ὅπως ἡ Εὐρωπαϊκὴ εἰρήνη μὴ διατραχθῇ
ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου.
Εἶμαι βέβαιος ὅτι περίοδος μακρᾶς διαρκείας εἰρήνης θὰ εἴδεν εἰς
τὴν Ἑλλάδα τὰ μέσα ὅλα ν' ἀναπτύξῃ τὸ νέον αὐτῆς διπλασιασθὲν
Κράτος, νὰ καταστήσῃ αὐτὸ πλούσιον καὶ οἰκονομικῶς καὶ στρατιω-
τικῶς, ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ συνδυάσω τὸν πλοῦτον μὲ τὰς στρατιωτι-
κὰς δαπάνας, ἰσχυρόν, ὅς εἴπω καλύτερον, καὶ οἰκονομικῶς καὶ
στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς, ὥστε ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὸ μέλλον ἄνευ
τινὸς ἀνησυχίας. Ἀλλ' εἰς τὸν κόσμον τοῦτον δὲν παίζομεν τὸν ρόλον
μεγάλου Κράτους δυστυχῶς. Καὶ μεγάλα Κράτη καθ'αυτὰ δὲν ἡδυ-
νήθησαν νὰ ρυθμίσωσι τὸν ροὺν τῆς Ἱστορίας κατὰ τὰς ἰδίαις βλέψεις
αὐτῶν καὶ κατὰ τὰ ἰδιά των συμφέροντα. Ὁ πόλεμος ἐξερράγη βε-
βαίως ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑπαιτιότητος ἡμῶν. Ἀλλ' εὐρεθέντες ἐνώπιον
τῶν μεγάλων προβλημάτων, τὰ ὅποια ἡγείρεν ὁ πόλεμος αὐτός, Κύ-
ριοι, εἶμαι βέβαιος ὅτι, ἐὰν ἔχωμεν καὶ πάλιν τὴν Χώραν καὶ τὸν
θαυμάσιον αὐτὸν λαὸν ἡνωμένον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐθνικῶν συμ-
φερόντων, θὰ φθάσωμεν καὶ πάλιν ὅπως ἀμυνθῶμεν ἀποτελεσμα-
τικώτατα, θὰ φθάσωμεν καὶ πάλιν ὅπως ἀποτρέψωμεν τοὺς κινδύ-
νους τοὺς μεγάλους, οἱ ὅποιοι ἐπικρέμανται κατὰ τῆς ἀκεραιότητος
τῆς Χώρας. Καὶ τίς οἶδε, Κύριοι, ἂν δὲν φθάσωμεν ν' ἀσφαλίσωμεν
ἀληθῶς καὶ τὸ μέλλον ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον θὰ ἡδυνάμεθα ν' ἀσφαλί-
σωμεν ἀκοπώτερον καὶ μᾶλλον ἀκινδύνως διὰ μακρᾶς εἰρηνικῆς
περιόδου ἄνευ παρεμβολῆς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου;

Κύριοι, θὰ εἶμαι εὐτυχής, ἐὰν ἀκούσω ἐκ μέρους τῶν ἐπιφανῶν
ῥητόρων τοῦ Κοινοβουλίου, ἐκ μέρους τῶν δυναμένων μετὰ κύρους
περισσοτέρου νὰ διαχειρίζωνται τὰ μεγάλα ταῦτα ἐξωτερικὰ καὶ
ἐθνικὰ ζητήματα, θὰ ἤμην εὐτυχής, ἐὰν ἀκούσω ἀνασκευὴν ὅλων
τῶν ὑπ' ἐμοῦ λεχθέντων καὶ προσαγωγὴν ὅλων τῶν ἀντιθέτων ἐπι-
χειρημάτων, ἵνα συζητήσωμεν ἐν τῇ αἰθρῇ ταύτῃ μετὰ τῆς ἀπαι-
τουμένης ἀπαθείας, ἀποβλέποντες, ἐπαναλαμβάνω, εἰς τὸ κρίσιμον
τῶν περιστάσεων καὶ καθήκον θεωροῦντες νὰ διαφωτίσωμεν τὸν
στρατευθέντα Ἑλληνικὸν λαόν. Πάντων τελευταῖος βεβαίως ὁ ὑπέ-
χων τὸ βαρύτερον βάρος τῶν εὐθυνῶν, πάντων τελευτικῶς θὰ ἦτο
ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος δὲν θ' ἀνεγνώριζε τὴν τυχὸν πλάνην αὐτοῦ. Ἀλλ'

ἀπέναντι τῶν ἐπιχειρημάτων τὰ ὅποια προσάγω πρὸς ὑμᾶς, ἀπέναντι τῆς πεποιθήσεως μὲ τὴν ὁποίαν προσέρχομαι εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ ταύτην τὴν φορὰν ζητῶν τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ, ἵνα μὲ ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν τοῦ δεικνύω, ἀπέναντι τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτῶν καὶ τῆς πεποιθήσεως αὐτῆς δὲν προσήχθησαν παρὰ ἀρνητικὴ πολιτικὴ, ἐνδοιασμοὶ καὶ ἀμφιβολίαι.

Ἐπιτρέψατέ μου νὰ εἶπω, ὅτι ἀρνητικὴ πολιτικὴ, ἐνδοιασμοὶ καὶ ἀμφιβολίαι, τίποτε ἄλλο δὲν εἶνε παρὰ μία ἀνταντακλαστικὴ ἐπάνοδος εἰς ἰδεολογίαν παλαιάν, τὴν ἰδεολογίαν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν ἐθεωροῦμεν τὸ Κράτος αὐτὸ ὅχι μόνον προσωρινῶς, ἀλλ' ὀριστικῶς παράλυτον, ὥς μὴ δυνάμενον νὰ πράξῃ ἔργα γενναῖα, ὥς προωρισμένον νὰ διάγῃ ἕνα βίον φυτοζωϊκόν, ἀποζῶν ἐκ τῆς διεθνοῦς ἐπαιτείας. Θὰ ᾔτο δὲ φανερόν, ἐνώπιον τοῦ ἐμφανοῦς κινδύνου, ὁ ὅποιος κατέρχεται ἀπὸ βορρᾶ, ἵνα ἀφαιρέσῃ ὅσα ἀπεκτῆσαμεν κατὰ τοὺς δύο πολέμους, ὅτι θὰ ᾔμην ἀναποφάσιτος καὶ ἀτολμος μὴ ὀρμήσας πρὸς ἀποφάσεις, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει εἰς τὸ ἔθνος τὸ καθήκον, ἡ τιμὴ καὶ τὸ ὑπέρτατον συμφέρον ! (Παρατεταμένα χειρόκροτήματα).

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΣ ΤΗΣ 21ΗΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1915

Ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος μεταξὺ τῶν δύο
Εὐρωπαϊκῶν συνδυασμῶν.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἶνε ἄπορον πῶς ὁ ἀξιότιμος ἐκ Κερκύρας βουλευτὴς ἐθεώρησεν ὅτι διὰ τῆς ἀγορεύσεώς μου ἔθιξα αὐτὸν προσωπικῶς ἢ τοὺς ἄλλους ἡγέτας τῆς Ἀντιπολιτεύσεως. Οὐδεμία, οὔτε πρόθεσις ὑπῆρχεν ἐν ἐμοὶ τοιαύτη, οὔτε ἐκδήλωσις ἐγένετο τοιαύτης προθέσεως. Ἀλλ' ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Κερκύρας, ἀνελθὼν τὸ βῆμα, ἐζήτησε νὰ μὲ χαρακτηρίσῃ, ὅχι ὡς ζητήσαντα νὰ πείσω τὴν Βουλὴν διὰ τῆς ἀναπτύξεως ἐπιχειρημάτων ἰσχυρῶν, ἀλλ' ὡς θελήσαντα νὰ παρὰσύρω αὐτήν, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὴν καρδίαν. Θὰ

μοῦ ἐπιτρέψῃ ἐν τούτοις νὰ τοῦ παρατηρήσω ὅτι ἐκεῖνος ἀκριβῶς εἰς ὅλην τὴν ἐπιχειρηματολογίαν μου τὴν μακρὰν οὐδὲν ἀντέταξεν ἐπιχείρημα, τόσον δὲ δὲν ἀντέταξε τίποτε, ὥστε τὴν κυρίαν βάσιν τῆς συζητήσεως τῆς προκειμένης, δηλαδή τὴν συμμαχικὴν ὑποχρέωσίν μας πρὸς τὴν Σερβίαν, οὐδὲ καὶ ἐμνημόνευσεν. Οὐδὲν ἀντέταξεν ὁμοίως ὡς πρὸς τὸν κίνδυνον, τὸν ὅποιον βλέπω ἐγώ, ἐὰν ἤθελεν ἐπιτραπῇ, εἰς τὴν Βουλγαρίαν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας, διὰ νὰ συντρίψῃ αὐτὴν καὶ καταλάβῃ ὅσα ἐδάφη θέλει ἐκ τῆς Σερβίας. Περιωρίσθη καὶ πάλιν εἰς τὴν — θὰ εἴπω — μακροχρόνιον στοργὴν τοῦ πρὸς ὠρισμένας ἐξωτερικὰς κατευθύνσεις. Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Κερκύρας, ἀντὶ νὰ συζητήσῃ ἀντικειμενικῶς ἐπὶ τῶν πραγμάτων, οἷα ταῦτα ἐμφανίζονται, ζητῶν ν' ἀνατρέψῃ τὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὅποια προσήχθησαν εἰς τὴν Βουλὴν παρ' ἐμοῦ, σὰς εἶπε τί ; « Δὲν κυττάζετε, ὅτι, ἐὰν ἀκολουθήσετε αὐτὴν τὴν πολιτικὴν, μοιραίως φέρεσθε πρὸς ἓνα συνδυασμὸν Δυνάμεων, ὅπου εὐρίσκονται ὅλοι οἱ ἐχθροί σας, καὶ ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὅποιον εὐρίσκονται ὅλοι οἱ φίλοι σας ; ».

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Δὲν εἶπον αὐτό.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἶπετε τοῦλάχιστον τοῦτο: « Δὲν βλέπετε, ὅτι φέρεσθε πρὸς τὸν συνδυασμὸν, ὅπου εὐρίσκονται ὅλοι οἱ ἐχθροί μας, ἐνῶ εἰς τὸν ἄλλον εὐρίσκονται τοῦλάχιστον ἀδιάφοροι ; ». Ὁφείλα ἐπὶ τοῦ παρέργου τούτου ζητήματος, τὸ ὅποιον δὲν θίγει τὴν οὐσίαν τῆς συζητήσεως, ἢ ὅποια μᾶς ἀπησχόλησε τὴν ἐσπέραν ταύτην, νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις, ὅχι διὰ νὰ σᾶς πείσω ὅτι ἔπρεπε νὰ κανονίσετε τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις σας ἐπὶ τῇ βάσει συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν, ἀλλὰ διότι ἔχω καθήκον νὰ μὴ ἀφήσω νὰ πιστευθῇ ὅτι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦλάχιστον τῆς γενικωτέρας πολιτικῆς τῶν Μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ὑπῆρχον ἐνδείξεις ἢ ἀντενδείξεις πρὸς τὴν πολιτικὴν ἡμῶν σύμφωνοι πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ κ. βουλευτοῦ Κερκύρας. Ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας ὑπενθυμίζει τὴν Ῥωσίαν καὶ τὸν Σλαυικὸν κίνδυνον. Νομίζω, Κύριοι, ὅτι, ὅταν λέγωμεν Σλαυικὸν κίνδυνον, ἐννοοῦμεν κίνδυνον Νοτιοσλαυικόν, ὅτι ἐννοοῦμεν κυρίως τὰ ἐν τῇ Βαλκανικῇ Σλαυικῇ φύλᾳ. Νομίζω ἐπομένως ὅτι λέγοντες Σλαυικὸν κίνδυνον, μετὰ τὴν νέαν διαρρύθμισιν τῶν πραγμάτων τὴν ἐκ τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρε-

στίου, ἐννοοῦμεν κυρίως τὸν Βουλγαρικὸν κίνδυνον. Ἄς παύσωμεν λοιπὸν νὰ ὁμιλῶμεν περὶ τοῦ Σλαυικοῦ κινδύνου ὡς περὶ Ῥωσικοῦ, εἶον θέλει νὰ τὸν ἐμφανίσῃ ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας, καὶ ἄς μὴ ἀποστρέψωμεν τὸ βλέμμα ἀπὸ τοῦ μέρους ἐκείνου, ὅπου ὑπάρχει πραγματικῶς ὁ κίνδυνος οὗτος. Ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας ἐνεθυμήθη καὶ ἄλλην Δύναμιν Μεσόγειακὴν, ἔχουσαν βλέψεις κοσμοκρατορικὰς ἢ ἱμπεριαλιστικὰς, ὡς αὗται συνήθως ὀνομάζονται. Ἀλλὰ θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ τῷ ὑπενθυμίσω ὅτι, καὶ καθ' ὃν χρόνον ἡ Δύναμις αὕτη ἐτέλει ἐν συμμαχίᾳ ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ὑφισταμένη καὶ κανονικῶς ἀνανεομένη, ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας τὴν κατεύθυνσίν του εἶχε πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος καὶ τότε ἐκεῖθεν δὲν ἐφόδιζεν αὐτὸν κίνδυνός τις. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀληθῶς μακρὰν καὶ μονονουχὶ ἀθεράπευτον Ἀγγλικὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ παρατηρήσω ὅτι αὕτη ὀφείλεται ἐν μεγίστῳ μέτρῳ εἰς ἰδίαν ἡμῶν ὑπαιτιότητα, διότι ἀπὸ τοῦ Ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου ἀφήσαμεν διὰ τῆς ἰδίας ἡμῶν πολιτικῆς νὰ μερφωθῇ ἡ γνώμη εἰς τὴν Εὐρώπῃ, ὅτι μόνον ἡ Βουλγαρία εἶνε Κράτος βιώσιμον, βαῖνον πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν πολιτικὴν ἐκείνων, οἵτινες ἔχουσι συμφέροντα μεγάλα ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἡ δὲ Ἑλλὰς ὅτι ἀνῆκει σχεδὸν εἰς τὰ ὀνομασθέντα φθίνοντα ἢ θνήσκοντα Ἔθνη. Ὅτε ὁμῶς ἐδείξαμεν ὅτι εἴμεθα ἄξιοι καὶ ἡμεῖς νὰ πράξωμεν ἔργα γενναῖα καὶ μεγάλα, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐπέλειψεν ἡμᾶς ἐκεῖθεν ἡ ὑποστήριξις καὶ συνδρομή. Καὶ ἡ λύσις τοῦ ἰδιαιτέρου ζητήματος τῆς πατρίδος μου, τὸ ὅποῖον ἐθεώρουν ὅλοι οἱ ἔχοντες ἀντίθετον γνώμην ὡς ἄλυτον, διὰ τὴν δῆθεν ὑστεροδουλίαν τῆς Ἀγγλίας, ὀφείλεται εἰς τὴν Δύναμιν ἐκείνην, καὶ ἡ λύσις τοῦ νησιωτικοῦ ζητήματος ὀφείλεται εἰς τὴν Δύναμιν ἐκείνην κατ' ἐξοχήν.

Γ. ΠΩΠ. Εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Κρήτης ὀφείλεται.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Δυστυχῶς οἱ ἀγῶνες οὗτοι μόνον δὲν ἤρκουσαν νὰ κατανικήσουν καὶ τὴν Ἀγγλικὴν ἀντίστασιν, ἐὰν τοιοῦτη ὑφίστατο.

Ἀλλὰ, Κύριοι, ἀφοῦ ἐπεχείρησα ν' ἀποτρέψω ἀπὸ τῶν Δυνάμεων τούτων ἐν μέρος τοῦ ρύπου τοῦ ἀνθελληνικοῦ, τὸν ὅποιον ἠθέλησε νὰ καταχύσῃ ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας, ἐπιτρέψατέ μου νὰ εἰπῶ ὅτι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ἂν βλέπω τὴν Γερμανίαν καὶ Αὐστροίαν, δύο ἡγούμενα ἐν τῷ πολιτισμῷ Κράτη, ἔδλεπα ἀπὸ πολλοῦ χρόνου

καὶ βλέπω ἀκόμη σήμερον καὶ τὴν Τουρκίαν, μὲ τὴν ὁποίαν γὰρ μὲν αἱ σχέσεις μας χαρακτηρίζονται σήμερον ὁμαλαί, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὁποίαν δυστυχῶς τὰ συμφέροντά μας οὐχὶ ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμμόνου πολιτικῆς τῶν ἐν Τουρκίᾳ πολιτικῶν ἀνδρῶν εὐρίσκονται εἰς ἀδιάλλακτον ἀντίθεσιν. Καὶ ὅτε βλέπω εἰς τὸν συνδυασμὸν αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἦτο τριπλοῦς, γὰρ κινδυνεύη γὰρ προστεθῇ καὶ τέταρτος, διὰ γὰρ γίνῃ τετραπλοῦς, τότε θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ ὁ κ. βουλευτῆς Κερκύρας γὰρ τοῦ εἶπω ὅτι ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ, ἂν δὲν ἐπηρεάζωμαι ἀπὸ προλήψεις, παρὰ γὰρ διαβλέπω κινδύνους ἐκεῖ ὅπου βλέπω τὰ δύο αὐτὰ Κράτη, ὀλιγωτέρους δ' ἐκεῖ ὅπου βλέπω τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἀλλὰ, Κύριοι, δὲν φέρω τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ γ' ἀρυσθῶ ἐν ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν μου, ἐπικαλούμενος τὴν γενικὴν κατανομήν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Πρέπει γὰρ θεωρηθῇ ὅτι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐπιζητοῦν ἐκάστη ἴδια συμφέροντα. Νομίζω μόνον ὅτι ὡς πρὸς τὰ Ἀνατολικά ζητήματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὐρίσκεται ὁ κύκλος καὶ τῶν ἰδικῶν μας ζητημάτων, αἱ δύο Αὐτικαὶ Δυνάμεις εἶνε ἐκεῖναι, τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα ταυτίζονται περισσότερον πρὸς τὰ ἰδικά μας. Ἡ νέα Ἑλληνικὴ ἀντιληψὶς καλῶς ἐννοεῖ ὅτι δὲν δυνάμεθα γ' ἀξιῶμεν ἀπὸ τοὺς ξένους γὰρ εἶνε φίλοι τῆς Ἑλλάδος. Ὅ,τι ὀφείλομεν γὰρ πράττωμεν, εἶνε ὅπως ἡμεῖς αὐτοὶ κατορθώνωμεν γὰρ εὐρίσκωμεν τοὺς συνεργάτας καὶ συναγωνιστάς ἐκάστοτε ἐν τῷ κύκλῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ εὐρίσκεται περισσότερα προσαρμογὴ τῶν ἰδικῶν μας συμφερόντων. Τοῦτο πρέπει γὰρ ἐπιδιώκωμεν, κύριε βουλευτὰ Κερκύρας, θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ δὲ πάλιν γὰρ ἐπαναλάβω, ὅτι ἡ ἀγόρευσις ὑμῶν δὲν ἔθιξεν οὐδὲ ἐν τῶν κυρίων ἐπιχειρημάτων, τὰ ὁποῖα προσέβαλα, ἐζήτησε δὲ μόνον γὰρ ἐκτρέψῃ τὸ ζήτημα ἐπὶ ἄλλου ἐδάφους. (Χειροκροτήματα).

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ἐρωτῶ τὴν Βουλὴν, ἂν στέργει γὰρ διακόψωμεν διὰ τὴν 10.

ΠΟΛΛΟὶ βουλευταί. Μάλιστα.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Διακόπτεται ἡ συνεδρίασις διὰ τὴν 10ην μ. μ.

Η ΤΡΙΤΗ ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΣ ΤΗΣ 21ης ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1915

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΕΩΝ

Εἶχον ταφῇ ἄλλοτε. — « Τὰς ἔθαψα ἐκ νέου » . — Διὰ τὴν ἐπεστρατεύθη ὁ Ἑλληνικὸς λαός. — Ἡ Ἑλλὰς παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὁ ἀξιότιμος κ. βουλευτὴς ἐξ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος ἐπελήφθη ἐκτενῶς τῆς παρεκδοτικῶς γενομένης βεβαιώσεώς μου ὅτι, ἂν ἐζητήθησαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα παραχωρήσεις, διὰ τοῦτο δύναται νὰ εἶνε πᾶς ἄλλος ὑπεύθυνος παρὰ ἡ Κυβέρνησις, τῆς ὁποίας προΐστάμην, ὅτε ἀπεχώρησα τῆς ἀρχῆς κατὰ Φεβρουάριον ἐνεστῶτος ἔτους. Ὁ κ. βουλευτὴς ἐξ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος ἐνόμισεν, ὅτι ἡδύνατο παρερχόμενος ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου νὰ παραστήσῃ τὰ πράγματα ἄλλως, διὰ νὰ βεβαιώσῃ ὅτι οὐχὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ ἐζητήθησαν τὸ πρῶτον παραχωρήσεις ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ἀλλὰ τοιαῦται παραχωρήσεις ἐζητοῦντο καὶ καθ' ὃν χρόνον ἐγὼ ἤμην εἰς τὴν ἀρχήν. Ὑπηνίχθη ἐκφρασθεῖσας γνώμας ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου περὶ τοιούτων παραχωρήσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔπρεπε νὰ γίνωσιν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀλλ' αἱ γινώμαι αὗται, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀπετέλουν ἐπίσημον διάθεμα πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἐξεδήλουν ἀληθῶς τὴν ὑπαρξίν διαθέσεων εἰς κύκλους ἀσκοῦντας ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν Κυβερνήσεων τῆς τότε Τριπλῆς Συνεννοήσεως, αἱ τοιαῦται, λέγω, γινώμαι δὲν ἡδύναντο νὰ μνημονευθῶσι δι' ἄλλον τινὰ λόγον ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, παρὰ μόνον διὰ νὰ δειχθῇ πόσον ἐπιτυχής, πόσον ἀποτελεσματικὴ ὑπῆρξεν ἡ πολιτεία τῆς Κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν διεδέχθη ὁ κ. ἐξ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος βουλευτὴς, ὥστε

ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μὲν μηνὸς νὰ λάβῃ ἐπίσημον διαβεβαίωσιν, ὅτι δὲν θὰ ἐζητοῦντο ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα παραχωρήσεις ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας, κατὰ Ἰανουάριον δέ, ὅτε ἐγένετο πρὸς ἡμᾶς ἡ ὑπόσχεσις εὐρυτάτων παραχωρήσεων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ὅτε θὰ ἦτο καιρὸς νὰ ἐπωφεληθῶσιν αἱ ὑπισχνούμεναι τὰς παραχωρήσεις Δυνάμεις, ὅπως ζητήσωσιν ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος ἀντιπαραχωρήσεις, καὶ τότε ἀκόμη τίποτε ἄλλο νὰ μὴ ζητηθῇ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα παρὰ μόνον ν' ἀποσύρῃ τὰς ἀντιρρήσεις, τὰς ὁποίας διέτύπωνεν ἐξ ἀρχῆς κατὰ τῶν παραχωρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ γίνωσιν ἐκ μέρους τῆς Σερβίας.

Ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἀχαϊοῦλιδος βουλευτῆς, διὰ ν' ἀναιρέσῃ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἀπόδειξιν, ὅτι παρ' ἡμῶν δὲν ἐζητοῦντο ἀντιπαραχωρήσεις, οὐδὲ εἰς περίπτωσιν εὐρυτάτων πρὸς ἡμᾶς παραχωρήσεων, καὶ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ κίνδυνος τοῦ νὰ ζητηθῶσι παρ' ἡμῶν παραχωρήσεις ὑφίστατο πάντοτε, ἀνέφερε τὸ μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας ὕστερον ἀπὸ τὴν ἀνακοίνωσιν ἐκείνην γεγόμενον δεύτερον ὑπομνημά μου, τοῦ ὁποίου τὴν ἀφορμὴν τῆς δημοσιεύσεως διὰ τοῦ Τύπου γνωρίζει ἡ Βουλὴ, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἀνάγκη νὰ ἐκθέσω πρὸς αὐτήν. Ἀλλ' ὁ κ. Βουλευτῆς ἐξ Ἀχαϊοῦλιδος, προβάλλων τοιοῦτον ἐπιχείρημα, ζητεῖ ν' ἀλλοιωσῇ προφανῶς τὰ γεγονότα. Διότι τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον διέτύπωσα διὰ τοῦ δευτέρου ὑπομνηματός μου, δὲν ἐστηρίζετο εἰς τὸ ὅτι τάχα ἐζητοῦντο παρ' ἡμῶν παραχωρήσεις ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας, ἀλλὰ βάσιν εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι, ἂν κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῶσι τὰ μεγάλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐσκόπουν καὶ τὰ ὁποῖα ἐπεδίωκον, θὰ ἦτο ἐνδεδειγμένον ἀκόμη καὶ εἰς θυρίδας ὀδυνηρὰς νὰ φθάσῃ τὸ Κράτος.

Ὅτε κατέλιπον τὴν ἀρχὴν κατὰ Φεβρουάριον, σᾶς ἀφήκα ταῦτα : βεβαίωσιν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ὅτι δὲν θὰ ἐζητοῦντο παραχωρήσεις· αἴτησιν τῶν Δυνάμεων, καθ' ἣν στιγμὴν ἐγένοντο αἱ ὑποσχέσεις τῶν παραχωρήσεων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ν' ἀποσύρωμεν τὰς ἀντιρρήσεις κατὰ τῶν παραχωρήσεων ἐκ μέρους τῆς Σερβίας.

Πῶς συνέβη μετ' ὀλίγον χρόνον νὰ ζητηθῶσι παρ' ἡμῶν παραχωρήσεις, βέβαιον δὲν τὸ γνωρίζω. Ἡρωτήσατε ἂν τοῦτο προέρχεται τάχα διότι προήλθετε εἰς ἐχθρικὴν στάσιν πρὸς τὰς Δυνάμεις τῆς

Συνεγνοήσεως. Θὰ μοῦ ἤρκει νὰ πιστεύω ὅτι ἀδεξιότης ὑμῶν ἔφερε τοῦτο.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἀποδείξατε τὴν ἀδεξιότητα.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Διὰ μαρτύρων ἢ δι' ἐγγράφων ; Εἴμεθα πολιτικὸν σῶμα. Πῶς θέλετε νὰ τὸ ἀποδείξω ; Διὰ τίνος ἄλλου τρόπου, ἢ ἐκθέτων τὰ γεγονότα ὅπως ταῦτα ἔλαβον χώραν ;

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Σὰς ἀπέδειξα ὅτι ἐζήτησαν καὶ ἀπὸ τὴν Σερβίαν.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Σερβίαν, ἀλλὰ δὲν ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονῆτε, ὅτι αἱ Δυνάμεις τῆς Τριπλῆς εἶχον ἄλλα δικαιώματα ἀπέναντι τῆς Σερβίας, τὰ ὅποια ἐστερεῶντο ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος, διότι ἡ Σερβία, ὑποστᾶσα τὴν ἐπίθεσιν τῶν Αὐστριακῶν, ἐπέτυχε συγχρόνως καὶ τὴν εἰς τὸν πόλεμον εἰσοδὸν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Σερβίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς.

Π. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ. Νομίζετε, ὅτι δι' αὐτὸ ἐγένεν ὁ πόλεμος ;

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐξ ἀφορμῆς αὐτοῦ.

Π. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ. Ἡ ἀφορμὴ δὲν ἔχει σημασίαν.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν εἶνε ἄσχετος.

Π. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ. Δὲν ὑποθέτω νὰ τὸ ὑποστηρίζετε σοβαρῶς.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἰμαι ἀπολύτως πεπεισμένος, ὅτι ἡ Ῥωσία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν εἶχε κανὲν λόγον καὶ κανὲν συμφέρον νὰ κινήσῃ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Δὲν εἶχε κανὲν συμφέρον οὔτε τις τῶν συμμάχων τῆς Ῥωσίας νὰ κινήθῃ ὁ πόλεμος, διὰ τὸν ὅποιον καὶ τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι ἡ Ῥωσία δὲν ἦτο ἐπαρκῶς πᾶρεσκευασμένη. Ὁ πόλεμος ἐκινήθη, διότι ἠπειλήθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Σερβίας καὶ ἐνόμισεν ἡ Ῥωσία, ὡς προστάτις τῶν Σλαβικῶν Κρατῶν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ τὴν ταπείνωσιν, τὴν ὅποιαν θὰ ὑφίστατο εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Σερβίας καταστρεφομένης καὶ περιοριζομένης τῆς κυριαρχίας αὐτῆς.

Π. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ. Τὰ αἷτια ποῖα εἶνε ;

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Κύριε Πρόεδρε, λυπεῖμαι εἰς τὸν ὅτι δὲν θὰ δεχθῶ ἄλλην διακοπὴν. Ἄν ἀνέφερα τὰ μετὰ τὴν ἐπάνοδόν μου εἰς τὴν Ἐκυβέρνησιν, ἀνέφερα ταῦτα διὰ νὰ εἶπω ὅτι, ἅφ' ὅτου ἐπανῆλθον εἰς

τὴν Κυβέρνησιν, οὐδὲν διάδημα μοῦ ἐγένετο πλέον περὶ παραχωρήσεων.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἐμείνε τὸ παλαιόν.

Ἡ ἔννοια τῆς Ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν πλέον ἢ διαπραγματεύσεις ἀφεώρα τὰς Σερβικὰς παραχωρήσεις. Ἀλλὰ ταῦτα ἀνέγονται εἰς τὴν Ἱστορίαν. Θὰ ἔχωμεν καιρόν, ἢ μάλλον θὰ ἔχουν ἄλλοι καιρόν, διότι ἡμεῖς δὲν πιστεύω νὰ λάβωμεν καιρόν ν' ἀσχοληθῶμεν εἰς αὐτά, νὰ γράψουν τὴν Ἱστορίαν καὶ νὰ τὰ κρίνωσιν. Ἀς ἔλθωμεν εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μᾶς ἀπασχολοῦν ὅχι ὡς ἱστορικὴ ὕλη, ἀλλ' ὡς παροῦσα καὶ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, ν' ἀντιμετωπίσωμεν περιστάσιν ἐκ τῶν δυσχερεστέρων τὰς ὁποίας ἀντεμετώπισεν ἡ φυλὴ ἡμῶν.

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Πατρῶν σὰς εἶπεν, ὅτι τὴν συνθήκην ἐπεκαλέσθην διὰ νὰ φέρω εἰς τὴν Βουλὴν ἐν ζήτημα ἐρμηνείας, ἀλλ' ὁ ἀφοῦ εἰς τὴν Βουλὴν δὲν προσάγω τὸ καίμενον τῆς συνθήκης, ἡ Βουλὴ δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτήν. Ἀλλ' εἰς τὴν Βουλὴν ἐξέθηκα, Κύριοι, ποῖαι εἶνε αἱ οὐσιώδεις διατάξεις τῆς συνθήκης αὐτῆς μετὰ τῆς Σερβίας, αἱ ὁποῖαι δύνανται ν' ἀπασχολήσωσιν ἡμᾶς τὴν ἐσπέραν ταύτην. Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐξ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος δὲν ἠμφισβήτησε τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκθέσεως ἐν τούτῳ τῶν διατάξεων τῆς Ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν πηγάζουσων ὑποχρεώσεων. Σὰς εἶπεν ὁμοως, ὅτι περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς συνθήκης αὐτῆς ἔγινε τετράκις λόγος κατὰ τὸ διάστημα τὸ μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν πολέμου, καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας ταύτας φορὰς ἡ συνθήκη δὲν ἔτυχεν ἐφαρμογῆς· ἄρα μία συνθήκη, τῆς ὁποίας ἀπόπειρα ἐφαρμογῆς ἐγένετο τέσσαρας φορὰς καὶ ἡ ὁποία δὲν κατωρθώθη νὰ ἐφαρμοσθῇ, ἐκρίθη ἀπὸ τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν Πατρῶν ὅτι ἔπαυε νὰ ἔχῃ πλέον κύρος καὶ ζωὴν.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Δὲν εἶπον τοιοῦτό τι.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Τοιοῦτό τι συνήγαγον.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Εἶπον ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκτιμήσεως τῶν περιστάσεων. Περικαλῶ ν' ἀποκρούηται

ἐκεῖνο τὸ ἐπὶ τὸν εἶπον ἐγὼ καὶ ὅχι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον φτερίζετε
σεῖς, διότι τοῦτο θὰ ᾔτο πολὺ εὐκόλον πρᾶγμα.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Κατὰ τὴν πρώτην φοράν ἢ μὴ ἐφαρμογὴ τῆς
συνθήκης δὲν κλονίζει παντάπασιν τὸ κύρος αὐτῆς, διότι, ἂν δὲν
ἐφηρμόσθῃ ἡ συνθήκη, δὲν ἐφηρμόσθῃ διότι δὲν ἐπολεμήσαμεν πρὸς
τὴν Τουρκίαν, ὥστε νὰ φανῇ ἂν ἡ Σερβία θὰ ἐξετέλει τὰς συμμα-
χικὰς ὑποχρεώσεις, ἀπέδειξεν ὅμως ἐκ τῆς ἐνεργείας τῆς, ὅτι ᾔτο
ἐτοίμη νὰ ἐκτελέσῃ τὰς συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις, χωρὶς καὶ νὰ προ-
βάλλῃ ὅτι εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας τυπικῶς ἐφερόμεθα
ἡμεῖς ὡς ἐπιτιθέμενοι καὶ ὅχι ὡς ἀμυνόμενοι. Εἰς τὰς ἄλλας περι-
στάσεις δὲν ἐδικαιούτο νὰ ἰσχυρισθῇ ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἀχαϊολίδος
βουλευτῆς, ὅτι ἡ συνθήκη δὲν ἔτυχεν ἐφαρμογῆς. Ἐτυχεν ἐφαρμο-
γῆς πάντοτε, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀντίληψιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις
ἐνόμιζεν ὅτι ἡ συνθήκη αὕτη ἠδύνατο πράγματι νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐν
τῷ κοινῷ συμφέροντι καὶ τῶν δύο συμβαλλομένων.

Ἄλλ' ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἀχαϊολίδος βουλευτῆς ἰσχυρίσθη καὶ
ἄλλο πρᾶγμα. Ἰσχυρίσθη, ὅτι ἡ αἵτησις συναινέσεως ἡμῶν ἐκ μέρους
τῆς Σερβίας διὰ τὰς σκοπούμενας ὑπ' αὐτῆς παραχωρήσεις σημαίνει
κατάργησιν τῆς συνθήκης.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Δὲν εἶπον τοιοῦτό τι. Εἶπον ὅτι ἡ αἵτησις τῆς
Σερβίας, διατυπωθεῖσα ὡς διετυπώθη καὶ ἔχουσα σκοπὸν τὴν παρ'
ἡμῶν ἀναγνώρισιν τῆς Σερβίας ὡς ἐχούσης τὴν ἐλευθερίαν νὰ συμ-
δληθῇ μετὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ συμπράξῃ μετ' αὐτῆς, ἀπετέλει αἵ-
τησιν καταργήσεως, ἐδεβαίουν ὅμως τὴν ὑπαρξίν ἀντιλήψεως, ὅτι
ἡ ἐρμηνεία τῆς συνθήκης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐν γένει κατχοστάσεως
τῶν περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπέβαλλον εἰς ἡμᾶς νὰ προδῶμεν
εἰς τοιαύτην ἢ τοιαύτην τινὰ ἐνέργειαν.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δέχομαι λοιπὸν τὰ ταύτην τὴν στιγμὴν λεγό-
μενα. Ὁ ἀξιότιμος ἐκ Πατρῶν βουλευτῆς κρίνει, ὅτι ἡ αἵτησις τῆς
Σερβίας, ἡ ἀπευθυνθεῖσα πρὸς ἡμᾶς, ὅπως συναινέσωμεν εἰς τὴν ζη-
τούμενην παρ' αὐτῆς παραχώρησιν ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας, ἀποτελεῖ
αἵτησιν καταργήσεως τῆς συμμαχικῆς συνθήκης.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Εἰς ἣν ἐδικαιολογεῖτο καὶ ἐκ τῶν περιστάσεων.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Αἵτησιν καταργήσεως ἀποτελεῖ ἡ αἵτησις
αὕτη, ἢ ἀκριδῶς τὸ ἀντίθετον; Αἵτησιν καταργήσεως, ἢ αἵτησιν

διατηρήσεως, διότι παρὰ τῆς Σερβίας ἐζητεῖτο ἐνέργεια, ἡ ὁποία ἀκριδῶς ἐκ μέρους ταύτης γενομένη ἄνευ συναινέσεως ἡμῶν ἀντέκειτο εἰς τὴν διατήρησιν τῆς συνθήκης; Δὲν ἀποτελεῖ λοιπὸν αἴτησιν περὶ ἀκυρώσεως τῆς συνθήκης, ἀλλὰ περὶ διατηρήσεως αὐτῆς ἡ αἰτήσις τῆς Σερβίας, ὅπως συναινέσωμεν εἰς πρᾶξιν, ἡ ὁποία, γινομένη ἄνευ τῆς συναινέσεως ἡμῶν, θὰ παρεχῶρει δικαίωμα ἀκριδῶς τότε καταγγελίας τῆς συνθήκης ταύτης.

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐξ Ἀχαϊολίδος ἰσχυρίσθη ὅτι ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος ἐπηρέασεν οὐσιωδῶς τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν καὶ προσέθηκεν ἀκόμη, ὅτι, ὅταν θὰ λάβῃ χώραν ἡ ἐπίθεσις τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας, θὰ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς ἂν ὑπάρχει περίπτωσις ἐπεμβάσεως ἡμῶν ἐκ τῆς συμμαχικῆς συνθήκης. Ὅτι ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος ἐπηρέασε τὰ πράγματα ὅλης τῆς Εὐρώπης καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ τὸ ἀκούσωμεν τὴν ἐσπέραν ταύτην ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου. Ἀλλ' ἐρωτῶ: Κατὰ τίνα ἔννοιαν ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος ἐπηρέασε τὸ κῦρος τῆς μετὰ τῆς Σερβίας συνθήκης, τῆς συνθήκης τῆς ἀμυντικῆς, τῆς προβλεπούσης ἀκριδῶς τὸν πόλεμον;

Εἶπετε ὅτι ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος μετέβαλε τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν, καὶ εἶπετε τοῦτο ἵνα ἰσχυρισθῇτε, ὅτι καὶ ἡ συνθήκη δύναται παρ' ἡμῶν νὰ μὴ θεωρηθῇ ἐν ἰσχύϊ ὥς ἐκ τοῦ ἐπηηρεασμοῦ τὸν ὁποῖον ἐπέφερεν ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Ἀλλὰ μὲ ἐξέπληξεν ἔτι μᾶλλον ἡ ἐκτεθεῖσα γνώμη, κατὰ τὴν ὁποίαν, καὶ ἐπιστρατευομένης τῆς Βουλγαρίας σήμερον καὶ ἡμῶν ἀναγκαζομένων εἰς γενικὴν ἐπιστράτευσιν διὰ ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὴν Βουλγαρικὴν ἐπιστράτευσιν, ἡ πολιτικὴ ἡμῶν δὲν πρέπει καὶ δὲν δύναται ἀκόμη νὰ εἶνε σαφῶς κεχαραγμένη, ἀλλὰ πρέπει νὰ μένῃ ἐν ἀμφιβολίᾳ, διὰ νὰ χαραχθῇ ὀριστικῶς κατὰ τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἐπίθεσις τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας. Ἐπιτρέψατε νὰ εἶπω, ὅτι ἡ θεωρία αὕτη εἶνε συνέχεια τῶν ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτησαν ἐπ' ἀρκετόν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πρωθυπουργίας τοῦ κ. βουλευτοῦ ἐκ Πατρῶν, ἀποτελεῖ δὲ πολιτικὴν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασα καὶ προηγουμένως ἀρνητικὴν, τῆς ὁποίας, ἐπιτρέψατέ μου νὰ εἶπω, ὅλη ἡ σοφία συνίσταται εἰς τοῦτο: Μὴ κινηθῶμεν, εἴμεθα οὐδέτεροι.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ὀλίγον εἶνε αὐτό ;

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἀσχέτως τοῦ ἂν οἱ βλέποντες μακρύτερα διε-
γίγνωσκον, ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ λήξῃ ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος χω-
ρὶς νὰ εὐρεθῶμεν εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ ἡμεῖς νὰ κινηθῶμεν.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ὅσον ἀργότερον τόσον καλύτερον.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιστρατεύσεως.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Τοῦτο ὅμως, κύριε βουλευτά, δὲν δύνασθε νὰ
λέγετε εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἀφ' ἧς ἐκλήθη πλέον οὗτος εἰς γε-
νικὴν ἐπιστράτευσιν. Δὲν ὑποθέτω ὅτι δύνασθε νὰ λέγετε εἰς τὸν
Ἑλληνικὸν λαόν ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Περίμενε ὑπὸ τὰ ὄπλα, διὰ νὰ
ἴδωμεν πότε θὰ ἐλθῇ ἡ κατάλληλος στιγμή ν' ἀποφασίσωμεν. Καὶ
ὅτε σὰς ὑπειθύμισα πρότερον ποίας συνεπείας ὀδυνηρὰς καὶ ποίας
ἀφυπνίσεις τραγικὰς θὰ ἔχετε, εἰάν, ἔχοντες τυχὸν τὴν τιμὴν νὰ
εἰσθε εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς Βουλγαρι-
κῆς ἐπιστρατεύσεως, — ὅτε ἐζητεῖτο ἡ γνώμη ἡμῶν καὶ πάλιν περὶ
τῆς ἐκπληρώσεως τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων — ἐδείκνυσθε ἐπιφυ-
λακτικὸς ἢ ἀρνητικὸς πρὸς αὐτοὺς καὶ προεκαλεῖτε ἴσως περισσοτέ-
ρας παραχωρήσεις ἐκ μέρους τῆς Σερβίας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, διὰ
ν' ἀποφύγῃ ἡ πρώτη τὸν ἐπικρεμáμενον κίνδυνον ἐπ' αὐτῆς, ὕστε-
ρον δὲ ὑπεχρεοῦσθε ν' ἀντιμετωπίσετε σεῖς μόνοι ὁλόκληρον τὴν
Βουλγαρίαν, διὰ νὰ ὑπερασπισθῇτε τὰ ἴδια συμφέροντα, ὁ κ. βου-
λευτῆς Ἀχαϊολίδης μ' ἐπέκρινε καὶ διότι ἐδεχόμην ἀνατροπὴν
τῆς ἰσορροπίας, ἐγκρίνας τὰς ἐκ μέρους τῆς Σερβίας παραχωρήσεις.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Δὲν σὰς ἐπέκρινα. Εἶπον ὅτι τὸ γεγονός τὸ ἐπε-
κλήσθην ὡς ἐπιχείρημα.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Πολὺ καλὰ. Χαίρω πολὺ διότι δὲν μ' ἐπε-
κρίνατε, διότι δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπίκρισις, καθ' ὅσον ἡ ἰσορροπία
δὲν θὰ ἐθίγετο, διότι εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ παραίτησις τῶν ἀντιρρήσεων
κατὰ τῶν παραχωρήσεων τῆς Σερβίας εἶχε ζητηθῇ παρ' ἡμῶν κατὰ
Ἰανουάριον ὡς ἀντάλλαγμα ἐτέρων ὑπὲρ ἡμῶν εὐρυτάτων παραχω-
ρήσεων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπρόκειτο ἀπλῶς ν' ἀποκα-
ταστήσουν τὴν ἰσορροπίαν, ἀλλὰ νὰ δημιουργήσουν ὑπερέχουσιν θέ-
σιν διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ διατρέψω

ἐπὶ τούτου, διότι παρεξήγησα, ὡς φαίνεται, τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἀντιπολιτεύσεως. Ἀλλ' ἐν πρᾶγμα θὰ εἶχα νὰ ἐρωτήσω τὸν κ. βουλευτὴν Πατρῶν, πῶς ἐξηγεῖ, ὅτι, καθ' ὃν χρόνον ἀνέλαβε τὴν Κυβέρνησιν τῆς Χώρας, εἰς τὴν ὑπουργικὴν δῆλωσιν, ἣν ἐδημοσίευσε δι' ἀνακοινωθέντος τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐθεώρησε καθήκον του νὰ τονίσῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν τήρησιν τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων πρὸς τὴν Σερβίαν, ὥστε νὰ γράψῃ: «ἀλλ' ὑπέρτατον ἅμα καθήκον ἐπιβάλλει εἰς τὴν Χώραν τὴν ἐπιφύλαξιν ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἀνειλημμένας συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις»;

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Καὶ τώρα τὸ λέγω.

Ὁ κ. Γούναρης δὲν ἐγνώριζε τὰς ὑποχρεώσεις.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐὰν τὸ λέγετε καὶ αὐτὴν τὴν ὥραν, ἐὰν φρονήτε, ὅτι ὑπέρτατον καθήκον τῆς Χώρας ἐπιβάλλει νὰ ἐκπληρώσωμεν τὰς ἀνειλημμένας συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις, ἐγὼ δηλῶ, ὅτι παραιτοῦμαι τοῦ λόγου.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Λέγετε, ὅτι παραιτεῖσθε, διότι πιστεύετε εἰς τὴν σύγχυσιν, δι' ἣν σὰς ἤλεγξα. Ὅτι ἡ Ἑλλὰς θέλει ἐκπληρώσει τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς εἶχεν ἀναλάβει, οὐδεὶς ὑπάρχει ὁ διαφωνῶν. Τὸ ζήτημα εἶνε ἂν καὶ ποῖαι ὑπάρχουν ὑποχρεώσεις.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὁ κ. βουλευτὴς Πατρῶν, ὑπεράγαν θεωρητικὸς, ὅτε ἐκλήθη εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἐπρόκειτο νὰ δηλώσῃ εἰς τὸν λαὸν ὑπὸ ποῖον πολιτικὸν πρόγραμμα ἀναλαμβάνει αὐτὴν, ἐνόμισε, φαίνεται, ἀναγκαῖον, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἂν ἡ Ἑλλὰς ἔχει συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις, νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὴν κυβερνητικὴν διακήρυξίν του καὶ μάλιστα μὲ τοιοῦτον τόνον, ὅτι ὑπέρτατον καθήκον εἶνε νὰ ἐκπληρώσωμεν συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις, δταν ὑπάρχωσιν αἱ περιπτώσεις τῆς ἐμφανίσεως τοιούτων περιπτώσεων.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν ἐπετρέπετο εἰς σοβαρὸν ἄνθρωπον ἀναλαμβάνοντα τὴν ἀρχὴν τότε καὶ δὲν ἐπιτρέπεται καὶ σήμερον εἰς ἄνθρωπον τῆς θέσεως τοῦ κ. Γούναρη νὰ λέγῃ, ὅτι μέρος κυριώτατον τοῦ προγράμματός του εἶνε ὅτι θεωρεῖ ὑπέρτατον καθήκον τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἂν τοιαῦται συμμαχικαὶ ὑποχρεώσεις ὑφίστανται. Πῶς δὲ δύνασθε σήμε-

ρον ν' ἀθετήσετε ὑποχρεώσεις, αἱ ὅποιαι δὲν ὑπῆρχον μόνον ἐν τῇ συνθήκῃ τῇ τότε, ἀλλ' αἱ ὅποιαι ἐπανελήφθησαν καὶ διὰ τῶν ἐμῶν δηλώσεων, ἀρχομένου τοῦ πολέμου, καὶ διὰ τῶν ὑμετέρων δηλώσεων, καὶ πῶς ἔρχεσθε σήμερον νὰ πείσετε τὴν Βουλὴν, ὅτι δὲν εἶνε βέβαιον ὅτι ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας ἐπέρχεται ὁ συμμαχικὸς ὅρος, καὶ συνεπῶς ἀνακύπτει ἡ ὑποχρέωσις ἡμῶν νὰ μὴ δεχθῶμεν τὴν ἀπόπειραν πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ καθεστώ-τος τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ; Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Πατρῶν, ἀμυνόμενος τῆς πολιτικῆς τῆς οὐδετερότητος, εἶπεν, ὅτι βεβαίως, ὅταν ὅλοι ἀγωνίζονται, ἡ φυσικὴ κατάστασις εἶνε ἡ οὐδετερότης. Βεβαίως, ὅταν ὅλοι ἀγωνίζονται, ἡ φυσικὴ κατάστασις τῶν μὴ ἀγωνιζομένων εἶνε ἡ οὐδετερότης, ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ ἐξαιρέσεις εἰς τὸν κανόνα, οὕτω γενικῶς τιθέμενον. Ἡ πρώτη ἐξαιρέσις εἶνε, ἐὰν ὁ εἰς τοῦλάχιστον τῶν ἀγωνιζομένων εἶνε σύμμαχος, τὸν ὅποιον ἀνελάβετε ἐν προόψει τοιούτων κινδύνων νὰ ἐπικουρήσετε, ὥς καὶ οὗτος ἀνέλαβεν ἀντίστοιχον πρὸς ὑμᾶς ὑποχρέωσιν. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη περίστασις, κατὰ τὴν ὅποian ἡ διατήρησις τῆς οὐδετερότητος, ὅταν ἄλλοι ἀγωνίζονται, δὲν εἶνε φυσικὴ κατάστασις. Εἶνε ἐκείνη, κατὰ τὴν ὅποian ὁ ἀγὼν διεξάγεται ἐπὶ χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀκριδῶς ἐκτείνονται αἱ ἐθνικαὶ διεκδικήσεις σας.

Ὁ κ. ἀρχηγὸς τῆς Ἀντιπολιτεύσεως ἐνέκρινεν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, καὶ εὐχαριστῶ αὐτὸν διὰ τοῦτο, διότι εἶχε τὸ πολιτικὸν θάρρος νὰ ἐγκρίνῃ παρὰ τὴν γνώμην πολλῶν ἐκ τῶν περὶ αὐτόν.....

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Οὐδεὶς ἐκ τῶν περὶ ἐμὲ εἶχεν ἀντίθετον γνώμην, ὅλα δὲ τὰ λεχθέντα ἐν τῷ Τύπῳ περὶ τούτου εἶνε ἀπολύτως ψευδῆ.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἴσως. Τοῦλάχιστον ἀντίθετον γνώμην εἶχον ἐκεῖνοι ἐκ τῶν τοῦ Τύπου, περὶ τῶν ὁποίων ἠμύνθητε πρὸ ὀλίγου καὶ εἰς τοὺς ὁποίους θὰ ἐπανέλθω καὶ ἐγὼ περὶ τὸ τέλος τοῦ λόγου μου, ὅπως ἐπράξατε καὶ ὑμεῖς.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἐγὼ δὲν νομίζω, ὅτι δικαιοῦμαι νὰ κατηγορῶ αὐτοὺς ὡς πωλημένους διότι ἔχουσιν ἀντίθετον γνώμην.

Νὰ καθήμεθα μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας?

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἀναχωρῶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ ἀξιότιμος ἀρχηγὸς τῆς Ἀντιπολιτεύσεως ἐνέκρινε τὴν ἐπιστράτευσιν ὡς μέσον

ἀνάγκης, ὡς μέσον προνοίας κατὰ τῆς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως τῆς Βουλγαρίας. Ἄλλ' ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Πατρῶν, ἐγκρίνων τὴν γενικὴν ἐπιστράτευσιν, φαίνεται, —λέγω φαίνεται, διότι ἀναγνώριζω, ὅτι ἀφήνει καὶ τινὰς ὁδοὺς πρὸς ἄλλην λύσιν, —φαίνεται ῥέπων πρὸς τὴν ἰδέαν ὅτι, ἐὰν ἡ Βουλγαρία, ἀντὶ νὰ στραφῇ κατ' εὐθείαν καθ' ἡμῶν, προτιμήσῃ νὰ στραφῇ κατὰ τῆς Σερβίας, διὰ νὰ συντρίψῃ πρῶτον αὐτὴν καὶ κατόπιν στραφῇ καθ' ἡμῶν, ἡμεῖς πρέπει νὰ καθήμεθα μὲ ἐσταυρωμένους τὰς χεῖρας διατελοῦντες ἐν γενικῇ ἐπιστρατεύσει ἐπὶ μῆνας ὅλους, ἕως ὅτου λήξῃ ὁ πόλεμος τῆς Βουλγαρίας ! Τοῦτο, Κύριοι, σημαίνει βαθεῖαν, ριζικὴν παραγνώρισιν τοῦ τί σημαίνει δι' ἐν Κράτος γενικὴ ἐπιστράτευσις. Ἴσως, ἐπειδὴ ἡ Ἑλλὰς ἔκαμε πολλὰς ἐπιστρατεύσεις εἰς τὸ παρελθόν, αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο ἐπιστράτεύσεις, χωρὶς πράγματι νὰ εἴνε, ὅτε ἐκαλοῦντο μιάμιση ἡλικία, ἔπειτα ἀπὸ ἓνα μῆνα δύο ἡλικίαι καὶ κατόπιν ἄλλη, ἴσως διὰ τοῦτο, λέγω, παρέμεινεν ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἡ ἐπιστράτευσις εἴνε ἐν πρᾶγμα, τὸ ὅποion ὡς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς του εἴνε μακροχρόνιον, θέλει τοῦλάχιστον ἕξ, ἐπτὰ, ὀκτὼ μῆνας διὰ νὰ ἐξελιχθῇ. Ἄλλ' ἡ ἀντίληψις ἡ σημερινή, τὴν ὁποίαν ἀληθῶς πρὸ πάντων ἐδίδαξεν ἡ Γερμανία εἰς τὸν στρατιωτικὸν κόσμον, εἴνε ὅτι ἐπιστράτευσις καθολικὴ μιᾶς χώρας δὲν γίνεται παρὰ μόνον ὅταν ἡ χώρα εἴνε ἐτοιμασμένη, εἴτε εὐθὺς μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ τῆς συγκεντρώσεως νὰ ἐπιτεθῇ, εἴτε μέχρι τοῦ χρονικοῦ ἐκείνου σημείου νὰ ἐπιτύχῃ ἄρσιν τῶν λόγων, οἱ ὁποῖοι προεκάλεσαν τὴν ἐπιστράτευσιν. Διότι δὲν πολεμεῖ τις διὰ νὰ πολεμήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὰς θελήσεις του, διὰ ν' ἀμυνθῇ ὑπὲρ τῶν δικαίων του, ἐπιστρατεύεται δὲ διότι διακυβεύονται ζωτικὰ αὐτοῦ συμφέροντα, εἴτε ἵνα ἅμα τῇ συγκεντρώσει ἐπιτεθῇ, εἴτε ἵνα ἀποστρατευθῇ τότε, διότι ἐν τῇ μεταξὺ κατῴρθωσεν ἡ ἐπιτύχη ἐκεῖνο, χάριν τοῦ ὁποῖου ἐπιστρατεύθη. Σεῖς δέ, ἐγκρίνοντες τὴν ἐπιστράτευσιν, πῶς ἐννοεῖτε αὐτήν ; Ὡς κατάστασιν μόνιμον, ἡ ὁποία δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ μῆνας, διὰ νὰ καταρρέῃ ὅχι μόνον οἰκονομικῶς ἡ Χώρα, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ καταρρεύσῃ ἠθικῶς στρατὸς ἐπιστρατευμένος καὶ οὐδὲν ἐνεργῶν, καθήμενος μόνον νὰ βλέπῃ ; Οὕτως ἀντιλαμβάνεσθε τὴν ἐπιστράτευσιν ;

▲. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. ● πόλεμος πότε θὰ τελειώσῃ ;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δέν γνωρίζω πότε θά τελειώσῃ ὁ πόλεμος, κύριε βουλευτὰ Πατρῶν. Τὸ ζήτημα, τὸ ὅποιον ὀφείλω νὰ γνωρίζω, εἶνε ἂν ὑπάρχει αἰτία πολέμου, ἂν τὰ συμφέροντα τῆς Χώρας, τὰ ζωτικά διακυβεύονται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὄχι μόνον αἱ ἠθικαὶ αὐτῆς ὑποχρεώσεις αἱ συμμαχικαί, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἐπιβάλλουσι ν' ἀντιμετωπίσω τὴν ἐθνικὴν αὐτὴν περιπέτειαν. Γνωρίζει κανεὶς πότε ἄρχεται ὁ ἀγὼν, δέν γνωρίζει βεβαίως πότε τελειώνει. Δέν δικαιούσθε λοιπὸν νὰ μοῦ ἀντιστρέψῃτε τὴν ἐρώτησίν μου, διὰ νὰ μάθετε ἐκ μέρους μου πότε θά τελειώσῃ ὁ πόλεμος. Ἐγὼ ὅμως δικαιούμαι νὰ σᾶς ἐρωτήσω πῶς ἀντιλαμβάνεσθε τὴν γενικὴν αὐτὴν ἐπιστράτευσιν, τὴν ὁποίαν ἐγκρίνετε, ἂν ἐννοεῖτε νὰ παραμείνῃ αὕτη, ἕως ὅτου ἀποστρατευθῇ ἡ Βουλγαρία περατοῦσα τὸν ἐνδεχόμενον κατὰ τῆς Σερβίας πόλεμον. Διότι ἀληθῶς ὁμιλοῦμεν πάντοτε περὶ πολέμου τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας, ἐνῷ ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Βουλγαρίας ἐβεβαίωσεν ἡμᾶς, ὅτι καμμίαν διάθεσιν δέν ἔχει νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας. Ὅμιλοῦμεν περὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν, διότι εἶνε ἐνδεχόμεναι, διότι εἶνε δυναταί, ἀλλ' ἴσως δέν στηρίζονται ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

Πότε θά ἐγίνετο ἀποστράτευσις.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἐὰν δέν ἐπιτεθῇ, θά μένετε μὲ τὴν ἐπιστράτευσιν;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐὰν δέν ἐπιτεθῇ, ἀλλὰ θ' ἀποστρατευθῇ, νὰ εἰσθε βέβαιος, ὅτι καὶ ἐγὼ τότε θ' ἀποστρατευθῶ.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἐὰν δέν ἀποστρατευθῇ;

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἄς μοῦ ἐπιτρέψῃ ὁ ἀξιότιμος ἐκ Πατρῶν βουλευτὴς νὰ τοῦ παρατηρήσω, ὅτι εἶνε πολὺ ἐνδεχόμενον, χωρὶς νὰ εἶνε πιθανόν, ἡ Βουλγαρία νὰ πράξῃ καὶ ἄλλο τι, καὶ τότε νὰ μὴ προκληθῇ, φυσικά, ἡ περίστασις τῆς παρεμβάσεως ἡμῶν, διότι ὑποθέτω, ὅτι ἔχει καὶ ἄλλα σύνορα ἡ Βουλγαρία, κατὰ τῶν ὁποίων ἂν ἐστρέφετο, τοῦλάχιστον αἱ συμμαχικαὶ ἡμῶν ὑποχρεώσεις δέν θά ἐπήρχοντο, καὶ ἴσως οὔτε ζωτικὰ ἡμῶν συμφέροντα θά ἐθίγοντο.

Κύριοι, ἐκεῖνον θά ἐθεώρουν ὡς συνεπῆ πολιτικόν, ἀλλὰ δέν εὐρίσκω αὐτὸν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, εὐτυχῶς, ὁ ὅποιος θά ἔλεγε: Τί τὴν θέλετε τὴν ἐπιστράτευσιν; Ἡ Βουλγαρία ἐπιστρατευομένη δη-

λοιὶ πρὸς ἡμᾶς, ὅτι δὲν ἔχει καθόλου ἐχθρικάς διαθέσεις, δηλοῖ πρὸς ἡμᾶς, ὅτι ἀναβάλλει εἰς εὐθετώτερον χρόνον τὸν διακανονισμόν τῶν μεθ' ἡμῶν λογαριασμῶν, ὅτι προτιμᾷ νὰ μὴ ἔχη συγχρόνως δύο ἐχθρούς, ἀλλὰ ἀλλεπαλλήλως νὰ κτυπήσῃ ἕνα ἕκαστον αὐτῶν. Διὰ τὴν νὰ ἐπιστρατευθῇτε ἀπὸ σήμερον καὶ νὰ μὴ περιμένετε νὰ σᾶς εἰδοποιήσῃ πότε σκέπτεται νὰ ἐπιτεθῇ καθ' ὑμῶν, διὰ νὰ κάμετε τότε καὶ σεῖς τὴν ἐπιστράτευσίν σας καὶ νὰ μὴ ἐξαντλήσθε ἀπὸ τοῦδε; Τὸν πολιτικὸν αὐτὸν θὰ ἐθεώρουν συνεπῆ.

Γ. ΠΩΠ. Καθ' ἣν στιγμὴν εἰς διετύπου γνώμην ἐναντίαν τῆς ἐπιστρατεύσεως θὰ εἶχε πολεμικὴν· ἐπομένως δύναται νὰ εἶνε καὶ ἐκτὸς δημοσιογράφου χωρὶς νὰ εἶνε ἀργυρώνητος.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Κύριε βουλευτὰ ἐκ Ψαρῶν, εἰσθε παρὰ πολὺ εὐφυής, ὥστε νὰ μὲ ἐνοήσατε τί εἶπον. Δὲν ὑποθέτω, ὅτι τὸν πολιτικόν, ὁ ὁποῖος θὰ ἤρχετο ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου νὰ εἶπῃ αὐτά, θὰ τὸν ἐχειροκρότουν, θὰ ἐζήτουν ἀπλῶς νὰ παραπεμφθῇ εἰς φρενοκομεῖον!

Οἱ κίνδυνοι ἐκ τῆς Βουλγαρικῆς ἐπιθέσεως.

Κύριοι, εἵμεθα ὑποχρεωμένοι ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὰ πράγματα ἀνδρικῶς. Ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ὠνομάσθη ὑπ' ἐμοῦ καταστατικὸς χάρτης τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου. Δυστυχῶς ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ἐπελθὼν τοσοῦτον προῶρως, πρὶν ἐπιτραπῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ ὀργανώσῃ τὰς νέας αὐτῆς κτήσεις, δημιουργεῖ κινδύνους, καὶ κινδύνους δεινούς, διὰ τὴν διατήρησιν τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, ἢ, διὰ νὰ ὁμιλήσω γενικώτερον, τῆς ἰσορροπίας καὶ ἰσοδυναμίας, ἢ ὁποῖα διὰ τῆς συνθήκης ταύτης καθιερώθη. Ὅπως εἶπα καὶ κατὰ τὰς δηλώσεις τὰς ὁποίας ἔκαμα ἀναγγέλλων πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Ἀντιπροσωπείαν τὴν ἐπιστράτευσιν, δυστυχῶς ἐν ἐκ τῶν ὑπογραψάντων τὴν συνθήκην ἐκείνην Κρατῶν, εἰθισμένον ἀπὸ μακρῶν δεκαετηρίδων νὰ θεωρῇ, ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐθνικῶν του πόθων ἐπὶ θυσίᾳ ὅλων τῶν ἄλλων Βαλκανικῶν Κρατῶν, εἰθισμένον νὰ θεωρῇ τοῦτο καὶ νὰ πιστεύῃ τοῦτο ἕνεκα τῆς προσκαίρου ἀδυναμίας τῶν ἄλλων Κρατῶν, θεωρεῖ, ὅτι εἶνε ἀδύνατον εἰς αὐτὸ νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν

συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου καὶ νὰ σεβασθῇ αὐτήν. Ἄλλως τε δὲν ἐλείψει καὶ κατὰ τὴν ὑπογραφὴν αὐτῆς νὰ προβάλλῃ τὰς διαμαρτυρίας ταύτας. Ἐρωτῶ: Τίς πολιτικὸς ὑπεύθυνος θὰ ἦρχετο ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐν ἡ περιπτώσει ἡ Βουλγαρία ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας, συντελέσῃ δὲ εἰς τὸ κατασυντριβῇ ἡ Σερβία καὶ κατορθώσῃ ἐπομένως ν' αὐξηθῇ δυσαναλόγως ἐπὶ ζῆμίᾳ τῆς Σερβίας, τίς ὑπεύθυνος πολιτικὸς δύναται νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅτι δύναται νὰ κοιμᾶται ἡσυχος διότι ἡ Βουλγαρία εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε διὰ μέσου ἄλλου διαβεβαιοῖ ἡμᾶς, ὅτι δὲν τρέφει σήμερον ἐπιθετικὰς καθ' ἡμῶν διαθέσεις; Ποῖος εἶνε ὁ πολιτικὸς αὐτός, ὁ ὅποιος θ' ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ βήματος διὰ νὰ εἴπῃ, ὅτι ἀναλαμβάνει ἀπέναντι τοῦ λαοῦ καὶ τῶν μετέπειτα γενεῶν τὴν εὐθύνην ἐκ τῶν συμφορῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπῆρχοντο, ἐὰν ἐνεπιστευόμεθα σήμερον εἰς τὰς διαβεβαιώσεις ταύτας καὶ ἀφήναμεν ἀσυγκίνητοι νὰ συντελεσθῇ ἡ πλήρης ὅσον ἔνεστι καταστροφή τοῦ συμμαχικοῦ ἡμῶν Κράτους; ἐπὶ ἀντιστοίχῳ αὐξήσῃ τῆς δυνάμεως ἐκείνου ἀκριδῶς τοῦ Κράτους, τὸ ὅποιον ἀτυχῶς παρίσταται ὡς ἀντίπαλος ἀδιάλλακτος;

Γ. ΜΠΑΛΤΑΤΖΗΣ. Καὶ ἐὰν ἡ Σερβία μειωθῇ οὐχὶ διὰ πολέμου πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλης Δυνάμεως;

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν θὰ ἐπεμβαίναμεν τότε. Θὰ σᾶς ἐξηγήσω δὲ τὴν διαφορὰν. Βεβαίως εἶνε πολὺ ἐνδεχόμενον, καὶ ἂν ἡ Βουλγαρία δὲν ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας, εἶνε ἐνδεχόμενον ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἡ Σερβία νὰ ὑποστῇ περιορισμὸν ἐν τῇ κυριαρχίᾳ τῆς Χώρας τῆς καὶ ἐντεῦθεν νὰ ἐπέλθῃ αὐξήσις τῆς Βουλγαρικῆς Δυνάμεως, ἀλλ' εἰσθε ὑποχρεωμένοι ν' ἀναγνωρίσετε, ὅτι, ἂν τὸ πρᾶγμα περιωρίζετο εἰς τοῦτο καὶ μόνον, ἂν τὰ Αὐстроγερμανικὰ στρατεύματα ἐξεβιάζον τὴν ὁδοὺν τῆς Ὁρσοβας καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς Βουλγαρίας ὤδευον πρὸς τὴν Κων(η)πολιν καὶ ἡ Βουλγαρία ἔμενεν ἡσυχος, οἱ κίνδυνοι ἡμῶν θὰ ἦσαν πολὺ ὀλιγώτεροι. Ἐὰν ἔμελλον τὰ πράγματα νὰ κριθῶσιν ἐν τῇ Συνεδρίῳ τῆς εἰρήνης, χωρὶς ἐν τῇ μεταξὺ ἡ Βουλγαρία νὰ εἶνε κάτοχος μεγάλου μέρους τῆς Σερβίας, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐλπίσῃ τις, ὅτι θὰ ἐπεκράτουν καὶ πάλιν σκέψεις περὶ τῆς ἀνάγκης ἰσορροπίας τινὸς τῆς δυνάμεως τῶν Κρατῶν τοῦ Αἴμου. Ἄλλ' ἂν ἀντὶ τούτου, ἀντὶ νὰ ἔλθωμεν ὅλοι ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, καὶ ἡ Βουλγαρία καὶ ἡμεῖς, εἰς τὸ Συνέδριον τῆς εἰ-

ρήνης, ἡμεῖς μὲν ἤμεθα ἐκτὸς αὐτοῦ, ἡ δὲ Βουλγαρία μετέχῃ αὐτοῦ ὡς ἐμπόλεμος, διὰ τὰ ἔχῃ γνώμην καὶ ψήφον, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἐμφανίζεται ἐκείνη ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου τῆς εἰρήνης κατέχουσα μέγα ἴσως μέρος τῆς Σερβίας, ὅχι μόνον τὴν ἀναμφισβήτητον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμφισβητούμενην ζώνην καὶ μέρος ἀκόμη πιθανῶς τοῦ πρὸ τοῦ 1912 Σερβικοῦ βασιλείου, νομίζετε τότε, κ. βουλευτὰ Δράμας, ὅτι ἡ ζήμια, τὴν ὁποίαν θὰ ὑποστῶμεν εἰς τὴν δευτέραν ταύτην περίστασιν, δύναται νὰ προσεγγίσῃ πρὸς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν μέλλομεν νὰ ὑποστῶμεν εἰς τὴν ἄλλην;

Ἡ ψήφος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὁ ἀξιότιμος ἀρχηγὸς τῆς Ἀντιπολιτεύσεως ὠμίλησε καὶ περὶ τῆς ψήφου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀπαντῶν εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν μου, ὅτι ἐπὶ τῆς πολιτικῆς μου αὐτῆς ἔχω ἤδη ἐκπεφρασμένον τὸ φρόνημα τῶν ἐκλογέων τῆς Χώρας διὰ τῶν ἄρτι διεξαχθεῖσων ἐκλογῶν. Καὶ ἠρώτησεν ὁ κ. βουλευτὴς ἐκ Πατρῶν· μήπως αἱ ἐκλογαὶ διεξήχθησαν ἐπὶ τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ τῆς ἐρμηνείας τῆς συνθήκης; Ὁ κ. βουλευτὴς ἐκ Πατρῶν ἰσχυρίσθη, ἂν κατενόησα καλῶς, ὅτι αἱ ἐκλογαὶ διεξήχθησαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος, τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὴν ἀποχώρησίν μου ἐκ τῆς ἀρχῆς. Φαντασθῆτε, Κύριοι, εἰς ποίαν πλάνην διατελεῖ ἀκόμη τόσους μῆνας μετὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐκλογῶν ὁ κ. βουλευτὴς ἐκ Πατρῶν! Φρονεῖ, ὅτι εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅτε κατῆλθεν εἰς τὰς ἐκλογὰς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, κατῆλθε ζητοῦν τὰς ψήφους τῶν ἐκλογέων διὰ τὰ στείλῃ πάλιν μίαν μεραρχίαν εἰς τὰ Δαρδανέλλια, καὶ λησμονεῖ, ὅτι οἱ ἐγκύρως δυνάμενοι τότε ν' ἀντιπροσωπεύωσι τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, ἐρμηνεύοντες τὰς γνώμας τῶν Φιλελευθέρων, ἔλεγον, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο πλέον περὶ τῆς πολιτικῆς ἐκείνης τοῦ Φεβρουαρίου. Ἄν δ' ἀπεφάνθη περὶ τινος ὁ Ἑλληνικὸς λαός, παρ' ὅλα ὅσα ἐγένοντο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Κυβερνήσεως ὑμῶν, διὰ τὰ νοθευθῇ τὸ φρόνημα τῶν ἐκλογέων.....

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἐγὼ σὰς λέγω, ὅτι δὲν ἐνοθεύθη.

Πολλοὶ βουλευταί. Μὴ διακόπτετε.

ΕΔ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐγένοντο πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ μακρᾶς σειρᾶς δεκαετηρίδων δὲν εἶχον γίνεαι ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ τῆς Ἑλλάδος. Ὅταν θὰ ὁμιλήσω περὶ τῆς συνηγορίας σας δι' ὠρισμένα ὁρ-

γανα τῆς δημοσίας γνώμης, θὰ ἐπανεέλθω καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου καὶ θὰ σᾶς εἶπω ὅ,τι ἔχω νὰ σᾶς εἶπω ἐπ' αὐτοῦ.

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Πατρῶν μου ἀπηύθυνε τὴν ἐρώτησιν: Κατὰ ποίαν διαδικασίαν—τὸ ἔχω σήμειωμένον καὶ ὑπογραμμισμένον—ἐξεδήλωσε τὴν γνώμην του κατὰ τὰς ἐκλογὰς ὁ Ἑλληνικὸς λαός; —Κατὰ τὴν διαδικασίαν τὴν συνταγματικὴν, τοῦ ἀπαντῶ. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διὰ τῶν ἐκλογῶν ἀπεφάνθη, ὅτι ἐμπιστεύεται καὶ πάλιν τὴν κυβέρνησιν τῆς Χώρας εἰς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, ἐμπιστεύεται τὴν κυβέρνησιν τῆς Χώρας εἰς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἐν γνώσει τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ, διότι αὕτη ἐξετέθη πρὸς αὐτόν.

Ὁ κ. βουλευτὴς Πατρῶν, διαστρέφων ἐντελῶς, παρερμηνεύων μᾶλλον ἐντελῶς, νοθεύων ἐντελῶς τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ γνώμην, δὲν δέχεται, ὅτι δι' αὐτῆς ἐνεκρίθη ἡ γενικὴ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως τῶν Φιλελευθέρων, ἡ ὅποια ἐξωτερικῶς εἶχεν ὀρισμένην κατεύθυνσιν, ἀναγράφουσα καὶ ὡς κυριώτερον μέρος τοῦ προγράμματος αὐτῆς τὴν τήρησιν τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων. Ἄν θεωρεῖ, ὅτι περὶ τούτου ἀπεφάνθη ὁ λαός, ἀλλὰ θεωρεῖ, ὅτι ἀπεφάνθη ὁ λαός περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀποστολῆς μιᾶς μεραρχίας εἰς τὰ Δαρδανέλλια, καὶ σχεδὸν μονονουχὶ μὲ κατήγγειλε πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν διότι, κληθεὶς διὰ τῆς ἐγκρίσεως τῆς πολιτικῆς μου, δὲν ἐφρόντισα ν' ἀποστείλω τὴν μεραρχίαν ἐκείνην, ὅχι διότι ἐν τῷ μεταξὺ μετεβλήθησαν αἱ περιστάσεις, ἀλλὰ διότι ἐθεώρησα περιττὴν τὴν ἀποστολὴν τῆς μεραρχίας.

Ἄν πρόκειται, Κύριοι, σήμερον ν' ἀνοίξωμεν ἐπεισοδιακὴν συζήτησιν διὰ τὸ εἰς τὴν Ἱστορίαν ἤδη ἀνήκον μέρος τῆς πολιτικῆς μου τῆς σχετιζομένης πρὸς τὴν τότε ἀποχώρησίν μου ἐκ τῆς ἀρχῆς· ἂς ἀναβάλωμεν εἰς ἄλλον χρόνον ἐνδεχομένην περὶ τούτου συζήτησιν, ἂν καὶ αὕτη πρόκειται νὰ διεξαχθῇ ἐν τῷ περιβόλῳ τούτῳ. Ἀλλὰ θὰ ἰσχυρισθῶ, ἀξιότιμε βουλευτὰ ἐκ Πατρῶν, χωρὶς νὰ θέλω καθόλου νὰ σᾶς θίξω προσωπικῶς, ὅτι ἰσχυρισθέντες ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη δὲν ἐξεδηλώθη διὰ τῶν ἐκλογῶν ἐπὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ζητήματος, ἀλλ' ἡ κοινὴ γνώμη ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ Τύπου, τὸν ὅποιον ὑπηγάχθη, ὑβρίζετε τὸ πολίτευμα τῆς Χώρας. Ἐγὼ πρῶτος ἀνεγνώρισα, ὅτι αἱ ἐφημερίδες, καὶ συνεπῶς οἱ δημοσιογράφοι, εἶνε ἐν τινὶ μέτρῳ ἐρμηνεῖς τῆς κοινῆς γνώμης, ἀλλ' ἀπὸ πολιτικὸν τῆς περιωπῆς ὑμῶν

δὲν ἐπερίμενα νὰ θέσῃ ἀντιμέτωπον τὴν ἐκδήλωσιν τὴν γενομένην διὰ τῶν ἐκλογῶν.....

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ὁχι.

Ὁ λόγος περὶ ἐφημερίδων.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Διαβάσατε τὸν λόγον σας καὶ θὰ τὸ ἰδῇτε: «... Πρὸς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς κοινῆς γνώμης τῆς ἐρμηνευομένης διὰ τῶν ἐφημερίδων».

Καὶ περὶ ποίων ἐφημερίδων, Κύριοι, ὠμίλησα; Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Πατρῶν, ἰσχυρίζομενος ὅτι ὕδρισα τὰ ὄργανα τῆς δημοσίας γνώμης, —ἀναγινώσκω ἐκ τῶν σημειώσεων, τὰς ὁποίας ἐκράτησα διὰ νὰ μὴ τὸν παρεξηγῶ—, ὁ κ. βουλευτὴς Πατρῶν εἶχε συμφέρον νὰ ἐκτείνῃ τὸν κύκλον ἐκεῖνον, κατὰ τοῦ ὁποίου ἀπηυθύνοντο τὰ λεχθέντα τὴν ἐσπέραν ταύτην ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου πρὸ τῆς διακοπῆς τῆς συνεδριάσεως, εἶχε συμφέρον νὰ ἐκτείνῃ αὐτὸν εἰς ὁλόκληρον τὸν Τύπον, ἀφορᾷ ὅμως ὠρισμένα ὄργανα τοῦ Τύπου καὶ τῆς δημοσίας γνώμης. Ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ οἱ γράφοντες ἐφημερίδα, ἡ ὁποία ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀνηλεῶς καταπολεμεῖ τὴν Κυβέρνησιν τῶν Φιλελευθέρων, ἐν τούτοις ὅχι μόνον κατὰ τοῦ ὁργάνου ἐκεῖνου τῆς δημοσίας γνώμης δὲν διανοίθη τις ν' ἀπευθύνῃ τὸν ἐλάχιστον ὑπαινιγμόν, ἀνάλογον πρὸς ἐκεῖνον, ὃν τόσον σαφῶς διετύπωσα τὴν ἐσπέραν ταύτην, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλα ὄργανα τῆς δημοσίας γνώμης, τὰ ὁποία ἀκολουθοῦν ὠρισμένας ἀρχάς, τὰ ὁποία ἐπέδειξαν συνέχειαν ἐν τῇ πολιτικῇ των, οὐδεὶς διανοήθη ν' ἀπευθύνῃ ὕδριν τινά. Ἀλλ' ὅτε, ἀξιότιμε βουλευτὰ ἐκ Πατρῶν, εἶνε γνωστὸν εἰς ὅλους τοὺς παροικοῦντας ἐν Ἱερουσαλὴμ, ὅτι ὠρισμένα ὄργανα τῆς δημοσίας γνώμης κατώρθωσαν εἰς διάστημα βραχύτερον τῶν 24 ὥρῶν νὰ μεταβάλωσιν ἐντελῶς πολιτικὴν, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ὑπῆρξεν ἐξώνησις ἀσυνειδήτος ἐκ μέρους ξένης προπαγάνδας, νομίζετε, ὅτι ἐδικαιοῦσθε νὰ μοῦ ἀπευθύνετε τὰς παραινήσεις αὐτὰς πρὸς Δημόνικον, συνιστῶντές μοι νὰ μὴ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Τύπου, διότι σχεδὸν ἐπεδίωκον νὰ τρομοκρατήσω αὐτόν; Μοῦ εἶπετε μάλιστα, ὅτι ἡμεῖς οἱ πολιτικοὶ πρέπει νὰ εἴμεθα συνηθισμένοι ν' ἀνεχώμεθα καὶ τὰς ὕδρεις καὶ τὰς ἀδικίας τοῦ Τύπου. Μολονότι δὲν εἶμαι ὁ πρεσβύτερος ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, εἶμαι ὁ

περισσότερον ὑδρισθεῖς, διότι καὶ μακροτέρα ὑπῆρξεν ἡ πολιτικὴ δρᾶσις μου καὶ πολὺ περιπετειώδης, ὥστε πολὺ φυσικὸν νὰ γίνω ἀντικείμενον συνήθων ἐπιθέσεων. Δὲν ἐδαρυθύμῃσα ποτὲ κατὰ τοιούτων ἐπιθέσεων, οὔτε τὴν στιγμὴν αὐτὴν μὲ βλέπετε ἐξωργισμένον διότι ἐγένοντο προσωπικαὶ ἐπιθέσεις κατ' ἐμοῦ· καμμία τοιαύτη προσωπικὴ ἐπίθεσις δὲν ἔγινεν, ἀλλὰ βεβαίως ἐξανίσταται ἡ συνείδησίς μου, ὅτε ἀπὸ τοσούτων μηνῶν παρίσταμαι θεατῆς ἐγὼ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας αὐτοῦ τοῦ θεάματος τοῦ τόσον ἀνηθίκου ὀρισμένων ὀργάνων τῆς δημοσίας γνώμης, τὰ ὅποια ἀπὸ μιᾶς στιγμῆς εἰς ἄλλην ἐγκαταλείπουν ἐντελῶς τὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποῖαν ὑπερήσπιζον ἐπὶ τόσον χρόνον, διότι ἐφωτίσθησαν ἐκ τῆς ἀφθόγου παροχῆς χρημάτων, παροχῆς γενομένης ὑπὸ ξένης προπαγάνδας, χρημάτων, τὰ ὅποια δὲν ἐδίδοντο διὰ νὰ ἐξυπηρετηθῶσιν Ἑλληνικὰ συμφέροντα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξυπηρετηθῶσι συμφέροντα ξένα καὶ ἀλλότρια καὶ ἀντίθετα πρὸς τὰ Ἑλληνικά ! (Χειροκροτήματα ἐκ τῆς αἰθούσης καὶ τοῦ ἀκροατηρίου).

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ ἀκόμη ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Πατρῶν νὰ μὴ ἀφήσω ἀδιαμαρτύρητον μίαν ἀδικίαν, τὴν ὁποῖαν ἔκαμε πρὸς ἄλλα ὅργανα τῆς δημοσίας γνώμης παρ' ἡμῖν. Ὑπέμνησεν ἐν σχέσει πρὸς τὰ λεχθέντα τὴν ἐσπέραν ταύτην τὰς ἐπιθέσεις τὰς δριμείας, αἵτινες ἐγένοντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐκ μέρους τοῦ Τύπου τοῦ ἀντιπολιτευομένου, κυριώτατα ἐκ μέρους τοῦ Τύπου τοῦ φιλικοῦ πρὸς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων. Ἀλλ' ἠδίκησε τὸν Τύπον ἐκεῖνον, διότι ὡμίλησε κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν καὶ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἐν παραλληλισμῷ πρὸς τὸν ἀργυρώνητον Τύπον, ὅτε ὡμίλησε διὰ τὸν Τύπον, ὁ ὁποῖος διερμηνεύων τὰς γνώμας ἐνὸς μεγάλου πολιτικοῦ κόμματος ὑπερήσπισε ταύτας μετὰ σθένους καὶ δυνάμεως, ἴσως καὶ μετὰ δριμύτητος ἐνίοτε, εἰς τὴν ὁποῖαν, ἂν ὅχι δικαιολογία, ἀλλ' ἡ ἐξήγησις πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν τούτῳ : ὅτι ὁ Τύπος ἐκεῖνος ἐξεπροσώπει τὴν γνώμην ὅχι ἀπλῶς ἐνὸς μεγάλου πολιτικοῦ κόμματος ἐν τῇ Χώρᾳ, ἀλλὰ τοῦ πλειονοψηφούντος ἐν τῇ Χώρᾳ κόμματος, διότι ὑπὲρ ὑμῶν δὲν εἵχετε ἀκόμη ἐκδεδηλωμένην τὴν γνώμην τοῦ ἔθνους διὰ πλειονοψηφίας ἐν τῇ Βουλῇ, τὰ δὲ πράγματα διὰ τῶν ἐκλογῶν ἀπέδειξαν, ὅτι τὸ πλάσμα ἀπέμεινεν ἀπλῶς πλάσμα, ἡ δὲ πραγματι-

κότης ἦτο ὑπὲρ τῶν γνώμων τοῦ Τύπου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐξεπροσώ-
πει τὰς ἰδέας τοῦ πολιτικοῦ ἐκείνου κόμματος.

Ὁ ἀξιότιμος ἐκ Πατρῶν πολιτευτῆς ἐνόμισεν, ὅτι διέπραξα ἀτο-
πίαν, καταγγείλας ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, ὡς εἶχα καθήκον, πρὸς
τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τὸν ἀργυρώνητον Τύπον καὶ μοῦ ὑπέδειξεν, ὅτι
ἄλλη ἦτο ἡ δόδος, ἡ ὁποία ἐνεδεικνύετο διὰ νὰ πατάξω τὸν Τύπον
τοῦτον, ἡ δόδος δέ, τὴν ὁποίαν μοῦ ὑπέδειξεν, ἦτο ἡ καταγγελία.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ὅχι.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Μοῦ εἶπετε, ὅτι, ἀφοῦ προδίδουν τὴν Πατρίδα,
πρέπει νὰ τοὺς καταγγείλετε, καὶ ἡ γνώμη μου εἶνε, ὅτι ἐχαρακτηρί-
σατε ὡς ἀδίκημα προδοσίας κατὰ τῆς Πατρίδος τοῦτο καὶ ἐζητήσατε
τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχετικῶν διατάξεων, διὰ νὰ κοπῇ τὸ κεφάλι αὐ-
τῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ἐγὼ φρονῶ, ὅτι οὐ μόνον ἐκεῖναι αἱ διατά-
ξεις δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν, ἀλλ' οὐδεμίᾳ ἄλλῃ σχετικῇ ὑφι-
σταμένη διατάξει.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Δὲν ἐνόουν νὰ ἐφαρμόσῃτε τὰς κειμένας διατά-
ξεις, αἱ ὁποῖαι λόγῳ τῆς αὐστηρότητός των εἶνε ἀληθὲς ὅτι δὲν ἐφαρ-
μόζονται, ἀλλὰ νὰ εἰσαγάγῃτε διάταξιν ὅπως λάβῃτε ἀνάλογα μέτρα.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν νομίζω, ὅτι δύνασθε νὰ μὲ κατακρίνετε, ὅτι
δὲν ἔλαβον σχετικὰ τινὰ μέτρα, ἀφοῦ γνωρίζετε ὅτι ἀπὸ μηνὸς μόνον
εὐρίσκομαι ἐν τῇ ἀρχῇ.

**Ἡ τρομοκρατία τῆς Κυβερνήσεως Γούναρη
κατὰ τὰς ἐκλογάς.**

Μὲ κατηγορήσατε ὡς θέλοντα νὰ τρομοκρατήσω τὸν Τύπον, ἐμέ,
ὁ ὁποῖος ἤμην Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τοὺς δύο προηγου-
μένους πολέμους, ὅτε ὁ Τύπος ἐτέλει ὑπὸ στρατιωτικὸν νόμον, καὶ
θέλετε ἀναγνωρίσει, ὅτι οὐδέποτε εἰς καμμίαν Χώραν ὁ στρατιωτικὸς
νόμος ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον ἐπαχθῆς διὰ τὸν Τύπον ἀπὸ ἐκεῖνον, ὁ
ὁποῖος ἐφηρμόσθη ἐδῶ.

Γ. ΠΩΠ. Διότι καὶ ὁ Τύπος ὑπῆρξεν ἀντάξιος.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν λέγω τὸ ἐναντίον. Ἀλλὰ καὶ σήμερον, Κύ-
ριοι, ὑπάρχει διάταγμα κηρύξεως τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου ἐν Ἀθή-
ναις, ὑπογεγραμμένον, ζητηθὲν παρ' ἐμοῦ, φυσικά, διὰ τὸ ὁποῖον εἶ-
μαι ὑπεύθυνος, καὶ ὁμῶς προσπαθῶ καὶ ἀναβάλλω ἀπὸ ἡμέρας εἰς

ἡμέραν τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ κα-
 ταστῇ αὕτη περιττή. Καὶ ἔρχεσθε νὰ μὲ κατηγορήσετε, ὅτι ζητῶ νὰ
 τρομοκρατήσω τὸν Τύπον διότι ἀνερχόμενος τὸ βῆμα τοῦτο καὶ ἂν
 λάτρης τῆς ἐλευθερίας τοῦ Τύπου, ἀνεχόμενος δὲ καὶ αὐτὴν τὴν
 ἀκολασίαν αὐτοῦ, διὰ τὸ δύσκολον τοῦ κολασμοῦ ταύτης ἄνευ περιο-
 ρισμοῦ ἐκείνης, δὲν φθάνω μέχρι τῆς ἀνανδρίας τῆς πολιτικῆς τοῦ νὰ
 μὴ πατάξω τὸν ἀργυρώνητον Τύπον, λέγων πρὸς αὐτόν : « Εἰσαι ἀρ-
 γυρώνητος, διότι λαμβάνεις ξένα ἀργύρια, ζητῶν νὰ ἐξυπηρετήσης
 ξένα συμφέροντα » ; Ἀλλ' ὁ ἀξιότιμος ἐκ Πατρῶν βουλευτὴς ὑπῆρ-
 ξεν ἔτι ἀτυχέστερος, ὅτε ἔκαμε χρῆσιν τῆς ἐννοίας τῆς τρομοκρα-
 τίας, ὡς δῆθεν χρησιμοποιουμένης ὑπ' ἐμοῦ ὅπως κλείσω τὸ
 στόμα τοῦ ἀντιπολιτευομένου πρὸς ἐμὲ Τύπου, καὶ καταγγέλλει
 ἐμὲ ὡς τρομοκράτην ποῖος ; Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος, ἀνελθὼν ἐπὶ τὴν ἀρ-
 χήν, κατὰ τρόπον βεβαίως συνταγματικόν, ἀλλ' ὅχι ἐντελῶς ὁμαλόν,
 καὶ πρώτην φοράν μάλιστα περιδλῆθεις μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωθυ-
 πουργοῦ τοῦ Κράτους, ἐθεώρησεν, ὅτι ἦτο ἠθικῶς ἐπιτετραμμένον
 καὶ πολιτικῶς ὀρθόν καὶ λυσιτελές νὰ ἐπιδιώξῃ ν' ἀσκήσῃ τρομο-
 κρατίαν καθ' ἑνὸς μεγάλου πολιτικοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον κατῆλθε
 τῆς ἀρχῆς, οὐχὶ διότι ἐστερήθη τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Χώρας, ἀλλὰ
 διότι διεφώνησε πρὸς τὸ Στέμμα, διὰ λόγους οἱ ὁποῖοι ἦσαν τιμη-
 τικοὶ δι' αὐτό, κατῆλθε τῆς ἀρχῆς, διότι ἐνεθυμεῖτο τί εἶπεν ὁ ἀρχη-
 γὸς αὐτοῦ, ὅτε τὸ πρῶτον ὑπεδέχετο αὐτόν ὁ Ἀθηναϊκὸς λαός, ὅτι
 δὲν θὰ ἐδέχετο οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἀρχήν, εἰ
 τοῦτο ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἐπὶ θυσίᾳ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἰδεῶν του.
 Καὶ τὸ πολιτικὸν τοῦτο κόμμα ἐζητήσατε τὴν ἐπιούσαν νὰ τρομοκρα-
 τήσετε. Ἀπῆλθα διὰ ν' ἀναπαυθῶ ὀλίγας ἡμέρας, μετὰ ἀσκησιν τῆς
 ἀρχῆς ἐπὶ τέσσαρα καὶ ἥμισυ ἔτη, εἰς τὰς Σπέτσας, καὶ ὅτε ἐπρόκειτο
 νὰ ἐπιστρέψω μοῦ ἀπηγορεύθη ἡ ἐξοδὸς εἰς Πειραιᾶ, ὡς ἂν ἤμην κοινὸς
 κακοῦργος ! (Φωναί : **Αἰσχος, αἰσχος** καὶ χειροκροτήματα). Ἐξῆλ-
 θα ἀπὸ τοῦ Φαλήρου, διότι ὁ Πειραιεὺς ἐτρομοκρατεῖτο ἀπὸ τὸ πε-
 ζικὸν καὶ τὸ ἱππικόν. Καὶ λησμονεῖ ὅτε μὲ κατήγγειλεν ὡς θέλοντα
 νὰ τρομοκρατήσω τὸν Τύπον, ἐμὲ τὸν ἐπιζητοῦντα ἀκόμη καὶ αὐτὴν τὴν
 στιγμὴν ν' ἀναβάλω τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, λησμονεῖ
 ποῖος ; Ἐκεῖνος ὅστις, ὡς Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, διέτασσε κατὰ
 τὴν ἡμέραν τῆς Ἑθνικῆς ἑορτῆς νὰ περικυκλωθῇ ἡ οἰκία τοῦ τέως

πρωθυπουργοῦ, —ὁ ὁποῖος ἐπὶ τέλους εἶχε κάτι συντελέσει καὶ αὐτὸς διὰ τὸν ἐνθουσιώδη ἐορτασμὸν αὐτῆς τῆς ἐορτῆς μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1912 καὶ 1913—, νὰ πολιορκηθῇ ἡ οἰκία του καὶ νὰ παρεμποδισθῇ ὁ ἴδιος, διότι εἶχεν ἐκδράμει πρὸ τῆς πολιορκίας μέχρι Κηφισίας, ἵνα εἰσέλθῃ ἐπιστρέφων εἰς τὴν οἰκίαν του. Καὶ μὲ κατηγορεῖ ἐπὶ τρομοκρατίᾳ ὁ κ. βουλευτὴς Πατρῶν, ὁ ὁποῖος ἔστερξε τὴν διεξαγωγὴν ἐκλογῶν, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι εἶχε καθ' ὁλοκληρίαν καταλυθῇ διὰ μιᾶς ἀστυνομικῆς διατάξεως, ὁποῖος ἔστερξε νὰ διεξαγάγῃ τὰς ἐκλογάς, θέσας ὡς κανόνα ὅτι οἱ ζητωκραυγάζοντες ὑπὲρ τοῦ ἡγέτου ἐνὸς τῶν μεγάλων πολιτικῶν κομμάτων ἦσαν ὑδρισταὶ τοῦ Στέμματος καὶ ἔπρεπε νὰ ὀδηγῶνται εἰς τὰς φυλακάς! Κύριοι, λυποῦμαι ἂν ἐν τῷ λόγῳ μου ὑπῆρξα ἐνίοτε δριμύς. Ὅσον καὶ ἂν ἀνερχόμενοι τὸ βῆμα εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ μὴ εἴμεθα δριμεῖς, φθάνομεν πολλάκις εἰς τὸ ἀντίθετον, καὶ ἂς δεχθῶμεν, ὅτι ἡ εὐθύνη διὰ τὴν δριμύτητα τῆς γλώσσης εἶνε κοινή.

Ἀποφεύγει τὸν κίνδυνον ὁ ἀντιμετωπίζων αὐτόν.

Δὲν θέλω, Κύριοι, νὰ καταλήξω τὸν λόγον ἄλλως, ἢ ὅπως ἔφθασε νὰ τερματίσῃ αὐτόν καὶ ὁ κ. βουλευτὴς Πατρῶν. Εὐρισκόμεθα ἀληθῶς ἐνώπιον μιᾶς τῶν σπουδαιοτάτων περιόδων τῆς ἐθνικῆς μας Ἱστορίας. Καθῆκον ἔχομεν, ἀντικειμενικῶς ἐξετάζοντες τὰ πράγματα, ν' ἀποφασίσωμεν τί ἐνδείκνυται ἐκ τῶν ὑπερτάτων συμφερόντων τοῦ ἔθνους. Δὲν ἀποφεύγει τὸν κίνδυνον ἀσφαλῶς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος φεύγει αὐτόν· ἀποφεύγει τὸν κίνδυνον ἀποτελεσματικῶς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀντιμετωπίζει αὐτόν! Ἐὰν πρόκειται νὰ ἐπαληθεύσῃ ἡ ἀφορμή, ἡ ὁποία προεκάλεσε τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστράτευσιν, δὲν θὰ ἀποφευχθοῦν οἱ κίνδυνοι καθ' ἡμῶν διότι θὰ κάμωμεν τὴν κυριακὴν προσευχὴν πολιτικῶς καὶ ἐθνικῶς ζητοῦντες ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ζήσωμεν σήμερον καὶ διὰ τὴν αὔριον πάλιν ἔχει ὁ Θεός! Θ' ἀποφύγωμεν τὸν κίνδυνον, ἐὰν ἔχωμεν πολιτικὴν μακρὰς ἐπιβολῆς, ἐὰν ἀποβλέψωμεν οὐχὶ εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ συμβῶσι σήμερον ἢ κατὰ τοὺς προσεχεῖς μῆνας, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς θὰ συμβοῦν μετὰ χρόνον οὐχὶ πολὺ ἀφεστῶτα, ἐὰν ἡθέλωμεν ἀνεχθῇ ἔπως κατὰ παράδοσιν τῶν συμμαχικῶν μας ὑποχρεώσεων καὶ κατὰ παραγνώρισιν τῶν ζωτικωτάτων συμφερόντων μας ὁ σύμ-

μαχος ἡμῶν συντριβῇ καὶ αὐξηθῇ ὑπερβαλλόντως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἰσχυρίζεται, ὅτι εἶνε ἀντίπαλος ἡμῶν. Μόνον, ἐπαναλαμβάνω, ἀντιμετωπίζοντες τὸν κίνδυνον ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀλλὰ καὶ δηλοῦντες καὶ ἀποφασισμένοι ὄντες νὰ πράξωμεν τοῦτο, ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψωμεν τοιαύτην ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ συμμάχου ἡμῶν καὶ ἔνεκα τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων καὶ διότι γνωρίζομεν τί ἀναμένει ἡμᾶς ὕστερον, μόνον κατὰ τοιοῦτον τρόπον δυνάμεθα ν' ἀποβλέπωμεν εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐπικρεμαζμένου κινδύνου.

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Κερκύρας μὲ κατηγόρησε δι' ἄλλο ἐλάττωμα, διὰ τὴν πίστιν μου, διότι τοῦ εἶπον, ὅτι πιστεύω. Αἶ ! Κύριοι, συμβαίνει ὥστε εἰς τὴν πολιτικὴν νὰ διαπράττωνται ἔργα μεγαλότερα ἀπὸ τοὺς πιστεύοντας μᾶλλον παρὰ ἀπὸ τοὺς πυρρωνιστάς. Ὅτε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1913 εὐρέθη ἡ ὑπ' ἐμὲ Κυβέρνησις ἐνώπιον ἐπικειμένου Βαλκανικοῦ πολέμου, ἐπιθετικοῦ καὶ ὄχι τοῦ προβλεπομένου ἀπὸ τὴν ἀμυντικὴν μας συνθήκην μὲ τὴν Βουλγαρίαν, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλλὰς ἐκαλεῖτο νὰ συμπράξῃ ἄνευ ὅρων, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ διευθετηθῶσι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἡ πίστις, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς ἐμὲ καὶ τοὺς συναδέλφους μου καὶ εἰς τὴν ἀνεύθυνον Ἀρχήν, ἡ πίστις ἐπὶ τὴν ζωτικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ πίστις ὅτι ὁρμῶντες εἰς ἓνα τοιοῦτον ἀγῶνα μὲ τὸν μικρόν μας ἀλλὰ καλῶς ἤδη συγκεκροτημένον στρατὸν ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἀποκομίσωμεν ἀνάλογα ὀφέλη, ἡ πίστις ἐκείνη ἤγαγεν ἡμᾶς τότε εἰς τὸ ν' ἀντιμετωπίσωμεν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ μεγάλοι, οἱ ἔχοντες καὶ τὴν σοφίαν τὴν στρατιωτικὴν, ἐθεώρουν ἀπέλπιδα διὰ τοὺς Βαλκανικοὺς λαούς. Ἐνθυμεῖσθε τότε ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας τί εἶπεν εἰς τὴν Βουλὴν ; Προσεπάθησεν ὅσον ἠδύνατο, καταπνίγων διὰ τοῦ πατριωτισμοῦ τοῦ τὴν ἐνδόμυχον ἀμφιβολίαν του, νὰ μὴ ἐμδάλῃ ἐνδοιασμοὺς εἰς τὸν κόσμον, εἰπὼν, ὡς ἐνθυμεῖσθε : « εἰς ὃ σημεῖον ἔφθασαν τὰ πράγματα, δὲν μᾶς μένει τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ σᾶς ἐνισχύσωμεν ». Τὸν ἐνθυμοῦμαι τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ δὲν τὸν παρεξηγῶ. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἐθεώρει ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἄγεται πρὸς σφαγὴν. Βλέπει λοιπὸν ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας, ὅτι ἡ πίστις ἐπὶ τὴν ζωτικότητα τοῦ ἔθνους δὲν εἶνε στοιχεῖον ἀποτυχίας, ὅπως φαίνεται πιστεύων ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας. Οὐδὲ ὁ πυρρωνισμός, ὁ ὁποῖος διακρίνει ἄλλους, εἶνε παρόγων διαπράξεως ἔργων μεγά-

λων. Βεβαίως ἡ πίστις, ὅταν συνοδεύεται μὲ τὸ σταύρωμα τῶν χειρῶν, μὲ τὴν ἀδιαφορίαν διὰ πᾶν ὅ,τι γίνεται περὶ ἡμᾶς, βεβαίως ἡ πίστις ἐκείνη δὲν δύναται ν' ἀποφέρῃ καρπούς, ἀλλ' ἂν ἡ πίστις συνοδεύεται μὲ τὴν διηνεκῇ, τὴν ἀκαμπτον ἐργασίαν πρὸς παρασκευὴν τῆς Χώρας διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν περιστάσεων, πρὸς διάγνωσιν τῆς αὐρίου καὶ ὅχι πρὸς περιορισμὸν τοῦ ἐμβαλλώματος τῆς σήμερον, τότε ἡ πίστις ἐκείνη εἶνε ἡ μεγαλουργός, εἶνε ἡ πίστις, ἡ ὁποία ἔπραξεν εἰς τὸν κόσμον μεγάλα καὶ θαυμαστά ἔργα! (Χειροκροτήματα παρατεταμένα).

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΣ ΤΗΣ 28ης ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1915

(Ἐκ τῶν Ἑστενογραφημένων Πρακτικῶν.)

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἡ ἐξέλιξις, ἣν ἔλαβον τὰ ἡμέτερα πράγματα ἀπὸ ἐνὸς ἐπταμήνου, ἀποδεικνύει, ὅτι εὕρισκόμεθα ἔξω τῆς βάσεως τοῦ ἐλευθέρου ἡμῶν κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. Διότι, ἂν εἰς τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν ἀναγνωρίζεται ἀκόμη τὸ δικαίωμα τῆς ῥυθμίσεως τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τῆς Χώρας, ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς ἐξωτερικὰς αὐτῆς σχέσεις καὶ τὴν ῥύθμισιν τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς, εὕρισκόμεθα ἐνώπιον παραγνωρίσεως καὶ τῆς ψήφου τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας, ἀλλὰ καὶ τῆς διὰ τῶν ἐκλογῶν ἐκδηλωθείσης ἐτυμηγορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. (Εὐγε, εὐγε.)

Ἀλλ' ἐπὶ τούτου, Κύριοι, δὲν πρόκειται νὰ ἐνδιατρίψω τὴν σιγμὴν ταύτην. Ἡ κατάστασις, ὡς ἔλαβον τὴν τιμὴν ν' ἀναπτύξω εἰς τὴν Βουλὴν καὶ πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν, εἶνε κρισιμωτέρα πάσης ἄλλης ἰσως, ἣν ἀντεμετώπισεν ἡ Χώρα ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Ἐν μέσῳ δὲ τοιαύτης καταστάσεως θὰ ἦτο ἐκτάκτως τολμηρὸν νὰ ἐπιζητήσῃ τις τὴν λύσιν τόσοι ἀκανθῶδων προβλημάτων, κατατρίβων τὴν Χώραν

εἰς ἐσωτερικοὺς ἀνταγωνισμοὺς καὶ καθιστῶν αὐτὴν ὀλιγώτερον ἱκανὴν ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς δυσχερείας τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων.

Ἄλλ' ὅσον καὶ ἂν διὰ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Κυβερνήσεως ἡμῶν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ταύτης, μετὰ τὴν ψῆφον, ἣν αὕτη ἔδωκε πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν, τὸ Σῶμα τοῦτο ἔπαυσε κατ' οὐσίαν ὃν ἀντιπρόσωπος τῆς ἐθνικῆς Κυριαρχίας, μεταβάλλεται δὲ εἰς ἀπλὴν συνέλευσιν, εἰς σύλλογον, θὰ ἡδυνάμην νὰ εἶπω, προκρίτων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, νομίζω, Κύριοι, ὅτι ἐκπληρῶ ὑπέρτατον καθήκον καὶ πρὸς τὴν Χώραν καὶ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν αὐτῆς, ἂν, παρελθὼν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, ἀναπτύξω ὅλους ἐκείνους τοὺς ἐνδοιασμοὺς καὶ τὰς ἀνῆσυχίας, τὰς ὁποίας ἔχω διὰ τὴν περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ μὴ ἐντελῶς καθωρισμένη διὰ τῶν δηλώσεων τοῦ ἀξιολύμου Προέδρου αὐτῆς, ἤθελεν ἀπομακρυνθῇ οὐσιωδῶς τῆς βásiσεως, ἐφ' ἧς ἐδράζεται ἡ ἐμὴ πολιτικὴ.

Καὶ ἄνευ τῆς συμμαχίας.

Περὶ τῆς συνθήκης συμμαχίας μετὰ τῆς Σερβίας αἱ δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως οὐδένα ἔκαμαν λόγον. Εἶμαι ὑποχρεωμένος καὶ ἐγὼ νὰ μὴ θίξω τὸ ζήτημα τοῦτο. Θὰ κάμω μάλιστα ἄλλο τι καλύτερον· δι' ἀφαιρέσεως θὰ φθάσω, ὑποθέτων ὅτι ἡ συνθήκη δὲν εἶχε ποτὲ συνομολογηθῇ μετὰ τῆς Σερβίας, καὶ θὰ εἶπω : Δύναται, Κύριοι, ν' ἀμφισβητηθῇ καὶ ἐπὶ στιγμὴν ὅτι ἡ στερεά, ἡ ἀρραγὴς βásiς τῆς ἐξωτερικῆς, τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν πολιτικῆς, ἔπρεπε καὶ πρέπει νὰ εἶνε ἡ διατήρησις ἀντὶ πάσης θυσίας τῆς ἰσορροπίας, τῆς ἰσοδυναμίας, ἃς εἶπω τὴν λέξιν, τῆς κατασταθείσης διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ; Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐφρόνησα καὶ φρονῶ πάντοτε, ὅτι ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου διπλὴ γνώμη δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν Χώραν. Πᾶσαι αἱ Κυβερνήσεις πρέπει ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου νὰ ἔχωσι παγίαν ἀντιλήψεις, ἐντελῶς συμπιτούσας, διότι οὕτω καὶ μόνον θὰ εἶνε δυνατόν ν' ἀποφεύγωνται παρεξηγήσεις, αἱ ὁποῖαι, ἐμφιλοχωρήσασαι ἀλλαχοῦ, προεκάλεσαν ἴσως ἐπιστράτευσιν, τὴν ὁποίαν ἀντιμετωπίζομεν διὰ τῆς σημερινῆς ἡμῶν ἐπιστρατεύσεως.

Ὑποθέτω λοιπόν, λέγω, ὅτι ἡ συνθήκη συμμαχίας δὲν εἶχε ποτὲ συνομολογηθῇ μετὰ τῆς Σερβίας. Καὶ ἐρωτῶ : Δυνάμεθα νὰ ἐπιτρέ-

ψωμεν, δύναται τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἓν ἐκ τῶν Κρατῶν τοῦ Αἴμου, ὅπως, παρεμβαῖνον εἰς τὸν μέγαν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, συντελέσῃ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεως, ὅπως ἓν μὲν τῶν Κρατῶν τούτων, τὰ ὁποῖα συναπαρτίζουσι καὶ ἐξασφαλίζουν τὴν ἔννοιαν τῆς ἰσορροπίας, συντριβῇ ἀποτελεσματικώτερον, αὕτη δέ, ἡ Βουλγαρία, αὐξηθῇ ὀγκωδέστερον ;

Πόλεμος μὲ τὴν Βουλγαρίαν.

Εἶνε φυσικὴ, Κύριοι, μετὰ δεύτερον πόλεμον, ἡ προσπάθεια ὅπως ἀποφευχθῇ καὶ τρίτος. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα πρέπει ν' ἀντιμετωπισθῇ ὑπὸ τοῦ ἔθνους κατὰ τὴν στιγμὴν τυχὴν ἀνδρικῶς. Τὸ πρόβλημα δέ, ὅπως ἀντιλαμβάνομαι ἐγώ, εἶνε ὅχι ἂν πρέπει νὰ πολεμήσωμεν ἢ πρέπει ν' ἀποφύγωμεν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ πότε ὀφείλομεν, διότι συμφέρει εἰς ἡμᾶς, νὰ κάμωμεν τὸν πόλεμον, ἐφ' ὅσον, δυστυχῶς, ἓν τῶν Κρατῶν τοῦ Αἴμου τὰς ἐθνικὰς αὐτοῦ διεκδικήσεις διευθύνει πρὸς πάντα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, καὶ δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι τὰς ἐθνικὰς αὐτοῦ διεκδικήσεις διευθύνει προπάντων πρὸς τὰ σύνορα ἡμῶν, διότι καὶ μείζων καὶ πλουσιωτέρα εἶνε ἡ χώρα ἐκείνη, τὴν ὁποίαν, κατέχοντες ἡμεῖς ἐν Μακεδονίᾳ, βλέπομεν ἐπιδουλεύουμένην ὑπὸ τοῦ γείτονος παρὰ τὴν χώραν ἐκείνην, ἣν κατέχουν οἱ ἄλλοι Βαλκανικοὶ λαοί.

Ἐρωτᾶται λοιπόν : Ὅταν ἔχωμεν τοιοῦτον γείτονα, εἶνε δυνατόν νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ὁ πόλεμος, ὁ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ πόλεμος μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, δύναται ν' ἀποφευχθῇ ; Ἐάν δὲ εἰσθε ὑποχρεωμένοι ν' ἀπαντήσετε μετ' ἐμοῦ ὅτι ὁ πόλεμος δὲν εἶνε δυνατόν ν' ἀποφευχθῇ, ὅτι ὁ πόλεμος, ἐάν δὲν γίνῃ σήμερον, θὰ γίνῃ αὔριον ἢ μεθαύριον, τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον τίθεται ἐνώπιον τῆς ἐθνικῆς γνώμης εἶνε τοῦτο : Πρέπει, καὶ ἐάν δὲν εἴχομεν συνθήκην μετὰ τῆς Σερβίας, ν' ἀφήσωμεν ὅπως συντριβῇ τελειωτικῶς τὸ Κράτος ἐκεῖνο, τὸ συντελοῦν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας, ν' αὐξηθῇ δ' ὑπερμέτρως ὁ ἄμεσος ἀντίζηλος, διὰ νὰ ἐπιπέσῃ καθ' ἡμῶν αὔριον, ἐστερημένων πλέον καὶ συμμάχων καὶ φίλων, ὅπως κατορθώσῃ νὰ ἐξοντώσῃ καὶ ἡμᾶς ;

‘Ο παράγων τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου’

καὶ πάλιν ἡ προπαγάνδα.

Ἡ ἀπάντησις, Κύριοι, εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα τῆς ἀδημονίας τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς δὲν θὰ ᾔτο ἀμφίβολος—τὸ ἀναγνωρίζω—, ἀν δὲν παρενέπιπτε παράγων τις, παράγων ἀληθῶς σοβαρὸς, ὁ παράγων τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου. Διότι ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν συμφωνοῦν μετὰ τῆς γνώμης μου, ἀναγνωρίζουσιν ὅτι δὲν ἔπρεπε ποτὲ νὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν νὰ συντρίψῃ τὴν Σερβίαν μόνην, ἵνα στραφῇ ἔπειτα καθ’ ἡμῶν, ἀλλὰ φρονοῦν ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Βουλγαρία, ἐπιτιθεμένη κατὰ τῆς Σερβίας, συμπράττει μεθ’ ἐνὸς ἐκ τῶν συνδυασμῶν τῶν Μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, συμφέρον ἡμῶν εἶνε ν’ ἀναβάλωμεν τὴν κρίσιν, ν’ ἀναβάλωμεν τὴν ἐκκθάρισιν τῶν λογαριασμῶν ἡμῶν μετὰ τοῦ γείτονος ἐκείνου, ὅστις δὲν ἀμφισβητεῖ ὅτι ἔχει τοιοῦτους ἐθνικοὺς λογαριασμοὺς μεθ’ ἡμῶν, νὰ τὴν ἀναβάλωμεν, λέγω, μετὰ τὸ πέρας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.

Καὶ ἔχω νὰ ἐξηγήσω, Κύριοι, ἀν ἀληθῶς ὁ παράγων οὗτος ὁ τόσον σοβαρὸς πρέπει νὰ κάμῃ ἡμᾶς νὰ ἐνδοιάσωμεν ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποῖαν ὀφείλομεν νὰ τηρήσωμεν.

Γνωρίζω, Κύριοι, ὅτι συνεζητήθη κατ’ ἐπανάληψιν, ὅχι ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, ἀλλ’ ἐξω αὐτῆς, τὸ ζήτημα τοῦ ποῖος θὰ εἶνε τελικῶς ὁ νικητὴς ἐν τῷ μεγάλῳ Εὐρωπαϊκῷ πολέμῳ. Συνεζητήθη ἐπίσης, καίτοι παρεγνωρίσθη συχνάκις ἡ ἀξία τοῦ ζητήματος τούτου, ποῖος συμφέρει εἰς ἡμᾶς νὰ εἶνε ὁ νικητὴς ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ πάλῃ, τῇ διεξαγομένῃ ἐν τῷ κόσμῳ σχεδὸν σύμπαντι. Ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ πρῶτον πρόβλημα, δὲν εἰμι βεβαίως ἀρμόδιος νὰ δώσω ἀπάντησιν κατηγορηματικὴν. Ἀμφιδάλλω ἀν ὑπάρχει τις ἐπὶ τῆς γῆς ὁ δυνάμενος νὰ εἴπῃ ἀσφαλῶς ποῖα μέλλει νὰ εἶνε ἡ ἔκδοσις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Ἀλλὰ συνέδη, Κύριοι, ὥστε ἐκ τῶν γνωμῶν ὠρισμένων παρ’ ἡμῖν στρατιωτικῶν κύκλων, ἐκ τῶν ἀρμοδιωτέρων ἀληθῶς νὰ ἔχω τι γνώμην, ἀλλ’ ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τὰς σπουδὰς αὐτῶν ἔκριναν ἐν Γερμανίᾳ, οἱ ὁποῖοι φανερόν ᾔτο νὰ μάθουν ὅχι νὰ ἐκτιμῶν ἀπλῶς, ἀλλὰ νὰ θαυμάζουσι τὴν ἐργάνωσιν τῆς Γερμανίας

καὶ τὴν παρασκευὴν τὴν Γερμανικὴν, τὴν τε παντοδαπὴν ἄλλην καὶ ἰδίως τὴν στρατιωτικὴν, συνέδη, λέγω, ἐκ τῶν γνωμῶν τῶν στρατιωτικῶν τούτων κύκλων, συντελοῦσης καὶ τῆς ξένης προπαγάνδας, ἡ ὁποία ὡς ὄργανον αὐτῆς μετεχειρίσθη μέρος τοῦ παρ' ἡμῖν Τύπου, νὰ ἐμβληθῇ ἡ γνώμη, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἐκδόσεως τοῦ πολέμου τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ δὲν εἶνε καὶν ζήτημα ἀμφίδολον, εἶνε ζήτημα τὸ ὅποιον δὲν δύναται παρὰ νὰ λυθῇ ὠρισμένως ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς τῶν Εὐρωπαϊκῶν συνδυασμῶν, ἐκείνου εἰς τὸν ὅποιον μετέχει ἡ Γερμανία.

Εἶπα καὶ πρὸ ὀλίγου, Κύριοι, ὅτι ἡ παρασκευὴ καὶ ἡ ὁργάνωσις ἡ Γερμανικὴ εἶνε ἀληθῶς θαυμασταί. Ἄλλ' ἂν ἡ ὁργάνωσις αὕτη ἡ παντοδαπή, ἰδίᾳ δὲ ἡ στρατιωτικὴ, δὲν κατώρθωσε κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ πολέμου, ὅτε ἀντεμετώπισε πολεμίους οὐχὶ καὶν ἐξ ἴσου παρεσκευασμένους, ἀλλὰ δυστυχῶς διὰ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν οὐδ' ἐπαρκῶς καὶν παρεσκευασμένους, ἂν δὲν κατώρθωσε, λέγω, κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας νὰ ἐπιτύχῃ ἀποφασιστικὰ ἀποτελέσματα, φρονῶ —καὶ δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ εἶνε κανεῖς στρατιωτικὸς διὰ νὰ κρίνῃ ἐπὶ τῶν μεγάλων γραμμῶν τοῦ ζητήματος τούτου—, φρονῶ ὅτι, ἀμέσου καὶ κεραυνοδόλου ἐπιτυχίας μὴ ἐπιτευχθείσης ἐξ ἀρχῆς, ἡ τελικὴ ἐκδοχὴς τοῦ ἀγῶνος δὲν ἡμπορεῖ τοῦλάχιστον παρὰ νὰ εἶνε ἐντελῶς ἀμφίδολος διὰ τὸν συνδυασμόν, οὗ μετέχει ὁ Γερμανικὸς κολοσσός. Διότι ὁ ἕτερος τῶν Εὐρωπαϊκῶν συνδυασμῶν ἀντλεῖ ἀπὸ δεξαμενὰς καὶ ἀνθρωπίνων δυνάμεων καὶ οἰκονομικῶν δυνάμεων διπλάσιας ἐκείνων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀντλεῖ ὁ ἕτερος. Ὅσον δὲ παρέρχεται ὁ χρόνος καὶ ὅσον δίδεται ἡ εὐκαιρία πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀτελοῦς ἀρχικῶς παρασκευῆς τῶν ἄλλων, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀσφαλὴς ὑπὸ τινων ὑποτιθεμένη νίκη τοῦ ἐνὸς τῶν συνδυασμῶν καθίσταται μᾶλλον ἀμφίδολος.

Ἔπρεπε νὰ βοηθήσωμεν τὴν Σερβίαν.

Ἀλλὰ, Κύριοι, ὅ, τι τὴν στιγμὴν ταύτην ὀφείλει ν' ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς, εἶνε τοῦτο: Ἀμφιδόλου οὔσης τῆς ἐκδόσεως, συμφέρει εἰς ἡμᾶς σήμερον νὰ καθαρίσωμεν τοὺς ἐκκρεμεῖς λογαριασμοὺς πρὸς τὸν γείτονά, ἢ συμφέρει ν' ἀναβάλωμεν τὴν ἐκκαθάρισιν αὐτῶν βραδύ-

τερον; Βεβαίως δὲν λέγει τις ὅτι ἡ Ἑλλάς, μικρὸν Κράτος καὶ μικρὰν διαθέτον στρατιωτικὴν δύναμιν, θὰ δυνήθη ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ πολέμῳ νὰ εἰσφέρῃ εἰσφοράν ἀποφασιστικὴν διὰ τὴν γενικὴν αὐτοῦ ἔκβασιν. Ἀλλά, Κύριοι, ἡ Ἑλλάς, ἂν ἤθελεν ἀκολουθήσει τὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποῖαν εἰσηγήθη, δὲν θὰ ἐπρόκειτο ἀπ' εὐθείας ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, οὐδὲ καὶ θὰ ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ μέχρι τοῦ Δουνάβεως. Θὰ ἐπρόκειτο μόνον νὰ παραμείνῃ μετὰ τὸ ὄπλον ἀνὰ χεῖρας, δηλοῦσα πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὴν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ἑλλάς θ' ἀντεπιτεθῇ κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Εἰς τὸ θέατρον δὲ τοῦτο τοῦ πολέμου, τὸ νοτιοανατολικόν, ἡ δύναμις τὴν ὁποῖαν θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσφέρῃ ἡ Ἑλλάς θὰ ἦτο ἀξία λόγου, θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ οὐσιώδη ἀποτελέσματα. Ὅπως ἡ Βουλγαρία, μικρὸν Κράτος καὶ ἐκείνη, κατορθώνει διὰ τῆς ἐνδεχομένης μετοχῆς της νὰ παράσχῃ πλεονεκτήματα κολοσσιαῖα διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ τῷ νοτιοανατολικῷ εἰς τὴν ἑτέραν μερίδα τῶν ἀντιμαχομένων Δυνάμεων, οὕτω καὶ ἡ Ἑλλάς, μετέχουσα ὅπως παρακωλύσῃ τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Σερβίας, θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσφέρῃ ἀποφασιστικὴν συνδρομὴν, τόσον ἀποφασιστικὴν, ὥστε νὰ εἰνέ τις βέβαιος ὅτι, καὶ ἂν πρὸς τὸ δόρειον μέρος τοῦ θεάτρου τούτου τοῦ πολέμου τοῦ νοτιοανατολικοῦ οἱ σύμμαχοι ἡμῶν Σέρβοι ἠναγκάζοντο νὰ ὑποχωρήσωσι, θὰ ἦτο ἀδύνατον εἰς τοὺς ἀντιπάλους ἡμῶν νὰ φθάσουν εἰς τὰ νότια μέρη τοῦ θεάτρου τούτου, μέρη τὰ ὁποῖα θὰ κατεῖχοντο πρὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, πρὸς τῶν λειψάνων τοῦ ὑποχωροῦντος Σερβικοῦ στρατοῦ καὶ πρὸς τῆς ξένης δυνάμεως, ἡ ὁποῖα θὰ ἤρχετο εἰς βοήθειαν ἡμῶν. Θὰ ἦτο ἀδύνατον στρατός τις μέγας νὰ φθάσῃ, ἐξυπηρετούμενος ὑπὸ τῆς μιᾶς καὶ μόνης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, καθ' ὃν χρόνον αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις θὰ ἐξυπηρετοῦντο ἀφθόνως διὰ τῆς θαλασσίης ὁδοῦ τῆς Ἀεσσαλονίκης καὶ τῆς Καβάλλας. Ἐχω δὲ τὴν πεποίθησιν στερεάν, ὅτι, οἷαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου εἰς τὰ λοιπὰ μέτωπα, αἱ διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης θὰ εὕρισκον τὴν Ἑλλάδα ἔχουσαν προχωρήσει πρὸς τὸ Βουλγαρικὸν ἔδαφος, πάντως δὲ κατέχουσιν τοῦλάχιστον μετὰ τῶν συμμάχων τῆς ἀκέραιον τὸ ἴδιον αὐτῆς ἔδαφος, καὶ εἰς τὸ

Συνέδριον τῆς εἰρήνης με τοιαύτην κατάστασιν πραγμάτων ἡ Ἑλλάς θὰ παρεκάθητο ὑποστηριζομένη ὑπὸ τεσσάρων ἐκ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, συμμάχων ἤδη αὐτῆς.

Ἀλλὰ, Κύριοι, κρίνω ἀναγκαῖον νὰ ἐξετάσω τὸ πρᾶγμα καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀκόμη ἀπόψεως. Εἶπα ὅτι ἐξητάσθη ἐν τῷ Τύπῳ καὶ ἐν τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ καὶ τὸ ζήτημα ποῖος συνέφερεν εἰς ἡμᾶς νὰ εἶνε ὁ νικητὴς ὁ τελικὸς ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ πολέμῳ. Ἡ ξενικὴ προπαγάνδα ἐπεχείρησε νὰ πείσῃ τὸν Ἑλληνικὸν λαόν.....

X. ΒΟΖΙΚΗΣ. Ποία ἐκ τῶν δύο ;

E. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ....ὅτι τὸ συμφέρον τῆς Χώρας εὐρίσκεται εἰς τὴν ἡτταν τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ ὁποῖου μετεῖχεν ἡ Τουρκία καὶ τοῦ ὁποῖου μετέχει ἡδη καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἐφθάσαμεν δὲ, Κύριοι, νὰ ἴδωμεν χαιρετιζομένας μετὰ χαρᾶς ἀποτυχίας εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Δαρδανελλίων. Ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ ἐν τούτοις, Κύριοι, δὲν ἐπλανήθη ποτὲ καὶ εἶνε ἀδύνατον σήμερον ἰδίως νὰ πλανηθῇ, σήμερον, ὅτε πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τάσσεται ὀριστικῶς καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἡ νίκη τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως σήμερον, ἐὰν τῆς Βουλγαρίας μετεχούσης εἰς τὸν πόλεμον ἡναγκαζόμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ μετάσχωμεν αὐτοῦ, ἡ νίκη, λέγω, τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως θὰ ἐξυπηρέτει τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα περισσότερον ἀπὸ ὃ, τι ἦτο δυνατόν ὅχι αἰσιόδοξοι πολιτικοὶ ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ κορυδαντιῶντες—θὰ ἔλεγα—ποιηταὶ νὰ φαντασθῶσι καὶ νὰ ἐλπίσωσιν. Ἡ ἡττα τοῦ συνδυασμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον θ' ἀνῆκε καὶ ἡ Βουλγαρία, θὰ ἐσήμαινεν ὀριστικὸν θάψιμον τῶν βλέψεων καὶ ἀξιώσεων τοῦ Κράτους τούτου ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας ἐν τῇ Βαλκανικῇ, θὰ ἐσήμαινε καὶ ἐδαφικὸν αὐτῆς περιορισμὸν ἐν τῇ Χερσονήσῳ, ἐνῷ συγχρόνως θὰ ἐσήμαινεν ἐπέκτασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ εἰς τὴν ἀπέναντι Μικρασιατικὴν ἀκτὴν καὶ εἰς τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον.

Ὁ ἐκ Κερκύρας πολιτευτὴς εἶμαι βέβαιος ὅτι πάλιν θὰ λένῃ μέτρα του : «Κύτταξε τὸν αἰσιόδοξον πότον τινύει τὰ πτερὰ του καὶ ποίας ἀπόψεις μᾶς διανοίγει!». Ἀλλ' ἔχω καθήκον νὰ παρατηρήσω εἰς τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν Κερκύρας, ὅτι πολὺ εὐλογώτερον θὰ ἦδύνατο νὰ μυκτηρίσῃ τὰς ἐλπίδας μου καὶ τὰς προβλέψεις μου, ἂν

κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν πρώτου πολέμου ἔλεγα εἰς αὐτόν—ἂν τὸ ἐγνώριζα καὶ ἐγώ—, ὅτι ἀπὸ τοῦ Παπαπουλίου θὰ μετετίθεντο τὰ σύνορα ἡμῶν εἰς τὸν Νέστον, παρὰ ὅσον δύναμαι σήμερον νὰ προκαλέσω τὸν σκεπτικισμόν του, λέγων εἰς αὐτόν ὅτι τὰ σύνορα ἀπὸ τοῦ Νέστου θὰ ἠδύναντο νὰ μετατεθοῦν εἰς τὸν Μαίανδρον καὶ Ἑρμόν.

Αἱ ὑποσχέσεις τῆς Γερμανίας.

Ἄλλ' ἀντιθέτως ποῖαι θὰ εἶνε αἱ συνέπειαι τῆς νίκης τοῦ συνδυασμοῦ ἐκείνου τοῦ ὁποίου μετέχουν ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία, ποῖα θὰ εἶνε τὰ ἀποτελέσματα διὰ τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν συμφέροντα; Ἐνίσχυσις τῆς Τουρκίας, ἐνίσχυσις, ἡ ὁποία ἄλλοτε δὲν θὰ μὲ ἀνησυχεῖ, ἀλλ' ἡ ὁποία μὲ ἀνησυχεῖ ἀφ' ὅτου εἰς τὴν Τουρκίαν ἐπεκράτησε τὸ Νεοτουρκικὸν καθεστῶς. Καὶ δὲν δύναται παρὰ νὰ μὲ ἀνησυχῇ ὑπερμέτρως, διότι γνωρίζετε ὅτι πρὸς τὴν ἐπικράτησιν αὐτὴν θὰ συνδεθῇ ἡ καταστροφὴ τοῦ ὑπολοίπου Ἑλληνισμοῦ, τὸ ἐκρίζωμα τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ. Πρὸς τὴν νίκην ταύτην θὰ συνδεθῇ ἡ συντριβὴ τῆς Σερβίας, ἐνὸς ἐκ τῶν παραγόντων τῆς Βαλκανικῆς ἰσορροπίας· πρὸς τὴν νίκην ταύτην θὰ συνδεθῇ ἡ ὑπερεξόγκωσις τῆς δυνάμεως τῆς Βουλγαρίας. Λέγεται, Κύριοι— καὶ γνωρίζω τοῦτο—ὅτι ὁ συνδυασμὸς οὗτος, ἡ τοῦλάχιστον ἐν τῶν μελῶν αὐτοῦ, τὸ καὶ διευθύνον, ὑπόσχεται εἰς ἡμᾶς ὅτι οὐδὲν ἔχομεν νὰ χάσωμεν, ὑπόσχεται εἰς ἡμᾶς τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα. Γνωρίζω ἐπίσης ὅτι ὑπόσχεται εἰς ἡμᾶς ἐπέκτασιν ἐν τῇ Νοτίᾳ Ἀλβανίᾳ, μικρὰν βεβαίως, διότι ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ δὲν νομίζω ὅτι εὐρίσκεται τις δικτεθειμένος νὰ ἴδῃ ἐπεκτεινόμενον τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος πέρα τοῦ σημείου ἐκείνου, ὅπου ἡ ὁρᾶσις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ δίδει εἰς ἡμᾶς ἐδραία θεμέλια εἰς περαιτέρω ἐκπολιτιστικὴν ἐργασίαν. Ἐάν, Κύριοι, συμβουλευθῇτε τὸν χάρτην, θὰ ἴδῃτε ὅτι τὸ τμήμα τοῦτο εἶνε πολὺ μικρόν, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βορείου Ἠπείρου ὑφ' ἡμῶν. Ἀκόμη ἀνεγνώρισαν ὅτι ἡ περιοχὴ Δοϊράνης—Γευγελῆς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ὅληθ' ὅσον τὴν κλειδὰ τῶν Μακεδονικῶν μας συνόρων, πρέπει νὰ πε-

ριέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἦκουσα λεγόμενον ἐπίσης καὶ παρ' ἄλλων ἀνευθύνων...

Γ. ΠΩΠ. Τὰ πρῶτα τὰ ὑπεσχέθησαν ὑπευθύνως ;

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Τὰ πρῶτα τὰ ἤκουσα ἀπὸ πρόσωπα κατέχοντα ἐπίσημον θέσιν, αὐτὰ δὲ τὰ ὅποια θὰ εἴπω τὰ ἤκουσα ἀπὸ πρόσωπα μὴ κατέχοντα ἐπίσημον θέσιν. Ἦκουσα λοιπὸν νὰ λέγεται ὅτι ὑπόσχονται εἰς ἡμᾶς καὶ τὸ Μοναστήριον, περὶ τοῦ ὁποίου οὐδέποτε πραγματικῶς ἐγένετο λόγος, καὶ τὰ Δωδεκάνησα καὶ τὴν Κύπρον. Ἀλλ' ὅς ἀφήσωμεν τοὺς ἀφελεῖς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι θὰ ἐπίστευσον ὅτι μεταβολὴ καὶ εἰς τὸ καθεστῶς τὸ νησιωτικὸν θὰ ἡδύνατο νὰ γίνῃ παρὰ τὴν θέλησιν τῶν κυριαρχουσῶν τῆς θαλάσσης Δυνάμεων. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ θὰ ἦμην εὐτυχής, ἐὰν ἀκολουθοῦντες ἄλλην πολιτικὴν, παρ' ἐκείνην τὴν ὁποίαν εἰσηγήθην, ἐφθάνομεν ὅχι νὰ πάρωμεν νέα νησιά, ἀλλὰ νὰ διατηρήσωμεν μακρὰν παντὸς κινδύνου τὰ νησιά τὰ ὅποια μᾶς ἀνήκουν σήμερον.

Οἱ κίνδυνοι ἐκ τῆς μεγάλης Βουλγαρίας.

Ὑπάρχουν λοιπὸν οἱ λέγοντες: Ἀφοῦ πρὸς ἡμᾶς ὑπόσχονται τὴν ἐδαφικὴν μας ἀκεραιότητα, μᾶς δίδουν μάλιστα καὶ τὴν κλεῖδα τῆς Δοϊράνης καὶ τῆς Γευγελῆς καὶ μικράν τινα ἐπέκτασιν εἰς τὴν Νότιον Ἀλβανίαν, διατί δὲν δυνάμεθα ν' ἀρκεσθῶμεν εἰς ταῦτα, διὰ νὰ μὴ ἀντιμετωπίσωμεν κινδύνους οὐδενὸς πολέμου; Ἀλλ' ἡ ἀπάντησις, Κύριοι, δὲν ἡμπορεῖ εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν νὰ εἴνε ἀμφίβολος. Ἡ ἀκεραιότης τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους θίγεται καιριώτατα κατὰ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀντίζηλα Κράτη ἐν τῷ Αἴμῳ, ἡ ἀποκατασταθεῖσα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, ἤθελεν ἀνατραπῇ οὐσιωδῶς. Θὰ ἦτο ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον διὰ τὸ ἐθνικὸν μέλλον, ἐὰν ἡ Ἑλλάς ἐστερεῖτο καὶ μικροῦ τινος τμήματος τῆς χώρας αὐτῆς, καθ' ἣν στιγμὴν καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ θὰ περιωρίζοντο κατ' ἀνάλογον βαθμόν. Ἀλλὰ σήμερον, ὅτε ἡ μὲν Ἑλλάς δὲν πρόκειται νὰ σμικρυνθῇ, ἀλλὰ καὶ μικρά τινα ψιχία πρόκειται νὰ λάβῃ, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπὸ τῆς τραπέζης αὐτῆς τὴν ὁποίαν ἀνοίγει ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος πρόκειται νὰ λάβῃ ὁ ἀντίζηλος ἀνάπτυξιν κολοσ-

σιαίαν, ἐρωτῶ, Κύριοι : Ὅταν θὰ ἔχῃ ἐκλείψει ἡ Σερβία, ὅταν ἡ Βουλγαρία θὰ ἔχῃ ὑπερεξογκωθῇ διὰ τῆς καταλήψεως μεγάλου ἢ καὶ ὀλοκλήρου τοῦ τμήματος τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας, ἴσως δὲ καὶ μέρους τοῦ πρὸ τοῦ 1912 Σερβικοῦ Βασιλείου, ἔτι δὲ καὶ διὰ τῆς ἐξόδου αὐτῆς εἰς τὴν Ἀδριατικὴν, ἐρωτῶ, ποῖα θὰ εἴνε ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τοιαύτης ῥυθμίσεως τῶν Βαλκανικῶν πραγμάτων; Εἰς ποῖαν θέσιν θὰ εὔρεθῇ ἡ Χώρα εἴτε αὖριον εἴτε μετὰ δύο ἔτη, ὅτε, ἐκλειπούσης τῆς ὑποσχέσεως ὅτι δὲν θὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν Βουλγαρίαν σήμερον νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ Βουλγαρία θὰ ἤθελε νὰ ἐξοφλήσῃ τοὺς μεθ' ἡμῶν λογαριασμούς; Θὰ ἔχωμεν, Κύριοι, ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον ζητοῦμεν ν' ἀποφύγωμεν σήμερον, ἡμεῖς μόνοι, ἄνευ συμμάχων καὶ ἄνευ φίλων, πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, σύμμαχον τῆς Τουρκίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γερμανίας. Δὲν λέγω ταῦτα διὰ νὰ εἴπω ὅτι οἱ σύμμαχοι θὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν πόλεμον· λέγω μόνον τοῦτο, ὅτι θὰ δύναται καὶ διπλωματικῶς νὰ ἐρείδεται ὁ ἀντίπαλος ἡμῶν ἐπὶ τριῶν Δυνάμεων, θ' ἀντιμετωπίσωμεν τὴν ῥῆξιν μὲ τὴν Βουλγαρίαν, τοιαύτην θέσιν ἔχουσαν πολιτικὴν καὶ διπλωματικὴν, ἡμεῖς ἐστερημένοι συμμάχων, οὓς θὰ ἔχωμεν ἐγκαταλείψει, ἀλλὰ καὶ φίλων, διότι οὐδένα πλέον θὰ ἔχωμεν τοιοῦτον.

Δὲν πρόκειται νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα, ἐν πρέπει νὰ γίνῃ πόλεμος ἢ ὄχι. Τὸ ζήτημα εἴνε πότε θὰ δυνηθῇ ν' ἀντιμετωπισθῇ ὁ πόλεμος οὗτος μετὰ μεγαλυτέρων ἐλπίδων ἐπιτυχίας καὶ μικροτέρων φόβων κινδύνου καὶ καταστροφῆς. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ δὲν ἡμπορῶ παρὰ νὰ φρίττω πρὸ τῆς θέσεως, ἣτις ἤθελε δημιουργηθῇ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐὰν αἱ προβλέψεις μου ἤθελον ἐπαληθεύσει, ἐὰν, συντριβομένης σήμερον τῆς Σερβίας, ἡθέλομεν ἴδει εἰς τὰ βόρεια ἡμῶν σύνορα ἐκτεινόμενον ἓν Κράτος οὐκ ὀλίγον ἰσχυρότερον ἡμῶν. Δὲν δύναμαι δὲ νὰ ὑποθέσω ὅτι ἡ πολιτικὴ ἐμπειρία τῆς παρούσης Κυβερνήσεως καὶ ὁ πατριωτισμὸς τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν μελῶν δύναται νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ ν' ἀποβλέψῃ εἰς τὴν κατάστασιν μόνον διὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν εἴνε πιθανὸν αὕτη νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἀρχήν, εἰς τὸν χρόνον τοῦ παρόντος πολέμου. Δὲν θὰ ἦτο ἄξιον παντάπασιν ἀνδρῶν τῆς περιωπῆς τῆς παρού-

σης Κυβερνήσεως νὰ μὴ ἀποβλέψωσι καὶ πρὸς τὸ μέλλον, καὶ δὴ τὸ ἄμεσον μέλλον, τὴν αὖριον ἴσως.

Ἡ ἀοριστία τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως.

Κύριοι, ἡ κυβερνητικὴ ὁμῶν δήλωσις δὲν παρέχει εἰς ἡμᾶς κριτήριον, ὅπως γνωρίσωμεν ποία ἔσται ἡ πολιτικὴ ἡμῶν ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Σερβίας. Δὲν παραπονοῦμαι διὰ τὴν ἀοριστίαν ταύτην. Εἶμαι ὅμως ὑποχρεωμένος νὰ θέσω ὡς δεδομένον, ὅτι εἶνε δυνατόν ἡ παρούσα Κυβέρνησις ἐν τῇ περαιτέρῳ ἐξελίξει τῶν πραγμάτων νὰ εὕρῃ ὅτι ἡ οὐδετερότης, ἔστω καὶ ἔνοπλος, πρέπει νὰ διατηρηθῇ μέχρι τέλους, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ Βουλγαρία ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος καὶ ἐπετίθετο κατὰ τῆς Σερβίας.

Καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ θὰ ζητήσω συγγνώμην παρὰ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, ἂν ἀπευθύνω συμβουλὰς τινάς, εἰς τὰς ὁποίας δὲν θὰ εἶχον δικαίωμα, οὔτε ἐκ τῆς ἡλικίας μου ἀκόμη, ἀλλ' εἰς τὰς ὁποίας μοὶ δίδει δικαίωμα τὸ περιστατικόν, ὅτι ἀνταποδίδω ὀφειλὴν εἰς δύο ἐκ τῶν ἐξεχόντων μελῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν Κυβέρνησιν, τὸν ἀξιότιμον ἐκ Κερκύρας βουλευτὴν καὶ τὸν ἀξιότιμον ἐξ Ἀχαΐου ἡλιδος βουλευτὴν, ἐλπίζων, ὅτι καὶ τὰ λοιπὰ μέλη θὰ μοῦ συγχωρήσουν, ἂν νομίζω ὅτι μοῦ ἐπιτρέπεται ἐξοφλῶν τὴν ὀφειλὴν ταύτην ν' ἀπευθύνω συμβουλὰς τινάς.

Ἐάν, λέγω, ἤθελεν ὑποτεθῇ ὅτι ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν πραγμάτων ἡ Κυβέρνησις δὲν θὰ ἔκρινεν ἐπιβεβλημένον νὰ μετάσχη εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ εἰς περίπτωσιν ἀκόμη συμμετοχῆς τῆς Βουλγαρίας, θὰ ἔλεγα εἰς αὐτὴν τοῦτο: Ἄς μὴ πλανώμεθα. Οὐδετερότητα βεβαίως τηροῦμεν, καὶ θὰ ἔλεγα μάλιστα, ὅτι ἡ οὐδετερότης ἡμῶν δύναται νὰ ἐμφανίζεται καὶ ὡς φιλικὴ πρὸς τὴν ἑτέραν τῶν ὁμάδων, ἂν ὅχι δι' ἄλλον λόγον, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς συμμαχίας ἡμῶν μετὰ τῆς Σερβίας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ οὐδετερότης ἡμῶν δὲν ἦτο δυνατόν ἀνέκαθεν παρὰ νὰ εἶνε ἐκτάκτως φιλικὴ καὶ εὖνους. Ἀλλ' ἐάν ἡ οὐδετερότης ἡμῶν ἡ ἔνοπλος ἐξακολουθήσῃ νὰ εἶνε ἀπὸ διαθέσεως καὶ συμφῶνως πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν εὖνους πρὸς τὸ ἕτερον μέρος, ἔργω

ὅμως καὶ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἡ οὐδετερότητος ἡμῶν δὲν εἶνε παρὰ ἀποκλειστικῶς ὠφέλιμος εἰς τὸν ἀντίθετον συνδυασμόν. Καὶ θέλοντες, Κύριοι, καὶ ἂν δὲν εἶχομεν ἐλλεικρινεῖς διαθέσεις οὐδετερότητος, τὰς ὁποίας δὲν ἀμφισβητῶ καθόλου ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἂν ἡθέλομεν τυχόν νὰ παράσχωμεν εἰς τὸν ἕτερον συνδυασμόν μετρίονα συνδρομήν, δὲν θὰ ἡδυνάμεθα ἄλλο τι νὰ πράξωμεν πέρα τούτου τὸ ὁποῖον πράττομεν. Λέγω ταῦτο διὰ νὰ εἶπω, ὅτι ἡ ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλάς διὰ τῆς ἐμμονῆς αὐτῆς τῆς ἐνδεχομένης ἐν τῇ οὐδετερότητι μέχρι τέλους θέλει παράσχει εἰς τὸν Αὐстроγερμανικὸν συνδυασμόν, ἡ ὑπηρεσία αὕτη εἶνε μεγάλη καὶ ἡ ὑπηρεσία αὕτη εἶνε εὐλογον καὶ φυσικὸν ὅτι πρέπει νὰ τύχη ἀναλόγων ἀνταλλαγμάτων.

Ἦκουσα λεγόμενον, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ἡμᾶς ν' ἀποβλέψωμεν εἰς συνεννόησιν μετ' τὸν ἕτερον συνδυασμόν, διότι θὰ ἐξετιθέμεθα οὕτως εἰς τὴν μὴνιν τοῦ ἄλλου. Δὲν εἰμαι καθόλου σύμφωνος εἰς τοῦτο. Ἐὰν ἐξετιθέμεθα εἰς τὴν μὴνιν τοῦ ἑτέρου συνδυασμοῦ, τηροῦντες εὐμενῇ οὐδετερότητα μέχρι τέλους καὶ ἐνδεχομένως μὴ σπεύδοντες εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, δὲν θὰ ἐκτεθῶμεν, διότι προσφέροντες τὰς ὑπηρεσίας αὐτὰς ἀθελήτως εἰς τὸν ἕτερον συνδυασμόν ἐφροντίσαμεν νὰ λάβωμεν ἀνταλλάγματα· ἡ μὴνις αἰτίαν θὰ εἶχεν, ὅτι διὰ τῆς πολιτείας ἡμῶν ἐξυπηρετοῦμεν τὸν ἕτερον συνδυασμόν, ὅχι διότι ἡθελήσκαμεν νὰ ἐκπορισθῶμεν ὠφέλειάν τινα ἐκ τῆς πολιτείας ἡμῶν τούτης, ἣν νομίζομεν, κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ἐπιβάλλουν τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν συμφέροντα. Θὰ ἔλεγα λοιπόν, ὅτι, ἂν τοιαύτη ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως μέχρι τέλους ἡθελε διαρρυθμισθῇ ἐκ τῶν πραγμάτων, θὰ εἶνε ἐπιβεβλημένον ὅπως ἐκπορισθῇ τὸ Κράτος τὰς ὠφελείας ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας εἶνε δυνατόν νὰ ἐκπορισθῇ ἐκ τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν τὰς ὁποίας προσφέρει, οὐχὶ διότι θέλει νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὸν ἕνα συνδυασμόν, ἀλλὰ διότι νομίζει ὅτι ἐξυπηρετεῖ τὰ ἴδια συμφέροντα. Εἶνε καθημερινὸν τὸ φαινόμενον τῶν Κρατῶν ἐκεῖνων, τὰ ὁποῖα ἐν πολέμῳ, μένοντα οὐδέτερα χάριν ἰδίων συμφερόντων, ἀσφαλίζουν ἀνταλλάγματα καὶ διὰ τὴν οὐδετερότητα καὶ μόνην. Ἀλλὰ ποῖα θὰ ἦσαν τὰ ἀνταλλάγματα

ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τὰ ὅποια θὰ ἐνόμιζα ἐπιβεβλημένον ὅπως φροντίσωμεν ν' ἀσφαλίσωμεν ;

Τὰνταλλάγματα νὰ δοθοῦν διὰ τῆς κανονικῆς ὁδοῦ.

Καὶ ἄς μοι ἐπιτραπῇ νὰ παρατηρήσω ἐν τούτῳ, ὅτι τὴν ἐπι-
δίδωξιν τῶν ἀνταλλαγμάτων τούτων θὰ ἤθελα καὶ δι' ἄλλον ἀκόμη
λόγον, ὅπως διὰ τῆς κανονικῆς ὁδοῦ καὶ ὑπ' εὐθύνην τῶν ἀρμοδίων
διομολογηθῇ, διότι καὶ ἡ εὐθύνη διὰ τοιαύτας συνεννοήσεις καὶ διὰ
τὰ τυχόν ἀποτελέσματα αὐτῶν θὰ ἦτο ὀρθὸν νὰ ἐπιπέσῃ ἐπὶ τὴν
Κυβέρνησιν καὶ γνωρίζω ὅτι ἡ παροῦσα τοῦλάχιστον Κυβέρνησις
δὲν θὰ ἤθελε ν' ἀποφύγῃ τοιαύτας εὐθύνας ὅπως ἐπιρρίψῃ αὐτὰς
ἄλλαχού. Θὰ ἔλεγα λοιπόν, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἦτο
ἐνδεδειγμένον νὰ ἐπέλθῃ συνεννόησις πρὸς τὸν συνδυασμὸν ἐκεῖ-
νον, τὸν ὅποιον, ἔστω καὶ ἀθελήτως, θὰ ἐξυπηρετοῦμεν διὰ τῆς
τοιαύτης πολιτικῆς μας, πρῶτον μὲν διὰ νὰ μάθωμεν ποῖα
εἶνε τὰ ἀνταλλάγματα τὰ ὅποια ἡ Βουλγαρία πρόκειται νὰ λάβῃ
διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον, διότι ἡ γνῶσις τούτου
δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ὑμᾶς ὡς στοιχεῖον ἀσφαλές ἵνα κρίνετε
ἂν αἱ ἀνησυχίαι καὶ οἱ φόβοι τοὺς ὁποίους ἔχω εἶνε τοσοῦτον βάσιμοι,
ὡς ἐγὼ φρονῶ, ἢ εἶνε ὑπερβολικῶς χρωματισμένοι. Δεύτερον διὰ
νὰ καθορισθῶσιν ἀσφαλέστερον τὰ ἀνταλλάγματα ἐκεῖνα τὰ ὅποια
πρόκειται νὰ λάβωμεν ἡμεῖς, ἢ ἐπέκτασις δηλαδή πρὸς τὴν Νότιον
Ἀλβανίαν, ἢ παραχώρησις τῶν κλειδῶν τῆς Δοϊράνης—Γευγελῆς,
τὰς ὁποίας ἄλλως τε νομίζω ὅτι ἔχομεν καθήκον νὰ σπεύσωμεν νὰ
καταλάβωμεν ἐγκαίρως, μὴ ἀναβάλλοντες τοῦτο μετὰ τὸ πέρας τοῦ
πολέμου. Τρίτον θὰ ἐζητήσῃ, ὅπως ἡ ἐγγύησις διὰ τὴν ἀκεραιότητα
τῆς Χώρας μὴ περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου,
ὅποτε θὰ εἶνε ἐλάχιστης ἀξίας, ἀλλ' ἐπεκταθῇ καὶ ἐπὶ σειρὰν τινῶν
ἐτῶν, ἃς εἴπω μίαν δεκαετίαν, ὥστε τὴν ἐπισύσῃ τὴν λήξεως τοῦ
πολέμου νὰ μὴ εὕρισκώμεθα εἰς τὴν ἀγωνίαν τρίτου πολέμου καθ'
ἡμῶν, μονομαχίας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ἵνα μᾶς δοθῇ καὶ ὁ χρόνος
διὰ ν' ἀναπτύξωμεν καὶ ὀργανώσωμεν καὶ τοὺς πόρους τῶν νέων

ἡμῶν κτήσεων καὶ τὰς στρατιωτικὰς ἡμῶν δυνάμεις, ὥστε ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὴν μονομαχίαν ἐκείνην, ἥ ὅποια πρόκειται νὰ διεξαχθῇ μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῆς γείτονος Χώρας, ἄνευ πλέον φίλων καὶ ἄνευ συμμάχων. Θὰ ἔλεγα ἀκόμη ὅτι θὰ ᾔτο δίκαιον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰς ὑπηρεσίας τὰς ὅποιας παρέχομεν, τηροῦντες μέχρι τέλους οὐδετερότητα, ἐὰν ἐζητοῦμεν ὅπως διὰ τῆς παρεμβάσεως τῆς Αὐστρίας καὶ Γερμανίας ἐπιβληθῇ ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν τῶν δύο Χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ ἐκτάσεως πολλῶν ἑκατοντάδων χιλιομέτρων πρόκειται νὰ συνορεύουν τοῦ λοιποῦ, ὅπως οἱ μὲν Βουλγαρικοὶ πληθυσμοί, οἱ ζῶντες ἀκόμη ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους, μεταφερθῶσιν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, οἱ δὲ ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, οἱ ζῶντες ἀκόμη καὶ μεθ' ὅλας αὐτὰς τὰς καταστροφὰς ἐν Βουλγαρίᾳ, μεταφερθῶσιν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Θὰ ᾔτο τοῦτο, Κύριοι, μία ἐκ τῶν καλυτέρων ἐγγυήσεων ὅτι τὸ καθεστῶς τὸ Βαλκανικόν, οἷον θὰ προήρχετο ἐκ τοῦ παρόντος πολέμου, ἀναγνωρίζεται ὅπως δὴ ποτε εἰλικρινῶς ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων Κρατῶν καὶ τοῦλάχιστον θὰ ἔλειπεν ἀπὸ τὸν ἀντίπαλον τὸ μέγα ἐπιχείρημα ὅτι ἀγωνίζεται πρὸς πραγματοποιήσιν ἀξιώσεων αἱ ὁποῖαι στηρίζονται τάχα ἐπὶ ἐθνολογικῆς βάσεως.

Ἐπιτρέψατέ μου, Κύριοι, νὰ εἶπω ὅτι, ἂν οὐδὲ τοῦτο ᾔθελε γίνεαι, ἐὰν ᾔθέλομεν ἀφεθῇ φερόμενοι ὑπὸ τῶν περιστάσεων νὰ φθάσωμεν μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ εἰς διαρρύθμισιν τῶν Βαλκανικῶν πραγμάτων, οἷαν ἐγὼ τὴν προβλέπω ἀσφαλῆ, μὲ τὴν ἰσορροπίαν τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἀνατραπεῖσαν, μὲ Βουλγαρίαν οὐσιωδῶς ἰσχυροτέραν τῆς Ἑλλάδος, θὰ δημιουργήσωμεν μίαν ἀγωνίαν τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς διὰ τὴν ἑκκασιν τῆς ἀνκποφεύκτου συγκρούσεως, ἥ ὅποια θὰ καταστήσῃ ἀδίωτον τὸν βίον τῆς Χώρας ταύτης.

Δὲν θέλω, Κύριοι, κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, τὴν τόσον ἐπίσημον, νὰ ὑπάρξω πικρὸς πρὸς οὐδένα, δὲν ποθῶ νὰ παρεξηγηθῶ, ἂν εἶπω πρὸς ὑμᾶς : προσέξατε ποίαν τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων παρέλαβε παρ' ὑμῶν τὴν Ἑλλάδα καὶ ποίαν τὴν παραδίδει πρὸς ὑμᾶς : προσέξατε μήπως τὴν παραδώσετε βραδύτερον ἐλάττονα.

Ἐχω ἀκόμη ἀνάγκην ὅμως νὰ ὑπομνήσω ὅτι, ὅτε κατὰ Φε-

βρουάριον εισηγήθην τὴν γνώμην τῆς μετοχῆς ἡμῶν εἰς τὸν πόλεμον χάριν ἀνταλλαγμάτων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὸ κυριώτατον τῶν ἐπιχειρημάτων, τὸ ὅποιον ἀντετάχθη κατὰ τῆς πολιτικῆς μου, ἦτο ὁ Βουλγαρικὸς κίνδυνος. Ὁ Βουλγαρικὸς κίνδυνος ἐθεωρεῖτο τοσοῦτο μέγας καὶ τοσοῦτο δεινὸς καὶ τοσοῦτον ὀφείλων ν' ἀπορροφᾷ ἐντελῶς πᾶσαν τὴν σκέψιν καὶ πᾶσαν τὴν δραστηριότητα τοῦ ἔθνους, ὥστε δὲν ἐκρίνετο καὶ ἐπιτετραμμένον νὰ γίνῃ σκέψις περὶ παραχωρήσεως ἐκ μέρους ἡμῶν δύο χιλιάδων χιλιομέτρων ἐδάφους ἐθνικοῦ ἐν Βαλκανίοις ἐπ' ἀνταλλάγματι πεντηκονταπλασίῳ ἐν Μ. Ἀσίᾳ, διότι ὑπεστηρίζετο ὅτι πᾶσα ἡ προσοχὴ ἡμῶν ἔπρεπε νὰ εἴνε εἰς τὰ Βαλκάνια, ὅτι, οἷαδήποτε καὶ ἂν εἴνε ἡ αὐξησις ἡμῶν ἀλλοχοῦ, θὰ ἦτο δεινὸν τὸ πλήγμα, ἂν ἐν τοῖς Βαλκανίοις ἐδλέπομεν τὴν Βουλγαρίαν αὐξανομένην ἐδαφικῶς καὶ ἐνισχυομένην ἀπέναντι ἡμῶν. Καὶ σήμερον δὲ πάλιν, ὅτε εἰσηγοῦμαι τὴν γνώμην ὅτι εἰς τὴν Βουλγαρίαν δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέψωμεν διὰ τῆς μετοχῆς τῆς εἰς τὸν πόλεμον ν' ἀσφαλίσῃ κολοσσιαία ἐδαφικὰ ἀνταλλάγματα ἄνευ ἀντιστοίχων ὑπὲρ ἡμῶν ἀνταλλαγμάτων, σήμερον, ὅτε διὰ τῆς ἀντιθέσεως εἰς τὴν ὁποίαν περιήλθεν ἡ Βουλγαρία πρὸς τὰς τέσσαρας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐν περιπτώσει νίκης θὰ ἐδλέπομεν τὸν Βουλγαρικὸν κίνδυνον ἐξανεμιζόμενον, θὰ ἐδλέπομεν τὸν ἱστορικὸν ἀγῶνα τὸν διεξαγόμενον μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν Βουλγάρων ἀπὸ 13 ὁλῶν αἰώνων, τὸν μέχρι σήμερον ἐκκρεμῆ καὶ ἀμφίρροπον, λαμβάνοντα λύσιν ὀριστικὴν ἴσως, ἢ τοῦλάχιστον διὰ μικρότατον χρόνον ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ σήμερον, λέγω, πάλιν ὑπάρχουσιν ἐνδοιασμοὶ κατὰ τῆς πολιτικῆς τῆς ἐμῆς, καὶ λησμονεῖται ὅτι ὁ Βουλγαρικὸς κίνδυνος εἴνε ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ἔπρεπε ν' ἀποτελῇ τὸν γνώμονα πάσης ἡμῶν ἐνεργείας.

Κύριοι, ἐτελείωσα. Εἶπα ὅτι ἔκρινα ὅτι ὤφειλα νὰ εἶπω. Αἰσθάνομαι ὅτι ἐξεπλήρωσα οὕτω καθήκον, τὸ ὅποιον μοῦ ἐπεβάλλετο κατὰ τὴν κρισιμωτάτην τυχὴν στιγμήν τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου. Ἐπεχείρησα νὰ δείξω ποιοὶ θὰ ἦσαν οἱ κίνδυνοι οἱ κολοσσιαῖοι ἐκ τῆς ἐνδεχομένης ἐφαρμογῆς πολιτικῆς ἄλλης παρ' ἐκείνην τὴν ὁποίαν εἰσηγήθην πρὸ 8 ἡμερῶν. Ἐπεχείρησα ἀκόμη νὰ ὑποδείξω κατὰ τίνα τρό-

πον ἐφαρμογή ἄλλης πολιτικῆς, τοσοῦτον ἐπικινδύνου, κατ' ἐμέ, θὰ ἠδύνατο ν' ἀποδῇ ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνος ὑπὸ ὠρισμέναις προϋποθέσεσι. Τοῦτο πράξας ἐξεπλήρωσα καθήκον. Εἶνε περιττὸν νὰ προσθέσω ὅτι οὐδεὶς θερμότερον ἐμοῦ καὶ τῶν φίλων μου εὐχεται εἰς τὸν Θεόν, ὅπως τὰ πράγματα ἀποδείξωσιν ὅτι ἐγὼ πλανῶμαι εἰς τὰς προβλέψεις μου καὶ ὅτι ὑμεῖς διαγιγνώσκετε ὀρθότερον τὸ μέλλον.

(Ἐπιδοκιμασίαι καὶ παρατεταμέναι χειροκροτήματα ἐκ τῆς αἵθουσῆς καὶ τῶν θεωρεῶν).

ΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΑΓΟΡΕΥΣΕΙΣ

ΕΝ Τῇ ΒΟΥΛῃ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΝ ΤΗΣ 21ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

(Ἐκ τῶν Ἑστενογραφημένων Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς)

Η ΠΡΩΤΗ ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ

Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 21ης Ὀκτωβρίου 1915, συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου περὶ παροχῆς προσθέτου μισθοῦ εἰς τοὺς ἀξιωματικούς ἐν περιπτώσει ἐπιστρατεύσεως, ὁ βουλευτὴς Λαοίσης κ. Βλάχος, ἀγορεύσας κατὰ τοῦ νομοσχεδίου, κατέληξε τὸν λόγον λέγων ὅτι ἡ ὑποβολὴ τοιοῦτου νομοσχεδίου εἶνε ἀσύστολος. Ἐπὶ παρατηρήσει τοῦ κ. Προέδρου τῆς Βουλῆς ὁ κ. Βλάχος ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ λέξις ἀτυχῶς τοῦ διέφυγε καὶ ὅτι σπεύδει ν' ἀνακαλέσῃ αὐτήν, ζητῶν μάλιστα συγγνώμην διὰ τοῦτο. Τὴν ἀνάκλησιν ταύτην ἀνεκοίνωσεν ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Βουλῆς εἰς τὸν κ. Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, ἀλλ' οὗτος ἐξοργισθεὶς συνέλεξεν ἐν ταραχῇ τὰ ἔγγραφα του καὶ ἐδήλωσεν ὅτι μὴ ἔχων πλέον θέσιν ἐν τοιαύτῃ αἰθούσῃ ἀπέρχεται. Συνεπεία τούτου ἡ συνεδρίασις διεκόπη διὰ 10 λεπτά. Μετὰ τὴν ἐλάνληψιν αὐτῆς, καθ' ἣν τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, κατέλαβε τὰς θέσεις του, ὁ κ. Βενιζέλος ζητήσας τὸν λόγον εἶπε τὰ ἑξῆς :

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Θὰ ἐπεθίσκω νὰ μάθω ἂν, πρὶν ἢ λάβω

τὸν λόγον, ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἤθελε νὰ ζητήσῃ πρὸ ἐμοῦ τὸν λόγον (ὁ κ. Ὑπουργὸς ἀνανεύει).

Ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν δὲν νομίζει ἀναγκαῖον νὰ ζητήσῃ τὸν λόγον, ἐγὼ δὲ νομίζω, Κύριοι, ὅτι εἶνε ἀδύνατον ἡ Βουλὴ νὰ προδῇ περαιτέρω εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῆς, ἐφ' ὅσον εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν παρακάθεται ὁ ἀξιότιμος ὑποστράτηγος κ. Γ. Γιαννακίτσας. (Χειροκροτήματα καὶ εὖγε ἐκ τῆς αἵθουσας).

Φ. ΜΟΣΧΟΥΛΑΣ. Ζήτω ὁ Γιαννακίτσας! (Χειροκροτήματα ἐκ τῆς δεξιᾶς).

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Κύριοι, συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου περὶ παροχῆς ἀποζημιώσεως καὶ προσθέτου μισθοῦ εἰς τοὺς ἀξιωματικούς ἐν περιπτώσει ἐπιστρατεύσεως, ἔλαβε χώραν λυπηρὸν ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἐπροκάλεσεν ὁ βουλευτὴς Λακρίσης κ. Βλάχος. Ὁμιλήσας, ὡς ὁμίλησεν, ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου, καθ' ὃ εἶχε δικαίωμα ὁ κ. βουλευτὴς, ἐφθασεν εἰς τὴν τελευταίαν στιγμὴν νὰ προσφέρῃ μίαν λέξιν, ἡ ὁποία ἦτο βεβαίως λέξις ἡκιστα κοινοβουλευτική, θὰ προσέθετον ὅτι ἦτο λέξις ἡκιστα εὐπρεπής. Ἀλλ' ὁ κ. βουλευτὴς μόλις ἐξεστόμισε τὴν λέξιν αὐτὴν καὶ εἶδε τὴν ἐντύπωσιν, ἡ ὁποία ἐκ τῆς λέξεως παρήχθη, ὅχι ἀπλῶς εἰς μέρος τῆς Βουλῆς, ἀλλ' εἰς ὁλόκληρον τὴν Βουλὴν, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τοὺς φίλους του, τοὺς καθημένους πλησίον αὐτοῦ, ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ λέξις ἐξέφυγε τῶν χειλέων του, ὅτι ἀνακαλεῖ αὐτήν, καὶ ἐπὶ πλέον ἀκόμη ὅτι ζητεῖ συγγνώμην διὰ τὴν λέξιν. Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Βουλῆς εἰς τὸν δικαίως ἀγανακτήσαντα διὰ τὴν ἐκστόμισιν τῆς λέξεως ἀρχικῶς κ. Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ λέξις ἀνεκλήθη καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον ζήτημα. Καὶ θὰ ἐδεχόμην τὸ πολὺ πολὺ ὅτι, ἐάν ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ἐν τῇ στιγμῇ τῆς δικταίας ἀγανακτήσεώς του, δὲν εἶχεν ἀντιληφθῇ τί ἐγένετο ἀκριδῶς καὶ ποία ἡ δοθεῖσα ἱκανοποίησις, ὅτι θὰ ἐδύνατο νὰ ζητήσῃ ἱκανοποίησιν, καὶ θὰ ἐξηρτάτο βεβαίως ἀπὸ τὴν Βουλὴν, ἀφοῦ ἐμάνθην ποία ἦτο ἡ δοθεῖσα ἱκανοποίησις, θὰ ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν Βουλὴν, ἂν θὰ ἐνόμιζεν ἀναγκαῖον νὰ παράσῃ περαιτέρω τοιούτην εἰς τὸν κ. Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν.

Ἄντι τούτου ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν λησμονεῖ ὅτι εὐρίσκεται ἐνώπιον τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας, παρασυρόμενος ἴσως ὑπὸ τοῦ χαρακτηρισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἔδωκα εἰς τὴν Βουλὴν αὐτὴν πρὸ τινων ἡμερῶν εἰς στιγμὰς βαθείας ἐθνικῆς ὀδύνης ὡς εἰς σύλλογον προκρίτων, συμπεριφέρθη πρὸς τὴν Βουλὴν καθ' ὃν τρόπον δὲν ἤρμοζε νὰ συμπεριφερθῇ. Ὑδρεῖς, Κύριοι, δὲν γίνονται διὰ λόγου μόνον, γίνονται καὶ διὰ σχημάτων, διὰ τῆς συμπεριφορᾶς ἀκόμη, καὶ δὲν δύναμαι νὰ φαντασθῶ μεγαλυτέραν ὕδριν, ἢ ὁποία ἡδύνατο νὰ γίνῃ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἀντιπροσωπείαν, παρὰ τὴν ὕδριν, ἢ ὁποία ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ὅτε ἀπῆρχετο ἐντεῦθεν ἐν παραφορᾷ καὶ ὀργῇ λέγων ὅτι ἡ θέσις τοῦ δὲν ἦτο ἔδω. Διατί δὲν ἦτο ἡ θέσις σας ἐν μέσῳ τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας; Διότι τυχὸν ἔνεκα περιστάσεων ἐξαιρετικῶν, μόνον μεγάλων, τὰ πράγματα λειτουργοῦν ὅχι βεβαίως κατὰ τὸν ἀπολύτως κοινοβουλευτικὸν τρόπον, διὰ τοῦτο νομίζετε ὅτι δύνασθε νὰ συμπεριφέρεσθε πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Ἀντιπροσωπείαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον; Σεῖς μάλιστα ἔχοντες διπλὴν εὐθύνην, καὶ διότι ὑπῆρξατε βουλευτῆς ἄλλοτε, ὥστε νὰ ἔχετε ὀξὺ τὸ αἶσθημα τῆς ἀξιοπρεπείας τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας, ἀλλὰ καὶ διότι, ὑπάρξαντες ἄλλοτε βουλευτῆς, δὲν εἰσθε σήμερον βουλευτῆς, ἀλλ' ἀπλῶς ἐξωθεν ἐπιβεβλημένοι φέροντες τὴν στολὴν τοῦ Στρατηγοῦ; Τὸ ἐπ' ἐμοί, Κύριοι, ἔχω καθήκον νὰ δηλώσω ὅτι, ἐὰν ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν δὲν ἐκφράσῃ τὴν λύπην τοῦ διὰ τὸ ἐπείσώδιον, τὸ ὁποῖον προεκλήθη ἐν στιγμῇ ἀγανακτήσεως, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ διστάσω νὰ ὁμολογήσω καὶ δικαίαν, ἀφοῦ δὲν εἶχε προλάβει νὰ ἐννοήσῃ ὅτι τοῦ εἶχε δοθῇ πλήρης ἱκανοποίησις, ἐὰν ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν δὲν ἐκφράσῃ τὴν λύπην τοῦ καὶ δὲν προσθέσῃ ὅτι οὔτε διενόηθη ποτὲ νὰ ἐκφράσῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην ὕδριν πρὸς τὴν Βουλὴν, νομίζω ὅτι εἰς τὰς ἐργασίας μας κανονικῶς δὲν δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν.

ΑΛ. ΖΑΪΜΗΣ (Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως). Ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως θ' ἀναγνώσω πρὸς τὴν Βουλὴν τὰς ἐπομένους δηλώσεις: Ἡ ἀντίληψις τῆς Κυβερνήσεως εἶνε ὅτι ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐξ ἀφορμῆς τῶν ὑπὸ τοῦ κ. βουλευτοῦ Δαρίσης ἐξεγεχθεισῶν προσβλητικῶν φράσεων εἰπὼν αὐτολεξεῖ ὅτι δὲν ἔχει

θέσιν ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἀπελθὼν τῆς αἰθούσης οὐδαμῶς ἔθιξε τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Βουλῆς. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως ὑπὸ τῆς Βουλῆς εἶνε ζήτημα ἐμπιστοσύνης διὰ τὴν Κυβέρνησιν. (Χειροκροτήματα).

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Λυποῦμαι, Κύριοι, διότι τὴν δήλωσιν, τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσεν ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, δὲν δύναμιν νὰ θεωρήσω ἱκανοποιητικὴν διὰ τὴν Βουλὴν. Δὲν πρόκειται νὰ ἴδωμεν ἐνταῦθα ποία ἡ ἀντίληψις τῆς Κυβερνήσεως καὶ ποία ἡ ἀντίληψις τῆς Βουλῆς. Νομίζω, Κύριοι, ὅτι, ὡς ἔθεσα τὸ ζήτημα, ὡς ἐπροκάλεσα τὸν κ. Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν νὰ δηλώσῃ ὅτι λυπεῖται διὰ τὸ ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον προεκλήθη εἰς στιγμὴν δικαίας ἀγανακτήσεως, καὶ ὅτι δὲν εἶχε καμμίαν πρόθεσιν οὐδὲ πόρρωθεν νὰ προσβάλῃ τὴν Βουλὴν, νομίζω ὅτι, ὡς ἔθεσα τὸ ζήτημα, εἶχε καθήκον ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ἡ Κυβέρνησις νὰ παράσχῃ τὴν στοιχειώδη ταύτην ἱκανοποίησιν πρὸς τὴν Βουλὴν. Ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν συμπεριφερθεὶς ὡς συμπεριεφέρθη καὶ ἀρνηθεὶς νὰ παράσχῃ τὴν ἱκανοποίησιν ταύτην δὲν ἐνόμιζεν ὅτι εὐρίσκετο ἐν τῇ Βουλῇ, ἀλλ' ἐν τῷ στρατῷ, καὶ ὅτι εἶχε νὰ κάμῃ μὲ ἀπλοῦς στρατιώτας. (Χειροκροτήματα). Κύριοι, ἐδείξαμεν καὶ ἐξακολουθοῦμεν δεικνύοντες καθ' ἑκάστην μέχρι τίνος σημείου δύναται νὰ φθάσῃ ἡ πατριωτικὴ ἡμῶν αὐταπάρνησις, ἐδείξαμεν ποίαν προθυμίαν εἶχομεν νὰ ψηφίσωμεν τὰ νομοθετικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις ἐνόμισεν ἀναγκαῖα διὰ τὰς παρούσας περιστάσεις, ἐφθάσαμεν ἀκόμη νὰ παριστάμεθα ψηφίζοντες μέτρα, τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν ἀπαραίτητα ἐκ τῶν περιστάσεων. Ἀλλά, Κύριοι, σημαίνει ὅτι ὑπερβάλλετε ἐντελῶς τὴν ἀνοχήν, τὴν ὁποίαν δύνασθε ν' ἀξιώσητε ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Ἀντιπροσωπείαν, ἐὰν δὲν ἀρκῆσθε μόνον εἰς τὴν συμπεριφορὰν ἡμῶν ταύτην πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ φθάνετε μέχρι τοῦ σημείου ν' ἀρνήσθε καὶ αὐτὴν τὴν ἱκανοποίησιν, τὴν τόσον μετρίαν, τὴν ὁποίαν ἐζητήσαμεν παρ' ὑμῶν.

Δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ μακρηγορήσω περισσότερο. Θὰ ὑποβληθῇ πρότασις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Βουλὴ μὴ εὐρίσκουσα ἐπαρκῆ τὴν δοθεῖσαν ἱκανοποίησιν διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῆς δηλώσεως τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκφράζουσα τὴν λύπην της διὰ

τὸ ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἐπροκάλεσεν ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, μεταβαίνει εἰς τὴν Ἡμερησίαν Διάταξιν.

Α. ΖΑΪΜΗΣ (Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως). Ὅφειλω νὰ δηλώσω πρὸς τὴν Βουλὴν ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔθεσε ζήτημα ἐμπιστοσύνης ἐνώπιον τῆς Βουλῆς.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. . . .

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Κύριοι βουλευταί, ὁ ἀξιότιμος κύριος βουλευτὴς ἐξ Ἀττικῆς δὲν ἦτο ὁ ἀρμόδιος ν' ἀναπαραστήσῃ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τὰ γεγονότα ὡς ἔλαβον χώραν, διότι δὲν ἦτο παρών, καὶ ἔχω καθήκον νὰ τὰ ἀναπαραστήσω καὶ πάλιν. Καὶ ταῦτα ἔλαβον χώραν ὡς πρὸ μικροῦ τὰ ἐξέθηκα ἐγώ. Ἡ φράσις, ἡ ὁποία ἀνεγνώσθη, ὡς ἀντελήφθη αὐτήν, λεγομένην ἀπὸ τὸν κ. Βλάχον, δὲν εἶνε αὐτή, καὶ κακῶς μὲ ἤλεγξεν ὁ κ. βουλευτὴς.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Κακῶς τὴν ἀντελήφθητε. Ἐγὼ δὲν ἤμην παρών, τὰ Πρακτικὰ ἦσαν παρόντα· ἐγὼ δὲν σᾶς ἤλεγξα, σᾶς εἶπον μόνον ῥητῶς καὶ κατηγορηματικῶς ὅτι ἴσως ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου δὲν ἀντελήφθητε ἀκριδῶς τὰ πραχθέντα.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλέχθη ἡ φράσις εἰς τὴν Βουλὴν, θόρυβος δὲν ὑπῆρχε. Λέγω ὅτι ἡ ἀντίληψις ἡ ἐμὴ καὶ ὅλων τῶν ἀκουσάντων εἶνε ὅτι ὁ κ. Βλάχος, ὁ ὁποῖος ἀντιπροσωπεύων τὸν λαὸν τῆς Δαρίσης δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν ὅτι ἀντιπροσωπεύει εὐρύτερα στρώματα τῆς Βουλῆς ταύτης, λέγω ὅτι ὁ κ. Βλάχος εἶπεν εἰς τὸν κ. Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν ὅτι ἐκεῖνος ὡς βουλευτὴς δύναται νὰ γνωρίζῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, ἐνῶ ὁ κ. Γιαννακίτσας ὡς μὴ βουλευτὴς δὲν δύναται νὰ τὰς γνωρίζῃ.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Εἶπεν ὁ κ. Βλάχος ὅτι ὁ κ. Ὑπουργὸς οὐδένα ἀντιπροσωπεύει.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἶπεν ὅτι δὲν ἀντιπροσωπεύει τὸν λαόν· δὲν ἠμφισβήτησε τὸ δικαίωμα τοῦ κ. Ὑπουργοῦ ν' ἀντιπροσωπεύῃ ἐδῶ τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Βασιλέως. Οὔτε αὐτὴ ἡ φράσις τοῦ κ. βουλευτοῦ προεκάλεσε τὸ ἐπεισόδιον. Τὸ ἐπεισόδιον προεκλήθη ἐκ τῆς λέξεως, τῆς τόσον ἀτυχοῦς, τὴν ὁποίαν ὅμως ὁ κ. βουλευτὴς Δαρίσης, καὶ πρὶν ἐκδηλωθῇ ἐν τῇ Βουλῇ ἡ γενικωτέρα ἀποδοκιμασία τοῦ Σώματος, ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ὅτι τοῦ διέφυγε καὶ τὴν ἀνακαλεῖ, ἠκούσθη δὲ παρὰ πολλῶν κυρίων συναδέλφων ὅτι προσέθηκεν ὅτι καὶ ζητεῖ συγγνώμην.

Τινὲς βουλευταί. Μάλιστα, μάλιστα.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΗΣ. Τὸ ἤκουσα ἐγώ.

ΧΡ. ΒΑΣΙΛΑΚΑΚΗΣ. Τὸ ἤκουσα καὶ ἐγώ.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη μαρτύρων διὰ νὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι τὰ γεγονότα ἔλαβον χώραν ὡς ἐξετέθησαν ὑπ' ἐμοῦ. Τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπανήλθομεν εἰς τὴν αἴθουσαν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διέλθῃ ἀπαρατήρητον τοιοῦτον ἐπεισόδιον. Ἐλαβον τὸν λόγον καὶ ἐξέθηκα ὅτι ταῦτα οὕτως ἐγένοντο· ἐὰν ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἤθελε νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ κ. βουλευτοῦ ἀνάκλησις, ἠδύνατο νὰ τὸ διατυπώσῃ.

ΣΤ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ. Τὸ διετύπωσεν ὅτε εἶπε «νὰ τὸ ἀκούσω καὶ ἐγώ». Ἐζήτησε νὰ τὸ ἀκούσῃ ὁ κ. Ὑπουργός, ἀλλὰ δὲν τὸ ἤκουσεν.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν πταίει ἡ Βουλὴ ὅτι δὲν τὸ ἤκουσεν ὁ κ. Ὑπουργός τῶν Στρατιωτικῶν, οὔτε ἡ Βουλὴ ἠδύνατο νὰ ὑβρισθῇ ὑπὸ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν διὰ τῆς συμπεριφορᾶς ἐκείνης, διότι οὗτος δὲν τὸ ἤκουσε. Κύριοι, τὰ πράγματα πρέπει νὰ τεθῶσι σαφῶς καὶ ἐνώπιον ἡμῶν, διότι δέον νὰ τεθῶσι σαφῶς καὶ ἐνώπιον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐὰν ζητῶμεν αἰτίας, ἐὰν ζητῶμεν ἀφορμὰς διαστάσεως, δυνάμεθα εἰς πᾶσαν στιγμήν νὰ τὰς εὗρωμεν· ὑπάρχουσι τόσα, ὑπάρχει τὸ κολοσσιαῖον ἐξωτερικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον μᾶς χωρίζει τόσον ἀποτόμως, ὡς γνωρίζετε. Ἀλλ' ἐὰν θελήσωμεν ἐπὶ τοῦ ἐπεισοδίου αὐτοῦ νὰ προκαλέσωμεν διάσταςιν καὶ κρίσιν, πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὅτι ὅλη ἡ εὐθύνη ἀνήκει εἰς ὑμᾶς διὰ τὸ ἐπεισόδιον αὐτό. (Χειροκροτήματα παρατεταμένα ἐν τῇ αἰθούσῃ). Τί ἐζητήθη ὑφ' ἡμῶν, ὑπὸ τῆς Βουλῆς δηλαδὴ; Νὰ δηλώσῃ ὁ κ. Ὑπουργός ὅτι λυπεῖται δι' αὐτό, ὅτι λυπεῖται διὰ τὸ ἐπεισόδιον τὸ προκληθὲν ἐκ τῆς ἀνοικείου φράσεως, ἡ ὁποία ἐξεστομίσθη, ἡ ὁποία τὸν περιήγαγεν εἰς ἀγανάκτησιν, ὥστε ἐν στιγμῇ ψυχικῆς ταραχῆς ν' ἀπομακρυνθῇ ἀποτόμως τῆς Βουλῆς.

Ἡ πλειονοψηφία συνειργάζετο μὲ τὴν Κυβέρνησιν, ἀλλὰ δὲν ἐγκρίνει τὴν πολιτικὴν της.

Ἀλλ' ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐξ Ἀττικῆς ἠθέλησεν εἰς τὸ ἐπεισόδιον νὰ δώσῃ γενικωτέραν σημασίαν· εἶπε δηλαδὴ ὅτι ἀξιοῖ νὰ

δοθῇ γενικωτέρα σημασία, διότι ἡ Κυβέρνησις μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ὑπελάμβανεν ὅτι ἀπολαμβάνει καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, ὅχι μόνον ὅτι ἔχει τὴν Βουλὴν συνεργαζομένην ἕνεκα τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων, ἀλλ' ὅτι ἀπολαμβάνει καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτῆς. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐκπλήττομαι ὅτι τόσον βράδῃς ὁ κ. βουλευτὴς ἐξ Ἀττικῆς, ἀποτελῶν μέλος τῆς Κυβερνήσεως, ἀντελήφθη ὅτι ἡ Βουλὴ ἀπλῶς συνεργάζεται καὶ συνεργάζεται προθύμως πρὸς ἐκπεραίωσιν ὅλων τῶν νομοθετικῶν μέτρων, ὅσα κρίνονται ἀναγκαῖα διὰ τὰς περιστάσεις, ἀλλὰ πέρα τούτου οὐδαμῶς ἐγκρίνει τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως. Χαίρω δ' ὅτι, ἔστω καὶ βραδῃς, ἐδόθη ἀφορμὴ ν' ἀρθῇ ἡ παρεξήγησις αὕτη, διότι, ἐὰν ἡ ψηφοφορία ἤθελεν ἀποδείξει ὅτι ἡ πλειονοψηφία δὲν εἶνε πρὸς τὸ μέρος τῆς Κυβερνήσεως, θὰ ἦτο δεινὸν ν' ἀποδειχθῇ ὅτι εὕρισκεσθε εἰς τοιαύτην πλάνην, ὥστε νὰ ὑπολαμβάνετε ὅτι ὅχι μόνον συνεργαζόμεθα μεθ' ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐγκρίνομεν καὶ τὴν πολιτικὴν σας, καὶ νὰ ὑποθέτετε ἴσως ὅτι ἡμεῖς ἀναγνωρίζοντες τυχὸν τὴν πλάνην, εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκόμεθα, προσήλθομεν εἰς τὸ στρατόπεδον ὑμῶν καὶ ἔχομεν πλήρη ἐμπιστοσύνην ὅτι ἡ πολιτικὴ σας εἶνε ἡ ἀρμόζουσα εἰς τὰς περιστάσεις. Χαίρω διότι ἐδόθη ἡ εὐκαιρία, ὥστε νὰ ἐξαγάγωμεν, ὅχι τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, διότι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν εὕσκεται ἐν τῇ πλάνῃ, ἀλλὰ τὴν Κυβέρνησιν ἐκ τῆς πλάνης ταύτης, εἰς τὴν ὁποίαν εὕσκεται. Διακηρύττω δὲ πρὸς ὑμᾶς, προκαλούμενος, ὅτι ὅχι μόνον δὲν ἔχετε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, ὅχι μόνον δὲν ἔπαυσαν οὗτοι ἀναγνωρίζοντες ὅτι ἡ πολιτικὴ, τὴν ὁποίαν εἰσηγούμην, ἦτο ἡ μόνη ἐνδεδειγμένη πρὸς τὰς περιστάσεις, ἀλλ' ὅτι εὕρισκόμεθα ἐν πένθει αὐτὰς τὰς ἡμέρας, ἐν πένθει στυγνῷ, διότι βλέπομεν ποῦ φέρεται ἡ Χώρα, ἀκολουθοῦσα αὐτὴν τὴν πολιτικὴν. (Χειροκροτήματα παρατεταμένα ἐν τῇ αἰθούσῃ). Κατεχόμεθα, Κύριοι, ἀπὸ τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν διεγράφη σαφέστερον ἡ πολιτικὴ ὑμῶν, ἰδίως ἀφ' οὗ χρόνου ἤρξατο ἡ ἐπίθεσις ἡ Βουλγαρικὴ κατὰ τῆς Σερβίας, κατεχόμεθα ἀπὸ μίαν ὀδύνην στυγνὴν, διὰ τὸ μέλλον, τὸ ὅποιον παρασκευάζετε εἰς τὴν Χώραν. Κατὰ τὴν πεποίθησιν ἡμῶν, ἀφήνοντες σήμερον ὡς ἀφήνομεν, ἢ μᾶλλον ὡς ἀφήσαμεν — διότι ἴσως ἀνάγεται πλέον εἰς τὸ παρελθὸν τὸ πρᾶγμα — ἀφήσαντες, λέγω, τὸν ἀπὸ 13 αἰώνων ἀντίπαλον

ἐν τῇ Βαλκανικῇ Χερσονήσῳ νὰ συντρίψῃ τὸν σύμμαχον καὶ φίλον ἡμῶν, ν' ἀνατρέψῃ δὲ τὴν ἰσορροπίαν, ἣ ὁποία εἶχε κατασταθῇ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, καὶ νὰ δημιουργήσῃ μίαν μεγάλην Βουλγαρίαν, ἀφήνετε νὰ δημιουργηθῇ μία νέα κατάσταση πραγμάτων, ἣ ὁποία δὲν δύναται παρὰ ἀσφαλῶς ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου, ἐὰν μὴ διαρκούντος τοῦ πολέμου διὰ τὴν ὑπαρξιν τυχόν ἐγγυήσεων, ἀλλὰ πάντως μετὰ τὴν λήξιν αὐτοῦ καὶ οὐχὶ εἰς μακρὸν χρόνον, ἀφήνετε, λέγω, ὅπως εἰς χρόνον οὐχὶ μακρὸν ἀντιμετωπίσετε ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος εἶνε ἀναπότρεπτος, μεταξὺ τῶν δύο τούτων λαῶν, ἐφ' ὅσον ὁ ἕτερος ἐξ αὐτῶν, ὁ ἀντίπαλος, ἀξιοῖ ἡγεμονίαν ἐν τῇ Βαλκανικῇ Χερσονήσῳ, ἀφήνετε, λέγω, νὰ διεξαχθῇ ὁ ἀγὼν αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶνε ἀναπότρεπτος ὑπὸ τὰς δυσμενεστάτας τῶν περιστάσεων. Διότι τὸ ζήτημα κακῶς παρεστάθη ἐνώπιον τοῦ λαοῦ ὡς ζήτημα εἰρηνοφίλων καὶ πολεμοφίλων. Δὲν πρόκειται ν' ἀποφασίσωμεν ἂν εἶνε καλύτερον νὰ ζήσωμεν ἐν εἰρήνῃ πρὸς τοὺς λοιποὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς, ἢ ἂν πρέπει νὰ πολεμήσωμεν κατ' αὐτῶν.

Ἄφευκτος ὁ πόλεμος μὲ τὴν Βουλγαρίαν.

Ἔχω, Κύριοι, τὴν ἀξίωσιν ὅτι ὑπῆρξα καὶ εἶμαι ἐκ τῶν μᾶλλον εἰρηνοφίλων· ὑπῆρξα διατεθειμένος εἰς σκληρὰς θυσίας διὰ ν' ἀσφαλίσω τὴν διαρκῆ εἰρήνην μεταξὺ τῶν Βαλκανικῶν λαῶν, δι' εἰρηνικῆς διανομῆς πρὸς δημιουργίαν, εἰ δυνατόν, μιᾶς Βαλκανικῆς ὁμοσπονδίας. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον μεθ' ὅλας τὰς θυσίας τὰς σκληρὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἡμεθα διατεθειμένοι τότε νὰ προβῶμεν, δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν διανομὴν ἄνευ πολέμου, ἐφ' ὅσον ἐξηκριβώσαμεν ἐκ τῆς στάσεως τοῦ ἀντιπάλου μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ παραιτηθῇ τῶν βλέψεων πρὸς δημιουργίαν ἀποκλειστικῆς ἡγεμονίας ἐν τοῖς Βαλκανίοις, ἐφ' ὅσον ἐφθάσαμεν εἰς τὸν δεύτερον πόλεμον καὶ εἰς τὰς διαμαρτυρήσεις τὰς ἐγγράφους, ὑπὸ τὰς ὁποίας ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου, διὰ πάντα μὴ θέλοντα νὰ τυφλώτῃ ὁ πόλεμος ὁ νέος μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας εἶνε ἀναπόφευκτος καὶ εἶνε ἐπὶ θύραις. Δὲν θ' ἀρκεσθῇ, Κύριοι, τὸ ἀντίπαλον ἔθνος νὰ καταλάβῃ ἐν μέγα μέρος τῆς συμμάχου Χώρας καὶ νὰ προσαρτήσῃ αὐτό· δὲν ἀποκρύπτει

οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν τὰς βλέψεις αὐτοῦ, τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς χώρας, τὴν ὁποῖαν κατελάβομεν κατὰ ξηρὰν προελαύνοντες κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912· αἱ ἀξιώσεις αὐτοῦ ἐκτείνονται μέχρι τοῦ Ἀλιάκμονος, μέχρις αὐτῶν σχεδὸν τῶν παλαιῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος. Ὅτε δὲ βλέπομεν παρασκευαζομένην τὴν καταστροφὴν ταύτην διὰ τῆς πολιτείας, τὴν ὁποῖαν ἠκολουθήσατε, ὅτε βλέπομεν ὅτι ἔχομεν ν' ἀντιμετωπίσωμεν μετὰ ἓν ἢ δύο ἢ τρία ἢ τέσσαρα ἔτη, προτοῦ ἴσως ἐορτάσωμεν τὴν ἑκατονταετηρίδα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, τὴν σύγκρουσιν ἐν μονομαχίᾳ πλεον πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ταύτην, κολοσσιαίως ἐν τῷ μεταξὺ αὐξανομένην, ἡμεῖς ὄντες ἄνευ συμμάχων πλεον καὶ ἄνευ φίλων, δὲν ἡμπορεῖ παρὰ νὰ ἐξηγηθῇ διατί διατελοῦμεν εἰς ὁδὴν στυγνὴν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας.

Γ. ΝΟΤΑΡΑΣ. Ὡστε ὁ Βασιλεὺς θέλει τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, κύριε συνάδελφε;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εὐχαριστῶ τὸν ἀξιότιμον ἐξ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας βουλευτὴν διὰ τὴν διακοπὴν, τὴν ὁποῖαν μοῦ ἔκαμε. Θ' ἀπέφευγα νὰ μνημονεύσω τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλέως, ἐὰν δὲν προεκαλούμην εἰς τοῦτο, ἀλλ' εἶνε ἀδύνατον καλούμενος νὰ μὴ φέρω τὸν λόγον καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, μὲ ὅλην τὴν ὀφειλομένην εὐλάβειαν καὶ μὲ ὅλην τὴν τήρησιν καὶ τοῦ γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ φιλελευθέρου ἡμῶν πολιτεύματος.

Ἐξεφέρατε φράσιν, ἢ ὁποῖα εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἀντικοινοβουλευτική. Ὁ Βασιλεὺς ἐν τῷ κοινοβουλευτικῷ πολιτεύματι δὲν ἔχει πολιτικήν. Μόνον μικροὶ πολιτικοὶ ἄνδρες δύνανται νὰ ὀχυροῦνται ἐν περιπτώσει ἀνάγκης ὀπισθεν αὐτοῦ (χειροκροτήματα παρατεταμένα καὶ ζητωκραυγαὶ ἐκ τῆς αἰθούσης καὶ τῶν θεωρείων)· μόνον μικροὶ πολιτικοὶ ἄνδρες δύνανται νὰ διεξάγῃσι τοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν ἰσχυροτέρων ἀντιπάλων κρυπτόμενοι ὀπισθεν τῆς ἀνευθύνου Βασιλικῆς Ἀρχῆς, ταύτης ἐπικαλούμενοι ὅτι ὑποστηρίζουσι τὴν πολιτικήν. (Ἐπιδοκιμασίαι καὶ νέα χειροκροτήματα).

Οἱ ἄνδρες αὐτοί, ἐὰν πιστεύωσιν εἰς ὅ,τι λέγουσιν, ἐὰν ἀληθῶς ἀξιῶσιν ὅτι δύνανται ἐν κοινοβουλευτικῷ πολιτεύματι νὰ ὑπάρχῃ πολιτικὴ βασιλική, οὐχὶ καὶ προσωρινή, διὰ τὴν πρόκλησιν κυβερνητικῆς μεταβολῆς, ὅπως γίνῃ ἐκκλησις πρὸς τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ θετικὴ διὰ τὴν ἀσκήσιν ὑπευθύνου πολιτικῆς, ἀποδεικνύονται ἀνά-

ξιοι νὰ εἶνε ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. (Νέαι ἐπιδοκιμασίαι καὶ χειροκροτήματα ῥαγδαῖα.) Μὲ ἠρώτησεν ὁ κ. βουλευτὴς ἂν ὁ Βασιλεὺς θέλει τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁχι, Κύριοι. Δὲν διήλθεν, οὔτε δύναται νὰ διέλθῃ ἀπὸ τὴν διάνοιαν οὐδενὸς ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἐνὸς Κράτους δύναται νὰ θέλῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ Κράτους. Εἶνε τόσο ἀνόητον τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ τὸ διανοηθῇ τις, ὥστε εἶνε ἔκτροπον, δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι μοῦ ἀποτείνεται ἡ ἐρώτησις. Ἀλλὰ σὰς ἐρωτῶ: Γνωρίζετε ὅτι τοιαύτη διοίκησις τῶν λαῶν δὲν εἶνε συνταγματικὴ Βασιλεία, δὲν εἶνε ἡ βασιλευσμένη Δημοκρατία, ὑπὸ τὴν ὁποῖαν τελοῦμεν ἀπὸ ἡμίσεος αἰῶνος, ἀλλ' εἶνε πολίτευμα μοναρχικόν, κατὰ τὸ ὅποιον αἱ τύχαι τῆς Χώρας πρέπει ν' ἀνατίθενται εἰς τὰς χεῖρας ἐνὸς ἀνδρός; Ἐὰν γινώσκετε τοῦτο, ἔχετε καθήκον νὰ διεξαγάγετε μίαν προπαγάνδαν, ὅπως πείσετε τὸν λαὸν καὶ ὅπως ζητήσετε ἐν καιρῷ καὶ νομίμως τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος. Ἀλλὰ γνωρίζετε ὅτι, ἐὰν ἐπιχειρήσετε τοιοῦτό τι, ὁ ἀγὼν ὑμῶν θὰ ᾔτο ἄκαρπος. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς γνωρίζει ὅτι τὸ μόνον πολίτευμα, ὑπὸ τὸ ὅποιον δύναται νὰ ζήσῃ καὶ προαχθῇ, εἶνε ἡ συνταγματικὴ βασιλεία, εἶνε ἡ βασιλευσμένη Δημοκρατία. (Ἐπιδοκιμασίαι καὶ χειροκροτήματα).

Ἀφοῦ δὲ ἤχθη ἅπαξ τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλέως εἰς τὴν Βουλὴν καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος ἐπ' αὐτοῦ νὰ ἐξηγηθῶ εὐρύτερον, σὰς λέγω ὅτι δέχομαι τὴν συμφώνως πρὸς τὸ πολίτευμα διαφωνίαν τοῦ Στέμματος πρὸς τὴν γνώμην τῆς ὑπευθύνου Κυβερνήσεως, ὅταν τὸ Στέμμα πιστεύῃ ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἡ ὑπεύθυνος δὲν εὐρίσκεται ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν λαϊκὴν γνώμην. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἐγένετο ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1915.

Σ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ζητεῖ ἡ Κυβέρνησις τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Βουλῆς.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα ἐγένετο ἡ διαφωνία μετὰ τοῦ Στέμματος καὶ τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1915, ἀλλ' ἡ διαφωνία ἐκείνη ἤρθη διὰ τῆς λαϊκῆς ψήφου. Ἐὰν νομίζετε ὅτι εἰς τὸ Στέμμα εἶνε συγκεχωρημένον, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐλευθέρου ἡμῶν πολιτεύματος, νὰ μὴ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν συντελεσθεῖσαν δι' ἐλευθέρων ἐκλογῶν, ἐλευθέρων τοῦλάχιστον ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, οὐχὶ ἐλευθέρων ἐν τῇ

έννοία τῆς διαθέσεως καὶ τῶν μέσων, τὰ ὅποια μετεχειρίσθη ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὴν διεξαγωγὴν αὐτῶν, ἂν νομίζετε ὅτι τὸ Στέμμα δικαιούται, καὶ ἀφοῦ ἔγινεν ἐκκλησις καὶ ἀπεφάνθη ὁ λαός, νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τὴν ἐκδηλωθεῖσαν θέλησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ προβαίῃ εἰς νέαν διάλυσιν, διὰ νὰ ζητήσῃ τάχα νέαν ἐτυμηγορίαν τοῦ λαοῦ καὶ πάλιν ἄλλην ἐτυμηγορίαν αὐτοῦ, σημαίνει ὅτι δέχεσθε ὅτι τὸ φιλελεύθερον Ἑλληνικὸν πολίτευμα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐβιώσαμεν ἐπὶ ἡμῖσιν αἰῶνα, κατέστη χειρότερον ἀπὸ τὸ κουρέλι, ὁποῖον ἐθεώρησάν τινες τὰς συνθήκας τὰς διεθνεῖς.

Κ. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Ποῖον πρόγραμμα εἵχετε εἰς τὰς ἐκλογάς ; (Θόρυβος).

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν ἤκουσα τί εἶπεν ὁ κ. βουλευτής.

Τινὲς βουλευταί. Μὴ ἀπαντᾷτε.

Κ. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Ποῖος εἶπε νὰ μὴ ἀπαντήσῃ ; (Νέος θόρυβος).

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Τὸ ζήτημα, Κύριοι, δὲν τίθεται μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν ὡς ζήτημα πατριωτισμοῦ. Κανεὶς δὲν δικαιούται ν' ἀρνηθῇ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ ἄλλου. Τὸ ζήτημα τίθεται ὡς ζήτημα πολιτικῆς, σκοπίμου πολιτικῆς, ὀρθῆς πολιτικῆς. Ἄν μοῦ εἴπετε ὅτι ἔχετε ὑπὲρ τῆς γνώμης σας τυχόν τὴν γνώμην τοῦ ἀνευθύνου Ἀρχοντος, θὰ σᾶς εἶπω ὅτι διαπράττετε συνταγματικὴν ἀτοπίαν, ἀλλὰ θὰ σᾶς προσθέσω ὅτι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς πολιτικῆς ὀρθότητος τοῦτο δι' ἐμὲ δὲν ἔχει σημασίαν τινά. Γνωρίζω ὅτι ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων εἶνε διακεκριμένος στρατηγός, ἔχει ἐξαιρετικὴν εἰδικότητα εἰς τὰ στρατιωτικὰ πράγματα, ἀλλὰ θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε, Κύριοι, μὲ ὅλην τὴν εὐλάβειαν τὴν ὀφειλομένην πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἡγεμόνος νὰ εἶπω ὅτι ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ἐκ τοῦ Συντάγματος δὲν ἔλαβέ ποτε ἀφορμὴν ν' ἀσκήσῃ ὡς πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπεύθυνος τὴν ἀποκλειστικὴν ἐξουσίαν, διὰ νὰ ἔχῃ τοῦλάχιστον τὴν ἀπαιτούμενην πρὸς τοῦτο ἐμπειρίαν.

Κ. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Ἀπεδείχθη ὅμως ὀρθὴ ἡ πολιτικὴ του. (Διαμαρτυρίαι καὶ θόρυβος).

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Θὰ ἦτο δυνατόν, κύριε Πρόεδρε, νὰ μοῦ λεχθῇ τί εἶπεν ὁ ἀξιότιμος βουλευτής, διότι δὲν ἤκουσα ;

Κ. ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ. Εἶπον εἰς τὸν κ. βουλευτήν... (θόρυβος).

Πολλοὶ βουλευταί. Κάτω· κάτω· βγάλε τὸ καπέλλο σου.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δυστυχῶς καὶ πάλιν δὲν ἤκουσα τὸν κ. βουλευτήν.

Ἀλλά, Κύριοι, θὰ μὲ ἐρωτήσετε ἴσως, ἂν τοιαύτη εἶνε ἡ γνώμη καὶ ἡ πεποίθησίς μου περὶ τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ἤκολουθοῦμεν, διατί ἤλθα καὶ ἐγὼ νὰ συντελέσω ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών μου, ὅπως διευκολυνθῇ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνελάβετε διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων. Τὴν ἐξήγησιν, Κύριοι, τὴν παρέσχον, λαδὼν ἀφορμὴν νὰ ὁμιλήσω εἰς προηγουμένην συνεδρίασιν ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ταύτης. Θεωρῶν ὅτι εὐρισκόμεθα ἐντελῶς ἔξω τῆς βάσεως τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματος, θεωρῶν ὅτι τὸ Στέμμα ἔλαβεν εἰς χεῖρας Αὐτοῦ τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων τῆς Πολιτείας καὶ ὅτι εὗρεν ὑμᾶς ἐτοιμοὺς ν' ἀναδεχθῆτε τὴν εὐθύνην τοιαύτης πολιτικῆς, ἔκρινα ὅτι μοῦ ἐπεβάλλετο ν' ἀφήσω ὑμᾶς νὰ ἐφαρμόσετε τὴν πολιτικὴν αὐτήν, ἀφοῦ ἐζήτησα νὰ διαφωτίσω ὑμᾶς δι' ὅσων εἶπα πρὸς τὴν Βουλὴν εἰς προηγουμένην συνεδρίασιν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσα τοῦτο, καὶ ἀφοῦ δὲν εἶχα κανὲν ἄλλο μέσον διὰ ν' ἀποτρέψω τὴν ἐφαρμογὴν τῆς πολιτικῆς, τῆς ὁποίας ἐγίνεσθε εἰσηγηταὶ πρὸς τὸ Στέμμα καὶ τὴν Βουλὴν...

Σ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ. Νὰ θέσητε ζήτημα ἐμπιστοσύνης.

Ἄσκοπος ἡ θετικὴ ἀντίδρασις.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν εἶχα κανὲν ἄλλο μέσον, διότι ἡ γνώμη τῆς Βουλῆς ἦτο φανερόν ὅτι δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν, ἀφοῦ εἶχεν ἐκδηλωθῇ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς παραιτήσεως ἡμῶν, ἦτο φανερόν ὅτι ἡ γνώμη τῆς Χώρας δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν, ἀφοῦ εἶχεν ἐκδηλωθῇ μόλις πρὸ τριῶν μηνῶν. Τί θὰ ἐπετύγχανα θέλων ν' ἀντιδράσω κατὰ τῆς πολιτικῆς ὑμῶν, ἐκδηλῶν, ἂν ἐτύγχανα νὰ ἐκπροσωπῶ ἀκόμη τὴν πλειονοψηφίαν τῆς Βουλῆς, ἐκδηλῶν τὴν δυσπιστίαν αὐτῆς, τί εἶχα νὰ ὑπηρετήσω; Μήπως τὴν ἐπιοῦσαν ἡ Κυβέρνησις θὰ μετεβάλλετο; Μήπως θὰ ἐκαλούμην τὴν ἐπιοῦσαν, ὡς ἔχων τὴν δεδηλωμένην γνώμην τῆς Ἐθνικῆς Ἀντιπροσωπείας, διὰ νὰ ἐφαρμόσω τὴν πολιτικὴν μου, ἡ ὁποία εἶχεν ἐγκριθῇ πρὸ τριῶν μηνῶν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ;

Τινὲς βουλευταί. Δὲν τὴν ἐνέκρινεν ὁ λαός. (Θόρυβος).

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἴσως θὰ ἦτο τόσῳ μᾶλλον ἐπιβεβλημένη ἡ ἀποφυγὴ διακοπῶν, ὅσῳ διότι οἱ διακόπτοντες δὲν λέγουσιν τι, τὸ ὅποιον νὰ δύναται ν' ἀκουσθῇ, ὥστε μόνον θόρυβον προκαλοῦσι.

Τί θὰ ἐξυπηρέτουν λοιπὸν μὴ δεχόμενος νὰ βοηθήσω ὑμᾶς εἰς τὴν διεκπεραίωσιν τῆς νομοθετικῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία σᾶς ἦτο ἀπολύτως ἀναγκαία; Ὑπετέθη, Κύριοι, ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, ἡ πολιτικὴ τῆς ἀνοχῆς πρὸς τὸ δημιουργηθὲν κυβερνητικὸν καθεστῶς, αἰτίαν εἶχεν ὅτι τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων δὲν ἤθελε νὰ προσέλθῃ εἰς νέας ἐκλογάς. Ἡ ὑπόθεσις ἦτο ἀσύστατος κατὰ τοῦτο, ὅτι εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν παρέμενεν ἀκέραιον τὸ δικαίωμα νὰ διεξαγάγῃ τὰς ἐκλογάς, καθ' ἣν στιγμὴν θὰ ἐνόμιζε προσφορώτερον διὰ τὸ πολιτικὸν αὐτῆς συμφέρον. Κατὰ τί θὰ παρημπόδιζα, δεχόμενος νὰ βοηθήσω τὴν διεκπεραίωσιν τῆς ἀπαραιτήτου νομοθετικῆς ἐργασίας, κατὰ τί θὰ παρημπόδιζα τὴν ἐνέργειαν ἐκλογῶν, ὅτε θὰ ἐνομίζετε σεῖς εὐθετον πρὸς τοῦτο τὸν χρόνον; Ἀλλ' ἂν ἐξεβίαζα τὰ πράγματα διὰ ψήφου δυσπιστίας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, θ' ἀνελάμβανα ἄνευ λόγου εὐθύνας, τὰς ὁποίας δὲν ἤθελα ν' ἀναλάβῃ τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων. Θὰ ἠδύνασθε διὰ νὰ διεξαγάγετε ἐκλογάς νὰ προβῇτε εἰς ἀποστράτευσιν, τὴν ὁποίαν ἴσως αἱ ἐξωτερικαὶ περιστάσεις δὲν σᾶς ἐπέτρεπον νὰ ἐνεργήσετε, καὶ ἂν ἐκ τῆς ἀποστρατεύσεως ταύτης ἐπήρχοντο κίνδυνοι κατὰ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Χώρας, θὰ ἦτο ἐνδεχόμενον, ὅχι βεβαίως παρ' ὑμῶν, ἀλλὰ παρὰ τῆς κοινῆς γνώμης, ν' ἀποδοθῇ ἡ εὐθύνη ὅχι ὁλόκληρος, ἀλλ' ἐν μέτρῳ μεγάλῳ, εἰς τὴν Ἀντιπολίτευσιν τὴν ἐκπροσωπούμενην παρὰ τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, ἡ ὁποία διὰ τῆς ψήφου δυσπιστίας προεκάλεσεν ἀκαίρως τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐκλογῶν. Βλέπετε λοιπὸν ποῖος ἦτο ὁ λόγος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἐδέχθη νὰ συνεργασθῇ μεθ' ὑμῶν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, καὶ θὰ ἦτο διατεθειμένον νὰ συνεργασθῇ καὶ περαιτέρω, ἐὰν ὑμεῖς δὲν ἦσθε διατεθειμένοι — ὅπως εἰσθε τὴν ἐσπέραν ταύτην — νὰ διακόψετε τὴν συνεργασίαν αὐτήν. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τῆς ὑποθέσεως, τὴν ὁποίαν κατὰ πλάνην συνέλαβεν ὁ ἀξιότιμος Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, μέχρι τῆς ὑποθέσεως, λέγω, ὅτι τὸ Κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἐνέ-

κρινε τὴν πολιτικὴν τὴν ἀκολουθουμένην ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐνίσχυσε τὴν Κυβέρνησιν διὰ τῆς πλήρους ἐμπιστοσύνης ὑπάρχει ἀπόστασις, τὴν ὁποῖαν δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὑπερβῶμεν. Ἡ Κυβέρνησις τὴν ἐσπέραν ταύτην ἐπιλαμβανομένη ἐνὸς ἐπεισοδίου, τὸ ὁποῖον ἠγέρθη, ἐζήτησε νὰ φέρῃ τὴν ῥῆξιν τῆς συνεργασίας αὐτῆς. Ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν ἄλλως νὰ πράξωμεν, παρὰ νὰ δεχθῶμεν τὴν ῥῆξιν τῆς συνεργασίας αὐτῆς, ὅτι δι' ἡμᾶς θὰ ἦτο ἀδύνατον ὅπως ἀνεχόμενοι τὴν ἔξω τοῦ πολιτεύματος φορὰν τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς δεχθῶμεν συγχρόνως ὅπως εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἀντιπροσωπείαν, ἡ ὁποία εἶνε φορεὺς τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν πηγάζουν κατὰ τὸ ἐλεύθερον πολίτευμα πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι, ὅπως, λέγω, εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἀντιπροσωπείαν ἐκδηλωθῇ οἰαδήποτε περιφρόνησις ἐκ μέρους τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Καθ' ὃν τρόπον ἐζήτησα νὰ ρυθμισθῇ τὸ ζήτημα τὴν ἐσπέραν ταύτην, ἔδειξα ποῖα εἶνε ἡ διάθεσις τοῦ Κόμματος τῶν Φιλελευθέρων ὅπως μὴ δημιουργήσῃ ἄνευ ὑπερτέρας αἰτίας δυσχερείας εἰς ὑμᾶς, καίτοι, ὅπως ἐξήγησα, θεωρῶ τὴν πολιτικὴν ὑμῶν ὡς ὁδηγοῦσαν εἰς ἐθνικὴν καταστροφὴν. Ἐξήγησα πῶς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων δὲν θέλει νὰ δημιουργήσῃ δυσχερείας εἰς ὑμᾶς. Ἀλλ' ἂν νομίζετε ὅτι τὴν διάθεσίν μας ὅπως μὴ δημιουργήσωμεν δυσχερείας δυνάμεθα ν' ἀγάγωμεν μέχρι τοῦ σημείου νὰ δεχθῶμεν ὅπως ἡ Ἐθνικὴ Ἀντιπροσωπεία ὅχι μόνον παύσῃ ρυθμίζουσα διὰ τῆς ψήφου αὐτῆς τὰς τύχας τῆς Χώρας, ἀλλ' ἀρχίσῃ ν' ἀνέχεται τὰς προσβολὰς καὶ τοὺς προπηλακισμοὺς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, εὐρίσχεσθε ἠπατημένοι. Ἐγὼ δὲ θὰ εἶπω πρὸς ὑμᾶς ὅτι μία ἐπιβάλλεται πολιτικὴ. Ἀφοῦ ἐξερχόμεθα ἐντελῶς ἐκ τῆς βάσεως τοῦ ἐλευθέρου ἡμῶν πολιτεύματος, ἀφοῦ τὴν Βουλὴν ταύτην οὔτε ὡς συνεργάτιδα ἀνεχόμεθα, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ εἶνε διατεθειμένη νὰ δέχεται τὰς περιφρονήσεις ὑμῶν, θὰ ἐκάμνετε καλὰ νὰ ἀναστείλετε καὶ ἐπισήμως τὴν λειτουργίαν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἡμῶν πολιτεύματος. Μικροτέρα θὰ εἶνε ἡ εὐθύνη ὑμῶν, ἐὰν ἔχετε τὸ θάρρος νὰ εἰσηγηθῆτε εἰς τὸ Στέμμα τὴν γνώμην τῆς ἐκδόσεως διατάγματος, διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ λειτουργία αὐτοῦ ν' ἀναστέλλεται τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ πολέμου. Θὰ ἐγνώριζεν ὁ καθεὶς ποῦ εὐρίσκονται αἱ εὐθύναι καὶ ἐπομένως δὲν θὰ εὐρισκόμεθα ἐνῶ-

πιοι τῆς συγχύσεως τῶν συνταγματικῶν ἀντιλήψεων, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἡ Βουλὴ καλεῖται νὰ ἐκφέρῃ γνώμην, καθ' ἧς γίνεται ἐκκλησις εἰς τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν, καὶ μετὰ τὴν ἐτυμηγορίαν τῆς τελευταίας ταύτης ἡ ἐκ τῶν ἐκλογῶν προελθοῦσα Βουλὴ ἀναγκάζεται νὰ συνεργάζεται μετ' ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπὸ τῆς λαϊκῆς ἐτυμηγορίας, ἵνα ἔχωσιν οὗτοι τὸ δικαίωμα νὰ ἐξευτελίζωσι καὶ ταπεινώνωσι τὴν Ἑθνικὴν Ἀντιπροσωπείαν.

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ

Ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι σήμερον. — Ἡ ἱστορία τῶν παραχωρήσεων. — Ἡ ἀντίθεσις τοῦ παλαιοῦ πρὸς τὸν νέον κόσμον. — Πρὸς ποῖα ὅρια θὰ ἐξετείνετο ἡ Ἑλλάς. — Ὁ πόλεμος πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἄφευκτος. — Ἡ μᾶς προσέφερεν ἡ Ἀντάντ. — Θὰ κινδυνεύσωμεν καὶ ἐκ Σερβίας.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἰμαι ὑποχρεωμένος νὰ λάβω καὶ πάλιν τὸν λόγον, διότι ἔχω καθήκον ν' ἀπαντήσω εἰς τὰ ἀξιότιμα μέλη τῆς Κυβερνήσεως ὅσα προηγήθησαν ἐμοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος μετὰ τὴν πρώτην ἀγόρευσίν μου. Θ' ἀπαντήσω εἰς πολλὰ σημεῖα τῶν ἀγορεύσεων καὶ τοῦ ἀξιοτίμου κ. βουλευτοῦ ἐκ Κερκύρας καὶ τοῦ ἀξιοτίμου συμπολίτου μου.

Εἰς τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ ἡ ἐξ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος θὰ λάβω ἀφορμὴν ν' ἀπαντήσω πολὺ ὀλίγα πράγματα.

Θ' ἀρχίσω ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἀγόρευσιν τοῦ κ. βουλευτοῦ ἐκ Κερκύρας. Ὁ κ. βουλευτὴς ἐκ Κερκύρας ἰσχυρίσθη, ὅτι τὰ γεγονότα ἔρχονται ἀποδεικνύοντα τὸ ἐσφαλμένον τῆς πολιτικῆς μου, καὶ κατὰ Φεβρουάριον καὶ κατὰ Σεπτέμβριον.

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Κερκύρας, θέλων ν' ἀποδείξῃ πόσον

ἐσφαλμένη ἦτο ἡ πολιτική μου κατὰ Φεβρουάριον, εἶπε πρὸς ὑμᾶς ὅτι ἐγὼ τότε ἐφρόνουν καὶ ἰσχυρίζομην ὅτι ἡ ἐπίθεσις τῶν συμμάχων κατὰ τῆς Καλλιπόλεως ἐπρόκειτο ν' ἀχθῇ εἰς πέρας ἐντὸς ὀλιγίστων ἡμερῶν καὶ ἡμην βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπιχειρήσεως ἐκείνης. Ἐν τούτοις ὁ κ. βουλευτὴς ἐκ Κερκύρας ἦτο ἀδύνατον, ἀφοῦ ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ ἐκ Πατρῶν ἐγένετο λόγος περὶ τῶν ὑπομνημάτων τὰ ὅποια εἶχα ἐπιδώσει εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα καὶ ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ μάθῃ ὅτι πλὴν τῶν δημοσιευθέντων δύο ὑπῆρχε καὶ τρίτον τοιοῦτον, ἀδύνατον ἦτο, ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὴν ἀρχήν, νὰ μὴ ζητήσῃ νὰ μάθῃ τί ἔλεγε καὶ τὸ τρίτον ἐκεῖνο ὑπόμνημα. Ἐὰν ἀνεγίνωσκε τοῦτο, θὰ ἔδλεπεν ὅτι οὐδαμῶς οὔτε ἐτόλμησα, οὔτε ἠδυνάμην ν' ἀποφανθῶ περὶ ἐπιτυχίας τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν Δαρδανελλίων δι' ὀλίγων δυνάμεων στρατοῦ.

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Ἐγὼ θὰ σᾶς ἐρωτήσω ὅτε ἤθελε καταστραφῇ αὐτὴ ἡ μεραρχία, δὲν θὰ ἐστέλλετε ἄλλην;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν εἶχα ὑποχρέωσιν.

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Δὲν ἐλέγετε ὅτι εἰσθε σύμμαχος ἐφ' ὅσον ἤθελεν ἀρκέσει ἡ μία μεραρχία;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Μάλιστα· σύμμαχος ὑπὸ τὸν ῥητὸν ὅρον μετοχῆς εἰς τὸν πόλεμον δι' ὠρισμένης στρατιωτικῆς δυνάμεως.

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Δὲν ἦτο δυνατόν αὐτό.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Αὐτὸ εἶνε τὸ ἀκριβές.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Εἶχε γίνεи δεκτὴ ἡ πρότασις;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὁ ἀξιότιμος κ. βουλευτὴς ἐξ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος μὲ ἐρωτᾷ: Εἶχε γίνεи δεκτὴ ἡ πρότασις; Τοῦ ἀπαντῶ ὅχι, διότι οὔτε εἶχεν ἀκόμῃ ἐγκριθῇ ἡ εἰσήγησίς μου ὑπὸ τοῦ ἀνευθύνου Παράγοντος.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἡ πρότασις αὕτη ὑπευθύνως δὲν εἶχεν ὑποβληθῇ. Ἐρωτῶ ὅμως ὑμᾶς· εἶχε δοθῇ ἀφορμὴ νὰ καταστῇ ἀντικείμενον ἐρεῦνης παρ' ἐκείνων πρὸς τοὺς ὁποίους ἐπρόκειτο νὰ χορηγηθῇ ἡ τοιαύτη συνδρομὴ καὶ ὅποια ἦτο ἡ ὑποδοχὴ τῆς ὁποίας ἔτυχεν ἡ τοιαύτη ὑμῶν πρότασις;

**Δὲν προεβλήθησαν ἀντιρρήσεις εἰς τὴν πολιτικὴν
τοῦ Φεβρουαρίου.**

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Βεβαίως εἶχον βολιδοσκοπηθῇ προηγουμένως καὶ γνωρίζω ὅτι ἡ μετοχὴ ἦτο δυνατὴ, ἀλλ' ὑπὸ ποίους ὁρους δὲν γνωρίζω. Μετὰ τὸ δεύτερον συμβούλιον τοῦ Στέμματος, τὸ γινόμενον ἐνώπιον τοῦ Ἀνακτοῦ, κατὰ τὸ ὅποιον πάντες οἱ ἄλλοι, πλὴν τοῦ ἀξιοτίμου ἐκ Κερκύρας βουλευτοῦ, συνέστησαν τὴν ἀποδοχὴν τῆς πολιτικῆς μου, καὶ ὁ ἀξιότιμος ἐκ Κερκύρας βουλευτὴς συνέστησεν εἰς τὸ Στέμμα τὴν ἀποδοχὴν τῆς πολιτικῆς μου, διότι εἶπεν, ὅτι δὲν εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν πολιτικὴν αὐτήν, ἀλλ' ἀναγνωρίζει ὅτι αἱ ἰδέαι του εἶνε ἀπηρχαιωμέναι λίαν καὶ δὲν εὐρίσκονται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Εἶπον τότε, κατὰ τὸ σύστημα τὸ ὅποιον πάντοτε θ' ἀκολουθήσω, τῆς ἀπολύτου εἰλικρινείας, ἀφοῦ διὰ μακρῶν ἐξέθηκα ποῖαι εἶνε αἱ ἰδέαι μου, κατόπιν εἶπον, ὅτι αἱ ἰδέαι μου δὲν εἶνε δεχταὶ παρὰ τῆς πλειονοψηφίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Αὐταὶ εἶνε αἱ λέξεις, εἶχον δὲ καθήκον νὰ εἶπω ταῦτα πρὸς τὸ Στέμμα, τὸ ὅποιον ἠθέλησε νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην μου.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἶπετε ὅτι αἱ ἰδέαι σας εἶναι ἀπηρχαιωμέναι καὶ δὲν ἀσπάζεται ταύτας ἡ πλειονοψηφία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Λέγω δ' ὅτι μετὰ τὰς δηλώσεις σας αὐτὰς τίποτε ἄλλο δὲν ἐλέγετε εἰς τὸ Στέμμα παρὰ : «Σᾶς συνιστῶ καὶ ἐγὼ ν' ἀκολουθήσητε τὴν πολιτικὴν τὴν ὁποίαν σᾶς συνιστᾷ ὁ ἐκλεκτὸς τῆς πλειονοψηφίας. Ἐγὼ εἶμαι ὁ μόνος, ὅστις διαφωνῶ πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον, ἀλλὰ πρέπει νὰ γνωρίζητε, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἐφαρμόσω τὴν ἐμὴν πολιτικὴν, διότι ὁ λαὸς δὲν θέλει ν' ἀκολουθήσῃ αὐτήν». Καὶ ἰσχυρίζομαι ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν σεῖς τότε δὲν ἐτολμᾶτε ν' ἀναλάβετε τὴν Κυβέρνησιν μὲ ἀντίθετον πολιτικὴν, τί ἄλλο ἐκάματε πρὸς τὸ Στέμμα εἰμὴ νὰ εἶπετε πρὸς αὐτό : «Μὴ νομίσητε ὅτι ἐγὼ δύναμαι νὰ ἔλθω εἰς τὴν Κυβέρνησιν, διότι ἐγὼ ἀκολουθῶ πολιτικὴν, ἡ ὁποία δὲν ἐπιδοκιμάζεται ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ»;

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Αὐτὸ εἶνε σαφές, διότι ἐγὼ διετήρουν τὰς ἰδέας μου, τὰς ὁποίας ὑπεστήριζον. Τί ἡδυνάμην νὰ εἶπω εἰς τὸ Στέμμα;

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Δὲν σᾶς κατηγορῶ διὰ τοῦτο. Σεῖς ἐλέγετε ὅτι διαφωνεῖτε μὲν πρὸς τὴν ἐμὴ πολιτικὴν, ἀλλὰ δὲν ἐτολμαῖτε ν' ἀναλάβετε τὴν ἐφαρμογὴν ἀντιθέτου πολιτικῆς, διότι πρὸς ταύτην ἐγνωρίζετε ἀντίθετον τὴν γνώμην τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Μετὰ τὸ δεύτερον δὲ αὐτὸ συμβούλιον, νομίζων ἄληθῶς ὅτι ἡ πολιτικὴ ἡ ἐμὴ ἐπρόκειτο πάλιν νὰ ἐφαρμοσθῇ, ἀφοῦ ὑπὲρ ταύτης ὑπῆρχεν ἡ συμφωνία τῆς γνώμης καὶ πάντων τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνησάντων τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ γνώμη τοῦ κ. βουλευτοῦ ἐκ Κερκύρας, ἐκάλεσα τὴν ἐσπέραν ἐκείνην τοὺς τρεῖς ἀντιπροσώπους τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννόσεως καὶ τοῖς εἶπον : « Σήμερον ἐγένετο δευτέρα συνεδρίασις τοῦ Συμβουλίου τοῦ Στέμματος. Εἶνε ἐνδεχόμενον ὅτι ἡ πολιτικὴ μου θὰ γίνῃ δεκτὴ· ὁ Βασιλεὺς ἐπεφυλάχθη νὰ μοῦ ἀπαντήσῃ αὔριον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ κάμω ἀπὸ σήμερον διάδημα διὰ τῶν ἰδικῶν μας πρεσβευτῶν, τῶν ἐμπεπιστευμένων παρὰ ταῖς Αὐλαῖς τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννόσεως, διότι δὲν ἔχω ἀκόμη τὴν συναίνεσιν τοῦ Βασιλέως· σᾶς πληροφορῶ ὅμως, ὅπως σεῖς ἔχετε παρσκευασμένας τὰς Κυβερνήσεις σας καί, ἂν λάβω τὴν συναίνεσιν τοῦ Βασιλέως αὔριον, θὰ δυνηθῶ ν' ἀποταθῶ διὰ τῶν πρεσβευτῶν μας, οἵτινες θὰ εὗρουν οὕτω παρσκευασμένον τὸ ἔδαφος.

Οἱ ὅροι τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ Δαρδανέλλια.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἐπὶ τῶν βολιδοσκοπήσεων τούτων, αἱ ὁποῖαι διεβιδάσθησαν πρὸς τὰς οἰκείας Κυβερνήσεις, ἐλάβετε ἀφορμὴν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ νὰ ἴδῃτε ποῖαι ἦσαν αἱ ἀπαντήσεις ; Ἄν δηλαδὴ ἐγένοντο αἱ βολιδοσκοπήσεις αὗται ἀποδεχταὶ ὑπὸ τὴν μορφήν, τὴν ὁποῖαν ἐδώσατε;

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Ἐγὼ παρητήθην τὸ Σάββατον· δὲν νομίζω ὅτι εἶχον προφθάσει νὰ ἔλθωσιν αἱ ἀπαντήσεις τῶν Δυνάμεων.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Παρεμείνατε μέχρι τῆς Τετάρτης.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Δὲν ἐνθυμοῦμαι. Ἀλλὰ σεῖς, ὅστις ἔχετε τὴν μνήμην καλυτέραν, νὰ μοῦ τὸ ὑπενθυμίσετε.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Αἱ ἀπαντήσεις εἶναι αὗται : Ἡ μία τῶν Δυνάμεων ἀπήντησεν ὅτι θὰ ἡξιούτο δι' ὅλων τῶν δυνάμεων ἡμῶν νὰ μετάρχωμεν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν· ἡ ἄλλη ὅτι ἡ πρότασίς σας δὲν

ἦτο πάρα πολὺ εὐάρεστός εἰς αὐτήν, διότι δὲν ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Χώρας ἢ συμμετοχῇ ἡμῶν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐφ' ὅσον οὗτος θὰ εἶχε τέρμα τὴν ἄλωσιν τῆς πρωτεύουσας τῆς ὁμόρου τότε Ἐπικρατείας.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Ἄν αὐταὶ ἦσαν αἱ ἀπαντήσεις τῶν Δυνάμεων δὲν γνωρίζω. Γνωρίζω ὅτι μία τῶν Δυνάμεων δὲν ἦτο εὐμενῶς διατεθειμένη διὰ τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτήν, ἀλλ' ἐγνώριζα ὅτι αἱ δύο ἄλλαι Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι διεξήγον τὴν ἐπιχείρησιν, ἦσαν εὐνοϊκῶς διατεθειμέναι καὶ ἀνέλαβον νὰ πείσουν καὶ τὴν τρίτην· ἀλλ' ἐὰν ἐδλέπομεν ὅτι δὲν θὰ ἐγίνοντο ἀποδεκταὶ αἱ προτάσεις μας, αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν θὰ ἐγίνετο καὶ ἡ συμμετοχὴ μας εἰς τὸν ἀγῶνα.

Εἰσθε ὀλιγώτερον δεδικαιολογημένοι τότε, ἀφοῦ ἀνελάβετε σεῖς, ἂν καὶ μειονοψηφία, ἂν καὶ μικροτάτη μειονοψηφία, νὰ κυβερνήσετε τὴν Ἑλλάδα καὶ διεξαγάγετε τὰς ἐκλογάς, τὰς ὁποίας διεξηγάγετε, διὰ ν' ἀποτρέψετε ἐν σχέδιον, τὸ ὅποιον δὲν ἠδύνατο νὰ τελεσφορήσῃ. Ἀλλὰ δὲν δικαιούσθε νὰ μοῦ εἴπετε, ὅτι τὸ σχέδιον ἐκεῖνο ἦτο καταδεδικασμένον εἰς ἀποτυχίαν. Σᾶς ὑπενθύμισα δέ, ὅτι τόσον εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ μετοχὴ μας εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ μικροτάτων στρατιωτικῶν δυνάμεων θὰ ἐγίνετο δεκτὴ, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἀποχώρησίν μου ἐκ τῆς ἀρχῆς σᾶς ὑπεδηλώθη, ὅτι θὰ ἐγίνετο δεκτὴ ἡ μετοχὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ μόνον με τὸν στόλον τῆς, ὅτι θὰ ἐγίνετο μάλιστα δεκτὴ ἡ μετοχὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ μόνον με τὸν ἐλαφρὸν στόλον τῆς.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Αὐτὸ εἶνε πολὺ μεταγενέστερον.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Δὲν εἶνε μεταγενέστερον· ἐνθυμοῦμαι καλῶς ὅτι τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως τῆς ἀρχῆς ὑφ' ὑμῶν—δὲν εἶχον περάσει οὔτε δύο οὔτε τρεῖς ἡμέραι, δὲν εἶχε περάσει οὔτε μία ἐβδομάς, ἀπὸ τῆς ἀποχωρήσεώς μου ἐκ τῆς ἀρχῆς—, σᾶς ἦλθε τηλεγράφημα ἐκ Λονδίνου παρὰ προσώπου ἐπίσημον κατέχοντος θέσιν, τὸ ὅποιον δὲν ἦτο ὁ ἐν Λονδίῳ ἡμέτερος πρεσβευτῆς καὶ τὸ ὅποιον σᾶς μετεδίβαζεν ἐμπιστευτικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Ἀγγλίας, νῦν Ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν προμηθειῶν, τοῦ Λόυδ Τζώρτζ, περὶ τοῦ τί εἶχε γίνῃ ἐν τῷ Ὑπουργικῷ Συμβουλίῳ.

Λυποῦμαι ὅτι τὴν ἀνακοίνωσιν ἐκείνην ἐθεωρήσατε ἀναξίαν προσοχῆς, ὥς μὴ προερχομένην παρ' αὐτοῦ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Σεῖς δὲν ἐνθυμεῖσθε τί ἐγένετο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν σας καὶ ἐνθυμεῖσθε τί ἐπράξαμεν ἡμεῖς καὶ τὰ ὅποια οὐδέποτε ἐμάθετε ;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Μοῦ λέγετε ὅτι ἡ πρότασις τῆς μετοχῆς τῆς Ἑλλάδος δὲν θὰ ἐγίνετο δεκτὴ· σᾶς λέγω ὅτι, ἐὰν δὲν θὰ ἐγίνετο δεκτὴ, εἰσθε περισσότερον ἀσυγχώρητοι ἀναδεχθέντες νὰ λάβετε τὴν ἀρχήν. Βραδύτερον ἐγένοντο παρ' ὑμῶν διαπραγματεύσεις περὶ συμμετοχῆς ἡμῶν διὰ μόνου τοῦ στόλου· καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύει πόσον σοβαρὰ ἦτο ἡ ὑπόδειξις τοῦ τότε Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Λούδ Τζώρτζ, τὴν ὁποίαν ἐθεωρήσατε ἀναξίαν προσοχῆς, διότι δὲν προήρχετο ἀπὸ τὸν σὲρ Ἐδουαρδ Γκρέϋ.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἐγὼ ἠρώτησα ὑμᾶς ἂν ἡ πρότασις περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖτε εἶχε γίνεαι δεκτὴ, διότι πάντοτε παρίσταται ἡ πρότασις αὐτὴ ὥς κάτι τι, τὸ ὅποιον προελθὼν ἐκεῖθεν ἢ προελθὼν ἐντεῦθεν ἐγένετο ἐκεῖθεν δεκτόν.

Καὶ προέκυψεν ἐκ τῆς συζητήσεως, ὅτι καὶ ἀντιρρήσεις ἐκεῖθεν ὑπῆρξαν καὶ δυσχέρειαι ἐκεῖθεν ὑπῆρξαν. Θὰ σᾶς παρακαλέσω δὲ νὰ δεχθῆτε τὴν ἐξήγησιν, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ δώσω καμμίαν βαρύτητα εἰς τὸ ἐπιχείρημά σας, ὅτι τότε, ἐὰν ἐνόμιζον τὴν πρότασιν μὴ δυνατὴν νὰ γίνῃ δεκτὴ, ἔπρεπε νὰ μὴ δεχθῶ τὴν ἀντικατάστασιν ὑμῶν, διότι καθ' ἣν ἐποχὴν ἐδέχθην ν' ἀντικαταστήσω ὑμᾶς, εὐρισκόμεθα πρὸ μιᾶς πολιτικῆς, ἡ ὁποία ἐνόει νὰ διατυπώσῃ τοῦτο, τὸ ὅποιον ὑμεῖς ἔχετε ἐν τῇ προτάσει σας διατυπώσει. Τοῦτο ἐγὼ ἐνόμιζον ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξῃ ἡ Ἑλλάς, καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν, ἡ ὁποία ἔτεινε νὰ ἐπιδιώξῃ τοῦτο, εἶχον καθήκον νὰ τὴν πολεμήσω.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν ἔχετε ὁμῶς δικαίωμα νὰ ἔλθετε νὰ λέγετε, ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐπεδίωξα δὲν ἦτο κατορθωτόν.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Δὲν εἶπον κατορθωτόν. Σᾶς εἶπον ὅτι δὲν ἦτο πρότασις ἐντεῦθεν προελθοῦσα.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἦτο πρότασις ἐντεῦθεν προελθοῦσα.

Τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ἐκείνην, ἐάν, ἐπαναλαμβάνω, ἀξιότιμε βου-

λευτὰ ἐκ Κερκύρας, εἵχετε τὸ ἐνδιαφέρον ν' ἀναγνώσετε τὸ ὑπόμνημά μου, θὰ ἐδλέπετε ὅτι ἔλεγα ὅτι ἡ ἐπιχείρησις, ἐὰν ἐπιτύχη, θὰ εἶνε ἐντελῶς σύμφωνος πρὸς τὴν πολιτικὴν μας καὶ θὰ μᾶς φέρῃ τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὅποια περιεμένομεν, δηλαδή τὰς παραχωρήσεις ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ· ἐὰν δέ, ἔλεγα, ἀποτύχη ἡ ἐπιχείρησις, τότε θὰ ἐγκατελείπετο, καὶ τότε ἡ μεραρχία, τὴν ὁποίαν θὰ ἐστέλλομεν μετὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων, θὰ μετέβαινεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐὰν παρουσιάζετο ὁ Βουλγαρικὸς κίνδυνος, τὸν ὅποιον τότε ὑπερετιμᾶτε.

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Δηλαδή οὔτε αὐτὸ δὲν ἦτο βέβαιον.

Τὰ Δαρδανέλλια θὰ ἔπιπτον. Ἡ πολιτικὴ ἄποψις τῆς ἐνεργείας.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἀξιότιμε κύριε βουλευτὰ ἐκ Κερκύρας, δὲν θὰ γνωρίζετε ἴσως, ὅτι, ἐὰν ἡ ἐπιχείρησις ἡ κατὰ τῶν Δαρδανελλίων, ὅτε ἤρξατο γινομένη ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου, συνωδεύετο ἀπὸ μίαν μόνον μεραρχίαν στρατοῦ, ἡ ἐπιχείρησις ἤθελεν ἐπιτύχει. (Χειροκροτήματα). Εἰς τοὺς θέλοντας νὰ μὴ γνωρίζωσιν ὅ,τι γίνεται ἐπιτρέπεται ν' ἀρνῶνται τοῦτο. Ἀλλ' ὁ ἀξιότιμος ἐκ Κερκύρας βουλευτὴς μόνον ἐκ τῆς πολιτικῆς μου τοῦ Φεβρουαρίου ὑπελάμβανε, φαίνεται, ὅτι ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἐμῇ ἔκειτο ἡ ἰδέα, ὅτι, μετέχοντες τοῦ πολέμου αὐτοῦ διὰ μιᾶς μεραρχίας, θὰ ἐδίδομεν τοιαύτην βαρύτητα καὶ τοιαύτην δύναμιν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῶν συμμάχων, ὥστε αὕτη θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς καὶ στρατιωτικῶς νὰ φέρῃ τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα. Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Κερκύρας, καίπερ ἔχων τοσαύτην πολιτικὴν ἐμπειρίαν, δὲν κατώρθωσε νὰ διίδῃ μέσφ τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν τότε εἶχα ἐκλέξει, τὸν εὐρύτερον πολιτικόν μου σκοπόν, δὲν κατώρθωσε νὰ διίδῃ, ὅτι, ἐὰν ἐξήρχομεθα ἡμεῖς τότε τῆς οὐδετερότητος δι' αὐτῆς τῆς ἀσθενοῦς στρατιωτικῆς μετοχῆς μας, ὅλαι αἱ πιθανότητες ὑπῆρχον ὅτι θὰ ἐξήρχετο καὶ ἡ Βουλγαρία, θὰ ἐξήρχετο καὶ ἡ Ῥουμανία, θὰ ἐξήρχετο καὶ ἡ Ἰταλία αὕτη, ὅπως καὶ ἐξῆλθεν ἄλλως τε μετ' ὀλίγον χρόνον. (Χειροκροτήματα ῥαγδαῖα). Ὅτι τοῦτο εἶνε ὅπως λέγω, ἀποδεικνύεται ἐξ ἑνὸς γεγονότος, τὸ ὅποιον περιῆλθεν εἰς γνῶσιν πάντων ἡμῶν, ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὴν ἐπιούσαν ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Βουλγαρίας, ὁ

ὁποῖος μετὰ τοῦ Γεννάδιου ἦσαν οἱ δύο μόνοι πολιτικοὶ οἱ ὑποστη-
ρίζοντες τὴν φιλαυστρογερμανικὴν πολιτικὴν ἐν Βουλγαρίᾳ, ὁ Ῥαδο-
σλαύφ ἀνελθὼν εἰς τὰ Ἀνάκτορα ἐζήτησε παρὰ τοῦ Βασιλέως,
νομίζων ὅτι ἡμεῖς ἐξερχόμεθα ἤδη, διότι οὕτως εἶχε γραφῇ μετὰ
τὸ δεύτερον συμβούλιον τῶν Ἀνακτόρων — νὰ ὑπογραφῇ Διάταγμα
ἐπιστρατεύσεως καὶ τῆς Βουλγαρίας, καὶ μόνον ὅτε τὴν ἐπιούσαν
ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ ἰδική μας ἐπιχείρησις ἐματαιώθη, μόνον τὴν ἐπιού-
σαν καὶ ἡ ὑπουργικὴ κρίσις ἐν Βουλγαρίᾳ ἀπεσοδῆθη.

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Ἀὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι ἦτο ἀδύνατον μὲ μίαν
μεραρχίαν, διότι, ἐὰν αὐτὸ τὸ ὅποιον λέγετε ἤθελε συμβῇ, δὲν εἶνε ду-
νατὸν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἀπέναντι τῆς ἐπιστρατεύσεως αὐτῆς ἠθέ-
λετε ἀρκεσθῇ εἰς τὴν μίαν μεραρχίαν.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὁχι. Θὰ ἔκαμνα ἀμέσως καὶ ἐγὼ γενικὴν ἐπι-
στράτευσιν. Κύριε βουλευτὰ ἐκ Κερκύρας, νομίζω ὅτι, συζητοῦντες
περὶ τόσῳ σπουδαίων πραγμάτων, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ φέρωμεν
τοιαῦτα ἐπιχειρήματα. Εἶνε δυνατὸν νὰ φαντασθῆτε, ὅτι, ἐὰν ἐγί-
νετο δεκτὴ ἡ μετοχὴ μας μετὰ μιᾶς μεραρχίας καὶ ἂν, συνεπείᾳ
τούτου, ἐξήρχετο τῆς οὐδετερότητος καὶ ἡ Βουλγαρία καὶ ἐδάδιζε
κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δι' ὅλων τῆς τῶν δυνάμεων, θὰ ἐμέ-
νομεν ἡμεῖς μὲ ἐπιστράτευσιν μιᾶς μεραρχίας καὶ μὲ τοιαύτην ἀσῆ-
μαντον μετοχὴν εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις; Ἀλλ' ἦτο φυ-
σικόν, ὅτι ἐν τῇ ἐποχῇ, καθ' ἣν θὰ εἶχομεν καὶ τοὺς Βουλγάρους
καὶ τοὺς Ῥουμάνους συναγωνιστάς, θὰ ἐξεστρατεύομεν δι' ὅλων τῶν
δυνάμεών μας, ὅπως καταλάβωμεν ἐκεῖνα τὰ ἐδάφη, τὰ ὅποια πα-
ρεχωροῦντο εἰς ἡμᾶς. (Θόρυβος ἐξ ἀριστερῶν).

ΠΡΟΕΔΡΟΣ (ἐντόνως). Παρακαλῶ νὰ μὴ διακόπτετε.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν ἐννοῶ ἐπομένως ἡ παρατήρησις τοῦ ἀξιο-
τίμου ἐκ Κερκύρας βουλευτοῦ, ὅτι θὰ ἐζητοῦμεν ὕστερον νὰ μετὰ-
σχῶμεν δι' ὅλων μας τῶν δυνάμεων, τίνα σημασίαν ἔχει.

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Ἐχει σημασίαν. Εἶπον τοῦτο, διότι μὲ εἶχετε
διακόψει ἀντιλέγοντες ἰσια-ἰσια διὰ νὰ μοι ὑπενθυμίσητε αὐτό, ὅτι
ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς μεραρχίας καὶ ἐγὼ εἶπον τότε, ὅτι ἐν Κράτος
λαμβάνον μέρος εἰς πόλεμον δὲν δύναται ποτε ν' ἀρκῆται εἰς μίαν
μεραρχίαν, διότι ἡ καταστροφὴ τῆς μιᾶς μεραρχίας θὰ ἔχῃ ὥς συνέ-

πειαν τὴν ἀποστολὴν δευτέρως, τρίτης· καὶ φέρω εἰς ὑμᾶς ἐν παρὰδειγμα.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Μὴ φύγετε εἰς ἄλλο ζήτημα. Ἐγὼ σᾶς ἐρωτῶ τοῦτο· διατί, ὅτε θὰ ἐστέλλομεν μίαν μεραρχίαν, θὰ ἡναγχαζόμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ ἐπιστρατευθῶμεν;

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω, ὅτι ἡ πρόσκλησις μιᾶς μεραρχίας δὲν ἦτό ποτε δυνατὸν ν' ἀρχέσῃ.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Θὰ σᾶς ἀπαντήσω. Ὅ,τι μὲν ἀφορᾷ τὴν μετοχὴν ἡμῶν διὰ μιᾶς μεραρχίας, δὲν δύναμαι ν' ἀποδεχθῶ τὴν θεωρίαν ὑμῶν, ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ μετάσχη ἐν Κράτος εἰς συμμαχικὸν πόλεμον διὰ περιορισμένων στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ δεύτερον, μήπως ἐγὼ ἐνόμιζα, ὅτι δὲν συμφέρει εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ πολεμήσῃ καὶ δι' ὅλης τῆς δυνάμεως, διὰ νὰ ἰδρύσῃ τὸ Κράτος αὐτὸ τὸ μέγα, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἰδρύσῃ, κατὰ τὴν ἔκτασιν τὴν ὁποίαν περιελάμβανον αἱ ἰδικαί μου προβλέψεις; Μήπως ἐγὼ ἠξίουں ὅλας αὐτάς τὰς μεγάλας ἐπιτυχίας νὰ τὰς ἐπιτύχῃ ἡ Ἑλλάς ἀσφαλῶς μόνον διὰ μιᾶς μεραρχίας; Ἄν ἐπρότεινα τὴν μετοχὴν μας εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ μιᾶς μεραρχίας, τοῦτο ἐγίνετο, διότι δὲν ἠδυνάμην ν' ἀπασχολήσω μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ μας εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἐκείνην, ἐφ' ὅσον ἡ στάσις τῆς Βουλγαρίας δὲν ἦτο καθωρισμένη. Ἄλλ' ἐὰν παρεσύρετο καὶ ἡ Βουλγαρία — ὅπως πιθανῶς θὰ παρεσύρετο — νὰ συμπράξῃ εἰς τὸν ἀγῶνα, βεβαίως θὰ μετείχομεν καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὸν δι' ὅλων πλέον τῶν δυνάμεών μας.

Ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Δαρδανελλίων, περὶ τῆς ὁποίας ὠμίλησεν ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Κερκύρας.

■ ἔννοια τῆς ψήφου τῆς 31ης Μαΐου.

Ἄλλ' ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Κερκύρας ἔφθασε καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἐκλογῶν τῆς 31ης Μαΐου. Καὶ ἠρώτησε : «Τί ἀπεφάνθη ὁ λαὸς κατὰ τὰς ἐκλογὰς ταύτας ; Μήπως ἀπεφάνθη περὶ τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν Δαρδανελλίων ;». Ὅχι βέβαια· περὶ αὐτοῦ πλέον δὲν ἐπρόκειτο. Ἄλλ' ἀπεφάνθη περὶ ἐνὸς πράγματος κατὰ τὰς ἐκλογὰς ὁ λαός : ὅτι, γνωρίζων τὴν πολιτικὴν μου, καὶ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν, εἰς τὰς γενικάς τῆς γραμμάς, προσανατολισμένην ὅχι πρὸς τὸν ἰδικόν σας συνδυασμόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἀντί-

θετον, καὶ μὲ τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὰς συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις, ὁ λαὸς ἔλεγεν εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐρωτήματος τὸ ὅποιον ἔθηκε τὸ Στέμμα, ὅτι θέλει νὰ ἐμπιστευθῇ καὶ πάλιν τὴν τύχην του, διαρκούντος τοῦ πολέμου, εἰς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων. (Χειροκροτήματα παρατεταμένα).

Ὁ ἀξιότιμος Ὑπουργὸς σᾶς εἶπεν ὅτι, ἐπειδὴ εἶχα παραιτηθῇ τῆς πολιτικῆς, δὲν ἐξέθηκα πρόγραμμα εἰς τὸν λαόν, ἢ δὲ Ἐπιτροπὴ ἢ διευθύνουσα τὰς ἐργασίας τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων δὲν ἠδύνατο ν' ἀναπληρώσῃ τὴν προσωπικότητά μου. Ἀλλὰ τὸ γεγονός ὅτι ἔλειπα ἐκ τοῦ ἐκλογικοῦ ἀγῶνος, τὸ γεγονός ὅτι δὲν μετέσχον αὐτοῦ ἐνεργῶς καὶ ἀμέσως, ἀγορεύων καὶ μεταβαίνων εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας ὅπως ἐκθέσω τὰς ἰδέας μου, νομίζετε ὅτι ἡ ἐπιδοκιμασία τῆς πολιτικῆς μου, τῆς γνωστῆς εἰς τὸν λαόν πρὸ τῆς ἀποχωρήσεώς μου ἐκ τῆς πολιτικῆς, εἶνε ἔτι μᾶλλον ἀξία προσοχῆς διότι ἐγένετο ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς τῆς μὴ ἀναμίξεώς μου τῆς προσωπικῆς κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐκλογικοῦ ἀγῶνος;

Ὁ κ. βουλευτὴς ἐκ Πατρῶν εἶπε — καὶ εἰς τοῦτο νομίζω ὅτι πρέπει ν' ἀπαντήσω, διότι δὲν δύναμαι ν' ἀπαντήσω εἰς ὅλα —, εἶπεν ὅτι ἀπρονόητοι ἦσαν αἱ περιστάσεις, αἱ ὅποιαι ἐνεφανίσθησαν μετὰ τὰς ἐκλογάς.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Εἶπον ὅτι ἡ πολιτεία ἡμῶν ἦτο πολιτεία συναρμοζομένη μὲ τὰς περιστάσεις.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἀλλ' ἂν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εἶπεν, ὅτι ἐμπιστεύεται εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Φιλελευθέρων, ἐγνώριζε τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς, καὶ τὴν ἐξωτερικὴν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν, πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ὁποίας ἐνεπιστεύετο εἰς αὐτὸν τὴν διακυβέρνησιν τῆς Πολιτείας. Δὲν νομίζετε δ' ὅτι τοῦτο περιεῖχεν ἐκ τῶν προτέρων ἀκριβῶς τὴν ἀπόφασιν, ὅτι εἰς ἐμὲ πρέπει ν' ἀνήκῃ ὁ ἐπικρατῶν λόγος καὶ ὅχι εἰς ὑμᾶς, τοὺς μὴ ἐπιδοκimasθέντας ὑπ' αὐτοῦ;

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἀπέκλειε τοῦτο τὴν διαφωνίαν τυχόν πρὸς τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνεφανίσθη συγκεκριμένη περίστασις;

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν νομίζετε ὅτι θὰ μετεβάλλετο εἰς ῥάκος τὸ πολίτευμα, ἐάν, διεξαγομένου ἐνὸς τοιούτου ἀγῶνος παγκοσμίου καὶ

κρινομένης τῆς κατὰ τινὰ τρόπον μετοχῆς ἢ μὴ μετοχῆς εἰς αὐτὸν τῆς Ἑλλάδος, ὑμεῖς μὲν, κ. βουλευτὰ ἐκ Πατρῶν, συνεβουλευέτε εἰς τὸ Στέμμα τὴν πρώτην φορὰν ν' ἀπομακρύνῃ τὸν ἐκλεκτὸν τῆς πλειονοψηφίας, ὅπως κάμῃ ἔκκλησιν εἰς τὸν λαὸν καὶ παρέλθουν οὕτως ἐπὶ ματαίῳ πέντε καὶ ἡμίους μῆνες, ἔπειτα δέ, μετὰ τὴν ἐτυμηγορίαν τοῦ λαοῦ, πάντες πλέον οἱ ἀποτελοῦντες τὴν νῦν Κυβέρνησιν συμβουλευέτε πάλιν τὸ Στέμμα νὰ μὴ ἀποβλέψῃ εἰς τὴν ἐτυμηγορίαν ταύτην τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ νὰ κάμῃ νέαν δῆθεν ἔκκλησιν εἰς τὸν λαόν, ὅπως οὕτω κερδηθοῦν πάλιν, ἢ μάλλον ἀπολεσθοῦν, πέντε ἢ ἕξ ἐκ νέου μῆνες, καὶ κατορθωθῇ ἴσως οὕτω νὰ λήξῃ ὁ πόλεμος, πρὶν ἡμεῖς ἀποφασίσωμεν ἂν θὰ μετάσχωμεν ἢ ὅχι εἰς αὐτόν; Δὲν νομίζετε, λέγω, ὅτι οὕτω καθίσταται ῥάκος τὸ πολίτευμα, ἀλλὰ τοῦτο νομίζετε ἀκριδῇ ἐφαρμογὴν τοῦ πολιτεύματος; (Χειροκροτήματα παρατεταμένα ἀριστερόθεν).

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἀσφαλῶς.

Τὸ ζήτημα τῶν παραχωρήσεων.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Λυποῦμαι πολὺ, διότι διιστάμεθα τόσον ῥιζικῶς καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, τοῦ τόσον οὐσιώδους.

Ἄλλ' ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας καὶ ὁ κ. βουλευτὴς Ἀττικῆς ὠμίλησαν καὶ περὶ τῶν παραχωρήσεων, τὰς ὁποίας ἐγὼ ἡμὴν διατεθειμένος νὰ κάμω εἰς τὴν Βουλγαρίαν κατ' Ἰανουάριον 1915, διὰ νὰ ἐπιτύχω καὶ τὴν σύμπραξιν αὐτῆς εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους. Καὶ πρῶτον μὲν ἔχω καθήκον νὰ παρατηρήσω καὶ εἰς τοὺς δύο, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ ἔχωσιν ἀκριδῇ γνῶσιν τῶν προταθέντων ὑπ' ἐμοῦ τότε, ἀφοῦ εἶχα τὴν πρόνοιαν νὰ τὰ διατυπώσω εἰς ἐπίσημα ἔγγραφα, τὰ ὁποία καὶ ἐδημοσιεύθησαν, δὲν νομίζω λοιπόν, ἀφοῦ εἶχον ὑπ' ὄψει τὰ ὑπομνήματά μου, ὅτι ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς νὰ λάβουν τὰς πληροφορίες αὐτῶν ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας, αἱ ὁποῖαι ἀνακριδῶς ἔγραψαν, ὅτι εἶχα προτείνει τὴν παραχώρησιν ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἀφοῦ δὲν τὸ παραδέχεσθε ὑμεῖς, ἀπαντῶ τότε εἰς τὸν κ. βουλευτὴν Κερκύρας.

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Δὲν εἶπον τοῦτο οὕτε ἐγώ.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Πολύ καλά. Ἐπρόκειτο λοιπὸν περὶ τῶν τριῶν μόνον καζάδων, Καβάλλας, Δράμας καὶ Σαρῆ-Σαμπάν. Ἐπρόκειτο δηλαδή περὶ ἐκτάσεως δύο χιλιάδων περίπου τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Ἀλλ' ὑπὸ ποίους ὅρους καὶ ὑπὸ ποίας προϋποθέσεις ἐπροτείνεται ἡ παραχώρησις εἰς τὴν Βουλγαρίαν τῶν μερῶν τούτων;

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Ἐὰν περιλαμβάνοντο καὶ αἱ Σέρραι, πόση θὰ ᾔητο;

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς. Δύναται νὰ μᾶς δώσῃ ὅμως ὁ κ. Δέλλιος, πιστεύω, τὴν πληροφορίαν ταύτην.

Ι. ΔΕΛΛΙΟΣ. Δὲν γνωρίζω κατὰ τετραγωνικὰ μέτρα, ἀλλὰ στρατηγικῶς...

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἀφήσατε τὸ στρατηγικὸν μέρος. Δύνασθε νὰ μᾶς δώσετε αὐτὴν τὴν πληροφορίαν; Ἐὰν δὲν δύνασθε, ἐγὼ τὴν δίδω. Εἶνε περὶ τὰς 7 1)2 χιλ. τετραγωνικὰ χιλιόμετρα. Δὲν ἔχει καὶ τὴν ἑκτασιν τῆς Κρήτης ὁλόκληρος ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία. Ἀπὸ τὴν ἑκτασιν αὐτὴν τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἐπρότεινα τὴν παραχώρησιν τῶν 3 καζάδων, ἐκτάσεως 2000 περίπου τετραγ. χιλιομέτρων, ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους καὶ προϋποθέσεις: Πρῶτον ὅτι θὰ ἐξίδοντο εἰς ἡμᾶς αἱ καζάδες Δοϊράνης καὶ Γευγελῆς, ἐκτάσεως 1000 ἢ 1200 τετραγ. χιλιομέτρων, ἥτοι ἐκτάσεως ἴσης πρὸς τὸ ἥμισυ περίπου τῆς ἐκτάσεως τῆς παραχωρουμένης ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ καὶ ὑπὸ ἑποψιν μὲν πλούτου βεβαίως πολὺ μικροτέρας ἀξίας ἀλλ' ὑπὸ ἑποψιν στρατηγικὴν πολυτιμοτάτης.

Αὗται ἦσαν αἱ ἀντιπαραχωρήσεις ἃς ἐζήτησαν εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Ἀλλ' ἐπὶ πλέον αἱ παραχωρήσεις ἡμῶν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἐγίνοντο πρὸς ἐξαγορὰν οὐχὶ ἀπλῶς τῆς οὐδετερότητος τῆς Βουλγαρίας, ἀλλὰ τῆς ἐνεργοῦ συμπράξεως αὐτῆς κατὰ τῆς Τουρκίας, ὥστε, ταύτης ἐπιτιθεμένης ἐκ Θράκης καὶ ἡμῶν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, νὰ ἐπέλθῃ ταχυτέρα ἢ καταστροφὴ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους. Ἐγίνετο δ' ἀκόμη ἡ ἐκ μέρους ἡμῶν παραχώρησις τῶν 2000 τετραγ. χιλιομέτρων ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι αἱ Δυνάμεις τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως θ' ἀνεγνώριζον, ὅτι αἱ παραχωρήσεις, τὰς ὁποίας εἶχον ὑποσχεθῇ πρὸς ἡμᾶς, εὐρύταται ἐδαφικαὶ παραχωρήσεις, θὰ ἐλάμβανον τὴν ἑκτασιν, ἣν διέγραφα διὰ τοῦ δευτέρου ὑπομνήματός μου πρὸς τὸν Βασιλέα.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ...

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐχω τὸ δικαίωμα νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι αἱ

συνεννοήσεις ὑμῶν περὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν παραχωρήσεων ἐγένοντο πολὺ βραδύτερον τῆς ἀποχωρήσεώς μου ἐκ τῆς ἀρχῆς. Λέγετε ὅτι ἐγένοντο πρὸ τῆς ἀναμίξεως τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν πόλεμον. ἀλλ' ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι αὐταὶ ἐγένοντο καθ' ἣν στιγμὴν εἶχον ἤδη προχωρήσει πολὺ αἱ συνεννοήσεις τῆς Συνεννοήσεως πρὸς τὴν Ἰταλίαν διὰ τὴν μετοχὴν αὐτῆς εἰς τὸν πόλεμον. Ἄν δ' ἀκόμη δὲν εἶχεν ἐξέλθει ἡ Ἰταλία ἐκ τῆς οὐδετερότητος, δὲν δύνασθε νὰ ἰσχυρισθῆτε, ὅτι ἡ ἐξοδος αὐτῆς ἐγένετο ἄνευ προηγουμένων συνεννοήσεων, αἱ ὁποῖαι εἶνε φυσικὸν νὰ διήρκεσαν δύο ἕως τρεῖς μῆνας. Προσθέτω ἀκόμη, ὅτι ἡ ἐκτασις τῶν παραχωρήσεων δὲν θὰ ᾔτο πλέον ἢ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐμῆς Κυβερνήσεως.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἐδηλώθη ὅτι ᾔτο ἡ ἰδίᾳ.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Διότι μετὰ τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως ἐπρόκειτο νὰ μετάσχετε εἰς βραδύτερον στάδιον τοῦ ἀγῶνος, καὶ μόνον διὰ τοῦ στόλου, οὐχὶ καὶ διὰ μιᾶς μεραρχίας.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Ἡ δήλωσις ἐγένετο πρὶν ἢ προβῶμεν ἡμεῖς εἰς οἵανδῆποτε πρότασιν. Ἐζητήθη νὰ προηγηθῇ ἐκ μέρους ἡμῶν πρότασις γενικωτέρα τῆς προτάσεως ταύτης. Πρὶν ἢ γίνῃ ἐκ μέρους ἡμῶν οἵονδῆποτε διάδημα, προηγήθη ἡ δήλωσις, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς βάσις καὶ καθεστώς, ἐξ οὗ νὰ δυνάμεθα νὰ κινηθῶμεν. Δηλαδή αἱ προτάσεις αἱ γενόμεναι πρὸς ἡμᾶς ἦσαν αἱ αὐταί.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐὰν αἱ προτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο πρὸς ὑμᾶς πολὺ βραδύτερον, ὅτε βεβαίως εἶχον ἀρχίσει αἱ συνεννοήσεις μετὰ τῆς Ἰταλίας, ἐὰν αἱ προτάσεις αἱ περιλαμβάνουσιν τὸ βιλαέτιον τοῦ Ἀἰδινίου.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Καὶ τὸ βιλαέτιον.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὅταν θέλετε ν' ἀνεύρετε ποίαν πιθανὴν ἐκτασιν ἡδύνατο νὰ ἔχῃ παραχώρησις τῆς Σμύρνης μετὰ οὐσιώδους μέρους τοῦ **ἰντερλάνδ** αὐτῆς, περὶ οὗ ὁμιλεῖτε, πρέπει νὰ ἔχετε ὑπ' ὄψει, ὅτι εἰς τὸ **ἰντερλάνδ** τοῦτο ἀνήκουν φυσικῶς οἱ ποταμοὶ Ἑρμος καὶ Μαίανδρος, ὧν αἱ κοιλάδες φθάνουν εἰς ἀπόστασιν 275 χιλιομέτρων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Μὲ συγχωρεῖτε;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν δέχομαι πλέον διακοπὰς. Ἀλλὰ τίνα σημασίαν...

Δ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ. Δὲν ἀπαντῶ καὶ ἐγώ.

**Ὅχι πολιτικὴν παραχωρήσεων
ἀλλ' ἐπεκτάσεως.**

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἶνε τρόπος ἐκφράσεως. Δὲν προκαλῶ ἀπάντησιν.

Ἐγὼ ζητῶν νὰ τύχω τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Στέμματος εἰς παραχωρήσεις ὠρισμένας, θιγούσας βαθύτατα τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν, ἐπραττα τοῦτο ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις, ὧν κυριωτάτη ἦτο ὅτι ἡ θυσία αὕτη, ἡ ὀδυνηρὰ δι' ἡμᾶς, θὰ ἐξαγορασθῇ διὰ παραχωρήσεων τόσον εὐρείων ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ. Δύνασθε νὰ ἰσχυρισθῆτε, ὅτι αὗται δὲν θὰ ἐπιτυχάνοντο, ἀλλὰ δὲν δύνασθε νὰ κρίνετε τὴν ἐν τούτῳ πολιτικὴν μου, καρὰ ἐκ τῆς ἐκτάσεως, ἣν ἐγὼ ἐδίδω εἰς τὰς ἀντιπαραχωρήσεις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὥς ἐζήτουν ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν τῶν ἐκ μέρους ἡμῶν παραχωρήσεων πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Οὐδὲ δύνασθε ν' ἀρνηθῆτε, ὅτι αἱ παραχωρήσεις ἐκ μέρους τῶν Δυνάμεων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ θὰ ἐλάμβανεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου ἔκτασιν πολὺ μεγαλυτέραν, ὥστε ἐγὼ, ὅπως ἐπιτύχω τὴν εὐρυσιν τῶν παραχωρήσεων τούτων, ἤμην διατεθειμένος νὰ κάμω ἐν Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ παραχωρήσεις ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας, ὥπως ἐξασφαλισθῇ οὕτω καὶ ταύτης ἡ μετοχὴ εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν συμμάχων.

Ἀλλὰ πλὴν τούτου, εἰς ἀντάλλαγμα τῶν παραχωρήσεων ἐκείνων, ἐζήτουν τὸν διορισμὸν Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς, ἣ ὁποία θὰ προέβαινε εἰς ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν μετὰ τὴν διαχάραξιν τῶν ὀριστικῶν ὁρίων τῶν δύο Κρατῶν Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας καὶ τὴν ἐξαγορὰν τῶν περιουσιῶν ἐκ μέρους τῆς Βουλγαρίας ὄλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι κατοικοῦντες εἰς τὰ παραχωρούμενα ἐδάφη θὰ ἤθελον νὰ μετοικήσωσιν εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα, τὴν μεγάλην, ἣ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῇ διὰ τῆς πολιτικῆς μου, τῆς μὴ ἀκολουθηθείσης παρ' ὑμῶν.

Νομίζω, Κύριοι, ὅτι, ὅταν ἔρχεσθε νὰ ἐμιλῆτε περὶ τῶν παραχωρήσεων, τὰς ὁποίας ἤμην διατεθειμένος νὰ κάμω πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, σὰς ἐπιβάλλεται ἐκ τῆς εὐλαβείας πρὸς τοὺς ἀκούοντας καὶ πρὸς τὴν Βουλὴν, ἔστω καὶ Σύλλογον προκρίτων ἂν τὴν θεωρῆτε, ὅτι ἔχετε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκθέτετε τὰ γεγονότα ὡς ταῦτα ἔλα-

δον χώραν. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν κ. βουλευτὴν Κερκύρας νὰ λέγῃ, ὅτι, ἀφοῦ ἡμεθεὶς διατεθειμένοι νὰ παραχωρήσωμεν τὴν Καβάλλαν, τὴν Δράμαν καὶ τὸ Σερῆ-Σαμπάν, πρέπει νὰ εἰνέ τις τυφλὸς διὰ νὰ μὴ ἐννοῇ, ὅτι ἡ Βουλγαρία, λαμβάνουσα ταῦτα, καὶ λαμβάνουσα καὶ ἀπὸ τὴν Σερβίαν ὅλας τὰς ἐν Μακεδονίᾳ Σερβικὰς κτήσεις, θὰ καθίστατο καὶ πάλιν ὑπερόγκως ἰσχυρὰ καὶ ἐπικίνδυνος δι' ἡμᾶς. Διότι ἀπὸ τὴν Σερβίαν δὲν ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ἡ Βουλγαρία παρὰ μόνον τὴν ἀναμφισβήτητον λεγομένην ζώνην, ἣτις ῥητῶς εἶχε συμφωνηθῇ νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ τῆς πρὸ τοῦ πολέμου συνομολογηθείσης Βουλγαροσερβικῆς συνθήκης. Ἡ ἀναμφισβήτητος αὕτη ζώνη εἶχεν ἑκτασιν 10,000 περίπου τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Ἐὰν εἰς τὴν ἑκτασιν ταύτην προσθέσετε τὰς 2,000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, ὅς θὰ παρεχωροῦμεν ἡμεῖς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ, καὶ προσθέσετε εἰς ταῦτα ἑτέρας 14,000 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, ἅτινα θὰ ἐλάμβανεν ἐν Θράκῃ ἡ Βουλγαρία διὰ τῆς γραμμῆς ΑἼνου — Μηδεΐας, εὐρίσκετε ὅτι ἡ Βουλγαρία ἐπρόκειτο ν' αὐξηθῇ κατὰ 25,000 περίπου τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, ἥτοι νὰ λάβῃ ἐν συνόλῳ ἑκτασιν 140,000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Κατὰ τίνα δὲ τρόπον δύνασθε νὰ ὑποστηρίξετε, ὅτι ἡ ταύτη Βουλγαρία θὰ ἦτο ἐπικίνδυνος ἀπέναντι Ἑλλάδος, ἡ ὁποία, διὰ τῆς ἐπεκτάσεώς της ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ἐν συνόλῳ ἑκτασιν 250,000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων;

Τὸ πολιτικὸν ζήτημα. — Ἡ πολιτεία καὶ ἡ διπλωματία.

Ἐξώφλησα ἤδη μὲ τὸν κ. βουλευτὴν ἐκ Κερκύρας. Ἐπιστρέφω εἰς τὸν συμπολίτην μου κ. Ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης. Μὲ κατηγόρησεν οὗτος ἐπὶ ἐλλείψει εἰλικρινείας, διότι, δεχθεὶς τὴν Κυβέρνησιν ἐμφανιζομένην ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, δὲν εἶχα τὸ θάρρος νὰ τῆς εἴπω, ὅτι δὲν ἔχω ἐμπιστοσύνην πρὸς αὐτήν. Ἐπρεπε, λέγει, νὰ δηλώσω τοῦτο, διὰ νὰ γνωρίζῃ ἡ Κυβέρνησις τί ὤφειλε νὰ πράξῃ. Μονονουχὶ ἐγκαλεῖ ὅτι τοὺς παρέσυρα εἰς πλάνην καὶ συνεπῶς ὅτι ἡ εὐθύνη εἶνε ἰδική μου, διότι ἐπὶ τόσας ἡμέρας τοὺς ἔκαμα νὰ παραμένωσιν εἰς τὴν ἀρχήν. Ἐγὼ ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ὅτι προσῆλθα τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐμφανίσεως τῆς Κυβερνήσεως ἐνώπιον τῆς

Βουλῆς καὶ ὠμίλησα, χωρὶς ἀληθῶς ν' ἀπασχολήσω ἐπὶ μακρὸν τὴν Βουλὴν, ἀλλ' ὠμίλησα ἐκθέσας σαφέστατα τὴν γνώμην μου, ἐξηγήσας διατί θὰ συνεργασθῶ μετὰ τῆς Κυβερνήσεως. Ὑποθέτω ὅτι δι' ὅσων εἶπα κάθε ἄλλο ἐξεδήλωσα ἢ ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἢ ἐθεώρουν ὀλεθρίαν διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Κυβέρνησις εἶχε δικαίωμα, ταῦτα μανθάνουσα παρ' ἐκείνου, ὁ ὅποιος εἶχεν ἐκδεδηλωμένην ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς, εἶχε δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ψῆφον ἐμπιστοσύνης. Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις ὀρθῶς ἔκρινεν, ὅτι πρὸς διευκόλυνσιν τῶν περιστάσεων ἔτυχε τῆς συνεργασίας ἡμῶν, καὶ ὅχι ἐξ ἐμπιστοσύνης ἡμῶν πρὸς αὐτήν. Ἐάν τις ὑπάρχῃ ὁ πταίων, δὲν εἶμαι ἐγώ. Ἐγὼ δὲν ἔκρυψα τὴν γνώμην μου περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως.

Ἀλλ' ὁ ἀξιότιμος συμπολίτης μου ἠθέλησε νὰ μὲ ἐγκαλέσῃ καὶ ὡς ἀντισυνταγματικὸν ἢ ἀντικοινοβουλευτικόν, διότι θέλω δῆθεν νὰ ἐπιρρίψω εὐθύνας εἰς τὸν Βασιλέα. Ἐξηγήθην σαφῶς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου· δὲν θὰ ἐπέμενα δὲ περισσότερον, ἀλλ' εἶνε τόσο σοδαρὸν τὸ ζήτημα, ὥστε δὲν περιτεύει νὰ ἐπαναλάβω, ὅτι ἡ εὐθύνη διὰ τὰ γενόμενα ὑπάρχει ἐνσαρκωμένη τότε μὲν—κατὰ Φεβρουάριον—εἰς τὸν κ. βουλευτὴν Πατρῶν, σήμερον δὲ εἰς ὑμᾶς Ὑπεύθυνοι τῆς καταστάσεως δὲν εἶνε ἡ Βουλὴ, οὔτε ἄλλος τις ἐκτὸς ὑμῶν, διότι, ὅτε ἐκλήθητε πρὸ εἴκοσιν ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, δὲν εἶπετε πρὸς Αὐτόν, ὅτι δὲν κρίνετε ἑαυτοὺς ἐνδεικνυομένους διὰ τὴν κυβέρνησιν τῆς Χώρας, συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, καὶ ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀναθέσῃ εἰς ὑμᾶς τὴν Κυβέρνησιν, ἐνῷ χθὲς ἡ πλειονοψηφία τῆς Βουλῆς ἐξέφρασεν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῶν Φιλελευθέρων. Ἐάν οὕτω διευτυποῦτε τὰς ιδέας σας, τότε κατ' ἀνάγκην ὁ ἀνώτατος Ἀρχὼν θὰ ἐστρέφετο πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Φιλελευθέρων. Ἄν τὰ πράγματα δὲν ἠκολούθησαν τὴν κατ' ἐμὲ ὀρθὴν γνώμην, ὑπεύθυνοι εἶνε οἱ δώσαντες τοιαύτας συμβουλὰς πρὸς τὸν Βασιλέα.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Χαίρω διὰ τὴν ἐξήγησιν, τὴν ὁποίαν δίδετε, διότι νομίζω ὅτι εἶνε διάφορος.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὅχι· δὲν εἶνε διάφορος. Θ' ἀπαντήσω δὲ εἰς τὸν πρῶτον συμπολίτην σας κ. Ἀλεξάκην, ὁ ὅποιος μοῦ εἶπεν ὅτι

ὠμίλησα ἀνευλαβῶς καὶ περὶ τοῦ Στέμματος, διὰ νὰ εἶπω ὅτι σαφῶς ὠμίλησα. Εἶπα, ἀπαντῶν εἰς τὸν κύριον βουλευτὴν ἐξ Ἀργολιδοκορινθίας, ὁ ὁποῖος παρενέβαλε τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλέως εἰς τὴν συζήτησιν, ὅτι γνωρίζω ὅτι ὁ Βασιλεὺς εἶνε διακεκριμένος στρατηγός, ἀλλὰ θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ παρατηρήσω, ὅτι εἰς τὸν Βασιλέα οὐδέποτε ἐκ τοῦ πολιτεύματος ἐδόθη ἡ εὐκαιρία τῆς ὑπευθύνου ἀσκήσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὥστε ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἀναγκαίαν πρὸς ἀσκήσιν ὑπευθύνου ἀρχῆς πείραν.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Ἡ ἔννοια τὴν ὁποίαν ἐδώσατε εἶνε τελείως ἀντίθετος πρὸς τὴν εὐθύνην, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ Κυβέρνησις παρισταμένη ἐδῶ.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Διατί ;

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Διότι ἀποδίδετε εἰς τὴν μὴ ἐμπειρίαν τὴν κοινοβουλευτικὴν τοῦ Βασιλέως τὴν σημερινὴν κατὰστασιν καὶ τὰς συνέπειας αὐτῆς.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἀπήντησα εἰς τὸν κύριον βουλευτὴν, ὁ ὁποῖος. . . .

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Εὐρίσκεσθε εἰς ἀντίφασιν, καθόσον σὰς συνεχάρην μὲν, ὅτε ἀπεδώσατε εἰς ἡμᾶς τὴν εὐθύνην καὶ τῶν νῦν καὶ τῶν ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλ' ἐν τούτοις αὐτὴν τὴν εὐθύνην τὴν περιορίζετε, καθόσον φαίνεται ὅτι δὲν τὴν ἀναλαμβάνομεν ἡμεῖς παρὰ μόνον διότι ὁ Βασιλεὺς ἐκ τῆς ἀπειρίας τῆς κοινοβουλευτικῆς δὲν εἶνε δυνατόν ν' ἀσκήσῃ ὡς ὄφειλε τὰς προνομίας Του.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὅφείλω νὰ σὰς πείσω, διότι ἄλλως θὰ εἶμαι ὑποχρεωμένος. . . ἄμφιδάλλω ἂν μὲ παρακολουθεῖτε, ὅταν ὁμιλῶ, ὀφείλω νὰ σὰς πείσω, ὅτι πλανᾶσθε. Τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλέως ἦλθεν εἰς τὸ μέσον διὰ μιᾶς διακοπῆς, δι' ἧς ἠρωτήθην, ἂν ἡ πολιτικὴ μου εἶνε καλυτέρα τῆς τοῦ Βασιλέως καὶ ἂν ὁ Βασιλεὺς δὲν θέλει τὸ καλὸν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἐγὼ εἶπα, ἀπαντῶν εἰς αὐτά : Ὅλοι θέλομεν τὸ καλὸν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ζήτημα εἶνε ποῖος σκέπτεται καλύτερα. Ἐγὼ λέγω ὅτι ἐγὼ σκέπτομαι καλύτερα. Τὴν γνώμην τοῦ Βασιλέως δὲν θέλω νὰ μοῦ τὴν ἐπικαλεσθῇτε, ἀφοῦ καὶ ἀντικοινοβουλευτικὸν εἶνε τὸ πρᾶγμα.

Ἄλλ' ἐλησμόνησα δυστυχῶς μερικὰς σημειώσεις τὰς ὁποίας ἔχω ἐδῶ διὰ τὸν κ. βουλευτὴν Κερκύρας καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος

νὰ ἐγκαταλείψω προσωρινῶς πάλιν τὸν συμπολίτην μου, ἵνα συμπληρώσω ἐν τῷ μεταξύ τὴν ἀπάντησίν μου πρὸς τὸν κ. βουλευτὴν Κερκύρας.

**Ἡ συνθήκη μετὰ τῆς Σερβίας.
Ἡ συμμαχικὴ βοήθεια.**

Ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας εἶπεν, ὅτι καὶ πάλιν ἐπεκαλέσθην τὴν συνθήκην μετὰ τῆς Σερβίας. Ἐγὼ δὲν ἐπεκαλέσθην τὴν συνθήκην μετὰ τῆς Σερβίας ἀπόψε, οὔτε καὶ τὴν ἐμνημόνευσα εἰς τὴν ὁμιλίαν μου τὴν γενομένην κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῆς νῦν Κυβερνήσεως ἐνώπιον τῆς Βουλῆς. Σᾶς εἶπα ὅτι ὑποθέσατε ὅτι δὲν εἶχομεν καὶ συνθήκην μετὰ τὴν Σερβίαν· ἐλάτε νὰ ἐξετάσωμεν τί εἶνε τὸ συμφέρον μας νὰ πράξωμεν. Ἀλλὰ δὲν δύναμαι ν' ἀφήσω ἀνανταπάντητον τὴν ἀνακρίβειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεπέσατε. Εἶπετε ὅτι, ἀφοῦ ἐγνώριζα ὑποχρεωτικὴν τὴν συνθήκην μετὰ τῆς Σερβίας, διατί ἤρνήθην νὰ προσέλθω κατὰ Ἰανουάριον 1915 εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε ἀκριδές, διότι ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος παρουσιάσθη, συνενοήθην μετὰ τῆς Σερβίας ποία θὰ εἶνε ἡ συνδρομή, τὴν ὁποίαν, καλοπίστως ἐφαρμοζομένης τῆς συνθήκης, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ δώσωμεν εἰς τὴν Σερβίαν. Καὶ εἶπα ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐκστρατεύσωμεν μέχρι τοῦ Δουνάβεως, διότι ἔχομεν τοὺς Βουλγάρους, οἱ ὅποιοι θὰ μᾶς κτυπήσουν εἰς τὰ πλάγια καὶ θὰ καταστραφῶμεν ἀμφότεροι. Αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ ἄρνησιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ κοινῷ συμφέροντι ἐκτέλεσιν αὐτῶν.

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Αὐτὸ τὸ ὅποιον λέγομεν καὶ ἡμεῖς σήμερον.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐπίσης ἔχω καθῆκον νὰ σᾶς ὑπενθυμίσω ὅτι εἶπα ἄλλοτε εἰς τὴν Βουλὴν, εἰς διακοπὴν ἀπαντῶν, ὅτι δὲν εἶνε ἀκριδές ὅτι ἡ Σερβία εἰς ἀναλόγους περιστάσεις ἤρνήθη τὴν πρὸς ἡμᾶς συνδρομὴν της. Δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τούτου, διότι εἶνε πρόσφατα τὰ λεχθέντα. Ἀλλὰ μοῦ λέγετε ὅτι ἀνεγνώρισα ἐγὼ ἐπίσης, ὅτι θὰ εἶχομεν ὑποχρέωσιν νὰ συνδράμωμεν τὴν Σερβίαν, μόνον ἐὰν ἡ Σερβία διέθετεν 150,000 στρατοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ὅτι δὲ αἱ 150,000 αὗται ἔλειπον, διότι δὲν ἐστάλησαν ἐγκαιρῶς αἱ πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ

τούτου ζητηθεῖσαι ἐπικουρίαι τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως. Ἄλλ' ἂν θέλετε νὰ ὁμιλήσωμεν ἐπ' αὐτοῦ, σᾶς λέγω ὅτι ἡρωτήσαμεν μὲν ἂν θὰ μᾶς ἐδίδοντο 150,000 Ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ ταύτας μᾶς ὑπεσχέθησαν, ἀλλ' ἡμεῖς ἐδηλώσαμεν εὐθὺς ἀμέσως, ὅτι δὲν ἀποδεχόμεθα τὴν προσφορὰν ἐν τῷ παρόντι. Σημειώ-
τέον δ' ἀκόμη, ὅτι ἡ Σερβία κατὰ τῆς Βουλγαρίας ἀντέταξεν 120 χιλ. στρατοῦ, ὥστε δὲν ἔλειπον ἀπὸ τὴν συμμαχικὴν ὑποχρέωσιν παρὰ 30,000 στρατοῦ. Ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν θὰ ὠμίλουν καθόλου, ἂν δὲν εἶχα νὰ διαμαρτυρηθῶ ἐντόνως καθ' ὑμῶν καὶ νὰ ἐκφράσω τὴν ἀπορίαν μου πῶς πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς ἐμπειρίας σας καὶ τῆς περὶ πῆς σας ἡδύνατο ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸ βῆμα καὶ νὰ με καταγγείλῃ ὡς προκαλέσαντα τὴν ἀποδίδασιν τοῦ Ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐλαβὰ ἀφορμὴν νὰ ἐκθέσω ἄλλοτε εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ ποίας περιστάσεις ἐγένετο ἡ ἀπόδοσις τῶν Ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ν' ἀναγνώσω μάλιστα εἰς αὐτὴν τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπίσημον ἀλληλο-
λογγραφίαν, ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας δὲ ταύτης ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ ἀπο-
δίδοσις τῶν Ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων εἰς Θεσσαλονίκην ἐγένε-
νετο ὅλως ἀσχέτως πρὸς τὴν προηγουμένως παρ' ἡμῶν ἐρώτησιν πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἂν ἦσαν διατεθειμέναι ν' ἀποστείλουν δύναμιν 150,000 ἀνδρῶν, ὅπως συμπράξῃ αὕτη μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Θὰ ἤμεθα εἰς τὴν Σόφίαν!

Ἄλλ' ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας μὲ ἐρωτᾷ: Ἐπὶ τέλους ἔφθασαν αἱ 150 χιλ., διὰ νὰ τὰς ἔχητε τοῦλάχιστον ἐπικούρους ἐν ἡ περιπτώσει μετείχετε σεῖς τοῦ πολέμου; Πάλιν, σημειώσατε, ἡ αὐτὴ μέθοδος πολεμικῆς ἐναντίον μου. Μολονότι ἡ πολιτικὴ ἡ παρ' ἐμοῦ προταθεῖσα δὲν ἐπετράπη νὰ ἐφαρμοσθῇ διὰ τῆς παρεμβάσεως τῶν Κυρίων τῶν ἀποτελούντων τὴν Κυβέρνησιν, ἐν τούτοις μοῦ ἀπευθύνεται ἡ κατηγορία αὕτη. Ἀλλὰ διατί, ἀφοῦ δὲν ἐπετράπη νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ πολιτικὴ μου καὶ δὲν εἶχον ὑποχρέωσιν αἱ Δυνάμεις νὰ μᾶς στείλῃσι τὰς 150 χιλ. ἀνδρῶν, διατί με μέμφεσθε, ὅτι ἡ δύναμις αὕτη δὲν ἦλθεν ἀκόμη; Ἄλλ' ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας

λέγει· βλέπετε τί ἠθέλομεν πάθει, ἂν μὲ τὴν βραδύτητα τῆς ἀφίξεως τῶν ἐπικουριῶν τῶν συμμάχων εἶχομεν ἀναμιχθῇ εἰς τὸν πόλεμον; Ὁ κ. βουλευτὴς ἐκ Κερκύρας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λέγῃ τοῦτο, τὸν διαβεβαιῶ ὁμῶς, ὅτι τὸ μόνον τὸ ὁποῖον θὰ ἐκινδυνεύομεν εἶνε νὰ εὕρισκόμεθα ὀλίγον μακρὰν τῆς Σόφιας, ἂν οἱ Βούλγαροι ἐπετίθεντο μὲ τὰς αὐτὰς δυνάμεις ἐναντίον τῶν Σέρβων. (Χειροκροτήματα παρατεταμένα).

Ἐάν δὲ ἡ Βουλγαρία ἔστρεφε καθ' ἡμῶν ἱκανὸν μέρος τῶν δυνάμεών της, τότε θὰ εἶχομεν ἀπηλλαγμένους καὶ ἀνακουφισμένους τοὺς Σέρβους ἐν μεγάλῳ μέτρῳ ἀπὸ τῆς Βουλγαρικῆς πιέσεως καὶ συνεπῶς ἱκανοὺς ν' ἀντιμετωπίσουν ἀποτελεσματικώτερον τὴν ἀπὸ βορρᾶ προσβολήν, ἀπέναντι δὲ ἡμῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶχομεν Βουλγαρικὰς δυνάμεις ὅχι ὑπερτέρας, ἀλλ' οὐδ' ἴσας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, μὲ τὴν ἀνάγκην τὴν ὁποῖαν εἶχεν ἡ Βουλγαρία νὰ κρατήσῃ τὰ σύνορά της πρὸς τὴν Ῥουμανίαν, μὲ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ διαθέσῃ εἰς τὰ πρὸς τὴν Σερβίαν σύνορά της ἔστω, καὶ πρὸς ἄμυναν μόνον, μέρος τοῦ στρατοῦ της.

Βέβαια προσπαθοῦντες, ὅπως προσπαθεῖτε ἐπὶ τόσον ἤδη χρόνον, νὰ ἐμβάλητε τὴν ἀπογοήτευσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, προσπαθοῦντες νὰ καταστρέψετε, ἂν εἶνε δυνατόν, τὸ ἠθικὸν καὶ λαοῦ καὶ στρατοῦ, βεβαίως δύνασθε νὰ μοῦ εἴπετε σήμερον, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν Βουλγαρικόν, ἀλλ' ἐγὼ ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἰσχυρίζωμαι μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι, ἐάν μὴ ἐνεφιλοχώρῃ ἡ παρέμβασίς σας, ἂν διεξήγοντο τὰ πράγματα ὅπως ἐσχεδιάσα αὐτά, ἂν εἶχομεν κοινὴν τὴν κατεύθυνσιν πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, ὅπως καὶ κατὰ τὸ 1912, ἔστω καὶ μὲ τὰς ἐσωτερικὰς διαμαρτυρίας καὶ τοὺς φόβους ὑμῶν, ἂν δὲν ἐνεβάλλομεν τὸν κλονισμόν εἰς τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν, ἂν εἶχομεν, ὅπως καὶ θὰ εἶχομεν, Διάγγελμα τοῦ νικητοῦ Βασιλέως πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν, παρορμῶντος αὐτόν εἰς νέους ἀγῶνας, δυστυχῶς ἀναποτρέπτους, βεβαίως, διὰ νὰ εἴπω τὸ ἐλάχιστον, ἰσχυρίζομαι ὅτι ἐδικαιούμεθα ν' ἀποδλέπωμεν μετ' ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν ἐκδασιν ἀγῶνος, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ εἶχομεν ν' ἀντιμετωπίσωμεν ἴσας Βουλγαρικὰς δυνάμεις. Καὶ ἀνωτέρας κατ' ἀριθμὸν δυνάμεις Βουλγαρικοῦ στρατοῦ θὰ

ἡδύνχτο νὰ καταπολεμήσῃ ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ὁ ὁποῖος πρὸ δύο μόλις ἐτῶν εἶχε νικήσει εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν τὸν Βουλγαρικόν, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὠθήσει μέχρι τῶν παλαιῶν Βουλγαρικῶν συνόρων. Ἀλλὰ δὲν δύνασθε ν' ἀμφισβητήσετε, ὅτι τοῦλάχιστον θὰ διεξῆγε τὸν πόλεμον νικηφόρως ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, τῆς ἀντιμετωπίσεως δηλαδὴ ἴσων κατ' ἀριθμὸν δυνάμεων. (Χειροκροτήματα). Ὅτε δὲ ἔχετε ὑπ' ὄψει, ἀξιότιμε κ. βουλευτὰ ἐκ Κερκύρας, ὅτι αἱ πληροφορίες αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐδίδοντο, ὅτι ἡ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Σερβίας θὰ γίνῃ μὲ 800,000 στρατοῦ, μὲ 600,000 ἢ τοῦλάχιστον μὲ 500,000· ὅτε ἔχετε δεδομένον ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι αἱ πληροφορίες αὗται δὲν ἦσαν ἀνακριβεῖς καὶ ὅτι ἄλλαι πληροφορίες, τὰς ὁποίας εἶχομεν ἀπὸ ἄλλας πρωτευούσας, ἀμέσως ἐπίσης ἐνδιαφερομένας καὶ δυναμένας ἀριστα νὰ γνωρίζουν τὰ πράγματα, δὲν συνεφώνουν μὲ αὐτάς, ὅτε ἔχετε, λέγω, ταῦτα ὑπ' ὄψει καὶ ὅτε ἡξεύρετε ὅτι ὁ στρατός ὁ Αὐстроγερμανικὸς, ὁ ὁποῖος ἐπετέθη κατὰ τῶν Σέρβων, δὲν ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Σερβικὸν στρατόν, τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο ν' ἀντιμετωπίσῃ, τότε δὲν εὕρισκετε τολμηρὸν νὰ ἔρχεσθε ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου καὶ νὰ διχθεδχιώνετε τὸν λαὸν καὶ τὴν Βουλὴν, ὅτι ἡ παρέμβασίς σας πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἰδικῆς μας πολιτικῆς ἔσωσε σήμερον τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ καταστροφάς, διότι ἀδιαφορεῖτε διὰ τὸ μέλλον;

Δ. ΠΑΠΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ. Ποῖος ἔδωκε τὰς πληροφορίες, κ. Πρόεδρε;

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἶνε ὑπηρεσιακαὶ πληροφορίες, ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν νομίζω ὅτι δικαιῶμαι νὰ εἶπω ἄλλο τι εἰς τὴν Βουλὴν. Λέγω μόνον ὅτι ὑπῆρχον ἀντιφατικαὶ ἐντελῶς πληροφορίες ἀπὸ τὰς δύο πρωτευούσας τῶν δύο ἐνδιαφερομένων Δυνάμεων, ἐντελῶς ἀντιφατικαὶ πληροφορίες, καὶ ἀπεδείχθησαν ἀκριβεῖς ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι παρίστανον κατωτέραν τὴν δύναμιν, ἢ ὁποία ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Σερβίας.

**Ἡ ἔνοπλος οὐδετερότης
ὁ πόλεμος ἀναβάλλεται μόνον.**

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Κερκύρας εἶπεν ὅτι κίνδυνοι ὑπάρχουσιν, ἀλλ' ὁ μόνος τρόπος νὰ τοὺς ἀπορύγῃμεν εἶνε ἡ ἔνοπλος οὐδετερό-

της. Σᾶς εἶπε καὶ μίαν γνώμην ἄλλην, ὅτι διὰ τῆς ἐνόπλου οὐδετερότητος ἡμποροῦμεν νὰ κατορθώσωμεν σήμερον ν' ἀποφύγωμεν τὸν πόλεμον. Ἄν ὅ,τι ἐπιδιώκετε εἶνε ἀπλῶς ἡ ἀποφυγὴ τοῦ πολέμου σήμερον πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι διὰ τῆς πολιτικῆς σας ἐπιτυχᾶνεται τοῦτο πιθανώτατα. Δὲν λέγω ὅτι εἶνε ἀπολύτως βέβαιον· δὲν λέγω ὅτι ἡ Βουλγαρία συντρίβουσα τὴν Σερβίαν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτεθῇ ὕστερον καθ' ἡμῶν. Δὲν βεβαιώνω τοῦτο, ἀλλὰ δέχομαι ὡς ἐνδεχόμενον, ὅτι ἡ Βουλγαρία, κουρασμένη ἐκ τοῦ πολέμου καὶ συνεχομένη ἴσως ἄλλοθεν, δὲν θὰ ἐπιτεθῇ καθ' ἡμῶν σήμερον. Ἀλλὰ ποῖον θὰ εἶνε τὸ κατόρθωμά σας; Εἶνε ἄξιον τοῦ κόπου νὰ ἔχετε ἐπεστρατευμένον τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ἐπὶ μῆνας μακροὺς, ὅσοι θὰ χρειασθοῦν διὰ νὰ λήξῃ τῆς Βαλκανικῆς ἡ ἐμπόλεμος ὑπόθεσις—διότι δὲν ὑποθέτω νὰ πιστεύετε καὶ σεῖς τὰ ἀναγραφόμενα εἰς τὰς ἐφημερίδας, ὅτι θὰ λήξῃ ὁ Βαλκανικὸς ἀγὼν ἐντὸς 15 ἡμερῶν—, θὰ εἴμεθα ἐπεστρατευμένοι ὅσον οἱ Βούλγαροι, φθείροντες τὰ οἰκονομικὰ καὶ τοῦ Κράτους καὶ τῆς Χώρας, διὰ νὰ ἔχετε τί; Διὰ νὰ μὴ σᾶς ἐπιτεθῇ σήμερον ἡ Βουλγαρία, ἀλλὰ διὰ νὰ παριστάμεθα μὲ ὅλας τὰς τιμὰς παρουσιάζοντες ὅπλα εἰς τὴν Βουλγαρίαν, μεγεθυνομένην εἰς βάρος τῆς συμμάχου μας, καὶ εἰς βάρος ἐπομένως ἡμῶν! (Χειροκροτήματα)

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Κερκύρας σᾶς εἶπεν, ὅτι εἶνε ὑπερήφανος διότι κληθεὶς εἰς τὴν ἀρχὴν συνετέλεσε καὶ ἐκεῖνος εἰς τὴν μὴ ἐφαρμογὴν τῆς πολιτικῆς μου. Βέβαια πιστεύω ὅτι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀξιοτίμους συναδέλφους του, τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν Κυβέρνησιν, ὁ δικαιοῦμενος νὰ εἶνε περισσότερον ὑπερήφανος εἶνε ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Κερκύρας, διότι, χωρὶς νὰ τὸ προσδοκᾷ, ἐκ τῆς ἐξελίξεως τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἐφθασε μετὰ τόσα ἔτη νὰ ἴδῃ τὴν πολιτικὴν, τῆς ὁποίας ἐγένετο εἰσηγητὴς πρὸ πολλῶν ἐτῶν, κατορθώνουσαν νὰ ἐφαρμοσθῇ πράγματι, ἂν ὅχι ἀπὸ διαθέσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀποτελέσμασιν. Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Κερκύρας ἐνόμισε πάντοτε, παραγνωρίζων καὶ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλην τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, καὶ ὅλην τὴν ἱεράδοσιν τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν διπλωματικὴν τῆς Ἑλλάδος, ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο ἡ Ἑλλὰς νὰ στρέψῃ

τὰ δλέμματά-της ἀπὸ τῶν Μεσογειακῶν Δυνάμεων εἰς τὰς Κεντρι-
κὰς Αὐτοκρατορίας. Καὶ ὅτε, μετὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πο-
λέμου, ἔτυχε νὰ συναντηθῶμεν εἰς ἐπίσημον ὥραν καὶ τῷ εἶπα : βλέ-
πετε ἂν ἡμεθα σύμμαχοι μὲ τὴν Γερμανίαν, ἀρχομένου τοῦ πολέμου,
ὅτι θὰ ἐδλέπομεν καταστρεφόμενας ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὴν πρω-
τεύουσάν μας, αἱ ὁποῖαι κεῖνται εἰς τὰ παράλια, ὅτι θὰ ἐδλέπομεν
τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν μας ἐξαφανιζομένην ἀπὸ τοῦ προσώπου
τῆς Γῆς, ὅτι θὰ ἐκινδυνεύομεν ν' ἀποθάνωμεν τῆς πείνης διὰ τοῦ
ἀποκλεισμοῦ τῶν παραλίων μας, ὁ κ. βουλευτὴς Κερκύρας ἔμεινεν
ἀναπολόγητος, ὅτε τοῦ ἔλεγον ταῦτα. Ἀλλὰ σήμερον εἶνε εὐχαρι-
στημένος, διότι κατορθώνει, χωρὶς νὰ ὑποστῇ ἐκεῖνα, νὰ φθάσωμεν
ὄχι, ἐπαναλαμβάνω, ἐν τῇ προθέσει τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ἐν τοῖς
ἀποτελέσμασιν, ὅπως ἐξήγησα ἀπὸ τοῦ βήματος, νὰ πλησιάζωμεν
πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐκείνην. Περιμένει τὴν σωτηρίαν ὁ ἀξιότιμος
βουλευτὴς Κερκύρας ἀπὸ τῶν μεσευρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἐγὼ δὲ
λέγω εἰς αὐτόν, ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν δύναται, ὄχι νὰ μεγαλυνθῇ, ἀλλ'
οὔτε νὰ ζήσῃ κἂν οἷα εἶνε σήμερον, εὐρισκομένη ἐν ἀντιθέσει πρὸς
τὰς κρατούσας τῆς θαλάσσης Δυνάμεις.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Δὲν ἐσκέφθημεν τοιοῦτον.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Ἐχώρισα τὴν Κυβέρνησιν. Ἐξεύρω ὅτι ἡ
Κυβέρνησις ἐν τῷ συνόλῳ τῆς δὲν ἀκολουθεῖ φιλογερμανικὴν πο-
λιτικὴν.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Κανείς.

Ἡ Γερμανία θὰ ὑποκύψῃ.

Ε. BENIZEΛΟΣ. Παρακαλῶ, μὴ γίνεσθε δικηγόρος τῶν ἄλλων.
Ἐξηγῶ τὴν ψυχολογίαν τοῦ κ. βουλευτοῦ Κερκύρας καὶ ἰσχυρίζομαι,
ὅτι ἡ πολιτικὴ ὑμῶν, χωρὶς νὰ θέλετε νὰ τὴν καταστήσετε φιλογερ-
μανικὴν, διότι τὴν θεωρεῖτε χρήσιμον πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἐν τούτοις
δυστυχῶς ἐξυπηρετεῖ ἀποκλειστικῶς τὰ συμφέροντα τῶν μεσευρω-
παϊκῶν Δυνάμεων.

Ἀλλ' ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Κερκύρας εἶπε καὶ ἐν ἄλλο πρᾶγμα.
Δὲν βλέπετε, λέγει, ὅτι δι' αὐτῆς τῆς πολιτικῆς, τῆς ἐνόπλου οὐδετε-
ρότητος, ἐὰν κατορθώσωμεν, ὡς λέγω ἐγὼ, νὰ ἐξαντλήσωμεν τὴν

Χώραν οἰκονομικῶς, θὰ κατορθώσωμεν ἕμως τοῦλάχιστον ν' ἀπο-
τρέψωμεν σήμερον τὸν πόλεμον; Δὲν ἀρκεῖσθε εἰς αὐτό, εὐλογη-
μένοι, παρὰ θέλετε νὰ σκέπτεσθε καὶ δι' αὐριον ἢ μεθαύριον; Καὶ
εἶνε ἔργον ἡμῶν τῶν πολιτικῶν νὰ σκεπτόμεθα δι' αὐριον ἢ
μεθαύριον;

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Εἶπον ἐγώ;

Ε. BENIZEΛΟΣ. Μάλιστα. Ἴδου τί εἶπετε, καὶ παρακαλῶ νὰ
προσέξητε, ὅταν θὰ κάμετε διόρθωσιν τῆς ἀγορεύσεώς σας· «Τὸ μέλλον
κανεῖς δὲν δύναται νὰ προῖδῃ».

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Εἶπον τοῦτο καὶ εἶμαι σύμφωνος. Πρὸ ὀλίγου
καὶ σεῖς δὲν εἶπετε, ὅτι κανεῖς δὲν δύναται νὰ προῖδῃ τὰ ἀποτελέ-
σματα τοῦ πολέμου; Λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶπετε σεῖς εἶνε ὀρθόν,
καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον λέγω ἐγὼ δὲν εἶνε ὀρθόν;

Ε. BENIZEΛΟΣ. Τίνος πολέμου εἶπα ὅτι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ
προῖδῃ τὰ ἀποτελέσματα;

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.

Ε. BENIZEΛΟΣ. Εἶπα πρὸ ἡμερῶν, ὅτι κανεῖς δὲν δύναται
ἀσφαλῶς ἀπὸ σήμερον νὰ προῖδῃ ποῖα θὰ εἶνε ἡ τύχη τοῦ μεγάλου
ἀγῶνος, ὁ ὅποιος διεξάγεται ὑπὸ τῶν δύο μεγάλων ομάδων. Ἀλλὰ
δι' ἐμέ, λαμβάνοντα ὑπ' ὄψιν ὅτι, ἀφοῦ ἡ Γερμανία δὲν ἐνίκησεν
ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε οἱ σύμμαχοι δὲν ἦσαν παρεσκευασμένοι ἐπαρκῶς
ὅπως ἀντιμετωπίσωσιν ἕνα τοιοῦτον ἀγῶνα, δὲν ἤμπορεῖ παρὰ δι' ἐμέ
ἡ λύσις νὰ φαίνεται εὐνοϊκὴ ὑπὲρ τῶν συμμάχων. Κατὰ τί σᾶς δι-
καιολογεῖ τοῦτο, ὥστε νὰ εἶπετε, ὅτι τὸ μέλλον δὲν δύναται τις νὰ
τὸ προῖδῃ; Τὸ ὅτι εἶπον ἐγώ, ὅτι δὲν δύναται τις νὰ ἴδῃ τὰ ἀποτε-
λέσματα τοῦ ὅλου πολέμου ἐν τῷ ὅλῳ θεάτρῳ, εἰς τὸ ὅποιον ἐξελίσ-
σεται, νομίζετε ὅτι τοῦτο σᾶς δικαιολογεῖ, ἵνα σᾶς ἐπιτραπῇ νὰ εἶ-
πετε, ὅτι ἀρκεῖσθε διότι σφύζετε τὴν σήμερον, ἀποφεύγοντες τὸν πό-
λεμον, ἀλλ' ὑφιστάμενοι τᾷ συνεπείᾳ μιᾶς γενικῆς ἐπιστρατεύσεως,
τὴν ὅποίαν ἔχετε;

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Μοῦ ἀποδίδετε λέξεις καὶ ἰδέας, τὰς ὁποίας δὲν
εἶπον.

Ε. BENIZEΛΟΣ. Τὰς εἶπετε.

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Ὁχι.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Τὰς εἶπετε, καὶ ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ σᾶς εἰπω...

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Δὲν ἔχετε κανέν δικαίωμα.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ... ὅτι δὲν σᾶς ἐπετρέπετο νὰ εἶπετε ὅτι: «Ἀρκούμεθα εἰς τὸ ὅτι ἐξασφαλίζομεν τὴν σήμερον ἀποφεύγοντες τὸν πόλεμον, ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ μέλλον οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ προῖδῃ».

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Ἐγὼ εἶπον, ὅτι σφίζομεν τὴν Ἑλλάδα.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐχω τὸ δικαίωμα νὰ σᾶς εἰπω, ὅτι ὁ μὴ δυνάμενος εἰς τοιαύτας κρίσιμους περιστάσεις νὰ προῖδῃ τὸ μέλλον δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀναλαμβάνῃ τὰς εὐθύνας τῆς ἀρχῆς. (Χειροκροτήματα· εὐγε, εὐγε). Δὲν δύνασθε ἐν μέσῳ μιᾶς παγκοσμίου κρίσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν κρίνονται αἱ τύχαι ὅλων τῶν ἐθνῶν, ἰδιαιτάτα δὲ ὑπὲρ πάντ'· τὰ ἄλλα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, οὐ μόνον τοῦ Κράτους ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔθνους ὁλοκλήρου, δὲν δύνασθε εἰς τοιαύτην στιγμὴν νὰ ἔρχεσθε εἰς τὴν Βουλὴν καὶ νὰ λέγετε πρὸς αὐτήν, ὅτι ἀρκεῖσθε ἀποφεύγοντες ἓνα πόλεμον ἀναπότρεπτον, —διότι οὐδεὶς αὐτὸ ἠμφισβήτησεν, ὅτι ὁ πόλεμος εἶνε ἀναπότρεπτος κατὰ τῆς Βουλγαρίας—, ὅτι ἀρκεῖσθε, λέγω, ὅτι ἀποφεύγετε σήμερον τὸν πόλεμον, διότι τὴν αὔριον δὲν εἰσθε ὑποχρεωμένοι νὰ τὴν προῖδετε.

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Τὰ λέγετε σεῖς αὐτὰ καὶ ὄχι ἐγώ.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὅταν συντελήτε διὰ τῆς πολιτικῆς σας εἰς τὸ νὰ δημιουργήσωμεν μίαν ὀγκώδη Βουλγαρίαν παρὰ τὰ σύνορά μας...

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Εἶπον ἐγὼ τί θὰ καταρτισθῇ; Δὲν εἶπον ἐγὼ ὀγκώδης.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Αὐτὸ τὸ λέγω ἐγώ.

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Κατὰ τὰς ἰδέας τὰς ἰδικὰς σας. Κατὰ τὰς ἰδέας μου δὲν θὰ γίνῃ ὀγκωδестаτή ἡ Βουλγαρία. Αὐτὴ εἶνε ἡ διαφορά μας.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εὐχομαι, κύριε βουλευτὰ ἐκ Κερκύρας, τὰ πράγματα, ν' ἀποδείξουν, ὅτι ἐγὼ πλανῶμαι εἰς τὰς προβλέψεις μου καὶ ὅτι σεῖς βλέπετε ὀρθῶς. Ἀλλ' ἐγὼ ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ σᾶς εἰπω, ὅτι τυφλώττετε σήμερον, ἂν δέχεσθε ὅτι, συντριβομένης τυχὸν τῆς Σερβίας καὶ καταλαμβανούσης τῆς Βουλγαρίας τὸ μέγιστον μέρος τῆς Σερβικῆς Ἐπικρατείας, εἶνε εὐκολον, οἷαδὴποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ τελικὴ ἔκβασις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ν' ἀπομακρυνθῇ ἡ Βουλ-

γαρία ἀπὸ τῶν μερῶν ἐκείνων, τὰ ὅποια αὕτη θὰ ἔχῃ κατχλάδει, ἄνευ πραγματοποιήσεως τῶν ἐπιμόνων ἐδαφικῶν ἀξιώσεων της. Νομίζετε ὅτι κατὰ τὴν λήξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, οἱ αἰσθητικοὶ καὶ ἂν εἶνε, θὰ ἐπιτρέψωσιν οἱ λαοὶ τῶν Μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, αἱ ὅποια μετέχουν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀγῶνος τοῦ ἐξαντλητικοῦ, νὰ σημειώσουν τὴν ὑπογραφήν τῆς εἰρήνης μετὰ τὴν ἐναρξιν νέου πολέμου κατὰ τῆς Βουλγαρίας διὰ νὰ τὴν ἐξαναγκάσουν ν' ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων, τὰ ὅποια αὕτη διεκδικεῖ ;

Γ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ. Δὲν θὰ ὑπάρχῃ διόλου τοιαύτη ἀνάγκη.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐγὼ σᾶς λέγω ὅτι δὲν θὰ εἶνε δυνατὴ τοιαύτη ἐνέργεια.

Σᾶς ἐπαναλαμβάνω δ' ὅτι, ἐξακολουθοῦντες τοιαύτην πολιτικὴν, τοῦτο καὶ μόνον ἐξασφαλίζετε : Τὸν καταρτισμὸν μιᾶς ὀγκώδους Βουλγαρίας, ἢ ὅποια, πρὶν ἐορτάσωμεν τὴν ἐκατονταετηρίδα τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, θὰ ἔχῃ ἐπιτεθῇ καθ' ἡμῶν, ὄντων στρατιωτικῶς ἀσθενεστέρων, ἀφίλων δὲ καὶ ἄνευ συμμάχων. Δὲν γνωρίζετε ἴσως, κύριε βουλευτὰ ἐκ Κερκύρας, ὅτι μόνον τὸ γεγονός τῆς εἰσβολῆς εἰς τὸ Μακεδονικὸν ἔδαφος τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ φέρει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν λιποταξίαν δεκάδων χιλιάδων μαχητῶν ἐκ τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Ὡστε ἔχετε, καὶ διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, στρατιωτικὴν ἐνίσχυσιν τῆς Βουλγαρίας, διότι τῆς ἐπετρέψατε ἀκώλυτον τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Σερβίας.

Ἐλπίζω νὰ ἐξήντηλῃσα ὅλα τὰ θέματα τῆς διαφωνίας μας μετὰ τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν ἐκ Κερκύρας. Θὰ παρεκάλουν τὴν Βουλὴν, ὅπως στέρξῃ εἰς διακοπὴν 10 λεπτῶν, διότι εἶμαι κουρασμένος.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Διακόπτεται ἡ συνεδρίασις διὰ δέκα λεπτά.

(Μετὰ τὴν διακοπὴν)

“Οὐδέποτε ὑπῆρξα ἀντικοινοβουλευτικός.,

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ἐπαναλαμβάνεται ἡ διακοπεῖσα συνεδρίασις. Ὁ κ. Βενιζέλος καλεῖται νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀγόρευσιν αὐτοῦ.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Μοῦ ὑπολείπεται ν' ἀπαντήσω διὰ βραχέων εἰς τὸν ἀξιότιμον συμπολίτην μου καὶ θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐκφράσω τὴν

ἀπορίαν μου πῶς, μὴ παριστάμενος ἐκεῖνος εἰς τὴν Βουλὴν κατ' αὐ-
τὴν τὴν στιγμήν τοῦ ἐπεισοδίου, ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ κρίνῃ αὐ-
τὸ ἐξ ὀνόματος τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ πῶς κοινοβουλευτικὸς ἀνὴρ
τόσον ὀρθοδόξων παραδόσεων, ὅσον εἶνε ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἀττικῆς κύ-
ριος βουλευτής, εὐρῆκεν ὅτι ἦτο ὑπερβολικὴ ἢ ἀξίωσις τῆς Βουλῆς,
ζητούσης νὰ δηλώσῃ ὁ ἀρμόδιος κ. Ὑπουργός, ὅτι λυπεῖται διὰ τὸ
ἐπεισόδιον τὸ προκληθὲν ἐκ τῆς φράσεως ἐκείνης, περὶ τῆς ὁποίας ὁ
λόγος, ὅτι λυπεῖται, διότι παρὰ φερθεὶς ἀπῆλθε τῆς αἰθούσης, θεωρή-
σας τὴν Βουλὴν ὑπεύθυνον διὰ τὸ ἐπεισόδιον, χωρὶς νὰ ἔχῃ οὐδένα
σκοπὸν νὰ προσβάλῃ τὴν Βουλὴν. Θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ ἀκόμη νὰ παρα-
τηρήσω, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω πῶς θὰ συμβιδάσω καὶ τοῦ κ.
βουλευτοῦ ἐξ Ἀττικῆς καὶ ὅλης τῆς Κυβερνήσεως τὴν πολιτείαν, ζη-
τούσης, ἐνῶ δὲν ὑπάρχει ἀληθὴς αἰτία, τὴν πρόκλησιν κυβερνητικῆς
κρίσεως, πῶς δύναμαι νὰ συμβιδάσω ταύτην τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς πρὸς
τὴν διακήρυξιν τοῦ κ. βουλευτοῦ ἐκ Κερκύρας, λέγοντος ὅτι ἡ πολι-
τικὴ τῆς Κυβερνήσεως εἶνε ἡ τῆς ἐνόπλου οὐδετερότητος. Πῶς θὰ
δυνῇ νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅτι προκαλεῖ νέαν κυ-
βερνητικὴν κρίσιν, ἢ ὁποία δύναται ν' ἀγάγῃ πάλιν εἰς ἐκλογάς, καθ'
ἣν στιγμήν ἡ Κυβέρνησις δι' ἐνὸς τῶν μελῶν αὐτῆς δηλοῖ, ὅτι ἡ
πολιτικὴ αὐτῆς εἶνε πολιτικὴ ἐνόπλου οὐδετερότητος, ἐπομένως
τῆς διατηρήσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁποίας
δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐνεργηθῶσιν ἐκλογαί;

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καταντῶσι νὰ εἶνε ἴσως ἐσωτερικὰ ζητήματα
μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, | μέχρι τοῦλάχιστον τῆς στι-
γμῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐκαλεῖτο ὁ λαὸς νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸς τὴν γνώ-
μην τοῦ ἐπ' αὐτῶν. Ἀλλὰ θὰ ἤθελον νὰ ἐρωτήσω τὸν ἀξιότιμον
συμπολίτην μου: Τίνα λόγον εἶχε νὰ μοῦ ὑπομνήσῃ, ὅτι κατὰ τὸ διά-
στημα τῆς πενταετοῦς περιόδου ἀρχῆς μου ἀπήλαυσα τῆς διαρκοῦς
ἐμπιστοσύνης τοῦ Στέμματος, τὴν ὁποίαν τάχα ἐλησμόνησα δι' ὅσων
εἶπα ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου; Τί κοινὸν μεταξὺ τῆς ἐμπιστοσύνης,
τὴν ὁποίαν μοῦ παρείχε τὸ Στέμμα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς
μου, πρὸς τὰς ὁμιλίας μου ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὴν ἐσπέραν ταύ-
την, καὶ πρὸς τὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα μᾶς χωρίζουν τὴν ἐσπέραν ταύ-
την; Μοῦ εἶπετε ὅτι τὸ ἐλησμόνησα. Διὰ τί ἦτο ἀνάγκη νὰ τὸ ἐνθυ-

μηθῶ; Καὶ διὰ τίνα ἰδιαίτερον λόγον ἠδύνασθε νὰ μοῦ ὑπενθυμίσετε τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτὴν, τὴν τόσον μακρὰν καὶ τόσον τιμητικὴν, ἀφοῦ τοῦλάχιστον δὲν εἵχετε νὰ ὑπαινιχθῆτε ἅν, ὅτι ἐγὼ ἐστηρίχθην εἰς ταύτην μονομερῶς διὰ νὰ μείνω εἰς τὴν ἀρχήν, ἀφοῦ εἶνε γνωστόν, ὅτι ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ Στέμματος μοῦ ἐδόθη ἀμέριστος ἀληθῶς, ἀλλὰ μοῦ ἐδόθη ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι ἀπολαμβάνω τῆς ἀμερίστου λαϊκῆς ἐμπιστοσύνης;

Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω καὶ ἐν ἄλλο ἀκόμη· πῶς ὁ ἀξιότιμος συμπολίτης μου ἐθεώρησεν εὐθετον τὸν χρόνον νὰ μὲ κατηγορήσῃ ἐπὶ δεσποτισμῷ—ἐμέ!—ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐπεισοδίου, τὸ ὁποῖον ἀπησχόλησε τὴν ἐσπέραν ταύτην τὴν Βουλὴν. Ἔχει κανὲν παράδειγμα ὁ ἀξιότιμος συμπολίτης μου, ὅτι ἐγὼ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς μου ἐπὶ 4 1)2 ἔτη, ἔχων τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς παμφηφίας σχεδὸν τῆς Βουλῆς, ἔκαμα κατάχρησιν ποτε τῆς ἐξουσίας αὐτῆς διὰ ζητήματα ἀνάλογα, διὰ νὰ περιφρονήσω, ὅχι τὴν Βουλὴν, ἀλλ' ἓνα κἂν βουλευτὴν; Καὶ ὀνομάζει δεσποτισμὸν τὴν ἀμέριστον αὐτὴν ὑποστήριξιν, μὲ τὴν ὁποίαν μὲ περιέβαλλεν ὁ λαὸς ἐπὶ 4 1)2 ἔτη;

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. *Αὐταρχικός*, εἶπον.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. *Αὐταρχικός*; Ἐὰν *αὐταρχικός* δὲν σημαίνει *δεσποτικός*, τότε τί θὰ σημαίνει; Πρέπει ν' ἀνατρέξωμεν εἰς κανένα λεξικὸν τῆς νεωτέρας γλώσσης, τὸ ὁποῖον καὶ δὲν ἔχομεν. Τότε μένει εἰς ἐμὲ ἡ σημασία τῆς λέξεως *ἀκατανόητος*.

Ἀλλὰ ταῦτα εἶνε τὰ δευτερεύοντα. Ὅπου κυρίως θέλω νὰ ἔλθω εἶνε τὸ σημεῖον τῆς ἀγορεύσεως τοῦ ἀξιοτίμου συμπολίτου μου, ὅπου ἠθέλησεν, ἀντιμετωπίζων τὰς δυσχερείας τῶν σημερινῶν περιστάσεων καὶ τοὺς κινδύνους αὐτῶν, νὰ ἐπιρρίψῃ ταύτας εἰς ἐμὲ ἐξ ἀφορμῆς τῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Σερβίας.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Τῆς Βουλγαρίας.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ὅσα ἐλέχθησαν μὲ τὴν συνθήκην τῆς Σερβίας μοῦ εἶπετε:—Τί ἐπικαλεῖσθε τὴν συμμαχίαν; Καὶ ἄλλοτε δὲν σᾶς τὰ εἶπον ἐγώ...!

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου τῆς Βουλγαρίας σᾶς ὑπέμνησα...

**Ἡ πολιτικὴ τοῦ 1912.—Καὶ τότε διεφώνει
ὁ παλαιὸς πολιτικὸς κόσμος.**

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ... Τὰ ἀποτελέσματα; Ἀκριδῶς ἐκεῖ θὰ ἔλθω. Θέλω νὰ ἔλθω εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον, εἰς τὴν πολιτικὴν ὁμῶν, ὁ ὅποιος, ἂν ὑπὸ τοῦ πατριωτισμοῦ σας ἐθεωρήσατε ἐπιβεβλημένον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας νὰ σιωπήσετε καὶ περιεβάλετε τὴν τότε Κυβέρνησιν μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς ὅλης Βουλῆς, δὲν ἐδιστάσατε ὅμως, παρελθόντος τοῦ πρώτου πολέμου, κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ δευτέρου—ἐνθυμοῦμαι κάλλιστα τοῦτο—νὰ μὲ κατακρίνετε διότι ἔκαμα τὸν πρῶτον πόλεμον ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῶν Σλαβικῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου! Καὶ ἐδῶ ἤθελον νὰ ἔλθω. Διότι θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ εἶπω, ὅτι ἡ ὑπόμνησις αὕτῃ τῶν ἰδεῶν αὐτῶν, τὰς ὁποίας καὶ τότε ἀνεπτύξατε, εἰς τίποτε ἄλλο δὲν καταλήγει, παρὰ εἰς τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπίκρισιν τῆς πολιτικῆς μου, ἡ ὁποία ἤγαγεν εἰς τὸν πρῶτον πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἡ ὁποία προεκάλεσε τὸν δεύτερον πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἡ ὁποία μετέθεσε τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Νέστον. Ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἀττικῆς βουλευτὴς καὶ τότε εἶχε τὴν πολιτικὴν του, τὴν ὁποίαν δὲν ἀνέπτυξεν, ἀληθῶς, ἀρχομένου τοῦ πρώτου πολέμου, ἐκ πατριωτισμοῦ, τὴν ὁποίαν ὅμως ἐξέθηκεν εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ δευτέρου πολέμου. Ἡ πολιτικὴ του ἦτο καὶ τότε ἡ αὕτη, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ σήμερον. Καὶ τότε ἤθελε πολιτικὴν ἐνόπλου οὐδετερότητος, καὶ τότε, ἐνθυμεῖσθε, ὅτε τὸν ἠρώτησα τί ἔπρεπε νὰ κάμωμεν, μοῦ ἀπήντησε : Νὰ μείνωμεν ἱστάμενοι, ἀναμένοντες τὴν κατάλληλον στιγμὴν διὰ νὰ ἐπεμβῶμεν. Καὶ ἐνθυμεῖσθε τί τοῦ εἶπα : Τί σημασίαν θὰ εἶχε τότε νὰ μείνωμεν ὅχι ἐπὶ μῆνας ἐπεστρατευμένοι, κατὰ τὰς παλαιὰς ἀντιλήψεις μας, καὶ караδοκῶντες, ἀλλὰ νὰ μείνωμεν μὴ ὀρμῶντες εἰς τὸν πόλεμον μόνον δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ὅποτε θὰ εἶχομεν τὴν κατοχὴν τὴν Βουλγαρικὴν ἐπὶ τῆς Θεσσαλονίκης προηγουμένην ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας κατοχὴν ; Πῶς θέλετε λοιπὸν νὰ μὴ καταλαμβάνωμαι σήμερον ὑπὸ ἀληθοῦς ἀπογοητεύσεως βλέπων ὅτι εἰς τὰς κυβερνητικὰς τάξεις κρατοῦσιν ἀκόμη αἱ ἴδιαι ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι ἐκράτουν κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πρώτου πολέμου κατὰ

τῆς Τουρκίας καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ δευτέρου πολέμου κατὰ τῆς Βουλγαρίας; Καὶ αἱ ἀντιλήψεις αὗται δὲν εἶνε ἀντιλήψεις μόνον τοῦ ἀξιοτίμου συμπολίτου μου, εἶνε ἀντιλήψεις δυστυχῶς τοῦ παλαιοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος, τοῦλάχιστον τοῦ ἐν ζωῇ ἀκόμη εὗρισκομένου—διότι βεβαίως πρέπει νὰ ἐξαιρέσω μίαν φυσιογνωμίαν ἐκ τῶν μᾶλλον ἐξεχουσῶν, τὴν τοῦ μακαρίτου Τρικούπη— ἢ πολιτική, λέγω, αὕτη εἶνε ἡ πολιτική τοῦ παλαιοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος, τοῦ σήμερον ἀκόμη ζῶντος καὶ ὁρῶντος ἐν τῇ πολιτικῇ· εἶνε ἡ πολιτική τῆς λαμπρᾶς ἀπομονώσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν κανένα φίλον καὶ κανένα σύμμαχον, ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν πάντας ἐχθρούς! Ἐὰν καὶ τότε, Κύριοι, ἦσθε ὑμεῖς εἰς τὴν Κυβερνήσιν, καμμίαν δὲν ἔχω ἀμφιβολίαν, ὅτι δὲν θὰ ἐτολμᾶτε νὰ προέλθετε εἰς συμμαχίαν μὲ τὴν Βουλγαρίαν, ὅτι δὲν θὰ ἐτολμᾶτε νὰ προέλθετε εἰς πόλεμον ἐν συμμαχίᾳ κατὰ τῆς Τουρκίας, διότι θὰ ἐφσδεῖσθε τὸν ἐνδεχόμενον πόλεμον μετὰ τῆς Βουλγαρίας καί, μὴ τολμῶντες ταῦτα νὰ πράξετε, θὰ εἴχετε τὴν Ἑλλάδα ἀκόμη εὗρισκομένην εἰς τὰ σύνορα τὰ πρὸ τοῦ 1912, ἐνῷ θὰ εἴχετε τὰ Σλαβικὰ Κράτη τοῦ Αἵμου ἐκτείνοντα, ἐπ'αναλαμβάνω, τὰ ὅριά των μέχρι τῶν Ἑλληνικῶν συνόρων. (Ζωηρὰ χειροκροτήματα).

Ἡ λύσις τοῦ ψυχολογικοῦ προβλήματος.

Ἀπὸ τοῦ Νέστου εἰς τὸν Μαίανδρον.

Καὶ μοῦ δίδεται τοιουτοτρόπως, Κύριοι, ἡ εὐκολία πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ψυχολογικῆς καὶ ὅλης τῆς πολιτικῆς ἰδεολογίας τοῦ σημερινοῦ κυβερνητικοῦ καθεστώτος, ἐκείνων οἱ ὅποιοι μὲ ἤλεγχον καὶ τότε, διότι ἐτόλμων, ἐμπιστευόμενος εἰς τὰς δυνάμεις τῆς Ἑλλάδος, νὰ λάβω μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς Τουρκίας ἄνευ προσυμφωνίας περὶ τῆς διανομῆς. Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι μὲ ἤλεγχον τότε, καὶ σήμερον ἀκόμη ἔχουσι τὸ θάρρος νὰ μὲ ἐλέγχωσιν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου! Εἶνε οἱ ἴδιοι, φυσικά, οἱ ὅποιοι δὲν τολμῶσι νὰ προῖδωσιν, ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἡ φθάσασα τόσον παραδόξως, κατὰ τὰς ἀντιλήψεις των, μέχρι τοῦ Νέστου, εἶνε δυνατὸν νὰ ἐκταθῇ καὶ μέχρι τοῦ Ἑβρου ἀφ' ἐνός, καὶ μέχρι τοῦ Ἑρμου καὶ τοῦ Μαίανδρου ἀφ' ἑτέρου. (Χειροκροτήματα). Εἶνε βεβαίως γνῶμι, καὶ γνῶμι, σεβασταί, ὥς

πᾶσα γνώμη ἀπὸ καλῆς πίστεως. Ἀλλὰ θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ εἶπω ὅτι, ὅτε αἱ γνώμαι αὗται ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν βῆσανον τῆς πραγματικότητος καὶ ὅτε τὰ ἀποτελέσματα τὰ μέχρι σήμερον εἶνε τοιαῦτα, οἷα ἐμφανίζονται, πρέπει νὰ ὀνομάσῃ κανεὶς μονονουχὶ ἐθελουφλοῦντα τὸν θέλοντα ἀκόμη νὰ ἐπιμένῃ, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ κάμωμεν τὸν πόλεμον τοῦ 1912 μὲ τοιοῦτους συμμάχους, διότι μετὰ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας θὰ ἦρχετο πόλεμος κατὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἴσως καὶ δεῦτερος πόλεμος κατὰ τῆς Βουλγαρίας!

Ἀλλὰ μήπως, Κύριοι, ἔχετε ἀνακαλύψει καμμίαν μέθοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλάς ἢ μέχρι τῶν συνόρων τοῦ 1912, ἡ Ἑλλάς ἢ λακτιζομένη καὶ κολαφιζομένη καθ' ἐκάστην, ἡδύνατο δι' οἰασδήποτε ἐσωτερικῆς ἀναπλάσεως νὰ δημιουργήσῃ μίαν τοιαύτην στρατιωτικὴν δύναμιν, ὥστε μόνη αὐτή, ἄνευ συμμαχίας πρὸς τοὺς συνοίκους λαούς, ν' ἀντιμετωπίσῃ καὶ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, καὶ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας, καὶ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας, ὅπως μόνη αὐτὴ λύσῃ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ τὰ ἐθνικὰ ζητήματα κατὰ τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας; Ἡ μήπως συμερίζεσθε τὴν γνώμην ἐκείνων, οἱ ὅποιοι μετὰ τὸν πρῶτον πόλεμον καὶ μετὰ τὸν δεῦτερον πόλεμον ἀπωλοφύροντο διὰ τὴν συμφορὰν τὴν ὁποίαν ἔπαθεν ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποία ἔκαμε δύο πολέμους, οὐδὲν ἄλλο κατορθώσασα παρὰ νὰ ἐξασθενίσῃ τὸν ἐν Τουρίᾳ Ἑλληνισμόν; Διότι καὶ τοῦτο ἐλέχθη, Κύριοι, ὅτι ἐξησθένησεν ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Τουρίᾳ, ὁ ὅποιος, κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτήν, μάλιστα μετὰ τὸ Νεοτουρκικὸν καθεστῶς, θὰ ἡδύνατο ν' ἀναπλάσῃ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν ὑπὸ Ἑλληνικὴν μορφήν νέαν καὶ νὰ μᾶς δημιουργήσῃ νέαν ἐξέλιξιν ὁμοίαν τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἐὰν τοιαύτης θεωρίας ἐλέγετε, θὰ ἦσθε μᾶλλον δεδικοιολογημένοι, παρὰ νὰ ἰσχυρίζεσθε καὶ σήμερον ἀκόμη, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ κάμωμεν συμμαχίας καὶ πολέμους, διότι θὰ εἴχομεν περιπλοκάς.

Πολιτικὴ μικροελλαδική.

Ἐὰν μοῦ ἐλέγετε ἀκόμη, ὅτι τὸ Κράτος αὐτὸ ἡδύνατο ν' ἀδιαφορήσῃ καὶ διὰ τὰς ἐθνικὰς του βλέψεις καὶ ὑποχρεώσεις καὶ ὅτι εἶνε δυνατόν, ἀπεμπολουμένων ἐντελῶς πάντων τούτων, νὰ ζήσῃ, καὶ

νά ζήσῃ ὡς Κράτος αὐταρκες περιοριζόμενον ἐντὸς τῶν παλαιῶν αὐτοῦ ὁρίων, ἐὰν ταῦτα ἐλέγετε, θὰ σᾶς ἐνόουν ἀκόμη. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον τοιαῦτά τινα δὲν λέγετε, ἐφ' ὅσον τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Κράτους, ὅπως κατὰ τὸ δυνατὸν ταυτισθοῦν τὰ ὅρια αὐτοῦ πρὸς τὰ ὅρια τῆς ἐθνικῆς ἐπικρατήσεως, θεωρεῖτε ἀναγκαίαν οὐχὶ ἀπλῶς δι' ἠθικοὺς καὶ αἰσθηματικοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ διὰ πολιτικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς, θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ θεωρήσω ἀκατανόητον τὴν πολιτικὴν ὑμῶν, τολμώντων καὶ σήμερον ἀκόμη μετὰ τὰ ἐπελθόντα ἀποτελέσματα νὰ μὲ μέμψεσθε, διότι συνέπραξα συμμαχικῶς μετὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ Σερβίας, ὅπως ἐπεκτείνῃ ἡ Ἑλλὰς τὰ ὅριά της μέχρι τοῦ Νέστου. Μὰ ἐγεννήθησαν σήμερον δυσχέρειαι, καὶ αἱ δυσχέρειαι αὗται εἶνε ἐνδεχόμενον ὅτι δὲν θὰ εἶχον δημιουργηθῇ, ἐὰν δὲν εἶχον ἐκταθῇ ἕως ἐκεῖ τὰ ὅριά μας, καὶ εἶνε ἐνδεχόμενον, ἐὰν ἐπεκταθῶσι καὶ περαιτέρω τὰ ὅριά μας, νὰ ἔχωμεν καὶ ἄλλας δυσχερείας, διότι, ὅσον μεγαλύτερα εἶνε τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους, τόσον εἶνε φυσικὸν νὰ ἐφάπτωνται τῶν συμφερόντων τῶν ἄλλων καὶ νὰ προκχλῶσι προστριβάς, μὲ μέμψεσθε δὲ διότι, ἐπεκτείνας τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος, εἶμαι αἷτιος τῶν δυσχερειῶν τούτων· τότε ἔχετε πολιτικὴν μικροελλαδικήν, ἃς τὴν ὀνομάσω οὕτω, καὶ τότε κχλύτερόν θὰ ἦτο νὰ ἐρωτήσωμεν ὅλους τοὺς συνοίκους λαοὺς τί θέλουν νὰ τοὺς δώσωμεν ὅπως μᾶς ὑπογράψουν ἐξοφλητήριο, περιορισθῶμεν δὲ εἰς τὸ λοιπὸν Κράτος μετὰ τὴν ἐξόφλησιν ταύτην, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ζήσωμεν εἰς αὐτὸ τὸ Κρατίδιον ἄνευ περισπασμῶν!

Καὶ θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε καὶ πάλιν, Κύριοι, νὰ σᾶς εἶπω, ὅτι εὐρίσκομαι ἐνώπιον ἐνὸς φαινομένου, τοῦ ὁποῖου αἱ ἐκδηλώσεις ἐγένοντο κατ' ἐπανάληψιν ἐντὸς τῆς αἰθούσης ταύτης ἀπὸ μιᾶς ὅλης πενταετίας. Ἐχομεν τὸν παλαιὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος ἀντιπροσωπευόμενον ἀπὸ τὴν νέαν Κυβέρνησιν· ἔχομεν τὸν νέον κόσμον τὸν μετεπαναστατικὸν ἀντιπροσωπευόμενον ἀπὸ τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων. Ἡ παλαιὰ ἰδεολογία, τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύει ἡ νῦν Κυβέρνησις, εἶνε ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐνόμιζεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ κάμῃ στρατὸν περισσότερον τῶν 60.000, εἶνε ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐνόμιζεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν πρέπει νὰ συμμαχήσῃ μὲ κανένα πρὸς πραγματοπίησιν τῶν ἐθνικῶν τῆς διεκδικήσεων, εἶνε ἐκείνη, ἡ ὁποία εἶχεν ἀπεριορί-

στους δσον καὶ ἀσαφεὶς καὶ νεφελώδεις τὰς βλέψεις τῶν ἐθνικῶν διεκδικήσεων, διὰ νὰ ἔχη τὴν πραγματικὴν παρασκευὴν ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς τὸ μέγεθος τῶν διεκδικήσεων τῆς. Δὲν ἐγνωρίζομεν τότε ἕως ποῦ δύνανται νὰ ἐκτείνωνται αἱ ἐθνικαὶ μας διεκδικήσεις· τόσον πολὺ τὰς ἐξηπλωνομεν πολλάκις, ὥστε ἐκεῖνοι ἐκ τῶν πολιτικῶν, οἱ ὅποιοι ἤρκοῦντο νὰ ἐκταθοῦν τὰ πρὸς βορρᾶν ὁριὰ μας μέχρι Κρουσόδου, ἐχαρακτηρίζοντο ὡς ἀπεμπολοῦντες τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν Κυβέρνησιν μετέχει ὁ πολιτικὸς τῆς Ἑλλάδος, ὅστις κατηγορεῖτο ὡς ἀπεμπολῶν τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος, διότι ἐφρόντιζεν ὁ δυστυχὴς ν' ἀφήσῃ ἐν τῇ ῥυθμίσει καὶ ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν Μακεδονικῶν πραγμάτων ἔξω τῶν δύο ἄλλων βιλαετίων τὸ βιλαέτιον τοῦ Κοσσυφοπεδίου. Εἶνε λοιπὸν φυσικὸν καὶ σήμερον, ὅτε ἐμφανίζονται ἐνώπιον τῆς Ἑλλάδος καὶ πάλιν ζητήματα ἀνάλογα πρὸς τὰ τοῦ 1912, νὰ εὐρισκώμεθα εἰς τοὺς δύο πόλους τῶν πολιτικῶν ἀντιλήψεων. Σεῖς καὶ τώρα, ὡς καὶ τότε, δὲν θέλετε τὸν πόλεμον μετὰ συμμάχων. Σεῖς καὶ σήμερον λέγετε· «παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποιήριον τοῦτο». Καὶ ὅτε σᾶς λέγω ὅτι τὸ ποιήριον δὲν πρόκειται νὰ παρέλθῃ ὀριστικῶς, ἀλλ' ὅπως διόλου προσωρινῶς, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν, ὅπως τὸ πιάτε μέχρι τρυγός, μᾶς λέγετε: Σεῖς πταίετε, σεῖς, οἵτινες μᾶς ὠδηγήσατε μέχρι τοῦ Νέστου! (Χειροκροτήματα). Καὶ δὲν νομίζετε τότε, Κύριοι, ὅτι ἡ νέα Ἑλλάς δικαιοῦται νὰ εἴπῃ πρὸς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα: Κύριοι, ἔχετε τὴν ὑποχρέωσιν ἐνώπιον καὶ πάλιν, δυσχερειῶν τόσῳ μεγάλῳ καὶ τόσῳ πολυπλόκῳ νὰ παραμερίσετε καὶ ν' ἀφήσετε τὸν τόπον εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα, τὴν ἔχουσαν τὸ ψυχικὸν σθένος ὅπως ἀντιμετωπίσῃ τὰς νέας περιστάσεις; (Παρατεταμένα χειροκροτήματα).

Ἡ παραχώρησις τῆς Ἰκίου.

Καὶ ἐπωφελοῦμαι, Κύριοι, τῆς στιγμῆς, διὰ νὰ εἴπω ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου τούτου βήματος πράγματα, τὰ ὅποια δὲν ἐλέγχθησαν εἰσέτι καὶ τὰ ὅποια ἀφήνουσιν ἴσως εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀμφιβολίας τινὰς περὶ ἐκείνων, τὰ ὅποια δυνάμεθα, τολμῶντες καὶ ἀκολουθοῦντες τὰς ὑπαγορεύσεις καὶ τῶν ὑποχρεώσεων ἡμῶν τῶν συμμαχικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν στοιχειωδῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ν' ἀποκτήσωμεν. Διότι δὲν θέλω ν' ἀφήσω

τὴν κοινὴν γνώμην πλανωμένην ὡς πρὸς τὸ μέγεθος ἐκείνων, τὰ ὅποια τολμῶντες ἠδυνάμεθα ν' ἀποκτιήσωμεν. Ἀφέθη νὰ πιστευθῇ, ὅτι τὰ ὠφελήματα ἡμῶν εἰς ἐνδεχομένην μετοχὴν εἰς τὸν ἀγῶνα δὲν θὰ ᾔσαν παρὰ ἢ παραχώρησις τῆς Κύπρου. Σημειωτέον ὅτι ἡ Κύπρος εἶνε ὀλίγον μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν μου πατρίδα, ἔχει πληθυσμὸν διακοσίων τριάκοντα πέντε χιλιάδων Ἑλλήνων, συνολικὸν δὲ πληθυσμὸν 285.000 κατοίκων. Καὶ ὅμως περὶ αὐτῆς ἐγένετο λόγος ἀτυχῶς ἐν τῷ Τύπῳ ὡς περὶ πράγματος μικρᾶς τινος σημασίας, ὡς περὶ παρωνυχίδος, κατὰ τὴν κοινὴν ἐκφρασιν. Οὐδεμία συγκίνησις ἐξεδηλώθη ἐκ μέρους τῆς πολλῆς μερίδος τοῦ Τύπου.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Ὅ, τι γράφονται εἰς τὸν Τύπον δὲν δύνανται νὰ ἐπαναλαμβάνωνται καὶ νὰ στηρίζωνται εἰς αὐτὰ ἐπιχειρήματα.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Ἀλλά, Κύριοι, δὲν ἐπρόκειτο μόνον ν' ἀποκτιήσωμεν 235 χιλ. πληθυσμοῦ ἀληθῶς Ἑλληνικοῦ, ἔχοντος μόρφωσιν, ἢ ὅποια βεδαιῶς ἐνεκὰ τῆς μακρᾶς Ἀγγλικῆς κατοχῆς ἀπὸ 37 ἐτίας εὐρίσκεται εἰς ἐπίπεδον οὐχὶ κατώτερον τοῦ μέσου ὅρου τοῦ ἐπιπέδου τῆς ὅλης Ἑλλάδος.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Εἶνε ὑπέρτερος.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Χαίρω διότι αὐτὴν τὴν γνώμην ἔχετε καὶ τοῦτο ἤθελα καὶ ἐγὼ νὰ εἶπω, ἀλλ' ἐφοδῆθην μήπως ἔχω διαμκρυρίας.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Τὰς σκέψεις αὐτὰς περὶ τῆς Κύπρου τὰς ἔχομεν βαθύτερον ἡμεῖς ἐγκεχαραγμένας.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ παρατηρήσω, ὅτι θὰ ἐλαμβάνομεν ἕνα λαόν, εἰθισμένον εἰς τὴν εὐνομίαν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, καὶ ὁ ὅποιος θὰ μᾶς ἔδιδεν ἕνα διοικητικὸν προσωπικὸν ἄριστον.

Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ τῆς Κύπρου μόνον. Ἡ Κύπρος προσεφέρετο εἰς ἡμᾶς ἀσχέτως πρὸς οἵανδ' ἂν ἔκδασιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς συμμετοχῆς μας εἰς τὸν ἀγῶνα.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Πότε προσεφέρετο;

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Τώρα πρὸς ὑμᾶς. Τὰ περὶ Κύπρου, ἀξιότιμε συμπολίτα, ἀνάγονται εἰς ὀλίγον παλαιότεραν ἐποχὴν. Ἀνάγονται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ 1913. Ἐρθασαν εἰς τὴν διατύπωσιν αὐτὴν κατὰ τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχετε τὴν τιμὴν ὑμεῖς νὰ εἰσθε εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Δὲν ἔχω νὰ εἶπω τίποτε περισσότερον. Ἀκοῦμαι εἰς

τοῦτο. Πρὸς ὑμᾶς προσεφέρετο ἡ Κύπρος, ἐπαναλαμβάνω, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς μετοχῆς ἡμῶν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀσχέτως πρὸς οἵανδήποτε ἐκδασιν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐκδασις τοῦ ἀγῶνος ἦτο εὐτυχής, αἱ παραχωρήσεις εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἔμενον ἰσχύουσάι πάντοτε. Ὅπωςδὲποτε δὲ καὶ ἂν ὁ κ. βουλευτὴς Ἀχαϊολίδος ἤθελε νὰ μετριάσῃ τὴν σημασίαν τῶν παραχωρήσεων ἐκείνων, ἔχω καθήκον νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι μόνον τὸ βιλαέτιον Ἀἰδινίου εἶνε κατ' ἐκτασιν εὐρύτερον τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, τῆς πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1912, ὑπὸ ἐποψίν δὲ πλούτου καὶ παραγωγῆς εἶνε ἀσυγκρίτως ἀνώτερον. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ταῦτα μόνον, τὰ ὅποια θὰ εἶχομεν μετέχοντες εἰς τὸν πόλεμον, ἐὰν ἡ λήξις αὐτοῦ ἦτο σύμφωνος πρὸς τὰς εὐχὰς ἡμῶν. Εἶχομεν καὶ ἄλλα νὰ ἐπιτύχωμεν, μεγίστης καὶ ταῦτα σημασίας. Εἶχομεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀπώθησιν τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Αἰγαίου καὶ τὸν περιορισμὸν αὐτῆς πέρα τῆς γραμμῆς τῆς Ῥοδόπης.

Γ. ΚΑΡΑΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Κινεῖται ἡ τέφρα τῶν δύο Μεσολογγιτῶν!

Αἱ συνεννοήσεις εἶχον ἀρχίσει πρὸ πολλοῦ.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Γνωρίζω, Κύριοι, ὅτι ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δὲν ἐγένετο πρὸς ὑμᾶς ἀνακοίνωσις ἐπίσημος, ἀλλὰ δικαιοῦμαι νὰ εἴπω πρὸς ὑμᾶς, διότι αἱ περὶ τούτου συνεννοήσεις εἶχον ἀρχίσει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡμῖν εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἡδυνάμην νὰ παρακολουθήσω καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας, ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας ἔφθασεν εἰς τοῦτο, ὅτι αἱ Δυνάμεις εὐρέθησαν σύμφωνοι ὅτι ἡ διατυπωθεῖσα παρ' ἐμοῦ ἀξιῶσις ἦτο δικαία, ἀλλὰ δὲν ἤθελον ὁμῶς νὰ προδῶσιν εἰς νέας προτάσεις πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, διὰ νὰ ἔχωσι καὶ νέας πάλιν ἀποτυχίας, ἀλλὰ περιέμενον νὰ ζητηθῇ τοῦτο παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Ἡ περὶ τούτου πληροφορία μου ἔχει χαρακτῆρα ἐπίσημον καὶ σημειώσατε, Κύριοι, ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἔχει πολὺ ἀνωτέραν ἀξίαν παρ' ἐκείνην, τὴν ὅποian ἡδυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν εἰς αὐτὴν μέχρι τοῦ 1912 καὶ μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ πα-

ρόντος πολέμου, διότι ἡ ἀποτελεσματικότητα τῆς δράσεως τοῦ ὑποθαλασσίου στόλου ἀπεδείχθη τοιαύτη, ὥστε ἡ Βουλγαρία, ἐξακολουθοῦσα νὰ ἔχῃ τρεῖς λιμένας εἰς τὸ Αἰγαῖον, τοῦ Πόρτο Λαγῶ, τῆς Μάκρης καὶ τοῦ Δεδεαγάτς, θὰ ἔχῃ τρία ὁρμητήρια, ἀπὸ τῶν ὁποίων δεκάς μόνον ὑποδρυχίων θὰ ἠδύνατο, ἐν περιπτώσει πολεμικῆς συγκρούσεως πρὸς ἡμᾶς, νὰ κτασθῇ λίαν δυσχερῇ, καὶ λίαν ἐπικίνδυνον, καὶ λίαν βραδεῖαν τὴν συγκέντρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἰδίᾳ τοῦ προερχομένου ἐκ τῶν νήσων, νήσων αἱ ὁποῖαι ἔχουσι πληθυσμόν, ἐκτὸς τῆς Κύπρου, 1,300,000, καὶ ἐν περιπτώσει ἐπιστρατεύσεως ἔχουσι νὰ δώσωσι δύναμιν στρατιωτικὴν 130,000 ἀνδρῶν.

Ἐχω ἀκόμη νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἡ μετοχὴ ἡμῶν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἡ εὐτυχὴς ἐκβάσις αὐτοῦ θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐκ μέρους τῆς Σερβίας παραχώρησιν τῆς σφηνὸς Δοϊράνης—Γευγελῆς μετὰ τὴν δῆλωσιν τῆς Σερβίας, ὅτι παραιτεῖται πάσης διεκδικήσεως ἐπὶ τῆς κοιλάδος τῆς Στρωμνίτης, ἡ ὁποία κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ 1913 ὑπήγετο εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐθνικῆς Σερβικῆς ἐπιρροῆς. Ἡ Σερβία, ὅπως γνωρίζει ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἔκαμε δῆλωσιν, ὅτι τοῦ λοιποῦ παραιτεῖται, ἀδιαφορεῖ πλέον διὰ τὴν κοιλάδα τῆς Στρωμνίτης, ὥστε, ἐὰν ἦτο αἰσία ἡ ἐκβάσις τοῦ πολέμου, ν' ἀπωθήσωμεν τὴν Βουλγαρίαν μέχρι τῶν παλαιῶν αὐτῆς συνόρων, καταλαμβάνοντες ὅλην τὴν Βουλγαρικὴν Θράκην καὶ τὴν κοιλάδα τῆς Στρωμνίτης, ἵνα μεταφέρωμεν τὰ ὅρια ἀπὸ τοῦ Μπέλες εἰς τὸ ὄρος Μάλες. Ποίαν σημασίαν θὰ εἶχε τοῦτο διὰ τὴν μέλλουσαν διαμόρφωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἕκαστος ἐξ ὑμῶν ἐννοεῖ.

Καὶ μὴ νομίζετε, Κύριοι, ὅτι διὰ τῆς πολιτικῆς ὑμῶν σήμερον ἀπλῶς ἀπορρίπτομεν ὅλας αὐτάς τὰς πιθανὰς ἀξιώσεις τῆς Ἑλλάδος, χάριν τῆς ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ μὴ διεξαγωγῆς ἐνὸς ἀναποτρέπτου πολέμου πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Δὲν ἀπορρίπτομεν μόνον ἐν τῷ παρόντι, ἀλλὰ καθιστῶμεν ἀδύνατον τὴν εἰς τὸ μέλλον τοιαύτην τινὰ πραγματοποιήσιν ὀνείρων ἐθνικῶν. Διὰ τῆς πολιτικῆς ὑμῶν οὐχὶ μόνον δὲν πρόκειται ν' ἀποκόψωμεν γενικῶς ὅλα τὰ ὄνειρα τὰ Βουλγαρικὰ περὶ ἡγεμονίας εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ περιορίσωμεν αὐτὴν ἐκεῖ ὅπου ὁ ἐθνικός της ὄγκος τῆς δίδει δικαίωμα νὰ ζήσῃ μετὰ

τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου, οὐχὶ μόνον καθι-
στῶμεν ἀδύνατον ἐν τῷ παρόντι τὴν ὀριστικὴν τερμάτισιν τοῦ ἀγῶνος,
ὅπως εἶπα καὶ ἄλλοτε, ὁ ὁποῖος διεξάγεται ἀπὸ 13 αἰώνων μεταξὺ
ἡμῶν καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἀλλὰ κινδυνεύομεν διὰ τῆς πολιτικῆς
ὑμῶν, ἢ ὁποία, χωρὶς νὰ τὸ θέλετε, ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντα
τοῦ ἐτέρου τῶν Εὐρωπαϊκῶν συνδυασμῶν, νὰ καταστήσωμεν δυνατὴν
τὴν καὶ μετὰ τὸν πόλεμον διατήρησιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρα-
τορίας. Θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ εἶπω, ὅτι εἶνε τυφλὸς ὁ μὴ βλέπων
ἀπὸ τοῦδε τί ἔχει νὰ συμβῇ, ἐὰν λήγοντος τοῦ πολέμου ἡ Ὀθω-
μανικὴ Αὐτοκρατορία ἐξέλθῃ ἄνευ βλάβης. Θὰ γίνῃ ὀριστικὸν καὶ
ὀλοσχερὲς τὸ ἐκρίζωμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἤρξατο ἀπὸ
τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1914. Τὸ ὅλον ἐθνικὸν οἰκοδόμημα τὸ ἐν τῇ
Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε δημιούργημα τῶν
τελευταίων καὶ αἰώνων, ἀλλ' εἶνε γηγενές, πολὺ προγενέστερον κατὰ
χιλιετηρίδα ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν κατάκτησιν, ὅλον ἐκεῖνο τὸ οἰκο-
δόμημα πρόκειται νὰ σαρωθῇ ἐντελῶς, ἀποστελλομένων ὧν τῶν
ἐκατομμυρίων ἐκείνων τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐδῶ εἰς τὴν ἐλευ-
θέραν Ἑλλάδα. Τὰ γενόμενα μέχρι τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου σὰς
πείθουσι ποία θὰ εἶνε ἡ τύχη τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Τουρκίας, ἐὰν
αὕτη ἐπιζήσῃ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.

Ἡ ἐκρίζωσις τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ.

Εἰς τοῦτο δὲ δυστυχῶς, εἰς τὸ ἐκρίζωμα τοῦ Ἑλληνικοῦ στοι-
χείου, δὲν εἶνε μόνον ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἡ ἔχουσα σαφῶς δια-
γεγραμμένην τὴν πολιτικὴν της, ἐκδηλωθεῖσαν ἤδη ἐπαρκῶς κατ'
ἄλλου στοιχείου, τοῦ Ἀρμενικοῦ, ἀναβαλλομένην δ' εὐλόγως σήμε-
ρον, ἵνα πάλιν ἐκδηλωθῇ μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου
ἀκατάσχετος, ἀλλ' εἶνε καὶ ἄλλοι ἰσχυρότεροι τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι
ἔχουσι συμφέροντα ἐντελῶς ταυτιζόμενα πρὸς τούτους. Καὶ σὰς ἐρωτῶ:
Ὅταν διὰ τῆς πολιτικῆς σας αὐτῆς συντελέσετε, ὥστε ἡ μὲν Βουλ-
γαρία νὰ ἐξογκωθῇ, ἡ δὲ Τουρκία νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ
ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ καὶ σὰς στείλῃ ἐδῶ ἐκατομμύρια προσ-
φύγων, πῶς πιστεύετε ὅτι θὰ δυνηθῇτε ν' ἀντιμετωπίσετε τὸν κίν-
δυνον τὸν Βουλγαρικόν, ὁ ὁποῖος ἐπέρχεται καὶ τὸν ὁποῖον ὅλοι
ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουσιν νὰ κλείουν τοὺς ὀφθαλμοὺς των, δὲν
ἔμπορεῖ παρὰ νὰ βλέπουν;

Παρασκευάζεται τραγική ἡ τύχη τοῦ ἔθνους.

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Κερκύρας σᾶς εἶπε—καὶ δυστυχῶς ὑποχρεοῦμαι νὰ ἐπανέλθω καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτό—, σᾶς εἶπεν, ὅτι βλέπει τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ προτιμᾷ ν' ἀποφύγῃ τοὺς παρόντας, διὰ ν' ἀφήσῃ πιθανῶς εἰς ἄλλους ν' ἀντιμετωπίσωσι τοὺς μέλλοντας. Ἀλλά, Κύριε, εἶνε πολιτικὴ ἐνὸς Κράτους, Κράτους ὅπως τὸ Ἑλληνικόν, ἔχοντος ν' ἀντιμετωπίσῃ αὐτὰ τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζει τὸ ἀτυχὲς τοῦτο ἔθνος, εἶνε πολιτικὴ αὕτη, νὰ θέλωμεν ν' ἀποφύγωμεν σήμερον μίαν ῥῆξιν, ἓνα πόλεμον ἀναπότρεπτον ἐντὸς βραχείας προθεσμίας, λέγοντες ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ μᾶς βοηθήσῃ αὔριον; Ποῖος Θεὸς θὰ μᾶς βοηθήσῃ, ὅταν ὁ ἀντίπαλος ἡμῶν, ὁ μετὰ τοῦ ὁποίου πόλεμος εἶνε ἀναπότρεπτος, ἐξογκωθῇ εἰς δύναμιν, ἡμεῖς δὲ μέινωμεν ἄνευ συμμάχων καὶ ἄνευ φίλων, ὅταν θὰ ἔχωμεν νὰ μεριμνῶμεν περὶ ἑκατομμυρίων προσφύγων ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους, ὅταν θὰ ἔχωμεν νὰ μεριμνῶμεν δι' ὅλας τὰς δαπάνας τῆς μικρᾶς ἐνόπλου οὐδετερότητος, πρὸς τὴν ὁποίαν φέρεσθε, νὰ μεριμνῶμεν περὶ ὅλων αὐτῶν, μὲ τὰς ἀνάγκας συγχρόνως τῆς ἐντάσεως τῶν στρατιωτικῶν παρασκευῶν, διὰ ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὸν κίνδυνον τὸν Βουλγαρικόν; Δὲν φαντάζεσθε ὅτι παρασκευάζετε τραγικὴν τὴν τύχην τοῦ ἔθνους ἀπὸ τοῦ πέρας τοῦ πολέμου, καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν θὰ ἐκραγῇ ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Βουλγαρίας, δὲν φαντάζεσθε ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τοῦ πολέμου, ὅταν τὰ ἀποτελέσματα εἶνε οἷα τὰ φαντάζομαι, ὑπερεξογκώσεως τῆς Βουλγαρίας, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ εὐρίσκεται, ὅχι ἀπλῶς εἰς ὑποδεῆ θέσιν ἀπέναντι τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ἀκριδῶς εἰς τὴν θέσιν τὴν τραγικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο μετὰ τὸ 1897 ἀπέναντι τῆς Τουρκίας, δεχομένη διαρκεῖς κολάφους καὶ ἐξευτελισμούς; Δὲν αἰσθάνεσθε μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου, ὅταν ἐξογκωθῇ ἡ Βουλγαρία καὶ ἀνατραπῇ ἡ ἰσορροπία ἡ κατασταθεῖσά διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, δὲν αἰσθάνεσθε μὲ ποίαν θρασύτητα θὰ μεταβαίνει ὁ Βούλγαρος πρόξενος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Καβάλλας εἰς τὰς ἀρχάς, ὅχι τὰς διοικητικὰς ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τὰς δικαστικὰς, διὰ νὰ ζητῇ τὴν ἀποφυλάκισιν ἐνὸς Βουλγάρου, τὸν ὁποῖον θ' ἀξιοῖ μίαν ἡμέραν νὰ τὸν λάβῃ, διότι θὰ σᾶς ἀπειλῇ διὰ πολέμου, τὸν ὁποῖον θὰ αἰσθάνεσθε ὅτι εἶνε δύσκολον πλέον νὰ διεξαγάγετε ὑπὸ αἰσίους ὅρους διὰ τὴν Ἑλλάδα;

Θὰ μοῦ εἴπετε ὅτι, ἂν τὰ πράγματα δὲν ἀποδῶσι κατὰ τοὺς φόβους μου, ἂν τὰ πράγματα ἀποδῶσι κατὰ τὰς ἰδικὰς μου προσδοκίας καὶ τὰς ἰδικὰς μου εὐχάς, διὰ τῆς νίκης δηλ. τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεγνωσέως, θὰ μοῦ εἴπετε ὅτι αἱ ζημίαι αὐταὶ θὰ μετριασθῶσι. Βεβαίως δὲν ὑποθέτω νὰ ὑπάρχῃ κίνδυνος

ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐξογκώσεως τῆς Βουλγαρίας, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως, τῆς ὅχι ἀπιθάνου, καθ' ἣν ἡ Βουλγαρία, ἀφοῦ πολεμήσῃ μὲ τοὺς μὲν κατὰ τι διάστημα τοῦ πολέμου, εἰς τὸ τέλος θὰ γυρίσῃ πρὸς τοὺς ἄλλους, διὰ νὰ πολεμήσῃ εἰς τὸ ὑπόλοιπον στάδιον τοῦ πολέμου. Ὑπάρχει λοιπὸν καὶ αὕτη ἡ περίπτωσις, ἡ μὴ ἀποκλειομένη· ἀλλὰ, καὶ ἂν ἀποφύγετε τὴν περιπέτειαν αὐτήν, δὲν εὐρίσκετε ὅτι, μὲ τὴν συμπεριφορὰν αὐτὴν τῆς Ἑλλάδος, νίκη τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, ἡ ὁποία θὰ ἐδημιούργει μίαν ἰσχυρὰν Σερβίαν μὲ μίαν Ἑλλάδα ὁμοίαν πρὸς τὴν σημερινήν, μία νίκη τοιαύτη τῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως θὰ ἦτο ἐξ ἴσου ἐπικίνδυνος διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅχι διότι οἱ ἡρωϊκοὶ Σέρβοι ἦσαν ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων καθ' ὅλον τὸ διάστημα τόσων αἰώνων, ἀλλὰ διότι οἱ Σέρβοι, μετὰ τὴν ἀθέτησιν ἐκ μέρους μας τῶν συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων, εἶνε φυσικὸν νὰ εἶνε διατεθειμένοι πρὸς ἡμᾶς ἀγρίως δυσμενεῖς διὰ τὸ μέλλον; Καὶ δὲν νομίζετε, Κύριοι, διὰ νὰ γενικεύσωμεν τὴν ἀντίληψιν, ἡ ὁποία πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολῇ, ὅτι, ἀφοῦ κανεὶς δὲν ἀμφισβητεῖ τὸ παρ' ἐμοῦ τοσάκις ἐπαναληφθὲν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, ὅτι ὁ πόλεμος μετὰ τῆς Βουλγαρίας εἶνε ἀναπότρεπτος, ἐφ' ὅσον αὕτη διεκδικεῖ ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, ἀφοῦ δὲν ἐννοοῦμεν νὰ θυσιάσωμεν οὐδὲ σπιθαμὴν, ἔστω καὶ μὲ μεγάλα ἀνταλλάγματα ἀλλαχοῦ, ἀφοῦ δὲν ἀμφισβητεῖ κανεὶς τὴν ἀλήθειαν ταύτην, δὲν νομίζετε ὅτι δὲν εἶνε ἐπιτετραμμένον ν' ἀφήσωμεν νὰ διεξαχθῇ ὁ πόλεμος οὗτος μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ὅταν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδικῆς σας πολιτικῆς—διότι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σκέψεών σας πρέπει νὰ κρίνετε τὰ πιθανὰ ἀποτελέσματα—, ὅταν ἡ Βουλγαρία θὰ εἶνε ἐξωγκωμένη, σεῖς δὲ θὰ εἰσθε ἄνευ συμμάχων ἐν τῇ Βαλκανικῇ, ἀλλὰ σήμερον, ὅτε ὅχι μόνον τοιαῦτα ἀνταλλάγματα δύνασθε νὰ ἔχητε ἐν περιπτώσει ἐπιτυχοῦς ἐκβάσεως, ἀλλὰ καὶ δύνασθε διὰ τῆς μετοχῆς σας ν' ἀσφαλίσετε τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος τῆς Συνεννοήσεως ἐν τῷ εἰδικῷ θεάτρῳ τοῦ πολέμου τῆς Βαλκανικῆς, τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ μόνον ὑπολειφθὲν εἰς τὰς μεσευρωπαϊκὰς Δυνάμεις, ὅπως ἐπιτύχωσιν ὀριστικὴν τινα ἐπιτυχίαν, ἣν ματαίως ἐπεδίωξαν εἰς τὰ λοιπὰ θεάτρα τοῦ πολέμου ἀπὸ δεκαπέντε ἤδη μηνῶν;

Ἄν, Κύριοι, ἡδυνάμεθα νὰ μείνωμεν οὐδέτεροι καὶ ν' ἀποφύγωμεν ἓνα πόλεμον, τηροῦντες τὴν ὑπάρχουσαν θέσιν καὶ τὴν κεκτημένην ἀναλογίαν πρὸς τοὺς συνοίκους λαούς, καὶ ἀντὶ τούτου παρουσιάζετο ἡ ἀποψὶς τοῦ νὰ πολεμήσωμεν μὲ τὴν πιθανὴν αὐξήσιν, τὴν ὑπεράυξησιν τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἐνόουν τοὺς δισταγμούς, θὰ ἔλεγα βεβαίως ὅτι εἶνε πολιτικὴ συντηρητικὴ, ὅτι πρόκειται βεβαίως διὰ τῆς ἄλλης πολιτικῆς νὰ πληρωθοῦν τὰ ἐθνικὰ ὄνειρα τὰ μᾶλλον ὑψιπετῇ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς πολιτικῆς τῆς ἀντιθέτου μένομεν ὅποιοι εἶ-

μεθα, ἀλλὰ καὶ δὲν μειούμεθα καθόλου ἀπέναντι τῶν ἀνταγωνιστῶν μας.

Ἄλλὰ πρόκειται περὶ τούτου, ἢ πρόκειται ν' ἀνατραπῇ ἡ ἰσορροπία, ἢ κατασταθεῖσα διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βρυκουρεστίου, σεῖς μὲν νὰ μένετε τὸ πολὺ-πολὺ οἷοι εἴσθε, οἱ ἄλλοι δὲ νὰ ὑπερεξογκωθοῦν καὶ νὰ ἀντιμετωπίσετε τὸν ἀναπότρεπτον πόλεμον ὑπὸ περιστάσεις πολὺ δεινότερας διὰ σᾶς, ἐν μονομαχίᾳ μὲ τὸν ἐχθρὸν καὶ μὴ ἔχοντες ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας παρὰ νὰ ἐπιδιώξετε αὐξήσιν ἐν τῇ Βαλκανικῇ, χωρὶς πραραχωρήσεις Κύπρου καὶ Μικρᾶς Ἀσίας, αὐξήσιν περὶ τῆς ὁποίας γνωρίζετε ὅτι θὰ κληθῇ καὶ ὁ Εὐρωπαϊκὸς Ἄρειος Πάγος νὰ εἴπῃ τὴν γνώμην του μετὰ τὸ πέρασ τῆς μονομαχίας αὐτῆς;

Α. ΝΑΚΟΣ. Δὲν θὰ ἔχωμεν κανένα φίλον.

Ἡ Κυβέρνησις ἀναλαμβάνει βαρυτάτας εὐθύνας.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Κύριοι, συνεπλήρωσα ὅ,τι εἶχα νὰ εἴπω. Ἐρχομαι ὁμῶς καὶ πάλιν δι' ὑστάτην φορὰν νὰ εἴπω πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἢ ὁποία σήμερον εὐρίσκεται εἰς τὰ ἐδῶλια ταῦτα, ὅτι ἀναλαμβάνει ἀληθῶς βαρυτάτας εὐθύνας ἀπέναντι τοῦ ἔθνους, ἐρχομένη καὶ πάλιν νὰ διοικήσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ διευθύνῃ τὰς τύχας αὐτῆς εἰς τὴν κρισιμωτάτην αὐτὴν ἐποχὴν τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου μὲ ἀντιλήψεις παλαιάς, μὲ τὰς ἀντιλήψεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἂν ἐκράτουν κατὰ τὸ 1912, ἢ Ἑλλάς θὰ ἦτο ἀκόμη εἰς τὰ παλαιὰ σύνορα, μὲ ἀντιλήψεις αἱ ὁποῖαι ἔχουν καταδικασθῇ ῥιζικῶς, ὅχι μόνον ἐκ τῆς βουλήσεως τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς, τῆς δυνάμεως τῶν πραγμάτων.

Εἶνε φυσικώτατον, Κύριοι, μὲ τὰς ἀντιλήψεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔδρασεν ὁ παλαιὸς πολιτικὸς κόσμος τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος κατὰ πλειονοψηφίαν σήμερον κατέχει τὰ ἐδῶλια τῆς Κυβερνήσεως, εἶνε φυσικόν, λέγω, νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, νὰ μὴ δύναται νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς ὅλα τὰ μεγάλα καὶ κολοσσιαῖα προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἐγείρονται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλάς, παύσασα νὰ εἶνε μικρά, ἐπεξέτεινε τὰ ὄριά της καὶ κατέλαβεν ἐν τῇ Μεσογείῳ θέσιν ἐξαιρετικῶς ἐπιβάλλουσαν, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρετικῶς ἐπίφθονον, καὶ διὰ τοῦτο ἐξαιρετικῶς ἐπικίνδυνον. Πῶς τολμᾶτε μὲ τὰς παλαιὰς αὐτὰς ἀντιλήψεις ν' ἀναλάβετε τὰς εὐθύνας τῆς πολιτικῆς τὴν ὁποίαν ἐχαράξατε, ἀπομακρυνόμενοι μάλιστα ἀπὸ τὴν κατὰ παράδοσιν πολιτικὴν αὐτοῦ τούτου τοῦ παλαιοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζεν, ὅτι εἶνε ἀδύνατον ἢ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων εὐδοκίμησις νὰ εὐρίσκεται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς κρατούσας τῆς θαλάσσης Δυ-

νάμεις ; Πῶς εἶνε δυνατόν, ἐπαναλαμβάνω, σήμερον, τοιαύτας ἔχοντες ἀντιλήψεις, νὰ θελήσετε νὰ τὰς ἐπιβάλετε, ἐναντίον τῆς ἐπανειλημμένως ἐκδηλωθείσης γνώμης τῆς Ἑθνικῆς Ἀντιπροσωπείας, ἐναντίον δὲ αὐτῶν τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ προσφάτου παρελθόντος, τὸ ὅποτον δὲν ἐδιστάσατε μὲ τὴν εἰλικρίνειαν, ἢ ὅποια σὰς διακρίνει, κύριε συμπολίτα, καὶ τὴν ἐσπέραν ταύτην νὰ κατηγορήσετε, διὰ νὰ δηλώσετε σαφῶς, ὅτι κατὰ βάθος θὰ ἐνομίζετε, ὅτι καλύτερον θὰ ᾔμεθα, ἐὰν ᾔμεθα εἰς τὰ παλαιὰ σύνορά μας, τὰ πρὸ τοῦ 1912 ;

Αλλὰ, κύριε συμπολίτα, καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἐθνῶν τὴν διέπει εἰς κοινὸς νόμος : ὁ νόμος τοῦ ἀγῶνος τοῦ διηνεκοῦς. Ὁ ἀγὼν δὲ οὗτος εἶνε ἀκόμη περισσότερο ἰσχυρὸς διὰ τὰ ἔθνη παρὰ διὰ τὰ ἄτομα, διότι τέλος πάντων τὸν ἀγῶνα τῶν ἀνθρώπων ρυθμίζει ἡ ἐσωτερικὴ νομοθεσία τῶν Κρατῶν, συνέχει δὲ ὁ ποινικὸς νόμος, ἡ Ἀστυνομία καὶ ἐν γένει τὸ ὀργανωμένον σύστημα ἐνὸς Κράτους, τὸ ὅποτον ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ προστατεύει τὸν ἀδύνατον κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ — μολονότι καὶ αὕτῃ ἀκόμη ἡ προστασία δὲν κατωρθώθη νὰ εἶνε τελείως τελεσφόρος, τείνει ὅμως καθ' ἐκάστην πρὸς τοῦτο, ἀλλ' ἀπέχει μακρὰν ἀκόμη ἀπὸ τοῦ ἰδανικοῦ.

Ἀλλ' εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ἐθνῶν, ὅπου ὑπάρχει ἐν Διεθνὲς Δίκαιον, τοῦ ὁποίου τὰ χάλια γνωρίζετε, καὶ εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν, ἀλλὰ πρὸ παντὸς τώρα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, πρέπει νὰ ἐννοήσετε ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ ζήσουν τὰ μικρὰ ἔθνη καὶ νὰ προαχθοῦν καὶ νὰ μεγαλυνθοῦν ἄνευ διηνεκοῦς ἀγῶνος. Καὶ πρέπει ἀκόμη νὰ εἶπω καὶ ἐν ἄλλο πρᾶγμα, ὅτι ἡ αὐξησις αὕτη καὶ ἡ μεγέθυνσις τῆς Ἑλλάδος δὲν πρόκειται μόνον νὰ θεραπεύσῃ ἠθικὰς ἀνάγκας, ὁρμὰς εὐγενεῖς ἐθνικὰς, ν' ἀποτελέσῃ πραγμάτων, ἐκπλήρωσιν μᾶλλον ὑποχρεώσεων πρὸς τοὺς ἀλυτρώτους ἀδελφούς, ἀλλ' εἶνε ἐν ἀκόμῃ ἀναγκαῖον προαπαιτούμενον τοῦ νὰ μείνῃ τὸ Κράτος τοῦτο βιώσιμον. Ὑπὸ τινα ἔποψιν θ' ἀνεγνώριζα, σύμφωνα μὲ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἀξιολύμου συμπολίτου μου, ὅτι, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἔχωμεν διαρκῶς πρὸς βορρᾶν τὴν Τουρκίαν ἀκόμη ὡς Κράτος ὁμορον, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ζήσωμεν καὶ μακρὰ ἔτη ὄντως, ἐὰν μάλιστα ἀπεφασίζομεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ ὑφιστάμεθα ἀδιαμαρτυρήτως κάποιας ταπεινώσεως καὶ κάποιους ἐξευτελισμούς. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου ὅμως ἐπεξετάθημεν καὶ ἐμεγαλώσαμεν καὶ ἀφ' ὅτου ἔχομεν πλέον ὡς ἀντίζηλα ἄλλα χριστιανικὰ Κράτη, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἐν περιπτώσει ἥττης εἰς ἀγῶνας πολεμικοὺς δὲν ἔχομεν νὰ περιμένωμεν οὐσιώδη ἐπέμβασιν τῶν ξένων, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, Κύριοι, ἡ ἀποκατάστασις τῆς Ἑλλάδος εἰς Κράτος αὐτάρκες, δυνάμενον ν' ἀμυνθῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, εἶνε ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπίλογος. — Θὰ δημιουργήσωμεν μεγάλην Ἑλλάδα.

Δυστυχῶς μετὰ τοὺς πολέμους τοὺς εὐτυχεῖς δὲν ἐδόθη καιρὸς ὅπως κατορθώσωμεν, ἀναπτύσσοντες τὰς νέας ἡμῶν χώρας, ὀργανοῦντες τὴν μεγαλυνθεῖσαν Ἑλλάδα εἰς πρότυπον κατὰ τὸ δυνατόν Κράτους νέου, νὰ πορισθῇ ὁ λαὸς ὅλα ἐκεῖνα τὰ πλεονεκτήματα καὶ ὅλας ἐκεῖνας τὰς ὠφελείας, αἱ ὁποῖαι ἦτο δυνατόν νὰ προέλθωσιν ἐκ τῆς εὐρύνσεως τῶν συνόρων μας. Ὁ ἀτυχὴς ἀληθῶς οὗτος λαὸς δὲν εἶδεν ἕως τώρα παρὰ μόνον τὰς θυσίας τὰς ὁποίας ὑπέστη διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τοῦ Κράτους καὶ τὴν ἠθικὴν ἱκανοποίησιν, ὅτι ἠλευθέρωσεν ἀδελφούς, τὴν ἐθνικὴν ἱκανοποίησιν, ὅτι ἀνήκει εἰς Κράτος μεγαλύτερον ἀπὸ ὅ,τι ἦτο πρὶν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ὕλικῆς ἀπόψεως, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων στενώτερον δὲν κατάρθωσε νὰ ἴδῃ ἀκόμη τί ὠφελήθη ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῆς τοῦ Κράτους. Εἶνε φυσικὸν λοιπόν, ὅτι καὶ σήμερον ἐνώπιον αὐτοῦ ἔχομεν μόνον νὰ ἐμφανίσωμεν τὰς ἀπαιτούμενας καὶ πάλιν θυσίας, ἀλλὰ θυσίας αἱ ὁποῖαι πρόκειται, Κύριοι, κατὰ τὴν ἀκράδαντον ἐμοῦ πεποιθήσιν — ὅσον ἐνδέχεται μεταξὺ ἀνθρώπων νὰ ὑπάρχουν πεποιθήσεις τοιαῦται ἐπὶ τοιούτων πραγμάτων —, κατὰ τὴν ἀκράδαντον ἐμοῦ πεποιθήσιν καὶ πολιτικὴν ἀντίληψίν μου ν' ἀγάγουν εἰς δημιουργίαν μιᾶς Ἑλλάδος μεγάλης καὶ κραταιᾶς, μὴ ἀποτελούσης κατακτητικὴν ἐπέκτασιν τοῦ Κράτους, ἀλλὰ φυσικὴν ἐπάγδοον εἰς τὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὁ Ἑλληνισμὸς ἔδρασεν ἀπ' αὐτῆς τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, νὰ δημιουργήσωμεν, λέγω, μίαν μεγάλην Ἑλλάδα καὶ ἰσχυρὰν καὶ πλουσίαν, ἱκανὴν ν' ἀναπτύξῃ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ζωτικῆς βιομηχανίαν, ἱκανὴν ὥς ἐκ τῶν συμφερόντων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξεπροσώπει, νὰ συνάψῃ ἐμπορικὰς συμβάσεις μετ' ἄλλων Κρατῶν ὑπὸ τοὺς ἀρίστους δυνατοὺς ὅρους, ἱκανὴν νὰ προστατεύσῃ τὸν Ἕλληνα πολίτην ὅπουδῆποτε τῆς Γῆς εὐρισκόμενον, δυνάμενον ὑπερηφάνως νὰ λέγῃ «εἶμαι Ἕλλην», γνωρίζων ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ Κράτος εἶνε ἕτοιμον καὶ ἱκανὸν νὰ τὸν ὑπερασπίσῃ, ὅπουδῆποτε τῆς Γῆς καὶ ἂν εὐρίσκεται, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ Κράτη τὰ μεγάλα καὶ ἰσχυρά, καὶ ὅχι νὰ ὑφίσταται τὴν καταδίωξιν, ὅχι νὰ ὑφίσταται τὴν ἔλλειψιν πάσης προστασίας, τὴν ὁποῖαν ὑφίσταται σήμερον ὁ ὑπήκοος τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τοῦ σημερινοῦ.

Ὅταν ἔχετε ταῦτα πάντα ὑπ' ὄψει, Κύριοι, θὰ ἐννοήσετε διατὶ εἶπα πρὸ ὀλίγου ὅτι κατέχομαι, ὅχι μόνον ἐγώ, ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, ὑπὸ στυγνῆς μελαγχολίας, διότι διὰ τῆς πολιτείας ὑμῶν ὁδηγεῖτε τὴν Ἑλλάδα, χωρὶς νὰ τὸ θέλετε, ἀλλ' ὁδηγεῖτε αὐτὴν ἀσφαλῶς, εἰς ὄλεθρον, διότι θὰ φέρετε ταύτην νὰ διεξαγάγῃ κατ' ἀνάγκην πόλεμον ὑπὸ τοὺς δυσχερεστάτους ὅρους καὶ

ὑπὸ τὰς δυσμενεστάτας συνθήκας, ἀφήνοντας ν' ἀπολεσθῇ ἡ εὐκαιρία, ἡ ὁποία δὲν παρουσιάζεται παρὰ ἅπαξ κατὰ χιλιετηρίδας εἰς τὰ ἔθνη, ὅπως δημιουργήσετε μίαν Ἑλλάδα μεγάλην καὶ κραταιάν. (Χειροκροτήματα παρατεταμένα ἐκ τε τῆς αἰθούσης καὶ τῶν θεωρείων).

Ἡ ΤΡΙΤΗ ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ

Ἡ Κυβέρνησις ἐπροκάλεσεν ἐπίτηδες ζήτημα ἐμπιστοσύνης.

ΕΛ. BENIZEΛΟΣ. Κύριοι βουλευταί, ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐξ Ἀρχαδίας ὑποστηρίζει μίαν ἀρχήν, ἡ ὁποία δὲν ἀμφισβητεῖται, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς Κυβερνήσεως εἶνε νὰ θέτῃ ζήτημα ἐμπιστοσύνης καὶ ἡ Κυβέρνησις θέτει ζήτημα ἐμπιστοσύνης καὶ ἡ Βουλὴ θ' ἀποφανθῇ ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ. Ἡ Κυβέρνησις ἐδήλωσεν ὅτι, ἐὰν ἡ Βουλὴ ἤθελε ψηφίσει τὴν πρότασιν, ἡ ὁποία ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, κατὰ τὴν ὁποίαν πρῶτον ἡ Βουλὴ ἐκφράζει τὴν λύπην τῆς διὰ τὸ ἐπείσθιον αὐτό, ὅτι ἤθελε θεωρήσει τοῦτο ἔλλειψιν ἐμπιστοσύνης. Ἡ Βουλὴ ἄρα ἔχει ὑπ' ὄψιν, ὅτι, ἐὰν θὰ ψηφίσῃ τὴν πρότασιν, ἡ ὁποία ὑπεβλήθη παρ' ἡμῶν, καὶ ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἀπλῶς ἤθελε ζητήσῃ νὰ ψηφισθῇ ἡ πρόταξις αὐτῆς, θὰ θεωρηθῇ τοῦτο ἔλλειψις ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν Κυβέρνησιν. Ἄν ἡμεῖς ἐπιμένομεν, εἶνε διότι εἶνε αὐτὴ ἡ ἀπωτέρα, ἀλλὰ καὶ διότι ἐπιθυμοῦμεν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ νὰ εἶνε γνωστὸν πῶς προεκλήθη τὸ ζήτημα τῆς ἐμπιστοσύνης, τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη αὐτὴν τὴν ἐσπέραν. Γνωρίζουσιν οἱ κύριοι βουλευταί, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, ὅτι ψηφίζοντες καὶ ὑπὲρ τῆς προτάσεως, ἡ ὁποία ὑπεβλήθη ὑπὸ μελῶν τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, προκαλοῦσι τὴν πτώσιν τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἐθεώρησε τοῦτο ζήτημα ἐμπιστοσύνης. Ἀλλὰ τὰ πράγματα οὕτω πρέπει νὰ διεξαχθῶσι, διότι θέλομεν νὰ γνωσθῇ εἰς τὸν λαόν, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἤλθομεν κατὰ τὴν ἐσπέραν ταύτην διὰ νὰ ῥίψωμεν τὴν Κυβέρνησιν.

Ἡ Ἀντιπολίτευσις δὲν προσήλθε τὴν ἐσπέραν ταύτην διὰ νὰ θέσῃ ζήτημα ἐμπιστοσύνης. Ὁ δὲ ἀξιότιμος Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως εἶνε εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσῃ τὴν Βουλὴν, ὅτι χθὲς παρεκάλεσα αὐτὸν διὰ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Βουλῆς νὰ μᾶς εἴπῃ ποῖα εἶνε τὰ νομοσχέδια τὰ μᾶλλον ἐπείγοντα ὅπως ψηφισθῶσι, διὰ νὰ λήξῃ ἡ Βουλὴ μέχρι τοῦ Σαββάτου, διότι τοῦ εἶπα ὅτι πρέπει νὰ γνωσθῇ, ὅτι ἡ Βουλὴ αὐτὴ ἐργάζεται ὑπὸ περιστάσεις ἀνωμάλους καὶ ὅτι ἡ συνε-

γασία τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως δὲν παρουσιάζει τίποτε τὸ ὀμαλόν. Ἐφθάσαμεν τὴν ἐσπέραν ταύτην νὰ δημιουργηθῇ ζήτημα ἐμπιστοσύνης. Δὲν πτοῦμαι διὰ τοῦτο, ἀλλὰ δὲν εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ὑπαίτιοι. Ἐφ' ὅσον ἡ Κυβέρνησις θέλει νὰ ταυτίσῃ τὴν τύχην τῆς πρὸς τὴν ὕδριν, ἡ ὁποία ἐγένετο πρὸς τὴν Βουλὴν, καὶ δὲν ἐδέχθη νὰ παρασχεθῇ ἡ λύπη τοῦ κ. Ὑπουργοῦ διὰ τὸ ἐπεισόδιον, βεβαίως μᾶς εἶνε ἀδιάφορον ἂν ἡ Κυβέρνησις δὲν θέλει νὰ μείνῃ ὑπὸ τοιούτους ὁρους εἰς τὴν ἀρχήν, διότι, ἐὰν πρόκειται νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἀρχήν, ὅχι μόνον κάμνουσα αὐτὴν τὴν συνταγματικὴν ἀνωμαλίαν, τὴν ὁποίαν κάμνει, ἀλλὰ καὶ ἐξευτελίζουσα τὴν Βουλὴν αὐτήν, βεβαίως δὲν θέλομεν νὰ παραμείνῃ ἡ τοιαύτη Κυβέρνησις.

Κ. ΖΑΒΙΤΣΙΑΝΟΣ. (Πρόεδρος τῆς Βουλῆς). Κατὰ τὸν Κανονισμόν ἐνδιαφέρει τὴν Βουλὴν ποία τῶν προτάσεων εἶνε ἀπωτέρα. Ἐδήλωσα ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. ἀρχηγοῦ τῆς πλειονοψηφίας εἶνε ἀπωτέρα ἡ εἰδικωτέρα πρότασις, ἡ ὁποία ὑπέβλήθη ὑπὸ τῆς ομάδος τῶν κυρίων βουλευτῶν. Ἐπ' αὐτῆς καλεῖται ἡ Βουλὴ ν' ἀποφανθῇ.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Διατί εἶνε ἡ ἀπωτέρα;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Τὸ ζήτημα εἶνε σαφές. Δὲν θέλομεν νὰ συγχυσθῶσι τὰ πράγματα. Προεκλήθη τὴν ἐσπέραν ταύτην ζήτημα ἐμπιστοσύνης· αὐτὸ προεκλήθη ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν. Ἡ Ἀντιπολίτευσις μὴ θέλουσα ν' ἀνεχθῇ τὴν ὕδριν, ἡ ὁποία ἐγένετο πρὸς τὴν Βουλὴν διὰ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ἐζήτησε νὰ παρασχεθῇ ἱκανοποίησις. Δὲν ἠθέλησεν ἡ Κυβέρνησις νὰ δώσῃ ἱκανοποίησιν καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν δὲν ἀποτελεῖ ὕδριν.

Τὸ ζήτημα τῆς ἐμπιστοσύνης ἐτέθη. Διατί δὲν ἀρκεῖσθε, ὅτι διὰ τῆς προτεινομένης ψηφοφορίας τῆς προτάσεως αὐτῆς ὑμεῖς θὰ θεωρήσετε ὅτι δὲν ἔχετε τὴν ἐμπιστοσύνην; Αὐτό, τὸ ὁποῖον θέλει ἡ Ἀντιπολίτευσις, εἶνε νὰ γνωσθῇ, ὅτι τὴν ἐσπέραν ταύτην δὲν ἤλθομεν νὰ θέσωμεν ζήτημα ἐμπιστοσύνης, εἶνε ὅμως εἰς ἡμᾶς ἀδύνατον νὰ δεχθῶμεν, δι' οὓς λόγους εἶπα, τὴν ἀνοχήν τῶν ὕβρεων, καὶ ἐπιμένομεν ὅπως ἡ ψῆφος δοθῇ οἷα ἐζητήθη ὑπὸ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως.

Ἐὰν ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐδήλου, ὅτι ταυτίζει τὴν τύχην τῆς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, θὰ ἦτο δυνατὸν ἡ Βουλὴ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν.

Ὁ κ. βουλευτὴς Ἀρχαδίας, ἐπικαλούμενος τὰ προηγούμενα εἰς τὴν Βουλὴν, λησμονεῖ ὅτι ὑπάρχει ἀνωμαλία, ὅταν ὑποβάλλωνται προτάσεις ἔχουσαι τὸ τεκμήριον τῆς πλειονοψηφίας.

